

PŘÍRUČKA

Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte

COUNCIL OF EUROPE

© Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy, 2015

Rukopis této příručky byl dokončen v červnu 2015.

Aktualizace budou v budoucnosti k dispozici na internetových stránkách agentury FRA na adrese fra.europa.eu, na internetových stránkách Rady Evropy na adrese www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/children-rights a na internetových stránkách Evropského soudu pro lidská práva v nabídce Case-Law (judikatura) na adrese echr.coe.int.

Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.

***Europe Direct je služba, která vám pomůže odpovědět
na otázky týkající se Evropské unie.***

**Bezplatná telefonní linka (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Informace jsou poskytovány zdarma, stejně jako většina telefonních hovorů (někteří operátoři, telefonní automaty nebo hotely však mohou telefonické spojení zpoplatnit).

Fotografie (na obálce a uvnitř): © iStockphoto

Mnoho doplňujících informací o Evropské unii je k dispozici na internetu (<http://europa.eu>).

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016

CoE: ISBN 978-92-871-9913-3

FRA – print: ISBN 978-92-9239-937-5 doi:10.2811/547434 TK-04-15-510-CS-C

FRA – web: ISBN 978-92-9239-922-1 doi:10.2811/26135 TK-04-15-510-CS-N

Printed in Belgium

VYTIŠTĚNO NA RECYKLOVANÉM PAPIŘE BEZ POUŽITÍ CHLORU (PCF)

Tato příručka byla vypracována v anglickém jazyce. Rada Evropy a Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) neodpovídají za kvalitu překladů do jiných jazyků. Názory vyjádřené v této příručce nezavazují Radu Evropy ani ESLP. Příručka odkazuje na výběr komentářů a dalších příruček. Rada Evropy a ESLP neodpovídají za obsah těchto publikací a jejich zařazením na tento seznam je nijak neschvalují. Další publikace jsou uvedeny na internetových stránkách knihovny ESLP na adrese echr.coe.int a další zdroje jsou dostupné na adrese coe.int/children.

Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte

Předmluva

Tuto příručku evropského práva v oblasti práv dítěte společně vypracovaly Agentura Evropské unie pro základní práva (dále jen „FRA“) a Rada Evropy ve spolupráci s kanceláří Evropského soudu pro lidská práva. Jedná se o čtvrtou publikaci z řady příruček evropského práva, které naše organizace společně připravily. Předchozí příručky se týkaly evropského antidiskriminačního práva, evropských právních předpisů v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví a evropského práva v oblasti ochrany údajů.

Na tomto novém společném projektu jsme začali pracovat v souvislosti s oslavami 25. výročí Úmluvy OSN o právech dítěte – kterou ratifikovaly všechny evropské státy – s cílem objasnit úlohu evropských právních norem při zajišťování toho, aby děti mohly požívat svých všeobecných práv.

Děti jsou plnohodnotnými nositeli práv. Cílem této příručky je proto zvýšit povědomí a zlepšit znalosti o právních normách, které tato práva v Evropě chrání a podporují. Smlouva o Evropské unii stanoví povinnost Unie podporovat ochranu práv dítěte. K dalšímu vymezení ochrany práv dítěte přispěly Listina základních práv Evropské unie (dále jen „EU“), nařízení a směrnice EU, jakož i judikatura Soudního dvora Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“). V rámci Rady Evropy se velký počet úmluv zaměřuje na konkrétní aspekty ochrany práv dítěte, které sahají od práv a bezpečnosti dětí v kybernetickém prostoru po osvojení dětí. Tyto úmluvy napomáhají k rozšíření ochrany, která je dětem přiznána podle Evropské úmluvy o lidských právech a Evropské sociální charty, jakož i judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva.

Tato příručka je určena nespecializovaným právníkům, soudcům, státním zástupcům, orgánům pro ochranu dětí a dalším pracovníkům a organizacím odpovědným za zajišťování právní ochrany práv dítěte.

Za jejich podíl na vypracování této příručky chceme poděkovat Prof. Tonu Liefaardovi, LL. M. Simoně Florescuové, JD. Margaret Fineové, Prof. Karlu Hansonovi, Prof. Ursule Kilkellyové, Dr. Robertě Ruggierové, Prof. Helen Stalfordové a Prof. Wouteru Vandenholemu. Děkujeme také všem, kteří během celé její přípravy poskytovali své příspěvky a podporu.

Snežana Samardžić-Marković

generální ředitelka pro demokracii
Rada Evropy

Michael O’Flaherty

ředitel Agentury Evropské unie
pro základní práva

Obsah

PŘEDMLUVA	3
ZKRATKY	11
JAK POUŽÍVAT TUTO PŘÍRUČKU	12
1 ÚVOD DO EVROPSKÉHO PRÁVA V OBLASTI PRÁV DÍTĚTE:	
SOUVISLOSTI A HLAVNÍ ZÁSADY	15
1.1. Základní pojmy	17
Klíčový bod	17
1.1.1. Rozsah evropského práva v oblasti práv dítěte	17
1.1.2. „Dítě“ jako nositel práv	17
1.2. Souvislosti evropského práva v oblasti práv dítěte	19
1.2.1. Evropská unie: vývoj práva v oblasti práv dítěte a příslušné oblasti ochrany	20
1.2.2. Rada Evropy: vývoj práva v oblasti práv dítěte a příslušné oblasti ochrany	23
1.3. Evropské právo v oblasti práv dítěte a Úmluva OSN o právech dítěte	26
Klíčový bod	26
1.4. Úloha evropských soudů při výkladu a prosazování evropských práv dítěte	28
1.4.1. Soudní dvůr Evropské unie	28
1.4.2. Evropský soud pro lidská práva	30
1.5. Evropský výbor pro sociální práva	31
2 ZÁKLADNÍ OBČANSKÁ PRÁVA A SVOBODY	33
2.1. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání	35
Klíčové body	35
2.1.1. Právo dítěte na svobodu náboženského vyznání	35
2.2. Práva rodičů a svoboda náboženského vyznání jejich dětí	37
2.3. Svoboda projevu a informací	39
Klíčové body	39
2.4. Právo být vyslyšen	41
Klíčové body	41
2.5. Právo na svobodu shromažďování a sdružování	44
Klíčové body	44

3	ROVNOST A ZÁKAZ DISKRIMINACE	47
3.1.	Evropské antidiskriminační právo	48
	Klíčové body	48
3.2.	Zákaz diskriminace na základě rasy nebo etnického původu	51
	Klíčové body	51
3.3.	Zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti a statusu přistěhovalce	54
	Klíčové body	54
3.4.	Zákaz diskriminace na základě věku	56
	Klíčový bod	56
3.5.	Zákaz diskriminace na základě jiných chráněných důvodů	57
	Klíčový bod	57
4	OTÁZKY OSOBNÍ IDENTITY	61
4.1.	Registrace narození a právo na jméno	63
	Klíčový bod	63
4.2.	Právo na osobní identitu	65
	Klíčové body	65
	4.2.1. Určení otcovství	66
	4.2.2. Určení mateřství: anonymní porod	68
4.3.	Zjištění vlastního původu: osvojení	68
4.4.	Krádež totožnosti	69
	Klíčový bod	69
4.5.	Právo na občanství	70
	Klíčové body	70
4.6.	Identita dětí, které jsou příslušníky národnostních menšin	72
	Klíčový bod	72
5	RODINNÝ ŽIVOT	73
5.1.	Právo na respektování rodinného života	75
	Klíčové body	75
5.2.	Právo dítěte na péči rodičů	76
	Klíčové body	76
5.3.	Právo udržovat styk s oběma rodiči	78
	Klíčové body	78
5.4.	Neoprávněné přemístění dítěte přes hranice – únos dítěte	85
	Klíčové body	85

6	NÁHRADNÍ PÉČE A OSVOJENÍ	91
6.1.	Náhradní péče: obecné zásady	93
	Klíčové body	93
6.2.	Umísťování dětí do náhradní péče	97
	Klíčové body	97
6.3.	Osvojení	102
	Klíčové body	102
7	OCHRANA DÍTĚTE PŘED NÁSILÍM A VYKOŘISŤOVÁNÍM	109
7.1.	Násilí doma, ve škole nebo v jiném prostředí	112
	Klíčové body	112
	7.1.1. Rozsah odpovědnosti státu	112
	7.1.2. Tělesné tresty	116
	7.1.3. Pohlavní zneužívání	118
	7.1.4. Domácí násilí a zanedbávání dětí	120
7.2.	Vykořisťování dětí, dětská pornografie a grooming	122
	Klíčové body	122
	7.2.1. Nucená práce	122
	7.2.2. Obchodování s dětmi	125
	7.2.3. Dětská pornografie a grooming	128
7.3.	Vysoce rizikové skupiny	130
	Klíčový bod	130
	7.3.1. Děti náležející k menšině	130
	7.3.2. Děti se zdravotním postižením	131
7.4.	Pohřešované děti	132
8	HOSPODÁŘSKÁ, SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ PRÁVA A ADEKVÁTNÍ ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ	135
8.1.	Přístupy k hospodářským, sociálním a kulturním právům	138
	Klíčové body	138
8.2.	Právo na vzdělání	139
	Klíčové body	139
	8.2.1. Právo na vzdělání dětí migrantů	143
8.3.	Právo na zdraví	147
	Klíčové body	147
8.4.	Právo na bydlení	152
	Klíčové body	152

8.5.	Právo na adekvátní životní úroveň a právo na sociální zabezpečení	155
	Klíčové body	155
9	MIGRACE A AZYL	159
9.1.	Vstup a pobyt	162
	Klíčové body	162
9.2.	Posouzení věku	164
	Klíčové body	164
9.3.	Sloučení rodiny u dětí odloučených od rodiny	166
	Klíčové body	166
9.4.	Zajištění	169
	Klíčové body	169
9.5.	Vyhoštění	172
	Klíčové body	172
9.6.	Přístup ke spravedlnosti	176
	Klíčový bod	176
10	OCHRANA SPOTŘEBITELE A OCHRANA ÚDAJŮ	179
10.1.	Ochrana dětí jakožto spotřebitelů	181
	Klíčové body	181
	10.1.1. Práva spotřebitelů	181
	10.1.2. Nekalé obchodní praktiky vůči dětem	183
	10.1.3. Bezpečnost výrobků	183
	10.1.4. Klinická hodnocení na dětech	184
	10.1.5. Potraviny pro kojence a malé děti	185
	10.1.6. Bezpečnost hraček	185
	10.1.7. Děti a reklama	186
10.2.	Děti a ochrana osobních údajů	187
	Klíčové body	187
	10.2.1. Evropské právo v oblasti ochrany údajů	187
11	PRÁVA DĚTÍ V OBLASTI TRESTNÍHO SOUDNICTVÍ A ALTERNATIVNÍCH (MIMOSOUDNÍCH) ŘÍZENÍ	193
11.1.	Záruky spravedlivého procesu	195
	Klíčové body	195
	11.1.1. Aktivní účast	200
	11.1.2. Přístup k obhájci	201

11.2. Práva mladých pachatelů v souvislosti se zajištěním	203
Klíčové body	203
11.2.1. Formy zajištění (věcné a procesní záruky)	204
11.2.2. Podmínky zajištění	207
11.2.3. Ochrana proti napadání a fyzickému zneužívání	209
11.3. Ochrana dětských obětí a svědků	210
Klíčový bod	210
DALŠÍ LITERATURA	217
JUDIKATURA	231
JAK NAJÍT JUDIKATURU EVROPSKÝCH SOUDŮ	239
PRÁVNÍ NÁSTROJE, NA KTERÉ SE ODKAZUJE V TÉTO PŘÍRUČCE	245
Právní nástroje OSN	245
Právní nástroje Rady Evropy	245
Právní nástroje EU	248

Zkratky

EHP	Evropský hospodářský prostor
EHS	Evropské hospodářské společenství
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (obvykle nazývaná Evropská úmluva o lidských právech)
FRA	Agentura Evropské unie pro základní práva
GRETA	Skupina odborníků pro opatření proti obchodování s lidmi
MOP	Mezinárodní organizace práce
OSN	Organizace spojených národů
Soudní dvůr	Soudní dvůr Evropské unie (do prosince 2009 Soudní dvůr Evropských společenství)
UNHCR	Vysoký komisař OSN pro uprchlíky

Jak používat tuto příručku

Tato příručka poskytuje přehled základních práv dětí v Evropské unii (EU) a členských státech Rady Evropy. Její záběr je široký. Uznává děti jako požívatelé všech lidských/základních práv stejně jako subjekty zvláštní úpravy vzhledem k jejich specifickým charakteristikám. Práva dítěte přesahují jednotlivá právní odvětví. Tato příručka klade důraz na oblasti práva, které mají pro děti zvláštní význam.

Příručka je navržena tak, aby pomáhala odborníkům z právní praxe, kteří se nespécializují na oblast práv dítěte. Je určena právníkům, soudcům, státním zástupcům, sociálním pracovníkům a dalším pracovníkům vnitrostátních orgánů, jakož i nevládním organizacím a jiným subjektům, které se mohou setkávat s právními otázkami, jež s těmito tématy souvisejí. Jedná se o referenční materiál o právních předpisech EU i Rady Evropy souvisejících s uvedenými tematickými oblastmi. Vysvětluje, jak jsou jednotlivé otázky upraveny právem EU, jakož i Evropskou úmluvou o lidských právech (EÚLP), Evropskou sociální chartou a dalšími nástroji Rady Evropy. Na začátku každé kapitoly je nejprve uvedena tabulka použitelných právních předpisů těchto dvou samostatných evropských právních systémů. Následně jsou postupně představeny právní předpisy každého z obou systémů ve vztahu k jednotlivým probíraným tématům. Díky tomu se čtenář dozví, kde se tyto dva systémy podobají a kde se naopak rozcházejí. Případně jsou uvedeny také odkazy na Úmluvu Organizace spojených národů (OSN) o právech dítěte a další mezinárodní nástroje.

Pracovníci ze států, jež nejsou členskými státy EU, ale jsou členskými státy Rady Evropy, a tedy smluvními stranami EÚLP, mohou přejít přímo do oddílů o Radě Evropy, kde naleznou informace týkající se jejich země. Pracovníci z členských států EU budou potřebovat oba oddíly, jelikož tyto státy jsou vázány oběma právními řády. Čtenáři, kteří potřebují více informací o konkrétní otázce, naleznou seznam odkazů na specializovanější materiály v oddíle „Další literatura“ této příručky.

Právo EÚLP je představeno formou stručných odkazů na vybrané věci Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), které se týkají daného tématu příručky. Byly vybrány ze stávajících rozsudků a rozhodnutí ESLP v oblasti práv dítěte.

Právo EU je zakotveno v přijatých legislativních opatřeních, v příslušných ustanoveních Smluv, a zejména v Listině základních práv Evropské unie,

vykládaných v judikatuře Soudního dvora Evropské unie (Soudní dvůr, do prosince 2009 známý jako Soudní dvůr Evropských společenství).

Judikaturu popisovanou nebo citovanou v této příručce tvoří příklady z významného souboru judikatury ESLP i Soudního dvora. Do příručky byl zahrnut vývoj práva do 1. ledna 2015 v míře, jakou umožňuje její omezený rozsah a skutečnost, že představuje spíše úvod do dané problematiky. Tam, kde to bylo možné, byl nicméně zohledněn i pozdější vývoj.

Příručka obsahuje úvodní kapitolu, která stručně vysvětluje úlohu dvou právních systémů založených právem Rady Evropy a právem EU, a dále deset tematických kapitol, které jsou věnovány těmto otázkám:

- občanská práva a svobody,
- rovnost,
- otázky osobní identity,
- rodinný život,
- náhradní péče a osvojení,
- ochrana dítěte před násilím a vykořisťováním,
- hospodářská, sociální a kulturní práva,
- migrace a azyl,
- ochrana spotřebitele a ochrana údajů,
- práva dítěte v oblasti trestního soudnictví a alternativních řízení.

Každá kapitola se zabývá samostatným tématem; odkazy na další témata a ostatní kapitoly nicméně umožňují plněji porozumět příslušnému právnímu rámci. Na začátku každého oddílu jsou uvedeny klíčové body.

1

Úvod do evropského práva v oblasti práv dítěte: souvislosti a hlavní zásady

EU	Témata	Rada Evropy
Směrnice o volném pohybu (2004/38/ES), čl. 2 odst. 2 písm. c)	„Dítě“ jako právní subjekt	Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi, čl. 4 písm. d) Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (úmluva z Lanzarote), čl. 3 písm. a) Rozsudek ESLP ze dne 13. června 1979, <i>Marckx proti Belgii</i> , č. 6833/74 (soud vynesl rozsudek, když bylo stěžovateli (dítěti) šest let.)
Směrnice o mladistvých pracovnících (94/33/ES), článek 3	Ochrana mladých lidí při práci	Revidovaná Evropská sociální charta, článek 7 (právo dětí a mladých osob na ochranu)
Listina základních práv, čl. 14 odst. 2 (právo na vzdělání)	Právo na bezplatnou povinnou školní docházku	
Listina základních práv, článek 21 (zákaz diskriminace)	Zákaz diskriminace na základě věku	
Listina základních práv, článek 32 (zákaz dětské práce a ochrana mladých lidí při práci) Směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii (2011/93/EU) Směrnice o boji proti obchodování s lidmi (2011/36/EU)	Zákaz vykořisťující dětské práce	Revidovaná Evropská sociální charta, článek 7 (právo dětí a mladých osob na ochranu)

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 24 (práva dítěte) Smlouva o Evropské unii, čl. 3 odst. 3	Ochrana práv dítěte (obecná)	
Listina základních práv, článek 7 (respektování soukromého a rodinného života)	Právo na respektování soukromého a rodinného života	EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná) Úmluva o styku s dětmi Evropská úmluva o výkonu práv dětí Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 23. června 2008, <i>Maslov proti Rakousku</i> , č. 1638/03 (deportace stěžovatele, který byl jako dítě odsouzen za trestné činy)
Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. září 2002, <i>Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-413/99 Rozsudek Soudního dvora, 2004, <i>Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02 Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. října 2003, <i>Carlos Garcia Avello proti Belgii</i> , C-148/02 Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. února 2010, <i>London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim a Secretary of State for the Home Department</i> , C-310/08 Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. února 2010, <i>Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth a Secretary of State for the Home Department</i> , C-480/08	Svoboda pohybu	

Tato úvodní kapitola vysvětluje, jak se vyvinulo právo v oblasti práv dítěte na evropské úrovni, kterými hlavními principy se řídí jeho uplatňování a které hlavní aspekty práv dítěte evropské právo upravuje. Definuje také kontext pro analýzu jednotlivých témat v dalších kapitolách.

1.1. Základní pojmy

Klíčový bod

- Evropské právo v oblasti práv dítěte vychází ze stávajících opatření na vnitrostátní a mezinárodní úrovni.

1.1.1. Rozsah evropského práva v oblasti práv dítěte

„Evropským právem v oblasti práv dítěte“ se v této příručce rozumí především primární prameny práva (smlouvy, úmluvy, sekundární právní předpisy a judikatura) vytvořené Radou Evropy a Evropskou unií. Popřípadě se odkazuje i na další evropské zdroje, které ovlivňují vývoj evropského práva v oblasti práv dítěte, včetně zásadních politických dokumentů, pokynů nebo jiných nezávazných/právně nevynutitelných předpisů.

Děti nejsou jen předmětem ochrany, nýbrž jsou nositeli práv. Požívají všech lidských/základních práv a vzhledem k jejich specifickým charakteristikám se na ně vztahují také zvláštní předpisy. S ohledem na omezenou způsobilost dětí k právním úkonům vychází velká část evropské judikatury ze soudních sporů, které zahájili jejich rodiče nebo jiní zákonní zástupci. Cílem této příručky je ukázat, jak se právo přizpůsobuje zvláštním zájmům a potřebám dětí, ale objasňuje také význam rodičů/poručníků nebo jiných zákonných zástupců, a je-li to vhodné, zmiňuje případy, kdy jsou práva a povinnosti v největší míře svěřeny osobám, které o děti pečují. V takovýchto případech se vychází z přístupu Úmluvy Organizace spojených národů (OSN) o právech dítěte¹, totiž že rodičovskou odpovědnost je nutné vykonávat především v zájmu dítěte a v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

1.1.2. „Dítě“ jako nositel práv

V rámci mezinárodního práva stanoví Úmluva o právech dítěte ve svém článku 1, že „se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let“. Toto právní kritérium se v současnosti používá (i v Evropě) pro definici dítěte.

¹ OSN, Valné shromáždění (1989), [Úmluva o právech dítěte](#), 20.11.1989.

V rámci práva EU neexistuje jedna formální definice „dítěte“, která by byla uvedena ve Smlouvách, sekundárních právních předpisech nebo judikatuře. Definice dítěte může být v právu EU značně rozdílná v závislosti na kontextu právní úpravy. Například v právních předpisech EU upravujících právo na volný pohyb občanů EU a jejich rodinných příslušníků jsou „děti“ definovány jako „potomci v přímé linii, kteří jsou mladší 21 let nebo jsou vyživovanými osobami“². Tyto předpisy tudíž v zásadě podporují biologické a ekonomické pojetí, nikoli pojetí založené na nezletilosti.

Některé právní předpisy EU přiznávají dětem různá práva podle jejich věku. Například směrnice 94/33/ES o ochraně mladistvých pracovníků (směrnice o mladistvých pracovnících)³, která upravuje přístup dětí k formálnímu zaměstnání a podmínky jejich zaměstnávání ve všech členských státech EU, například rozlišuje mezi „mladistvými“ (obecné označení všech osob mladších 18 let), „dospívajícími“ (všichni mládež starší než 15 let, ale mladší než 18 let, která již neplní povinnou školní docházku) a „dětmi“ (mládež do 15 let věku – těm je formální zaměstnání z velké části zakázáno).

Jiné oblasti práva EU, zejména ty, ve kterých opatření EU doplňují opatření členských států (například sociální zabezpečení, přistěhovalectví a vzdělávání), odkazují v otázce definice dítěte na vnitrostátní právo. V těchto souvislostech se obvykle používá definice uvedená v Úmluvě o právech dítěte.

V rámci práva Rady Evropy používá většina nástrojů týkajících se dětí definici dítěte podle Úmluvy o právech dítěte. Jde například o čl. 4 písm. d) Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi⁴ nebo čl. 3 písm. a) Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (Úmluva z Lanzarote)⁵.

2 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS, Úř. věst. L 158, 30.4.2004 a Úř. věst. L 158, 29.4.2004 (čl. 2 odst. 2 písm. c)).

3 Směrnice 94/33/ES ze dne 20. srpna 1994 o ochraně mladistvých pracovníků, Úř. věst. L 216, 1994 (článek 3).

4 Rada Evropy, Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi, CETS č. 197, 15.5.2005.

5 Rada Evropy, Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání, CETS č. 201, 25.10.2007.

Evropská úmluva o lidských právech (EÚLP) neobsahuje definici dítěte, ale ve svém článku 1 státům ukládá povinnost přiznávat práva podle Úmluvy „každému“, kdo podléhá jejich jurisdikci. Článek 14 EÚLP zaručuje užívání práv přiznaných Úmluvou „bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu“, včetně z důvodu věku.⁶ Evropský soud pro lidská práva (ESLP) přijímá stížnosti podané dětmi a jménem dětí bez ohledu na jejich věk.⁷ Ve své judikatuře tento soud přijal definici dítěte podle Úmluvy o právech dítěte⁸, čímž podpořil pojetí „mladší 18 let“.

Totéž platí i pro Evropskou sociální chartu a její výklad Evropským výborem pro sociální práva.⁹

1.2. Souvislosti evropského práva v oblasti práv dítěte

Většinu dosavadních evropských právních předpisů v oblasti práv dítěte vypracovaly EU a Rada Evropy. Vedle OSN přijaly důležité nástroje, které i nadále ovlivňují vývoj evropského práva, také další mezinárodní instituce, například Haagská konference o mezinárodním právu soukromém. Přestože tyto mezinárodní rámce fungují nezávisle na sobě, v současnosti mezi nimi v rostoucí míře vznikají vazby.¹⁰ Zvláště výrazná je interinstitucionální spolupráce mezi Radou Evropy a EU.

6 Rozsudek ESLP ze dne 10. června 2010, *Schwizgebel proti Švýcarsku*, č. 25762/07. Viz též agentura FRA a ESLP (2010), s. 102.

7 Viz například rozsudek ESLP ze dne 13. června 1979, *Marckx proti Belgii*, č. 6833/74, kdy soud vynesl rozsudek, když bylo stěžovateli (dítěti) šest let.

8 Rozsudek ESLP ze dne 20. ledna 2009, *Güveç proti Turecku*, č. 70337/01; rozsudek ESLP ze dne 9. října 2012, *Çoşelav proti Turecku*, č. 1413/07.

9 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. října 2009, *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemsku*, č. 47/2008, bod 25.

10 Viz například kapitola 5, která vysvětluje, jak rodinné právo EU upravující přeshraniční únosy dětí funguje spolu s Úmluvou o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. října 1980 (Haagská úmluva o únosech dětí).

1.2.1. Evropská unie: vývoj práva v oblasti práv dítěte a příslušné oblasti ochrany

V minulosti se práva dítěte v EU vyvíjela po jednotlivých částech. Historicky byly evropské právní předpisy týkající se dětí převážně zaměřeny na úpravu zvláštních aspektů souvisejících s dětmi u širších ekonomických a politicky motivovaných iniciativ, například v oblasti ochrany spotřebitele¹¹ a volného pohybu osob.¹² V poslední době jsou však práva dítěte řešena v rámci koordinovanější agendy EU, jež je založena na třech hlavních meznících:

- zavedení Listiny základních práv Evropské unie,
- vstup Lisabonské smlouvy v platnost v prosinci 2009,
- přijetí sdělení o zvláštním místě pro děti v rámci vnější činnosti EU Evropskou komisí a přijetí obecných zásad EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte Radou.

Prvním mezníkem bylo zavedení Listiny základních práv Evropské unie v roce 2000.¹³ Od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost dne 1. prosince 2009 má listina stejný právní status jako smlouvy EU (článek 6 Smlouvy o Evropské unii). Evropské unii a jejím členským státům ukládá povinnost, aby při uplatňování práva EU chránily práva, která jsou v ní zakotvena. Listina základních práv Evropské unie obsahuje první podrobné zmínky o právech dítěte na ústavní úrovni EU. Uznává totiž mimo jiné právo dítěte na bezplatnou povinnou školní docházku (čl. 14 odst. 2) a obsahuje zákaz diskriminace na základě věku (článek 21) a zákaz vykořisťující dětské práce (článek 32). Významná je skutečnost, že listina obsahuje samostatné ustanovení o právech dítěte (článek 24). V tomto článku jsou zformulovány tři hlavní zásady práv dítěte: právo dětí svobodně vyjadřovat své názory s ohledem na jejich věk a vyspělost (čl. 24 odst. 1), právo na to, aby byl při všech činnostech týkajících se dětí prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte (čl. 24 odst. 2), a právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči (čl. 24 odst. 3).

11 Například [směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/48/ES](#) ze dne 18. června 2009 o bezpečnosti hraček, Úř. věst. L 170, 2009, která zavádí bezpečnostní opatření pro dětské hračky.

12 Například [směrnice 2004/38/ES](#).

13 EU (2012), Listina základních práv Evropské unie, Úř. věst. C 326, 2012.

Druhým klíčovým mezníkem byla Lisabonská smlouva, která, jak je uvedeno výše, vstoupila v platnost dne 1. prosince 2009.¹⁴ Tento nástroj provedl důležité institucionální, procesní a ústavní změny EU tím, že pozměnil Smlouvu o Evropské unii a bývalou Smlouvu o založení Evropského společenství (nyní Smlouva o fungování Evropské unie).¹⁵ Uvedené změny posílily potenciál EU z hlediska prosazování práv dítěte, v neposlední řadě tím, že „ochranu práv dítěte“ zavedly jako jeden ze stanovených obecných cílů EU (čl. 3 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii) a jako důležitý aspekt politiky EU v oblasti vnějších vztahů (čl. 3 odst. 5 Smlouvy o Evropské unii). Konkrétnější zmínky o dětech jsou uvedeny také ve Smlouvě o fungování Evropské unie. Evropské unii umožňují přijímat legislativní opatření zaměřená na boj proti sexuálnímu vykořisťování a obchodu s lidmi (čl. 79 odst. 2 písm. d) a čl. 83 odst. 1).

To vedlo k přijetí směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii¹⁶ a směrnice o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí¹⁷, které obsahují také ustanovení o zvláštních potřebách dětských obětí. Obdobně i novější směrnice, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, věnuje řadu svých ustanovení dětem.¹⁸

K třetímu významnému mezníku došlo na strategičtější politické úrovni, nejprve v souvislosti s agendou vnější spolupráce EU a v poslední době ve vztahu k vnitřním věcem. Konkrétně Rada EU přijala „Obecné zásady EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte“¹⁹ a Evropská komise přijala sdělení „Zvláštní místo pro děti v rámci vnější činnosti EU“²⁰ s cílem začlenit práva dítěte do všech činností EU se zeměmi, které nejsou členskými státy EU. Obdobně Evropská komise v roce 2011 přijala Agendu EU v oblasti práv dítěte, která stanoví hlavní priority pro rozvoj práva a politiky v oblasti práv dítěte ve všech člen-

14 EU (2007), *Lisabonská smlouva* pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu, Úř. věst. C 306, 2007, s. 1–271.

15 Viz konsolidovaná znění: Evropské společenství (2012), *Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie*, Úř. věst. C 326, 2012.

16 *Směrnice 2011/93/EU*, Úř. věst. L 335, 2011, s. 1.

17 *Směrnice 2011/36/EU*, Úř. věst. L 101, 2011, s. 1.

18 *Směrnice 2012/29/EU*, Úř. věst. L 315, 2012, s. 57.

19 Rada Evropské unie (2007), *Obecné zásady EU v oblasti prosazování a ochrany práv dítěte*, Brusel, 10.12.2007.

20 Evropská komise (2008), *Zvláštní místo pro děti v rámci vnější činnosti EU: sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů*, KOM(2008) 55 v konečném znění, Brusel, 5.2.2008.

ských státech EU.²¹ Tato agenda zahrnuje také zacílení legislativních procesů s významem pro ochranu dětí, jako je výše uvedené přijetí směrnice o právech obětí.

Naposledy Komise tyto snahy doplnila přijetím komplexní strategie na podporu členských států při řešení problému chudoby a sociálního vyloučení prostřednictvím řady opatření v raném věku dítěte (u dětí předškolního věku a ve věku základní školní docházky).²² Tato konkrétní iniciativa – stejně jako uvedená agenda – sice není právně závazná, ale oba dokumenty jsou významné, protože představují plán pro normativní a metodický přístup EU k právu v oblasti práv dítěte – plán, který je pevně propojen s Úmluvou o právech dítěte a ukotven v etice ochrany a účasti dětí a zákazu jejich diskriminace.

EU může vytvářet právní akty pouze tam, kde jí k tomu byla Smlouvami svěřena pravomoc (články 2 až 4 Smlouvy o fungování Evropské unie). Jelikož práva dítěte přesahují jednotlivá právní odvětví, je třeba pravomoc EU určovat v každém případě zvlášť. Dosud EU v rozsáhlé míře přijímala právní předpisy v těchto oblastech s významem pro práva dítěte:

- ochrana údajů a ochrana spotřebitele,
- azyl a migrace,
- spolupráce v občanských a trestních věcech.

Čl. 6 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii a čl. 51 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie stanoví, že listina nerozšiřuje pravomoci EU, nemění pravomoc a úkoly EU ani pro EU nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol. Ustanovení listiny jsou určena orgánům EU a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo EU. Ustanovení listiny jsou vždy závazná pro EU, ale pro členské státy se stávají právně závaznými, pouze pokud členské státy jednají v oblasti působnosti práva EU.

21 Evropská komise (2011), *Agenda EU v oblasti práv dítěte: sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů*, KOM(2011) 60 v konečném znění, Brusel, 15.2.2011.

22 Evropská komise (2013), *Investice do dětí: východisko z bludného kruhu znevýhodnění*, doporučení 2013/112/EU, Brusel.

Každá z následujících kapitol zahrnuje stručný přehled pravomoci EU v oblastech, kterým se daná kapitola věnuje.

1.2.2. Rada Evropy: vývoj práva v oblasti práv dítěte a příslušné oblasti ochrany

Na rozdíl od EU má Rada Evropy od svého založení jasný mandát chránit a podporovat lidská práva. Její základní smlouvou o lidských právech, kterou ratifikovaly všechny členské státy Rady Evropy, je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod neboli Evropská úmluva o lidských právech (EÚLP), která obsahuje konkrétní odkazy na děti. Zejména: Čl. 5 odst. 1 písm. d) umožňuje zákonné zbavení osobní svobody (zajištění) dítěte pro účely výchovného dohledu; čl. 6 odst. 1 omezuje právo na spravedlivé a veřejné pojednání, pokud to vyžadují zájmy nezletilých; článek 2 protokolu č. 1 stanoví právo na vzdělání a vyžaduje, aby státy ohledně výchovy dětí respektovaly náboženské a filozofické přesvědčení rodičů. Všechna ostatní obecná ustanovení EÚLP jsou navíc použitelná pro každého, tedy i děti. U některých z nich přitom bylo prokázáno, že mají z hlediska dětí zvláštní význam. Zejména jde o článek 8, který zaručuje právo na respektování soukromého a rodinného života, a článek 3, který zakazuje mučení a nelidské a ponižující zacházení a tresty. Pomocí výkladových přístupů zaměřených na pozitivní povinnosti nutně vyplývající z ustanovení EÚLP vytvořil ESLP rozsáhlý soubor judikatury v oblasti práv dítěte, jenž obsahuje četné odkazy na Úmluvu o právech dítěte. Navzdory tomu ESLP stížnosti analyzuje jednotlivě, a proto nenabízí komplexní přehled práv dítěte podle EÚLP.

Druhá hlavní smlouva Rady Evropy o lidských právech, Evropská sociální charta²³ (revidovaná v roce 1996²⁴), zajišťuje ochranu sociálních práv a obsahuje zvláštní úpravu práv dítěte. Zvláště důležitá z pohledu práv dítěte jsou dvě její ustanovení. Článek 7 stanoví povinnost chránit děti před hospodářským vykořisťováním. Článek 17 státům ukládá, aby přijaly všechna vhodná a nezbytná opatření zaměřená na zajištění toho, aby děti dostávaly potřebnou péči, pomoc, vzdělání a odbornou přípravu (včetně bezplatného základního a středního vzdělání), na ochranu dětí a mladých lidí před zanedbáváním, násilím nebo vykořisťováním a na poskytování ochrany dětem, které nepodporuje jejich rodina. Na uplatňování Evropské sociální charty dohlíží Evropský výbor pro sociální práva, složený z nezávislých odborníků, kteří rozhodují o souladu vnitrostát-

23 Rada Evropy, *Evropská sociální charta*, CETS č. 35, 18.10.1961.

24 Rada Evropy, *Evropská sociální charta (revidovaná)*, CETS č. 163, 3.5.1996.

ního práva a praxe s Evropskou sociální chartou prostřednictvím mechanismu podávání kolektivních stížností nebo předkládání zpráv na vnitrostátní úrovni.

Kromě toho přijala Rada Evropy řadu smluv, které jsou zaměřeny na širokou škálu konkrétních otázek v oblasti práv dítěte. Patří k nim:

- Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství,²⁵
- Evropská úmluva o osvojení dětí, revidovaná v roce 2008,²⁶
- Úmluva o styku s dětmi,²⁷
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí,²⁸
- Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (úmluva z Lanzarote).²⁹

Konečně na politické úrovni je důležité uvést, že Rada Evropy v roce 2006 zahájila svůj program „Budování Evropy pro děti a s dětmi“ – průřezový akční plán zaměřený na otázky práv dítěte, který zahrnuje zavedení nástrojů pro stanovování norem v celém spektru oblastí.³⁰ Současné priority jsou soustředěny na čtyři klíčové oblasti:³¹

- podpora služeb a systémů vstřícných k dětem,
- odstranění všech forem násilí na dětech,
- zaručení práv dítěte ve zranitelných situacích,

25 Rada Evropy, [Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství](#), CETS č. 85, 15.10.1975.

26 Rada Evropy, [Evropská úmluva o osvojení dětí \(revidovaná\)](#), CETS č. 202, 27.11.2008.

27 Rada Evropy, [Úmluva o styku s dětmi](#), CETS č. 192, 15.5.2003.

28 Rada Evropy, [Evropská úmluva o výkonu práv dětí](#), CETS č. 160, 25.1.1996.

29 Rada Evropy, [Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání](#), CETS č. 201, 25.10.2007.

30 Další informace viz <http://www.coe.int/t/dg3/children/>.

31 Rada Evropy, Výbor ministrů (2011), [strategie Rady Evropy týkající se práv dítěte \(2012–2015\)](#), CM(2011)171 final, 15.2.2012.

- podpora účasti dětí.

Hlavním cílem programu Rady Evropy pro práva dítěte je podporovat uplatňování mezinárodních norem v oblasti práv dítěte všemi členskými státy Rady Evropy, a zejména prosazovat uplatňování Úmluvy o právech dítěte se zdůrazněním jejích hlavních zásad: zákazu diskriminace, práva na život a rozvoj, zohlednění nejlepšího zájmu dítěte osobami s rozhodovacími pravomocemi, a práva dítěte být vyslyšeno.³²

V rámci tohoto programu bylo přijato několik nástrojů v oblasti práv dítěte, které nabízejí praktické pokyny doplňující závazná evropská právní opatření, například:

- Pokyny o justici vstřícné k dětem³³,
- Pokyny o zdravotní péči vstřícné k dětem³⁴,
- Doporučení o integrovaných národních strategiích pro ochranu dětí před násilím³⁵,
- Doporučení o právech dítěte a sociálních službách vstřícných k dětem a rodinám³⁶,
- Doporučení o účasti dětí a mladých lidí mladších 18 let³⁷.

32 Tamtéž.

33 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Pokyny o justici vstřícné k dětem*, 17.11.2010.

34 Rada Evropy, Výbor ministrů (2011), *Guidelines on child-friendly health care* [Pokyny o zdravotní péči vstřícné k dětem], 21.9.2011.

35 Rada Evropy, Výbor ministrů (2009), *Recommendation CM/Rec(2009)10 of the Committee of Ministers to member states on integrated national strategies for the protection of children from violence* [doporučení Výboru ministrů členským státům CM/Rec(2009)10 o integrovaných národních strategiích pro ochranu dětí před násilím], 18.11.2009.

36 Rada Evropy, Výbor ministrů (2011), *Recommendation CM/Rec(2011)12 of the Committee of Ministers to member states on children's rights and social services friendly to children and families* [doporučení Výboru ministrů členským státům CM/Rec(2011)12 o právech dítěte a sociálních službách vstřícných k dětem a rodinám], 16.11.2011.

37 Rada Evropy, Výbor ministrů (2012), *Recommendation CM/Rec(2012)2 of the Committee of Ministers to member States on the participation of children and young people under the age of 18* [doporučení Výboru ministrů členským státům CM/Rec(2012)2 o účasti dětí a mladých lidí mladších 18 let], 28.3.2012.

Tím tento program zajišťuje vedoucí postavení Evropy v oblasti stanovování norem pro práva dítěte a pomocí různých prostředků jde rovněž v čele snah o to, aby hlas dětí zaujímal v tomto procesu ústřední místo. Cílem programu je také podporovat uplatňování ÚLP a Evropské sociální charty a prosazovat další platné právní nástroje Rady Evropy týkající se dětství (účasti, ochrany a práv), mládeže a rodiny.³⁸

1.3. Evropské právo v oblasti práv dítěte a Úmluva OSN o právech dítěte

Klíčový bod

- Evropské právo v oblasti práv dítěte je ve velké míře založeno na Úmluvě OSN o právech dítěte.

Skutečnost, že všechny členské státy EU a Rady Evropy jsou smluvními stranami Úmluvy o právech dítěte, dodává této úmluvě na evropské úrovni na důležitosti. Úmluva evropským státům fakticky ukládá společné právní závazky a následně ovlivňuje i způsob, jakým evropské orgány rozvíjejí a uplatňují práva dítěte.

Úmluva o právech dítěte se tak stala standardem pro rozvoj evropského práva v oblasti práv dítěte, a jak Rada Evropy, tak EU proto v rostoucí míře využívají jejího vlivu. Zejména začleňování zásad a ustanovení Úmluvy o právech dítěte do závazných nástrojů a judikatury na evropské úrovni dává úmluvě větší účinnost a zpřístupňuje účinnější prostředky prosazování těm, kteří v Evropě usilují o uplatňování práv dítěte. Na různých místech této příručky jsou uvedeny konkrétní příklady.

EU není a ani se nemůže stát smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte, protože úmluva neobsahuje právní mechanismus umožňující, aby k ní přistoupily jiné subjekty než státy. EU ovšem vychází z „obecných zásad práva EU“ (psaných a nepsaných zásad vyplývajících z ústavních tradic společných členským státům), které doplňují smlouvy EU a jimiž se řídí výklad těchto smluv (čl. 6 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii). Soudní dvůr Evropské unie ve svých rozhodnutích

38 Rada Evropy, Výbor ministrů (2011), *Strategie Rady Evropy týkající se práv dítěte (2012–2015)*, CM (2011)171 final, 15.2.2012.

potvrdil, že žádná povinnost vyplývající z členství v EU by neměla být v rozporu s povinnostmi členských států odvozenými z jejich vnitrostátních ústav a mezinárodních závazků v oblasti lidských práv.³⁹ Jelikož Úmluvu o právech dítěte ratifikovaly všechny členské státy EU, je EU povinná řídit se zásadami a ustanoveními této úmluvy alespoň ve vztahu k záležitostem, které spadají do pravomoci EU (vymezené ve smlouvách EU).

Tuto povinnost dále posilují ostatní smlouvy EU, a zejména Listina základních práv Evropské unie. Článek 24 listiny je přímo inspirován ustanoveními Úmluvy o právech dítěte, včetně některých ustanovení, která získala status „zásad Úmluvy o právech dítěte“; zejména jde o zásadu zájmu dítěte (článek 3 uvedené úmluvy), zásadu účasti dítěte (článek 12 úmluvy) a právo dítěte žít s rodiči nebo s nimi udržovat kontakty (článek 9 úmluvy).

Význam Úmluvy o právech dítěte pro orientaci rozvoje práv dítěte v EU je vyjádřen ve sdělení Komise „Agenda EU v oblasti práv dítěte“, kde se uvádí: „Normami a zásadami této úmluvy se musí nadále řídit politiky a opatření EU, které mají na práva dítěte dopad“.⁴⁰ V tomto duchu jsou legislativní nástroje související s dětmi prakticky bez výjimky doprovázeny buď výslovným odkazem na Úmluvu o právech dítěte, nebo implicitnějším odkazem na zásady práv dítěte, jako jsou „(nejvlastnější) zájem“, právo dítěte účastnit se rozhodování, které se jej dotýká, nebo právo na ochranu před diskriminací.

Podobně jako EU ani Rada Evropy jakožto organizace není právně vázána Úmluvou o právech dítěte, ačkoli všechny členské státy Rady Evropy jsou jednotlivě jejími smluvními stranami. EÚLP ovšem nemůže být vykládána ve vakuu, nýbrž v souladu s obecnými zásadami mezinárodního práva. V úvahu je třeba brát veškerá příslušná pravidla mezinárodního práva použitelná ve vztazích mezi smluvními stranami EÚLP, zejména pravidla týkající se univerzální ochrany lidských práv. Konkrétněji musí být povinnosti, které EÚLP smluvním stranám ukládá v oblasti práv dítěte, vykládány na základě Úmluvy o právech dítěte.⁴¹ Na Úmluvu o právech dítěte ve svých rozhodnutích výslovně odkazuje

39 Například rozsudek Soudního dvora ze dne 14. května 1974, *J. Nold, Kohlen- und Baustoff-großhandlung proti Komisi Evropských společenství*, C-4/73.

40 Evropská komise (2011), *Agenda EU v oblasti práv dítěte*, KOM(2011) 60 v konečném znění, Brusel.

41 Rozsudek ESLP ze dne 4. října 2012, *Harroudj proti Francii*, č. 43631/09, bod 42.

také Evropský výbor pro sociální práva.⁴² Kromě toho jsou zásadami a ustanoveními Úmluvy o právech dítěte ovlivňovány činnosti Rady Evropy v oblasti stanovování norem a tvorby smluv. Například *Pokyny o justici vstřícné k dětem*⁴³ jsou přímo ovlivněny řadou ustanovení Úmluvy o právech dítěte a ještě více doprovodnými obecnými připomínkami Výboru OSN pro práva dítěte.⁴⁴

1.4. Úloha evropských soudů při výkladu a prosazování evropských práv dítěte

1.4.1. Soudní dvůr Evropské unie

Soudní dvůr Evropské unie vydává rozhodnutí o mnoha typech žalob. Ve věcech týkajících se práv dítěte Soudní dvůr zatím posuzoval především žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce (článek 267 Smlouvy o fungování Evropské unie).⁴⁵ Jde o postup, kdy vnitrostátní soud požádá Soudní dvůr o výklad primárního práva EU (tj. Smluv) nebo sekundárního práva EU (tj. rozhodnutí a právních předpisů), které má význam pro vnitrostátní případ projednávaný před tímto vnitrostátním soudem.

Donedávna Soudní dvůr rozhodl pouze o několika věcech týkajících se práv dítěte. Vzhledem k přijetí legislativních opatření výslovněji zaměřených na práva dítěte a výraznější agendy v oblasti práv dítěte je ovšem pravděpodobné, že se práva dítěte v budoucnosti budou ve věcech projednávaných Soudním dvorem objevovat častěji.

42 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 7. prosince 2004, *Světová organizace proti mučení (OMCT) proti Irsku*, stížnost č. 18/2003, body 61–63; rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. října 2009, *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemsku*, stížnost č. 47/2008.

43 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Pokyny o justici vstřícné k dětem*, 17.11.2010.

44 Viz OSN, Výbor pro práva dítěte (2007), *General Comment No. 10 (2007): Children's rights in juvenile justice* [obecná připomínka č. 10 (2007): práva dětí v soudním systému pro mladistvé], CRC/C/GC/10, 25.4.2007; OSN, Výbor pro práva dítěte (2009), *General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard* [obecná připomínka č. 12 (2009): právo dítěte být vyslyšeno], CRC/C/GC/12, 1.7.2009; OSN, Výbor pro práva dítěte (2013), *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art.3, para.1)* [obecná připomínka č. 14 (2013) o právu dítěte na to, aby byl jeho zájem předním hlediskem (čl. 3 odst. 1)], CRC/C/GC/14, 29.5.2013.

45 Jedinou výjimkou je žaloba na neplatnost: rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 27. června 2006, *Evropský parlament proti Radě Evropské unie*, C-540/03.

Většinu rozsudků týkajících se práv dítěte Soudní dvůr vynesl v souvislosti s volným pohybem a občanstvím EU, což jsou oblasti, ve kterých má EU dlouhodobě pravomoc. V této souvislosti Soudní dvůr výslovně uznal, že děti požívají samostatně výhod spojených s občanstvím EU, čímž na děti rozšířil samostatné právo na pobyt a práva v sociální i vzdělávací oblasti, která vyplývají z občanství EU.⁴⁶

Soudní dvůr přímo použil Úmluvu o právech dítěte, aby určil, jak má být právo EU ve vztahu k dětem vykládáno, pouze v jednom případě. Jde o věc *Dynamic Medien GmbH proti Avides Media AG*. Tento případ se týká zákonnosti německých omezení v oblasti označování týkajících se dovezených DVD a videokazet, které již byly podrobeny obdobným kontrolám ve Spojeném království. Soudní dvůr dospěl k závěru, že německé kontroly označení představují zákonné omezení ustanovení EU o volném pohybu zboží (která jinak dvojí regulaci tohoto typu zakazují), protože jejich účelem je ochrana práv dětí. Své rozhodnutí Soudní dvůr podpořil odkazem na článek 17 Úmluvy o právech dítěte, jenž státy, které úmluvu podepsaly, povzbuzuje k tomu, aby vytvořily odpovídající zásady ochrany dítěte před informacemi ve sdělovacích prostředcích a materiály škodlivými pro jeho blaho.⁴⁷ Platí ovšem požadavek na proporcionalitu, pokud jde o postup kontroly zavedený za účelem ochrany dítěte, který by měl být snadno přístupný a mělo by být možno jej dokončit v přiměřených lhůtách.⁴⁸

V jiných věcech se Soudní dvůr ve svých rozsudcích odvolává na obecné zásady práv dítěte, které jsou rovněž zakotveny v ustanoveních Úmluvy o právech dítěte (například zájem dítěte a právo být vyslyšeno), a to zejména v souvislosti s případy přeshraničních únosů dětí.⁴⁹

46 Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 17. září 2002, *Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department*, C-413/99; rozsudek Soudního dvora ze dne 19. října 2004, *Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department*, C-200/02; rozsudek Soudního dvora ze dne 2. října 2003, *Carlos Garcia Avello proti Belgii*, C-148/02; rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 23. února 2010, *London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim a Secretary of State for the Home Department*, C-310/08; rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 23. února 2010, *Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth a Secretary of State for the Home Department*, C-480/08. K těmto případům se vracíme v kapitolách 8 a 9.

47 Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. února 2008, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG*, C-244/06, body 42 a 52.

48 Tamtéž, body 49 a 50.

49 Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. prosince 2010, *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*, C-491/10 PPU. Více viz kapitola 5.

Jinak byla ovšem EU tradičně obezřetná, pokud jde o to, přikládat Úmluvě o právech dítěte rozhodující význam, zejména v politicky citlivějších oblastech, jako je kontrola přistěhovalectví⁵⁰. Jak je ovšem uvedeno v následujících kapitolách, v judikatuře z poslední doby se tato situace mění. Od doby přijetí Listiny základních práv Evropské unie odkazy Soudního dvora na její články o právech dítěte často odpovídají odkazům na Úmluvu o právech dítěte. Důvodem je podobnost příslušných ustanovení.

1.4.2. Evropský soud pro lidská práva

ESLP rozhoduje především o individuálních stížnostech podaných v souladu s články 34 a 35 EÚLP. Pravomoc ESLP se vztahuje na všechny otázky týkající se výkladu a provádění EÚLP a jejích protokolů (článek 32 EÚLP).

Na rozdíl od Soudního dvora disponuje ESLP rozsáhlou judikaturou v oblasti práv dítěte. I když mnoho případů týkajících se článku 8 EÚLP o právu na respektování soukromého a rodinného života je posuzováno z hlediska rodičovských práv, nikoli z hlediska práv dítěte, případy týkající se jiných věcných ustanovení nutně nezahrnují rodiče a jsou jasněji zaměřeny na práva dotčených dětí, jako je právo na ochranu před nelidským či ponižujícím zacházením (článek 3 EÚLP) nebo právo na spravedlivé řízení (článek 6 EÚLP).

Přestože ESLP při řešení stížností podaných dětmi nebo jménem dětí často odkazuje na Úmluvu o právech dítěte, soustavně jí nepřikládá rozhodující význam. Zásady práv dítěte vyjádřené v Úmluvě o právech dítěte v některých případech výrazně ovlivnily argumentaci ESLP, zejména pokud jde o výklad článku 6 EÚLP (právo na spravedlivé řízení) soudem ve vztahu k zacházení s dětmi, které se ocitly ve střetu se zákonem (viz [kapitola 11](#)). V jiných oblastech může být přístup ESLP poněkud odlišný od přístupu Úmluvy o právech dítěte, například co se týče výsledků dětí před soudem (viz [kapitola 2](#)). A v některých případech ESLP z Úmluvy o právech dítěte výslovně vychází.

50 Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 27. června 2006, *Evropský parlament proti Radě Evropské unie*, C-540/03.

Příklad: Věc *Maslov proti Rakousku*⁵¹ se týká vyhoštění stěžovatele, který byl jako nezletilý odsouzen za řadu trestných činů. ESLP rozhodl, že pokud jde o vyhoštění mladistvého pachatele ze země, povinnost zohlednit zájem dítěte zahrnuje také povinnost usnadnit znovuzačlenění dítěte v souladu s článkem 40 Úmluvy o právech dítěte. Podle názoru ESLP by znovuzačlenění nebylo dosaženo přetrháním rodinných nebo sociálních vazeb dítěte v důsledku jeho vyhoštění.⁵² Úmluva o právech dítěte je tedy jedním z důvodů, na jejichž základě bylo shledáno, že vyhoštění bylo nepřiměřeným zásahem do práv stěžovatele podle článku 8 EÚLP (respektování rodinného života).

1.5. Evropský výbor pro sociální práva

Evropský výbor pro sociální práva je složen z 15 nezávislých a nestranných odborníků, kteří rozhodují o souladu vnitrostátního práva a praxe s Evropskou sociální chartou, a to prostřednictvím mechanismu podávání kolektivních stížností nebo předkládání zpráv na vnitrostátní úrovni.⁵³ Kolektivní stížnosti proti státům, které jsou smluvními stranami Evropské sociální charty a uznaly mechanismus stížností, mohou podávat určené vnitrostátní a mezinárodní organizace. Dosud podané stížnosti se týkaly mimo jiné otázky, zda státy porušily práva dítěte podle Evropské sociální charty v oblastech, jako jsou hospodářské vykořisťování dětí⁵⁴, fyzická nedotknutelnost dětí⁵⁵, zdravotní práva migrujících dětí⁵⁶ a přístup dětí se zdravotním postižením ke vzdělání.⁵⁷

51 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 23. června 2008, *Maslov proti Rakousku*, č. 1638/0323.

52 Tamtéž, bod 83.

53 Další informace viz [internetové stránky](#) Evropského výboru pro sociální práva.

54 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 9. září 1999, *International Commission of Jurists (ICJ) proti Portugalsku*, stížnost č. 1/1998.

55 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 7. prosince 2004, *Světová organizace proti mučení (OMCT) proti Řecku*, stížnost č. 17/2003.

56 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 23. října 2012, *Defence for Children International (DCI) proti Belgii*, stížnost č. 69/2011.

57 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 3. června 2008, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bulharsku*, stížnost č. 41/2007, bod 35.

Příklad: Ve věci *International Commission of Jurists (ICJ) proti Portugalsku*,⁵⁸ bylo tvrzeno, že i když portugalské právní předpisy obsahují minimální věk pro přijetí do zaměstnání stanovený v čl. 7 odst. 1 Evropské sociální charty na 15 let, tato povinnost není dostatečně vymáhána. Evropský výbor pro sociální práva rozhodl, že cílem a účelem Evropské sociální charty je chránit práva nejen teoreticky, ale také v praxi, a tedy že právní předpisy musí být účinně uplatňovány. Konstatoval, že v Portugalsku je nezákonně zaměstnán velký počet dětí, a rozhodl, že tato situace je v rozporu s čl. 7 odst. 1 Evropské sociální charty.

58 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 9. září 1999, *International Commission of Jurists (ICJ) proti Portugalsku*, stížnost č. 1/1998.

2

Základní občanská práva a svobody

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 10 (svoboda náboženského vyznání) a článek 14 (právo na vzdělání)	Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání	EÚLP, článek 9 (svoboda náboženského vyznání) a článek 14 (zákaz diskriminace); článek 2 protokolu č. 1 (právo rodičů zajišťovat vzdělání dětí ve shodě se svým přesvědčením) Rozsudek ESLP, <i>Dogru proti Francii</i>, č. 27058/05, 2008 (nošení islámského šátku ve státní střední škole) Rozsudek ESLP, <i>Kervanci proti Francii</i>, č. 31645/04, 2008 (nošení islámského šátku ve státní střední škole) Rozsudek ESLP, <i>Grzelak proti Polsku</i>, č. 7710/02, 2010 (alternativy k náboženské výchově na základních a středních školách) Rozsudek ESLP (velkého senátu), <i>Lautsi a další proti Itálii</i>, č. 30814/06, 2011 (vystavování křicifixů ve státních školách)
Listina základních práv, článek 11 (svoboda projevu)	Svoboda projevu a informací	EÚLP, článek 10 (svoboda projevu) Rozsudek ESLP, 1976, <i>Handyside proti Spojenému království</i>, č. 5493/72 (zákaz dětské knihy) Rozsudek ESLP, 1989, <i>Gaskin proti Spojenému království</i>, č. 10454/83 (přístup ke spisu vedenému v době dětství)

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 24 (práva dítěte) Rozsudek Soudního dvora, 2010, <i>Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz</i> , C-491/10 PPU (právo být vyslyšeno, mezinárodní únos dítěte)	Právo být vyslyšeno	EÚLP, článek 6 (spravedlivé řízení) Evropská úmluva o výkonu práv dětí, články 3, 4, 6 a 7 Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2003, <i>Sahin proti Německu</i> , č. 30943/96 (výslech dítěte před soudem v řízení o styku s dítětem)
Listina základních práv, článek 12 (svoboda shromažďování a sdružování)	Právo na svobodu shromažďování a sdružování	EÚLP, článek 11 (svoboda pokojného shromažďování a svoboda sdružování) Rozsudek ESLP, 2006, <i>Křesťanskodemokratická lidová strana proti Moldavsku</i> , č. 28793/02 (účast na shromážděních ve veřejném prostoru)

Všichni lidé požívají občanských práv a svobod stanovených v různých nástrojích, zejména v Listině základních práv Evropské unie a Evropské úmluvě o lidských právech (EÚLP), podle výkladu Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). S výjimkou Listiny se uplatňováním občanských práv, o nichž pojednává tato kapitola, ve vztahu k dětem konkrétně nezabývá žádný právní nástroj EU. Na úrovni Rady Evropy se však rozsah a výklad těchto občanských práv během let významně rozvíjel, zejména prostřednictvím judikatury ESLP.

Tato kapitola podává přehled svobod uvedených v hlavě II Listiny základních práv Evropské unie, pokud mají tyto svobody vliv na práva dítěte. Analyzuje právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání (oddíl 2.1), na svobodu projevu a informací (oddíl 2.3), právo dítěte být vyslyšeno (oddíl 2.4) a právo na svobodu shromažďování a sdružování (oddíl 2.5).

2.1. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

Klíčové body

- Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání zaručená Listinou základních práv Evropské unie a EÚLP zahrnuje právo změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení bohoslužbou, vyučováním, prováděním úkonů a zachováváním obřadů.
- Rodiče mají právo zajišťovat vzdělání a výchovu svých dětí ve shodě se svým náboženským, filozofickým a pedagogickým přesvědčením.
- Rodiče mají právo a povinnost usměrňovat dítě při výkonu jeho práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.

2.1.1. Právo dítěte na svobodu náboženského vyznání

V rámci práva EU zaručuje článek 10 Listiny základních práv Evropské unie každému svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně, nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním úkonů a zachováváním obřadů. Právo odmítnout vykonávat vojenskou službu z důvodu svědomí se uznává v souladu s vnitrostátními zákony (čl. 10 odst. 2 listiny).

V rámci práva Rady Evropy je právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání zakotveno v článku 9 EÚLP. Judikatura ESLP lze shrnout prostřednictvím tří aspektů práva na svobodu náboženského vyznání: vnitřního rozměru, svobody změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení a svobody projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení. První dva uvedené aspekty jsou absolutní a státy je nesmějí za žádných okolností omezovat.⁵⁹ Svoboda projevovat náboženské vyznání nebo přesvědčení může být

⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 23. října 1990, *Darby proti Švédsku*, č. 11581/85.

omezena, pokud jsou tato omezení stanovena zákony, sledují oprávněný cíl a jsou nezbytná v demokratické společnosti (čl. 9 odst. 2 EÚLP).

ESLP se ve své judikatuře zabývá svobodou myšlení, svědomí a náboženského vyznání dětí, a to především ve vztahu k právu na vzdělání a systému státního školství. Významným tématem veřejné debaty v evropských zemích je náboženství ve školách.

Příklad: Věci *Dogru proti Francii* a *Kervanci proti Francii*⁶⁰ se týkají vyloučení dvou dívek ve věku 11 a 12 let z prvního ročníku francouzské státní střední školy v důsledku toho, že na hodinách tělesné výchovy odmítaly odložit šátek. ESLP konstatoval, že účelem omezení práva stěžovatelek projevoval náboženské přesvědčení bylo splnit požadavky sekularismu ve státních školách. Podle vnitrostátních orgánů je nošení závoje, jako například islámského šátku, neslučitelné s hodinami tělesné výchovy z důvodů bezpečnosti a ochrany zdraví. To ESLP považoval za přiměřené, protože škola uvedla do rovnováhy náboženské přesvědčení stěžovatelek a požadavky na ochranu práv a svobod jiných a na ochranu veřejného pořádku. V souladu s tím dospěl k závěru, že zásah do svobody studentek projevoval jejich náboženské vyznání byl opodstatněný a přiměřený sledovanému cíli. Proto rozhodl, že nedošlo k porušení článku 9 EÚLP.

Příklad: Věc *Grzelak proti Polsku*⁶¹ se týká nezajištění hodin etiky a související klasifikace pro žáka omluveného z hodin náboženství. Během celé školní docházky na základní a střední škole (ve věku od sedmi do 18 let) stěžovatel v souladu s přáním svých rodičů, kteří se prohlašovali za agnostiky, nenavštěvoval hodiny náboženství. Kvůli nízkému zájmu žáků nebyly zorganizovány hodiny etiky a stěžovatel dostával vysvědčení s proškrtnutou kolonkou „náboženství/etika“ místo známky. Podle ESLP spadá absence známky z náboženství/etiky na chlapcových vysvědčeních do působnosti negativního aspektu svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání, protože vysvědčení mohla poukazovat na to, že je chlapec bez vyznání. Jednalo se tudíž o formu nedovolené stigmatizace. Rozdílné zacházení s nevěřícími, kteří chtěli navštěvovat hodiny etiky, a s žáky,

60 Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2008, *Dogru proti Francii*, č. 27058/05; rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2008, *Kervanci proti Francii*, č. 31645/04 (k dispozici ve francouzštině).

61 Rozsudek ESLP ze dne 15. června 2010, *Grzelak proti Polsku*, č. 7710/02.

kterí navštěvovali hodiny náboženství, tedy nebylo objektivně a přiměřeně odůvodněné ani neexistoval přiměřený vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným cílem. Prostor státu pro uvážení byl v této záležitosti překročen, protože v rozporu s článkem 14 EÚLP vykládaným spolu s článkem 9 EÚLP byla porušena sama podstata práva stěžovatele neprojeovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení.

2.2. Práva rodičů a svoboda náboženského vyznání jejich dětí

Práva rodičů v souvislosti se svobodou náboženského vyznání jejich dětí jsou v evropském právu upravena jinak než v Úmluvě o právech dítěte.

V rámci práva EU je nutné náležitě respektovat právo rodičů zajišťovat vzdělání a výchovu svých dětí ve shodě s jejich náboženským, filozofickým a pedagogickým přesvědčením, zejména v souvislosti se svobodou zakládat vzdělávací zařízení (čl. 14 odst. 3 listiny).

V rámci práva Rady Evropy, zejména podle článku 2 protokolu č. 1 EÚLP, musí státy při výkonu všech funkcí, které plní v oblasti výchovy a výuky, zohledňovat (náboženské) přesvědčení rodičů. Podle ESLP je tato povinnost široká, protože se týká nejen obsahu a uplatňování školních osnov, ale také výkonu veškerých funkcí, které stát vykonává.⁶² Zahrnuje organizaci a financování veřejného vzdělávání, stanovování a plánování učebních osnov, předávání informací nebo znalostí obsažených v osnovách objektivním, kritickým a pluralitním způsobem (zakazuje tedy státu usilovat o indoktrinaci, o které se lze domnívat, že nerespektuje náboženské a filozofické přesvědčení rodičů), jakož i uspořádání školního prostředí, včetně přítomnosti krucifixů ve třídách státních škol.

62 Viz příslušná judikatura ESLP: rozsudky ESLP ze dne 7. prosince 1976, *Kjeldsen, Busk Madsen a Pedersen proti Dánsku*, č. 5095/71, 5920/72 a 5926/72; rozsudek ESLP ze dne 18. prosince 1996, *Valsamis proti Řecku*, č. 21787/93; rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 29. června 2007, *Folgerø a další proti Norsku*, č. 15472/02; rozsudek ESLP ze dne 9. října 2007, *Hasan a Eylem Zengin proti Turecku*, č. 1448/04; rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 18. března 2011, *Lautsi a další proti Itálii*, č. 30814/06.

Příklad: Věc *Lautsi a další proti Itálii*⁶³ se týká vystavování krucifixů ve třídách státních škol. Matka si stěžovala, že přítomnost krucifixů ve třídách státní školy, do které chodí její děti, porušuje zásadu sekularismu, podle níž si přeje vychovávat své děti. Velký senát ESLP shledal, že je na státu, aby v rámci svých funkcí v oblasti výchovy a výuky rozhodl, zda mají být ve třídách státních škol umístěny krucifixy, a že tato záležitost spadá do působnosti druhé věty článku 2 protokolu č. 1 EÚLP. Soud argumentoval, že na toto rozhodnutí se v zásadě vztahuje prostor pro uvážení žalovaného státu a že ohledně přítomnosti náboženských symbolů ve státních školách neexistuje evropský konsensus. Je pravda, že přítomnost krucifixů ve třídách státních škol – tedy symbolu, který nepochybně odkazuje na křesťanství – ve školním prostředí viditelně vyzdvihuje většinové náboženství země. To však samo o sobě nepostačuje k tomu, aby bylo možné hovořit o procesu indoktrinace ze strany žalovaného státu. Podle názoru ESLP je krucifix na stěně v podstatě pasivní symbol, o kterém se nelze domnívat, že má na žáky srovnatelný vliv jako slovní projev nebo účast na náboženských aktivitách. V souladu s tím dospěl velký senát k závěru, že když se orgány rozhodly ponechat krucifixy ve třídách státních škol, které navštěvovaly děti stěžovatelky, postupovaly v mezích svého prostoru pro uvážení, a tedy respektovaly právo rodičů zajišťovat výchovu a vzdělání ve shodě se svým vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.

V rámci mezinárodního práva vyžaduje čl. 14 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, aby státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávaly práva a povinnosti rodičů usměrňovat dítě při výkonu jeho práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem. Na rozdíl od čl. 14 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie se tedy Úmluva o právech dítěte zaměřuje na uplatňování svobody samotného dítěte. Podle Úmluvy o právech dítěte mají rodiče právo dítě usměrňovat a orientovat nikoli v souladu se svým vlastním přesvědčením, nýbrž v souladu s přesvědčením dětí samotných. Znění čl. 14 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte je v souladu s obecným pojetím rodičovské odpovědnosti v této úmluvě: rodičovská odpovědnost musí být vykonávána v souladu s rozvíjejícími se schopnostmi dítěte (článek 5 Úmluvy o právech dítěte) a na základě nejlepšího zájmu dítěte (čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte).

63 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 18. března 2011, *Lautsi a další proti Itálii*, č. 30814/06.

2.3. Svoboda projevu a informací

Klíčové body

- Jak Listina základních práv Evropské unie, tak EÚLP zaručují právo na svobodu projevu, která zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci.
- Právo na svobodu informací nezahrnuje právo na přístup k záznamům týkajícím se péče o dítě.
- Podmiňování přístupu k záznamům týkajícím se péče o dítě souhlasem původce informací může být slučitelné s článkem 8 EÚLP (právo na respektování soukromého a rodinného života) za předpokladu, že o tom, zda má být přístup udělen, rozhoduje v konečném důsledku nezávislý orgán.

V rámci práva EU zahrnuje právo na svobodu projevu svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci a bez ohledu na hranice (článek 11 Listiny základních práv Evropské unie).

V rámci práva Rady Evropy je svoboda projevu zaručena článkem 10 EÚLP a může být omezena, pouze pokud je omezení stanoveno zákonem, sleduje některý z oprávněných cílů uvedených v čl. 10 odst. 2 EÚLP a je nezbytné v demokratické společnosti.

Ve své judikatuře ESLP zdůraznil, že svoboda projevu představuje jeden z podstatných základů demokratické společnosti, stejně jako jednu ze základních podmínek jejího pokroku a rozvoje každého člověka. Nevztahuje se jen na „informace“ nebo „myšlenky“ přijímané příznivě nebo považované za neškodné nebo lhostejné, ale také na ty, jež pohoršují, šokují nebo znepokojují stát či jakoukoli část obyvatelstva.⁶⁴

⁶⁴ Viz např. rozsudek ESLP ze dne 7. prosince 1976, *Handyside proti Spojenému království*, č. 5493/72, bod 49.

Příklad: Ve věci *Handyside proti Spojenému království*⁶⁵ ESLP rozhodl, že zákaz knihy nazvané *Little Red School Book* [Malá červená knížka pro školáky] vydaný příslušnými orgány je v souladu s výjimkou stanovenou v čl. 10 odst. 2 EÚLP, která se týká ochrany morálky. V tomto případě jde o právo přijímat informace přiměřené věku a vyspělosti dítěte – tedy o aspekt práva na svobodu projevu, který má zvláštní význam pro děti. Uvedená kniha, napsaná pro děti školního věku, která byla přeložena z dánštiny, zpochybňuje řadu společenských norem, mimo jiné v oblasti sexuality a drog. Mladí lidé v kritické fázi vývoje si mohou některé pasáže knihy vykládat jako výzvu k činnostem, které jsou v jejich věku předčasné a škodí jim, nebo dokonce k páchání některých trestných činů. Podle ESLP proto byli příslušní angličtí soudci oprávněni tehdy usoudit, že by kniha měla negativní vliv na morálku mnoha dětí a dospívajících, kteří by si ji přečetli.⁶⁶

V dalších případech týkajících se dětí, ve kterých se odkazuje na článek 10 EÚLP, jde o právo na přístup k informacím dětí v náhradní péči.

Příklad: Věc *Gaskin proti Spojenému království*⁶⁷ se týká člověka, který byl po většinu svého dětství umístěn do náhradní péče, a místní orgán během této doby vedl důvěrné záznamy. K nim patřily různé zprávy zdravotníků, učitelů, policistů a probačních úředníků, sociálních pracovníků, pracovníků docházkové zdravotnické služby, pěstounů a pracovníků internátní školy. Když stěžovatel žádal o přístup k těmto záznamům pro účely řízení o náhradu škody na zdraví proti uvedenému místnímu orgánu, byl mu přístup zamítnut. Důvěrnost uvedených záznamů byla opodstatněná ve veřejném zájmu na řádném fungování služby péče o děti, které by bylo ohroženo, kdyby původci záznamů v budoucnosti nebyli ochotni vyjadřovat se ve svých zprávách upřímně. ESLP souhlasil s tím, že osoby, které byly jako děti v péči státu, mají životně důležitý zájem na získání informací nezbytných k tomu, aby porozuměly svému dětství a ranému vývoji.⁶⁸ Důvěrnost veřejných záznamů musí být zaručena, přičemž systém, jako je ten britský, který přístup k záznamům podmiňuje souhlasem původce záznamu, v zásadě může být slučitelný s článkem 8 EÚLP, pokud jsou zájmy osoby žádající o přístup k záznamům zabezpečeny v případě, že původce záznamů není

65 Tamtéž.

66 Tamtéž, bod 52.

67 Rozsudek ESLP ze dne 7. července 1989, *Gaskin proti Spojenému království*, č. 10454/83.

68 Tamtéž, bod 49.

k dispozici nebo nepatřičně odmítne souhlas udělit. V takovém případě by měl o udělení nebo neudělení přístupu nakonec rozhodnout nezávislý orgán. Stěžovateli nebyl v projednávané věci žádný takový postup k dispozici, a soud shledal, že byla porušena práva stěžovatele podle článku 8 EÚLP. ESLP nicméně neshledal porušení článku 10 EÚLP a zopakoval, že právo na svobodu přijímat informace zakazuje vládě omezovat osobu v přijímání informací, které jí jiní chtějí nebo mohou být ochotni sdělit, ale neukládá státu povinnost jednotlivci dotyčné informace sdělit.

2.4. Právo být vyslyšen

Klíčové body

- Podle práva EU mají děti právo svobodně vyjadřovat své názory. V záležitostech, které se jich dotýkají, se k jejich názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost.
- EÚLP nestanoví absolutní požadavek, že dítě musí být vyslechnuto před soudem. Zda má být vyslechnuto, je nutné posoudit na základě konkrétních okolností každého případu a závisí to na věku a vyspělosti dítěte.
- V rámci práva OSN se právo dítěte svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, uznává jako jedna z obecných zásad Úmluvy o právech dítěte.

V rámci práva EU stanoví čl. 24 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie, že děti mohou svobodně vyjadřovat své názory a že v záležitostech, které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost. Toto ustanovení se uplatňuje obecně a není omezeno na určitá řízení. Soudní dvůr význam tohoto ustanovení vyložil ve spojení s nařízením Brusel IIa.

Příklad: Věc *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*⁶⁹ se týká přemístění nezletilého dítěte ze Španělska do Německa v rozporu s rozhodnutími o péči o dítě. Soudní dvůr byl dotázán, zda německý soud (tj. soud země, do které bylo dítě přemístěno) může bránit příkazu k výkonu rozhodnutí španělského soudu (soudu země původu) na základě toho, že dítě nebylo vyslechnuto, čímž došlo k porušení čl. 42 odst. 2 písm. a) nařízení č. 2201/2003 (Brusel IIa) a článku 24 Listiny základních práv Evropské unie. Když dítě vyjádřilo své názory v rámci řízení před německým soudem, uvedlo, že s návratem nesouhlasí. Soudní dvůr argumentoval, že výslech dítěte není absolutní právo, ale že pokud soud rozhodne, že je výslech nezbytný, musí dítěti nabídnout skutečnou a účinnou možnost se vyjádřit. Rozhodl také, že právo dítěte být vyslechnuto, stanovené v listině a nařízení Brusel IIa, ukládá, aby byly dítěti k dispozici právní postupy a podmínky, které mu umožní svobodně vyjádřit svůj názor, který musí být soudem zohledněn. Soud musí také přijmout veškerá vhodná opatření k provedení výslechu v závislosti na nejvlastnějším zájmu dítěte a s ohledem na konkrétní okolnosti případu. Podle rozhodnutí Soudního dvora však orgány země, do které bylo dítě přemístěno (Německo), nemohou bránit navrácení dítěte z důvodu porušení práva být vyslechnuto v zemi původu (Španělsku).

V rámci práva Rady Evropy nevykládá ESLP právo na respektování soukromého a rodinného života (článek 8 EÚLP) tak, že vždy vyžaduje, aby bylo dítě vyslechnuto před soudem. Obecně platí, že úkolem vnitrostátních soudů je posoudit důkazy, které jim byly předloženy, včetně prostředků, jež byly použity ke zjištění významných skutečností. Ve věci styku s rodičem, který nemá právo péče o dítě, nejsou vnitrostátní soudy vždy povinny dítě vyslechnout před soudem. Tato záležitost musí být posouzena na základě konkrétních okolností každého případu a s náležitým přihlédnutím k věku a vyspělosti dotčeného dítěte. ESLP se v rámci procesního aspektu článku 8 navíc často ujistí, že úřady učinily vhodné kroky k tomu, aby jejich rozhodnutí byla doprovázena nezbytnými ochrannými opatřeními.

⁶⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. prosince 2010, *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*, C-491/10 PPU; viz též [oddíl 5.4](#), který podrobněji pojednává o tomto rozhodnutí a o fungování nařízení Brusel IIa.

Příklad: Ve věci *Sahin proti Německu*⁷⁰ zakazovala matka veškerý styk mezi stěžovatelem a jeho čtyřletou dcerou. Německý zemský soud rozhodl, že vzhledem k vážnému napětí mezi rodiči by umožnění styku otce s dcerou bylo pro dítě škodlivé. Soud přitom dítě nevyslechl ohledně toho, zda se chce s otcem i nadále stýkat. ESLP v otázce výsledku dítěte před soudem odkázal na výpověď znalce před zemským soudem v Německu. Po několika setkáních s dítětem, matkou a stěžovatelem znalec usoudil, že proces výsledku dítěte by mohl být pro dítě spojen s rizikem, kterému by se nebylo možné vyhnout ani zvláštními opatřeními u soudu. ESLP rozhodl, že za těchto okolností procesní požadavky implicitně obsažené v článku 8 EÚLP – vyslechnout dítě před soudem – nepředstavují povinnost dítě přímo vyslechnout ve věci jeho vztahu s otcem.

Příklad: Ve věci *Sommerfeld proti Německu*⁷¹ vyjadřovala třináctiletá dcera stěžovatele po několik let jasné přání nestýkat se s ním. Vnitrostátní soudy byly toho názoru, že nutit ji, aby se se stěžovatelem stýkala, by znamenalo vážně narušit její emocionální a psychickou rovnováhu. ESLP uznal, že v rámci rozhodovacího procesu byla zajištěna potřebná ochrana zájmů stěžovatele.⁷²

Evropská úmluva o výkonu práv dětí se zabývá právem dítěte vyjádřit svobodně svůj názor.⁷³ Cílem této úmluvy je podporovat práva dětí tím, že jsou jim poskytnuta konkrétní procesní práva v soudních řízeních v rodinných věcech, zejména v řízeních, v nichž jde o výkon rodičovské odpovědnosti, o otázky pobytu a práva styku s dítětem. Článek 3 úmluvy přiznává dítěti právo na informace a na vyjádření názoru v řízení jakožto procesní právo. V článku 4 je dítěti přiznáno právo požádat o ustanovení zvláštního zástupce v soudním řízení, které se jej týká. V souladu s článkem 6 musí orgány zabezpečit, aby dítě obdrželo všechny příslušné informace, ve vhodných případech dítě vyslechnout a umožnit dítěti vyjádřit svůj názor.

70 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 8. července 2003, *Sahin proti Německu*, č. 30943/96, bod 73. Ohledně konkrétního aspektu povinnosti vnitrostátních soudů posoudit důkazy, které získaly, jakož i relevantnost důkazů, které žalovaní chtějí předložit, viz také rozsudek ESLP ze dne 22. dubna 1992, *Vidal proti Belgii*, č. 12351/86, bod 33.

71 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96.

72 Tamtéž, body 72 a 88.

73 Rada Evropy, *Evropská úmluva o výkonu práv dětí*, CETS č. 160, 1996.

V rámci mezinárodního práva stanoví čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, že dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají. Názorům dítěte by měla být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Čl. 12 odst. 2 uvedené úmluvy navíc stanoví, že dítěti musí být poskytnuta možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Výbor OSN pro práva dítěte zdůraznil, že by státy, které jsou smluvní stranou uvedené úmluvy, měly toto právo buď přímo zaručovat, nebo přijmout či revidovat právní předpisy tak, aby dítě mohlo tohoto práva plně požívat.⁷⁴ Kromě toho musí zajistit, aby dítě obdrželo všechny nezbytné informace a poradenství, které mu umožní učinit rozhodnutí ve svém nejlepším zájmu. Výbor rovněž podotýká, že dítě má právo toto právo neuplatnit; má možnost, nikoli povinnost vyjádřit své názory.

2.5. Právo na svobodu shromažďování a sdružování

Klíčové body

- Jak Listina základních práv Evropské unie, tak EÚLP zaručují svobodu pokojného shromažďování a sdružování.
- Toto právo jednotlivcům umožňuje prosazovat spolu s jinými své cíle a za tímto účelem je chrání.

V rámci práva EU stanoví článek 12 Listiny základních práv Evropské unie, že každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými na všech úrovních, zejména pokud jde o záležitosti politické,

⁷⁴ OSN, Výbor pro práva dítěte, *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art.3, para.1)* [obecná připomínka č. 14 (2013) o právu dítěte na to, aby byl jeho zájem předním hlediskem (čl. 3 odst. 1)], CRC/C/GC/14, 29.5.2013.

odborové či občanské. To zahrnuje právo každého zakládat na ochranu svých zájmů odbory a vstupovat do nich.

V rámci práva Rady Evropy zaručuje čl. 11 odst. 1 EÚLP právo na svobodu shromažďování a sdružování s výhradou omezení uvedených v čl. 11 odst. 2.

ESLP výslovně potvrdil právo dětí účastnit se shromáždění ve veřejném prostoru. Jak soud konstatoval ve věci *Křesťanskodemokratická lidová strana proti Moldavsku*, bránit dětem v účasti na akcích, zejména protestech proti vládní politice v oblasti školního vzdělávání, by bylo v rozporu se svobodou shromažďování rodičů a dětí.

V rámci mezinárodního práva se na jednotlivé děti i dětské organizace vztahuje ochrana poskytovaná článkem 15 Úmluvy o právech dítěte, který obsahuje právo na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování. Na základě tohoto ustanovení byla přiznána mezinárodní ochrana širokému spektru forem sdružování, do kterých se děti zapojují.

3

Rovnost a zákaz diskriminace

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, hlava III (rovnost), včetně článků 20 (rovnost před zákonem), 21 (zákaz diskriminace) a 23 (rovnost mužů a žen)	Rovnost a zákaz diskriminace	EÚLP, článek 14; protokol č. 12 k EÚLP, článek 1 (zákaz diskriminace) Revidovaná Evropská sociální charta, článek E (zákaz diskriminace)
Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES)	Zákaz diskriminace na základě rasy a etnického původu	Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2007, <i>D. H. a další proti České republice</i> , č. 57325/00 (umísťování romských dětí do zvláštních škol) Rozsudek ESLP, 2010, <i>Oršuš a další proti Chorvatsku</i> , č. 15766/03 (výhradně romské třídy v základních školách) Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, články 4 a 12
Listina základních práv, článek 45 (volný pohyb a pobyt) Rozsudek Soudního dvora, 2004, <i>Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02 (právo pobytu rodičů, kteří jsou státními příslušníky třetí země)	Zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti a statusu přistěhovalce	Rozsudek ESLP, 2011, <i>Ponomaryovi proti Bulharsku</i> , č. 5335/05 (školné pro osoby s dočasným pobytem) Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, článek 4 a čl. 12 odst. 3
Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)	Zákaz diskriminace na základě věku	EÚLP, článek 14; protokol č. 12 k EÚLP, článek 1 (zákaz diskriminace)
Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu), 2008, <i>S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law</i> , C-303/06	Zákaz diskriminace na základě jiných chráněných důvodů	Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2013, <i>Fabris proti Francii</i> , č. 16574/08 (dědická práva nemanželských dětí)

Právo nebýt diskriminován je jednou ze základních zásad demokratické společnosti. Jak EU, tak Rada Evropy významně přispívají k výkladu této zásady. Orgány EU přijaly řadu směrnic, které jsou pro otázky týkající se dětí velice důležité. Evropský soud pro lidská práva (ESLP) vytvořil významný soubor judikatury o právu nebýt diskriminován podle článku 14 EÚLP, který se týká zákazu diskriminace, ve spojení s ostatními články úmluvy.

Evropský výbor pro sociální práva soudí, že článek E Evropské sociální charty, jenž se týká zákazu diskriminace, má podobnou funkci jako článek 14 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP): neexistuje samostatně a musí být spojen s některým věcným ustanovením Evropské sociální charty.⁷⁵

Tato kapitola se zabývá zásadami rovnosti a zákazu diskriminace se zaměřením na důvody diskriminace, pro něž vznikla judikatura týkající se konkrétně dětí. Nejprve podává obecné informace o evropském právu proti diskriminaci (oddíl 3.1) a následně se věnuje otázce rovnosti a diskriminace dětí na základě etnického původu (oddíl 3.2), státní příslušnosti a statusu přistěhovalce (oddíl 3.3), věku (oddíl 3.4) a dalších chráněných důvodů, včetně pohlaví, jazyka a osobní identity (oddíl 3.5).

3.1. Evropské antidiskriminační právo

Klíčové body

- Právo EU a právo Rady Evropy zakazují diskriminaci na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, etnického nebo sociálního původu, genetických rysů, jazyka, náboženského vyznání či přesvědčení, politických názorů či jakýchkoli jiných názorů, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, narození, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace.⁷⁶
- Jestliže ESLP zjistí, že se s osobami v relevantně podobné situaci zacházelo rozdílně, bude zkoumat, zda k tomu existují objektivní a přiměřené důvody. Pokud neexistují, učiní ESLP závěr, že zacházení bylo diskriminační, a tedy byl porušen článek 14 EÚLP, který diskriminaci zakazuje.

⁷⁵ Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 15. června 2005, *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) proti Francii*, stížnost č. 26/2004, bod 34.

⁷⁶ Přehled evropského antidiskriminačního práva, které tvoří antidiskriminační směrnice EU a článek 14 EÚLP a protokol č. 12 k EÚLP, naleznete v publikaci: FRA a ESLP (2011), *Příručka evropského antidiskriminačního práva*, a aktualizované judikatuře ESLP za období červenec 2010–prosinec 2011.

V rámci práva EU je zákaz diskriminace v článku 21 Listiny základních práv Evropské unie autonomní zásadou, která platí i pro situace, na něž se nevztahuje žádné jiné ustanovení listiny. V tomto ustanovení je výslovně zakázána diskriminace založená na těchto důvodech: pohlaví, rasa, barva pleti, etnický nebo sociální původ, genetické rysy, jazyk, náboženské vyznání nebo přesvědčení, politické či jakékoli jiné názory, příslušnost k národnostní menšině, majetek, narození, zdravotní postižení, věk a sexuální orientace. Naproti tomu článek 19 Smlouvy o fungování Evropské unie se vztahuje pouze na diskriminaci z důvodu pohlaví, rasy nebo etnického původu, náboženského vyznání nebo přesvědčení, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace.

Několik směrnic EU zakazuje diskriminaci v oblastech, jako jsou zaměstnání, systém sociálního zabezpečení a zboží a služby. Všechny tyto oblasti přitom mohou mít význam pro děti. Směrnice Rady 2000/78/ES, která stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (směrnice o rovnosti v zaměstnání),⁷⁷ zakazuje diskriminaci na základě náboženského vyznání či víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace. Směrnice Rady 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (směrnice o rasové rovnosti), zakazuje diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu nejen v souvislosti se zaměstnáním a přístupem ke zboží a službám, ale také ve vztahu k sociálnímu systému (včetně sociální ochrany, sociálního zabezpečení a zdravotní péče) a ke vzdělání.⁷⁸ Další směrnice zavádějí zásadu rovného zacházení s muži a ženami v oblasti zaměstnání a povolání (směrnice o rovnosti pohlaví)⁷⁹ a v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování (směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám)⁸⁰.

V rámci práva Rady Evropy se zákaz diskriminace vztahuje na výkon veškerých hmotných práv a svobod stanovených v EÚLP (článek 14), jakož i na výkon každého práva zaručeného podle vnitrostátního práva a na veškeré akty orgánů veřejné moci (článek 1 protokolu č. 12 k EÚLP). Protokol č. 12 má ovšem omezenou použitelnost, protože jej ratifikoval jen malý počet zemí a na jeho základě dosud nebyly rozhodnuty žádné případy týkající se dětí. Ustanovení

77 Směrnice Rady 2000/78/ES, Úř. věst. L 303, 2000. Všechny právní nástroje EU jsou k dispozici na on-line portálu EU, který poskytuje přístup k právu EU (EUR-Lex).

78 Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, Úř. věst. L 180, 29.7.2000.

79 Směrnice 2006/54/ES (přepřacované znění), Úř. věst. L 204, 2006.

80 Směrnice Rady 2004/113/ES, Úř. věst. L 373, 2004, s. 37.

obou uvedených nástrojů obsahují netaxativní seznam zakázaných důvodů diskriminace: pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení. Jestliže ESLP zjistí, že se s osobami v relevantně podobné situaci zacházelo rozdílně, bude zkoumat, zda to lze objektivně a přiměřeně odůvodnit.⁸¹

Netaxativní seznam zakázaných důvodů diskriminace obsahuje také článek E Evropské sociální charty: rasa, barva pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné názory, národnostní nebo sociální původ, zdraví, příslušnost k národnostní menšině nebo narození. Příloha k chartě ohledně tohoto článku objasňuje, že rozdílné zacházení založené na objektivním a zdůvodněném ospravedlnění zahrnuje u přístupu k některým formám vzdělávání požadavek na určitý věk nebo způsobilost⁸² – a v tomto případě se proto nejedná o diskriminaci.

Podle článku 4 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin⁸³ zaručují strany příslušníkům národnostních menšin právo rovnosti před zákonem a stejné ochrany zákona a zakazují diskriminaci založenou na příslušnosti k národnostní menšině. Zavazují se také přijmout, kde je to nezbytné, odpovídající opatření k prosazování plné a účinné rovnosti příslušníků národnostních menšin a příslušníků většiny ve všech oblastech hospodářského, společenského, politického a kulturního života.

Následující oddíly obsahují analýzu konkrétních důvodů diskriminace, u kterých se prokázalo, že jsou zvláště významné z hlediska dětí.

81 Přehled judikatury ESLP naleznete v publikaci agentury FRA a soudu ESLP (2011) a aktualizované judikatuře ESLP za období červenec 2010–prosinec 2011.

82 Rada Evropy, revidovaná Evropská sociální charta, [Explanatory report](#) [důvodová zpráva], 1996, bod 136.

83 Rada Evropy, [Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin](#), CETS č. 157, 1995.

3.2. Zákaz diskriminace na základě rasy nebo etnického původu

Klíčové body

- Rasa a etnický původ jsou zakázanými důvody diskriminace.
- Jak EU, tak Rada Evropy se zabývají diskriminací Romů v oblasti vzdělávání, zaměstnávání, zdravotní péče a bydlení.
- Nadměrné zastoupení nebo segregace dětí z určité etnické skupiny ve zvláštních školách nebo třídách mohou být objektivně opodstatněné pouze v případech, že jsou zavedeny vhodná ochranná opatření ohledně zařazování dětí do těchto škol nebo tříd.

V rámci práva EU zakazuje směrnice o rasové rovnosti diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu nejen v souvislosti se zaměstnáním a zbožím a službami, nýbrž také v přístupu k sociálnímu systému, vzdělání a sociálnímu zabezpečení. Romové – jakožto zvláště velká a zranitelná etnická skupina – nepochybně spadají do působnosti této směrnice. Klíčovým prvkem snahy o řešení diskriminace Romů na úrovni EU bylo přijetí rámce EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020⁸⁴. Po něm následuje každoroční sledování vnitrostátních strategií vypracovaných členskými státy EU ze strany Evropské komise. Směrnice o rasové rovnosti se vztahuje přinejmenším na čtyři oblasti důležité pro romské děti: vzdělání, zaměstnání, zdravotní péči a bydlení. Dosažení plné rovnosti v praxi může za určitých okolností vyžadovat pozitivní činnost konkrétně zaměřenou na Romy, a to zejména v uvedených čtyřech klíčových oblastech.⁸⁵

V rámci práva Rady Evropy rozhodoval ESLP v několika význačných případech, jež se týkaly rozdílného zacházení s romskými dětmi ve vzdělávacím systému. Tyto případy byly analyzovány podle článku 14 EÚLP společně s článkem 2

84 Evropská komise (2011), *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Rámec EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020*, KOM(2011) 173 v konečném znění, Brusel, 5.4.2011.

85 Evropská komise (2014), *Zpráva Komise Evropskému parlamentu a Radě: Společná zpráva o uplatňování směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, a směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání*, COM(2014) 2 final, Brusel, 17.1.2014.

protokolu č. 1 k EÚLP. ESLP měl za to, že nadměrné zastoupení nebo segregace romských dětí ve zvláštních školách nebo třídách mohou být objektivně opodstatněné jedině zavedením vhodných záruk pro zařazování dětí do těchto škol nebo tříd, například testů, které jsou určeny speciálně pro romské děti a jsou citlivé k jejich potřebám, patřičného hodnocení a sledování pokroku tak, aby došlo k začlenění do běžných tříd, jakmile budou potíže s učením odstraněny, a pozitivních opatření pro řešení potíží s učením. Při neexistenci účinných desegregačních opatření tak pokračující vzdělávací segregaci romských dětí v rámci běžné školy se standardním vzdělávacím programem nelze považovat za opodstatněnou.⁸⁶

Příklad: Ve věci *D. H. a další proti České republice*⁸⁷ ESLP shledal, že do zvláštních škol pro děti, které mají potíže s učením, je bezdůvodně zařazován neúměrný počet romských dětí. Soud byl znepokojen z nižší úrovně učebních osnov těchto škol a ze segregace, kterou tento systém vyvolává. Romským dětem se tak dostalo vzdělání, které ještě zhoršilo jejich obtíže a ohrozilo jejich následný osobní rozvoj, místo aby jim pomohlo začlenit se do standardního vzdělávacího systému a rozvinout dovednosti, jež by usnadnily jejich život mezi většinovým obyvatelstvem. ESLP tudíž shledal, že došlo k porušení článku 14 EÚLP ve spojení s článkem 2 protokolu č. 1 k EÚLP.

Příklad: Ve věci *Oršuš a další proti Chorvatsku*⁸⁸ posuzoval ESLP existenci výhradně romských tříd v rámci běžných základních škol. Dočasné zařazení dětí do samostatné třídy kvůli jejich nedostatečné znalosti vyučovacího jazyka v zásadě není samo o sobě diskriminační. Takovéto zařazení lze chápat jako přizpůsobení vzdělávacího systému speciálním potřebám dětí, které mají jazykové potíže. Pokud se však toto zařazení neúměrně nebo výlučně týká příslušníků určité etnické skupiny, musí být zavedena vhodná ochranná opatření. Pokud jde o počáteční umístění do zvláštních tříd, ESLP konstatoval, že toto umístění není součástí obecné praxe zaměřené na řešení problémů dětí s nedostatečnou znalostí jazyka a že se neuskutečnily

86 Rozsudek ESLP ze dne 30. května 2013, *Lavida a další proti Řecku*, č. 7973/10 (anotace rozsudku k dispozici v češtině).

87 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 13. listopadu 2007, *D. H. a další proti České republice*, č. 57325/00, body 206–210.

88 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 16. března 2010, *Oršuš a další proti Chorvatsku*, č. 15766/03, bod 157.

specifické testy ověřující znalost jazyka u dotčených dětí. Co se týče učebních osnov, podle nichž se děti učily, nebyl pro některé z nich připraven žádný konkrétní program (tj. speciální jazykový kurz), který by jim umožnil nezbytné jazykové dovednosti co nejdříve získat. Neexistoval žádný mechanismus pro přeřazování ani pro sledování, který by zajišťoval okamžité a automatické přeřazení do smíšených tříd, jakmile romské děti dosáhnou dostatečných jazykových znalostí. Soud proto shledal, že došlo k porušení článku 14 EÚLP ve spojení s článkem 2 protokolu č. 1.

Evropský výbor pro sociální práva zastává názor, že i když politika vzdělávání romských dětí může zahrnovat flexibilní struktury reagující na rozmanitost této skupiny a může zohledňovat skutečnost, že některé skupiny vedou kočovný nebo polokočovný způsob života, neměly by existovat oddělené školy pro romské děti.⁸⁹

Podle čl. 4 odst. 2 a 3 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin se za diskriminační nepovažují zvláštní opatření přijatá k prosazování účinné rovnosti příslušníků národnostních menšin. Podle čl. 12 odst. 3 uvedené úmluvy se státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, navíc výslovně zavazují podporovat rovnost příležitostí přístupu příslušníků národnostních menšin ke vzdělání na všech úrovních. Poradní výbor pro Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin pravidelně posuzuje rovný přístup romských dětí ke vzdělání v souladu s tímto ustanovením.⁹⁰

89 Evropský výbor pro sociální práva, *European Social Charter (revised) – Conclusions 2003 (Bulgaria)*, Art. 17, para. 2 [revidovaná Evropská sociální charta – závěry 2003 (Bulharsko), čl. 17 odst. 2], s. 53.

90 Viz Rada Evropy, Poradní výbor pro Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin, *Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities* [komentář ke vzdělávání v souladu s Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin], ACFC/25DOC(2006)002, 2006.

3.3. Zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti a statusu přistěhovalce

Klíčové body

- Ochrana před diskriminací na základě státní příslušnosti má omezenější rozsah v rámci práva EU než v rámci práva Rady Evropy.
- Podle práva EU je ochrana před diskriminací na základě státní příslušnosti přiznána pouze občanům členských států EU, jak je stanoveno v článku 45 Listiny základních práv Evropské unie (volný pohyb a pobyt).
- EÚLP naproti tomu požívání práv zaručuje všem osobám podléhajícím jurisdikci členského státu.

V rámci práva EU je ochrana před diskriminací na základě státní příslušnosti zvláště významná v souvislosti s volným pohybem osob. Státní příslušníci třetích zemí (tj. osoby, které jsou občany státu, jenž není členem EU) mají právo na rovné zacházení zhruba v oblastech, na které se vztahují antidiskriminační směrnice, pokud jsou považováni za „dlouhodobě pobývající rezidenty“. Aby za ně mohli být považováni, musí podle směrnice o státních příslušnících třetích zemí vedle dalších podmínek splnit podmínku pěti let oprávněného pobytu.⁹¹ Kromě toho směrnice 2003/86/ES o právu na sloučení rodiny (směrnice o sloučení rodiny)⁹² umožňuje za určitých podmínek státním příslušníkům třetích zemí oprávněně pobývajícím v členském státě spojení s jejich rodinnými příslušníky (viz též [oddíl 9.5](#)).

Příklad: Příklad *Chen*⁹³ se týká otázky, zda má dítě státního příslušníka třetí země právo pobývat v určitém členském státě EU, pokud se narodilo v jiném členském státě a je občanem tohoto jiného členského státu. Matka, na které dítě záviselo, byla státní příslušnicí třetí země. Soudní dvůr rozhodl, že pokud členský stát stanoví požadavky pro jednotlivce žádající o ob-

91 Směrnice 2003/109/ES ze dne 23. ledna 2004 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty, Úř. věst. L 16, 2004, s. 44.

92 Směrnice 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny, Úř. věst. L 251, 2003, s. 12.

93 Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. října 2004, *Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department*, C-200/02.

čanství a tyto požadavky jsou splněny, nemůže jiný členský stát následně zpochybnit příslušný nárok, když matka s dítětem požádají o pobyt. Soudní dvůr potvrdil, že členský stát nemůže odmítnout přiznat právo pobytu rodiči, který se stará o dítě, jež je občanem EU, protože tím by právo pobytu dítěte bylo zbaveno veškerého užitečného účinku.

V rámci práva Rady Evropy zaručuje EÚLP požívání práv všem, kteří pobývají na území podléhající jurisdikci členského státu, bez ohledu na to, zda jsou občany, včetně osob pobývajících mimo území státu v oblastech, které jsou pod skutečnou kontrolou členského státu. S ohledem na vzdělávání proto ESLP zastává názor, že rozdílné zacházení na základě státní příslušnosti a statusu přistěhovalce může představovat diskriminaci.

Příklad: Věc *Ponomaryovi proti Bulharsku*⁹⁴ se týká otázky, zda jsou cizinci bez povolení k trvalému pobytu povinni platit školné za své středoškolské vzdělávání. Obvykle velký prostor pro uvážení v případě obecných opatření hospodářské a sociální strategie bylo v oblasti vzdělávání principiálně nutné omezit, a to ze dvou důvodů:

- právo na vzdělání požívá přímé ochrany podle EÚLP,
- vzdělání je velmi specifický typ veřejné služby, který má rozsáhlé společenské funkce.

Podle ESLP se prostor pro uvážení rozšiřuje s rostoucí úrovní vzdělávání a v nepřímé úměře k významu daného typu vzdělání pro dotčené osoby a pro společnost jako celek. Takže zatímco (vyšší) školné pro cizince za základní školní docházku lze odůvodnit obtížně, na úrovni vysoké školy může být plně opodstatněné. Vzhledem k významu středoškolského vzdělání pro osobní rozvoj, společenské začlenění a pracovní uplatnění je u této úrovně vzdělávání nutné přiměřenost rozdílného zacházení posoudit přísněji. Soud objasnil, že nezaujímá stanovisko k otázce, zda je stát oprávněn odepřít všem migrantům v protiprávním postavení výhody v oblasti vzdělávání, které poskytuje svým státním příslušníkům a určitým omezeným kategoriím cizinců. Při posuzování konkrétních okolností daného případu shledal, že se případu netýkají úvahy o nutnosti zastavit nebo zvrátit tok nedovoleného přistěhovalectví. Stěžovatelé se nepokusili zneužít bulharský vzdělávací systém, protože se do Bulharska přestěhovali ve velmi nízkém věku

94 Rozsudek ESLP ze dne 21. června 2011, *Ponomaryovi proti Bulharsku*, č. 5335/05, bod 60.

poté, co jejich matka uzavřela manželství s bulharským občanem, a tedy neměli jinou možnost než chodit do školy v Bulharsku. V souladu s tím došlo k porušení článku 14 EÚLP ve spojení s článkem 2 protokolu č. 1 k EÚLP.

3.4. Zákaz diskriminace na základě věku

Klíčový bod

- Diskriminace na základě věku je zakázána podle práva EU i podle EÚLP.

V rámci práva EU Listina základních práv Evropské unie v článku 21 výslovně zmiňuje „věk“ jako jeden ze zakázaných důvodů diskriminace. Článek 24 mezi chráněná základní práva zařazuje práva dítěte. Podle současných právních předpisů EU o zákazu diskriminace je ochrana před diskriminací na základě věku omezenější než ochrana před diskriminací na základě rasy a etnického původu nebo na základě pohlaví. Ochrana před diskriminací na základě věku nyní platí pouze v souvislosti s přístupem k zaměstnání – podobně jako v případě sexuální orientace, zdravotního postižení a náboženského vyznání nebo přesvědčení.

Směrnice o rovnosti v zaměstnání se vztahuje na děti, které jsou podle zákona oprávněny pracovat. Přestože Úmluva o nejnižším věku pro vstup do zaměstnání Mezinárodní organizace práce⁹⁵, kterou ratifikovaly všechny členské státy EU, stanoví jako nejnižší věk 15 let, mezi členskými státy EU přetrvávají rozdíly ohledně tohoto minimálního věku.⁹⁶ Podle článku 6 směrnice o rovnosti v zaměstnání mohou členské státy rozdíly v zacházení na základě věku považovat za opodstatněné. Tyto rozdíly nepředstavují diskriminaci, jestliže jsou objektivně a rozumně odůvodněny legitimními cíli a jestliže prostředky k dosažení uvedených cílů jsou přiměřené a nezbytné. Pokud jde o děti a mladé lidi, mohou tyto rozdíly v zacházení zahrnovat například stanovení zvláštních podmínek

95 Mezinárodní organizace práce (MOP) (1973), Úmluva o nejnižším věku pro vstup do zaměstnání, č. 138.

96 Evropská síť právních odborníků v oblasti nediskriminace, O'Dempsey, D. a Beale, A. (2011), *Age and employment* [Věk a zaměstnání], Evropská komise, Generální ředitelství pro spravedlnost, Úřad pro publikace, Lucemburk.

pro přístup k zaměstnání a odbornému vzdělávání, pro zaměstnání a povolání za účelem podpory jejich pracovního začlenění nebo zajištění jejich ochrany.

V rámci práva Rady Evropy není „věk“ výslovně uveden v seznamu zakázaných důvodů diskriminace v článku 14 EÚLP ani v článku 1 protokolu č. 12 k EÚLP. ESLP nicméně posuzoval otázky diskriminace na základě věku v souvislosti s různými právy, která chrání EÚLP, a tím věk implicitně analyzoval jako součást pojmu „jiné postavení“. Ve věcech *D. G. proti Irsku*⁹⁷ a *Bouamar proti Belgii*⁹⁸ ESLP například shledal, že v soudních systémech těchto zemí existuje rozdíl v zacházení s dospělými a s dětmi, pokud jde o zadržení, a tento rozdíl má význam pro uplatňování uvedené úmluvy. Daný rozdíl v zacházení vychází z represivního účelu zadržení u dospělých a preventivního účelu u dětí. Soud tedy uznal „věk“ jako možný důvod diskriminace.

3.5. Zákaz diskriminace na základě jiných chráněných důvodů

Klíčový bod

- Evropská judikatura týkající se dětí se zabývá i dalšími důvody diskriminace, například zdravotním postižením nebo narozením.

V rámci práva EU zakazuje článek 21 Listiny základních práv Evropské unie také diskriminaci založenou na dalších důvodech zvláště významných pro děti, jako jsou pohlaví, genetické rysy, jazyk, zdravotní postižení nebo sexuální orientace. Přinejmenším ohledně zdravotního postižení Soudní dvůr uznal, že právo EU chrání také před tzv. „diskriminací z důvodu vztahu s jinou osobou“, tj. diskriminací osoby spojené s jinou osobou mající charakteristiky, jež jsou předmětem ochrany (například diskriminace matky zdravotně postiženého dítěte).

⁹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 16. května 2002, *D. G. proti Irsku*, č. 39474/98 (viz též oddíl 11.2.2).

⁹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 29. února 1988, *Bouamar proti Belgii*, č. 9106/80 (viz též oddíl 11.2.2).

Příklad: Ve věci *S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law*⁹⁹ Soudní dvůr konstatoval, že směrnice o rovnosti v zaměstnání obsahuje některá ustanovení, která mají za cíl konkrétně uspokojení potřeb zdravotně postižených osob. To však neumožňuje dospět k závěru, že by zásada rovného zacházení, kterou tato směrnice zakotvuje, musela být vykládána restriktivně, tedy v tom smyslu, že by zakazovala pouze přímou diskriminaci na základě zdravotního postižení a že by se vztahovala výlučně na osoby, které jsou samy zdravotně postiženy. Podle Soudního dvora se směrnice vztahuje nikoli na určenou kategorii osob, nýbrž na samu podstatu diskriminace. Výklad, který by omezoval její použití na osoby se zdravotním postižením, by zmařil významný aspekt užitečného účinku této směrnice a snížil ochranu, kterou má zaručovat. Soudní dvůr učinil závěr, že směrnice musí být vykládána v tom smyslu, že zákaz přímé diskriminace, který stanoví, není omezen na osoby se zdravotním postižením. Pokud tedy zaměstnavatel se zaměstnancem, který nebyl zdravotně postižen, zacházel méně příznivým způsobem než s jiným zaměstnancem ve srovnatelné situaci na základě zdravotního postižení dítěte prvního uvedeného zaměstnance, jemuž tento zaměstnanec poskytoval převážnou část potřebné péče, bylo takové zacházení v rozporu se zákazem přímé diskriminace zakotveným ve směrnici.

V rámci práva Rady Evropy se ESLP zabýval diskriminací dětí v řadě situací jiných než ty, které již byly zmíněny, například diskriminací na základě jazyka¹⁰⁰ nebo příbuzenského vztahu¹⁰¹.

Příklad: Ve věci *Fabris proti Francii*¹⁰² si stěžovatel stěžoval, že neměl užitek ze zákona zavedeného v roce 2001, který přiznává nemanželským dětem stejná dědická práva jako manželským dětem a který byl přijat po vynesení rozsudku ESLP ve věci *Mazurek proti Francii*¹⁰³ v roce 2000. Soud rozhodl, že legitimní cíl ochrany dědických práv nevlastního bratra a nevlastní sestry stěžovatele nepřevažuje nad jeho nárokem na podíl na pozůstalosti po jeho matce. Rozdílné zacházení bylo v tomto případě diskriminační, neboť

99 Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 17. července 2008, *S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law*, C-303/06.

100 Rozsudky ESLP ze dne 23. července 1968, věc *“Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” proti Belgii*, č. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 a 2126/64.

101 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 7. února 2013, *Fabris proti Francii*, č. 16574/08.

102 Tamtéž.

103 Rozsudek ESLP ze dne 1. února 2000, *Mazurek proti Francii*, č. 34406/97.

nemělo žádné objektivní a přiměřené odůvodnění. Soud shledal, že došlo k porušení článku 14 EÚLP ve spojení s článkem 1 protokolu č. 1 k EÚLP.¹⁰⁴

Pokud jde o děti se zdravotním postižením, zastává Evropský výbor pro sociální práva názor, že při uplatňování čl. 17 odst. 2 Evropské sociální charty je přijatelné rozlišovat mezi dětmi se zdravotním postižením a dětmi bez zdravotního postižení. Normou by ovšem mělo být začleňování dětí se zdravotním postižením do běžných škol, ve kterých se přijmou opatření pro uspokojování jejich speciálních potřeb, a specializované školy by měly být výjimkou.¹⁰⁵ Kromě toho se musí dětem chodícím do škol pro žáky se speciálními potřebami, které jsou v souladu s čl. 17 odst. 2 Evropské sociální charty, dostávat dostatečné výuky a přípravy tak, aby školní docházku dokončoval poměrně stejný počet dětí ve specializovaných školách jako v běžných školách.¹⁰⁶ Právy dítěte ve vztahu ke vzdělání se dále zabývá [oddíl 8.2](#).

V rámci práva OSN zakazuje článek 2 Úmluvy o právech dítěte diskriminaci dětí na základě netaxativního seznamu důvodů, ve kterém je výslovně jako jeden z důvodů uveden „rod“ (narození). Článek 2 stanoví:

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činností, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců nebo členů rodiny.

¹⁰⁴ Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 7. února 2013, *Fabris proti Francii*, č. 16574/08.

¹⁰⁵ Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 4. listopadu 2003, *International Association Autism Europe (IAAE) proti Francii*, stížnost č. 13/2002.

¹⁰⁶ Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 3. června 2008, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bulharsku*, stížnost č. 41/2007.

4

Otázky osobní identity

EU	Témata	Rada Evropy
	Zápis narození a právo na jméno	Rozsudek ESLP, 2007, <i>Johansson proti Finsku</i>, č. 10163/02 (zamítnutí zápisu jména, které již bylo uznáno jiným osobám) Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, článek 11 (právo používat příjmení v původním jazyce) Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná), článek 11 odst. 3 (zachování původního jména osvojeného dítěte)
	Právo na osobní identitu	EÚLP, článek 6 (právo na spravedlivé řízení) a článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Rozsudek ESLP, 1989, <i>Gaskin proti Spojenému království</i>, č. 10454/83 (zamítnutí přístupu k záznamům o péči o dítě) Rozsudek ESLP, 2006, <i>Mizzi proti Maltě</i>, č. 26111/02 (nemožnost zpochybnit otcovství) Rozsudek ESLP, 2014, <i>Mennesson proti Francii</i>, č. 65192/11 (surogační mateřství, při němž byl biologický otec zamýšleným otcem) Rozsudek ESLP, 2012, <i>Godelli proti Itálii</i>, č. 33783/09 (informace o biologické matce neumožňující její identifikaci) Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná), článek 22

EU	Témata	Rada Evropy
	Krádež totožnosti	Rozsudek ESLP, 2008, <i>K. U. proti Finsku</i> , č. 2872/02 (inzerát umístěný na internet bez vědomí oběti)
Rozsudek Soudního dvora, 2004, <i>Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02 (právo pobytu hlavní osoby odpovědné za dítě, které je občanem EU) Rozsudek Soudního dvora, 2011, <i>Gerardo Ruiz Zambrano proti Office national de l'emploi (ONEm)</i> , C-34/09 (právo pobytu státního příslušníka třetí země s nezletilými dětmi, které jsou občany EU)	Občanství	Rozsudek ESLP, 2011, <i>Genovese proti Maltě</i> , č. 53124/09, (svévolné odepření občanství nemanželskému dítěti) Evropská úmluva o státním občanství Úmluva Rady Evropy o omezení případů bezdomovectví v souvislosti s následnictvím států
	Identita příslušníka národnostní menšiny	Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, čl. 5 odst. 1 (uchování základních prvků identity)

Vzhledem k omezené pravomoci, kterou EU v této oblasti má, nejsou otázky osobní identity obvykle řešeny na úrovni EU. Soudní dvůr nicméně rozhodoval o právu na jméno (zejména právu na to, aby bylo jméno uznané v jednom členském státě EU uznáno také v ostatních) z hlediska zásady svobody pohybu. Na základě článku 20 Smlouvy o fungování Evropské unie bylo rozhodováno také o některých aspektech občanství a pobytu. Naproti tomu Rada Evropy – zvláště prostřednictvím judikatury ESLP – již vyložila a rozpracovala uplatňování několika základních práv v oblasti osobní identity. S výjimkou několika oblastí, ve kterých byly otázky osobní identity posuzovány na úrovni EU, se proto následující oddíl zabývá pouze právem Rady Evropy.

Tato kapitola se netýká konkrétního základního práva. Místo toho se průřezově věnuje otázkám základních práv, které se týkají identity, jako jsou registrace narození a právo na jméno (oddíl 4.1), právo na osobní identitu (oddíl 4.2), krádež totožnosti (oddíl 4.4), právo na občanství (oddíl 4.5) a identita dětí, které jsou příslušníky národnostních menšin (oddíl 4.6). Několika souvisejícími otázkami se zabývají i další kapitoly, zejména pokud jde o pohlavní zneužívání (kapitola 7.1.3) nebo ochranu údajů (kapitola 10). Některá z těchto práv, jako je

právo na jméno, byla dosud uplatňována především jako rodičovská práva, ale vzhledem k důsledkům pro práva dítěte lze použitý přístup snadno přenést i na samotné děti.

4.1. Registrace narození a právo na jméno

Klíčový bod

- Odmítnutí zapsat křestní jméno, které pro dítě není nevhodné a které již bylo akceptováno, může znamenat porušení článku 8 EÚLP (právo na respektování soukromého a rodinného života).

Na rozdíl od smluv OSN (např. čl. 24 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a článku 18 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením) evropské nástroje v oblasti základních práv výslovně nestanoví právo na registraci narození ihned po narození ani právo na jméno od narození.

V rámci práva EU bylo právo na jméno posuzováno z hlediska svobody pohybu. Soudní dvůr zastává názor, že svoboda pohybu brání členskému státu EU, aby odmítl uznat příjmení dítěte tak, jak bylo zapsáno v jiném členském státě, je-li dítě státním příslušníkem nebo ve kterém se dítě narodilo a pobývalo.¹⁰⁷

V rámci práva Rady Evropy může odmítnutí registrace narození dětí vyvolat otázky z hlediska článku 8 EÚLP.

ZprvÉ ESLP shledal, že jméno jako prostředek identifikace osob v rámci jejich rodin a společenství spadá do působnosti práva na respektování soukromého a rodinného života zakotveného v článku 8 EÚLP.¹⁰⁸ Volba křestního jména¹⁰⁹ a příjmení¹¹⁰ dítěte jeho rodiči je součástí jejich soukromého života. Soud měl za

107 Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 2. října 2003, *Carlos Garcia Avello proti Belgii*, C-148/02; rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 14. října 2008, *Stefan Grunkin a Dorothee Regina Paul*, C-353/06.

108 Rozsudek ESLP ze dne 24. října 1993, *Guillot proti Francii*, č. 22500/93, bod 21.

109 Rozsudek ESLP ze dne 6. září 2007, *Johansson proti Finsku*, č. 10163/02, bod 28; rozsudek ESLP ze dne 24. října 1993, *Guillot proti Francii*, č. 22500/93, bod 22.

110 Rozsudek ESLP ze dne 7. ledna 2014, *Cusan a Fazzo proti Itálii*, č. 77/07, bod 56.

to, že odmítnutí státních orgánů zapsat zvolené křestní jméno na základě pravděpodobné škody nebo újmy, které by jméno mohlo způsobit dítěti, neporušuje článek 8 EÚLP.¹¹¹ Avšak odmítnutí zapsat křestní jméno, které pro dítě není nevhodné a které již bylo akceptováno, může znamenat porušení článku 8 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Johansson proti Finsku*¹¹² úřady odmítly zapsat křestní jméno „Axl Mick“, protože tento pravopis neodpovídá finské praxi v oblasti jmen. ESLP uznal, že je nutné náležitě zohlednit zájem dítěte a že zachování vnitrostátní praxe v oblasti jmen je ve veřejném zájmu. Shledal ovšem, že dané jméno bylo přijato k úřednímu zápisu v jiných případech, a proto je nelze považovat za nevhodné pro dítě. Jelikož dané jméno již ve Finsku bylo akceptováno a nebylo tvrzeno, že by toto jméno nepříznivě ovlivnilo kulturní a jazykovou identitu státu, dospěl ESLP k závěru, že ohledy na veřejný zájem nepřevažují nad zájmem, aby bylo dítě zapsáno se zvoleným jménem. Soud tedy shledal, že došlo k porušení článku 8 EÚLP.

ESLP také shledal, že pravidlo, podle kterého má být manželským dětem při zápisu narození dáno příjmení manžela, samo o sobě neporušuje EÚLP. Bylo ovšem shledáno, že nemožnost odchýlit se od tohoto obecného pravidla je nadměrně striktní a diskriminační vůči ženám, a proto je v rozporu s článkem 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.¹¹³

Článek 11 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin stanoví, že každý příslušník národnostní menšiny má právo používat své příjmení (jméno po otci) a křestní jména ve svém menšinovém jazyce, jakož i právo na jejich oficiální uznání, třebaže způsobem určeným právním řádem.

Čl. 11 odst. 3 revidované Evropské úmluvy o osvojení dětí smluvními stranám umožňuje, aby osvojeným dětem ponechávaly jejich původní příjmení.¹¹⁴ To představuje výjimku z obecné zásady, že právní vztah mezi osvojeným dítětem a jeho původní rodinou zaniká.

111 Rozsudek ESLP ze dne 24. října 1993, *Guillot proti Francii*, č. 22500/93, bod 27.

112 Rozsudek ESLP ze dne 6. září 2007, *Johansson proti Finsku*, č. 10163/02.

113 Rozsudek ESLP ze dne 7. ledna 2014, *Cusan a Fazzo proti Itálii*, č. 77/07, bod 67.

114 Rada Evropy, *Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná)*, CETS č. 202, 2008.

4.2. Právo na osobní identitu

Klíčové body

- Právo znát svůj původ spadá do oblasti soukromého života dítěte.
- Při určování otcovství je nutné pečlivě vyvážit zájem dítěte na poznání své identity se zájmem domnělého nebo údajného otce a s obecným zájmem.
- Anonymní porody mohou být podle článku 8 EÚLP (právo na respektování soukromého a rodinného života) přípustné za předpokladu, že dítě může získat o matce alespoň informace neumožňující její identifikaci a existuje možnost požádat matku o odvolání důvěrnosti.
- Osvojené dítě má právo na přístup k informacím týkajícím se jeho původu. Biologickým rodičům může být přiznáno zákonné právo neuvádět svou totožnost, ale toto právo nemá povahu absolutního veta.

V rámci práva Rady Evropy článek 8 EÚLP podle ESLP zahrnuje právo na identitu a osobní rozvoj. Údaje o identitě člověka a zájem na získání informací nezbytných pro zjištění pravdy o důležitých aspektech osobní identity, jako je totožnost rodičů¹¹⁵ byly posouzeny jako významné pro osobní rozvoj. Narození a okolnosti narození tvoří součást soukromého života dítěte. Informace o vysoce osobních aspektech vlastního dětství, vývoje a historie mohou tvořit hlavní zdroj informací o vlastní minulosti a období formujícím lidskou osobnost¹¹⁶ a skutečnost, že dítě nemá k těmto informacím přístup, tedy vyvolává otázky z hlediska článku 8 EÚLP.

V rámci mezinárodního práva stanoví článek 8 Úmluvy o právech dítěte vysokou a dosti podrobnou míru ochrany práva na zachování totožnosti dítěte. Chrání před nezákonnými zásahy do zachování totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem. Zaručuje také „potřebnou pomoc a ochranu“ pro urychlené obnovení totožnosti, pokud je dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti.

¹¹⁵ Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 13. února 2003, *Odièvre proti Francii*, č. 42326/98, bod 29.

¹¹⁶ Rozsudek ESLP ze dne 7. července 1989, *Gaskin proti Spojenému království*, č. 10454/83, bod 36.

4.2.1. Určení otcovství

V rámci práva Rady Evropy podaly děti k ESLP stížnosti týkající se nemožnosti určit totožnost svého biologického otce. ESLP rozhodl, že určení právního vztahu mezi dítětem a jeho údajným biologickým otcem spadá do oblasti soukromého života (článek 8 EÚLP). Příbuzenské vztahy patří k základním aspektům identity člověka.¹¹⁷ Zájem dítěte na určení otcovství je ovšem třeba vyvažovat se zájmy domnělého otce, jakož i s obecným zájmem. Zájem dítěte mít právní jistotu ohledně otcovství totiž nepřevažuje nad zájmem otce na vyvrácení právní domněnky otcovství.

Příklad: Ve věci *Mikulić proti Chorvatsku*¹¹⁸ stěžovatelka, která je nemanželským dítětem, podala na svého domnělého otce žalobu o určení otcovství. Žalovaný se několikrát odmítl dostavit na testy DNA nařízené soudem, což vedlo k neodůvodněným průtahům v řízení o určení otcovství v délce asi pěti let. ESLP rozhodl, že pokud podle vnitrostátního práva nelze údajné otce přinutit, aby se podrobili lékařskému vyšetření, musí státy stanovit jiné prostředky umožňující rychlé určování biologických otců nezávislým orgánem. Ve věci stěžovatelky tedy ESLP shledal porušení článku 8 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Mizzi proti Maltě*¹¹⁹ nemohl domnělý otec popřít otcovství dítěte, které porodila jeho manželka, protože uplynula zákonem stanovená lhůta šesti měsíců. ESLP věc posoudil podle článku 6 (právo na spravedlivé řízení) i podle článku 8 (respektování soukromého a rodinného života) EÚLP. Konstatoval, že cílem zavedení lhůty pro popření otcovství dítěte domnělým otcem je zajistit právní jistotu a chránit zájem dítěte znát svou identitu. Tyto cíle ovšem nepřevažují nad právem otce mít možnost popřít otcovství. Praktická nemožnost popřít otcovství od okamžiku narození dítěte představovala v tomto případě pro domnělého otce nadměrnou zátěž, čímž došlo k porušení jeho práva na přístup k soudu a na spravedlivé řízení zakotveného v článku 6 EÚLP. Došlo také k nepřiměřenému zásahu do jeho práv podle článku 8 EÚLP.¹²⁰

¹¹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 26. června 2014, *Mennesson proti Francii*, č. 65192/11, bod 96.

¹¹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99, body 64–65.

¹¹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02.

¹²⁰ Tamtéž, body 112–114.

Zájmy dítěte usilujícího o určení otcovství a zájmy biologického otce mohou být v některých případech v souladu. K tomu došlo v situaci, kdy otec nemohl na vnitrostátní úrovni zahájit řízení o určení otcovství svého dítěte kvůli své nezpůsobilosti k právním úkonům. ESLP shledal, že situace, kdy biologický otec nemůže zahájit řízení za účelem uznání svého otcovství, a dítě tedy ohledně určení tohoto příbuzenského vztahu zcela závisí na uvážení státních orgánů, není v zájmu nemanželského dítěte.¹²¹

Úřady mohou mít pozitivní povinnost vstoupit do řízení o určení otcovství v zájmu dítěte, jestliže jeho zákonný zástupce (v tomto případě matka) není schopen dítě řádně zastupovat, například z důvodu vážného zdravotního postižení.¹²²

Pokud jde o specifický případ uznání příbuzenského vztahu mezi zamýšlenými rodiči a dětmi narozenými prostřednictvím surogačního mateřství, soud v zásadě uznal, že státy mají široký prostor pro uvážení, protože ohledně připouštění nebo uznávání příbuzenského vztahu u dohod o surogačním mateřství neexistuje evropský konsensus. Skutečnost, že příbuzenské vztahy patří k základním aspektům identity dítěte, však tento prostor pro uvážení zužuje.

Příklad: *Věc Mennesson proti Francii*¹²³ se týká skutečnosti, že francouzské orgány odmítly děti narozené prostřednictvím surogačního mateřství ve Spojených státech zapsat do francouzské matriky narození z důvodů veřejného pořádku. ESLP neshledal porušení práva stěžovatelů na respektování rodinného života, když dospěl k závěru, že jim nic nebrání žít ve Francii rodinným životem a že administrativní překážky, kterým mohli čelit, nebyly nepřekonatelné. Pokud jde o právo na respektování soukromého života dětí, přikládal soud velký význam jejich zájmu. Zdůraznil zejména, že muž, který měl být zapsán v rodném listě jako otec dětí, je současně jejich biologickým otcem. Přitom nelze mít za to, že je v souladu se zájmem dětí odeprít dítěti právní uznání příbuzenství, je-li biologické příbuzenství prokázáno a dotčený rodič usiluje o jeho plné uznání. S ohledem na stížnost

121 Rozsudek ESLP ze dne 21. června 2011, *Krušković proti Chorvatsku*, č. 46185/08, body 38–41.

122 Rozsudek ESLP ze dne 14. února 2012, *A. M. M. proti Rumunsku*, č. 2151/10, body 58–65 (k dispozici ve francouzštině).

123 Rozsudek ESLP ze dne 26. června 2014, *Mennesson proti Francii*, č. 65192/11.

týkající se „soukromého života“ dětí proto soud shledal, že došlo k porušení článku 8 EÚLP.¹²⁴

4.2.2. Určení mateřství: anonymní porod

V rámci práva Rady Evropy musí být zájem dítěte znát svůj původ, a zvláště svou matku, vyvážen s dalšími soukromými a veřejnými zájmy, jako jsou zájmy dotčené rodiny nebo rodin, veřejný zájem na předcházení nelegálním potratům a opouštění dětí nebo ochrana zdraví. Případy, kdy se biologická matka rozhodne zůstat v anonymitě, ale dítě o ní může získat alespoň informace neumožňující její identifikaci a má možnost požádat matku o odvolání důvěrnosti, mohou být v souladu s článkem 8 EÚLP.¹²⁵

Příklad: Ve věci *Godelli proti Itálii* ¹²⁶ byla stěžovatelka po narození opuštěna svou matkou, která nesouhlasila s uvedením jejího jména v rodném listě. Stěžovatelka neměla přístup k neidentifikujícím informacím o svém původu a nemohla ani dosáhnout odhalení totožnosti matky. ESLP shledal, že došlo k porušení článku 8 EÚLP, protože stát nezajistil náležitou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy biologické matky a dítěte.

4.3. Zjištění vlastního původu: osvojení

Právo dítěte znát svůj původ získalo na významu zvláště v souvislosti s osvojením. Hmotnými zárukami, které se týkají osvojení, mimo práva znát svůj původ, se zabývá [oddíl 6.3](#).

V rámci práva Rady Evropy představuje čl. 22 odst. 3 revidované Evropské úmluvy o osvojení dětí dosti silné ustanovení o právu osvojeného dítěte na přístup k informacím o svém původu, které mají v držení příslušné orgány. Smluvním stranám umožňuje přiznat původním rodičům zákonné právo neuvádět svou totožnost, pokud toto právo nemá povahu absolutního veta. Příslušný orgán musí mít možnost rozhodnout, že právo původních rodičů nebude respektováno, a s ohledem na okolnosti a příslušná práva, o která jde, může

¹²⁴ Tamtéž, bod 100; viz také rozsudek ESLP ze dne 26. června 2014, *Labassee proti Francii*, č. 65941/11, bod 79.

¹²⁵ Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 13. února 2003, *Odièvre proti Francii*, č. 42326/98, body 48–49.

¹²⁶ Rozsudek ESLP ze dne 25. září 2012, *Godelli proti Itálii*, č. 33783/09, bod 58.

identifikující informace sdělit. V případě úplného osvojení musí mít osvojené dítě alespoň možnost získat doklad potvrzující datum a místo narození.¹²⁷

V rámci mezinárodního práva umožňuje Haagská úmluva o mezinárodním osvojení, aby osvojené dítě mělo přístup k informacím o totožnosti svých rodičů „pod vhodným vedením“, ale ponechává na uvážení každé smluvní strany, zda tuto možnost zavede.¹²⁸

4.4. Krádež totožnosti

Klíčový bod

- Musí být zajištěna praktická a účinná ochrana před krádeží totožnosti dětí.

Krádež totožnosti se týká situací, kdy je bez vědomí dítěte používáno jeho jméno.

V rámci práva Rady Evropy posuzoval ESLP krádež totožnosti podle článku 8 EÚLP o právu na respektování soukromého a rodinného života. Konstatoval, že státy mají povinnost zajistit praktickou a účinnou ochranu dětí před krádeží totožnosti a že musí činit účinné kroky pro odhalení a stíhání pachatele.¹²⁹

Příklad: Ve věci *K. U. proti Finsku*¹³⁰ byl na stránky internetové seznamky umístěn inzerát jménem dvanáctiletého chlapce, který o tom nevěděl. Obsahoval jeho věk, telefonní číslo, fyzický popis a odkaz na internetovou stránku s jeho fotografií. Tento inzerát sexuální povahy uváděl, že chlapec má zájem o důvěrný vztah s chlapcem stejného nebo vyššího věku, a učinil z něj tedy cíl pro pedofily. Kvůli platným právním předpisům nebylo od internetového poskytovatele možné zjistit totožnost osoby, která inzerát na stránky umístila. ESLP rozhodl, že pozitivní povinnost nejen zajistit trestnost trestných činů, ale také je účinně vyšetřovat a stíhat, která vyplývá

¹²⁷ Rada Evropy, *Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná)*, CETS č. 202, 2008, článek 22.

¹²⁸ Haagská konference o mezinárodním právu soukromém, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, 29.5.1993, čl. 30 odst. 2.

¹²⁹ Rozsudek ESLP ze dne 2. prosince 2008, *K. U. proti Finsku*, č. 2872/02, bod 49.

¹³⁰ Rozsudek ESLP ze dne 2. prosince 2008, *K. U. proti Finsku*, č. 2872/02.

z článku 8 EÚLP, nabývá na ještě větším významu, je-li ohroženo fyzické a morální blaho dítěte. Soud v tomto případě shledal, že tím, že bylo dítě vystaveno zájmu pedofilů na internetu, bylo ohroženo jeho fyzické a morální blaho. V důsledku toho byl porušen článek 8 EÚLP.

S některými aspekty krádeže totožnosti úzce souvisí dětská pornografie a grooming (navazování pochybných kontaktů s dítětem). Těmito problémy se zabývá [oddíl 7.2](#).

4.5. Právo na občanství

Klíčové body

- Právo pobytu dětí, které jsou občany EU, na území EU by nemělo být zbaveno veškerého užitečného účinku tím, že bude právo pobytu odepřeno jejich rodičům.
- EÚLP nezaručuje právo na občanství, ale svévolné odepření občanství může vzhledem ke svému dopadu na soukromý život jednotlivce spadat do působnosti článku 8 EÚLP (právo na respektování soukromého a rodinného života).

V rámci práva EU přiznává čl. 20 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie každému státnímu příslušníkovi členského státu EU status občana EU. Soudní dvůr rozhodoval o účinnosti práva pobytu dětí, které mají občanství EU, ale nejsou státními příslušníky členského státu EU, ve kterém pobývají. Jednalo se o odepření práva pobytu v EU rodiči, který se staral o dítě s občanstvím EU. Soudní dvůr rozhodl, že odepření práva pobytu rodiči, který dítě skutečně vychovává, zbavuje právo pobytu dítěte veškerého užitečného účinku. Rodič, který dítě skutečně vychovává, má tedy právo pobývat v hostitelském státě spolu s dítětem.¹³¹ Těmito aspekty se podrobněji zabývá [oddíl 9.5](#).

V rámci práva Rady Evropy nezaručuje EÚLP právo na občanství.¹³² Svévolné odepření občanství však může spadat do působnosti článku 8 EÚLP vzhledem ke svému dopadu na soukromý život jednotlivce, který zahrnuje

¹³¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. října 2004, *Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department*, C-200/02, body 45–46.

¹³² Rozhodnutí ESLP (velkého senátu) o přípustnosti ze dne 23. ledna 2002, *Slivenko a další proti Lotyšsku*, č. 48321/99, bod 77.

aspekty sociální identity dítěte¹³³ – tou se zde rozumí identita, kterou má dítě ve společnosti.

Příklad: Ve věci *Genovese proti Maltě* bylo maltské občanství odepřeno nemanželskému dítěti narozenému mimo Maltu matce, která nebyla maltskou občankou, a maltskému otci, jehož otcovství bylo určeno soudem. Odepření občanství samo o sobě nepředstavovalo porušení článku 8 EÚLP. Svévolné odepření občanství z důvodu, že se dítě narodilo jako nemanželské, však vyvolalo otázky ohledně diskriminace. Svévolné rozdílné zacházení z tohoto důvodu musí být opodstatněno závažnými důvody. Vzhledem k neexistenci takových důvodů bylo shledáno, že došlo k porušení článku 8 spolu s článkem 14 EÚLP.¹³⁴

Klíčovým smyslem ustanovení smluv, která se týkají práva na získání občanství, je zamezení situace, kdy jsou osoby bez státní příslušnosti. Evropská úmluva o státním občanství obsahuje podrobná ustanovení o zákonném nabytí státního občanství dětmi a omezuje možnost, aby děti státního občanství pozbyly.¹³⁵ Úmluva Rady Evropy o omezení případů bezdomovectví v souvislosti s následnictvím států obsahuje povinnost předcházet tomu, aby se osoby rodily bez státní příslušnosti (článek 10), a stanoví právo na státní příslušnost nástupnického státu v případě, že je osoba bez státní příslušnosti (článek 2).¹³⁶ Článek 12 revidované evropské úmluvy o osvojení rovněž odráží zájem zamezit tomu, aby osoby postrádaly státní příslušnost; státy musí umožnit nabytí své státní příslušnosti dítěti, které si osvojil jejich státní příslušník, a pozbytí státní příslušnosti v důsledku osvojení je podmíněno tím, že dítě má nebo získá jinou státní příslušnost.

V rámci mezinárodního práva zaručuje právo na nabytí státní příslušnosti článek 7 Úmluvy o právech dítěte, jakož i čl. 24 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

¹³³ Rozsudek ESLP ze dne 11. října 2011, *Genovese proti Maltě*, č. 53124/09, bod 33.

¹³⁴ Tamtéž, body 43–49.

¹³⁵ Rada Evropy, *Evropská úmluva o státním občanství*, CETS č. 166, 1997, články 6 a 7.

¹³⁶ Rada Evropy, *Úmluva Rady Evropy o omezení případů bezdomovectví v souvislosti s následnictvím států*, CETS č. 200, 2006.

4.6. Identita dětí, které jsou příslušníky národnostních menšin

Klíčový bod

- Dítě, které náleží k národnostní menšině, má právo užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svého vlastního jazyka.¹³⁷

V rámci práva EU nebyla identita dětí náležejících k národnostním menšinám dosud věnována zvláštní pozornost z hlediska základních práv. Kromě toho v EU neexistuje zásadní judikatura, která by doplňovala normy Rady Evropy.

V rámci práva Rady Evropy je v čl. 5 odst. 1 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin výslovně uvedeno, že se smluvní strany zavazují uchovávat základní prvky identity příslušníků národnostních menšin, tj. jejich náboženství, jazyk, tradice a kulturní dědictví. Uvedená rámcová úmluva neobsahuje žádné ustanovení, které by se konkrétně týkalo dětí. Otázkou jazyka ve vzdělávání se zabývá [oddíl 8.2](#).

V rámci mezinárodního práva zaručuje článek 30 Úmluvy o právech dítěte dítěti náležejícímu k národnostní menšině nebo původnímu obyvatelstvu právo společně s příslušníky své skupiny „užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svého vlastního jazyka“.

¹³⁷ O dalších aspektech hospodářských, sociálních a kulturních práv pojednává také [kapitola 8](#).

5

Rodinný život

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 7 (právo na respektování rodinného života)	Právo na respektování rodinného života	EÚLP, článek 8 (právo na respektování rodinného života)
Listina základních práv, článek 24 (práva dítěte) Nařízení o vyživovacích povinnostech (4/2009)	Právo na péči rodičů	Rozsudek ESLP, 2013, <i>R. M. S. proti Španělsku</i> , č. 28775/12 (znemožnění styku s dcerou)
Listina základních práv, čl. 24 odst. 3 (právo udržovat styk s oběma rodiči) Nařízení Brusel IIa (2201/2003) Směrnice o mediaci (2008/52/ES)	Právo udržovat styk s oběma rodiči	Úmluva o styku s dětmi
Směrnice o přístupu ke spravedlnosti (2003/8/ES) (přístup ke spravedlnosti v přeshraničních sporech)	Odloučení rodičů	Rozsudek ESLP, 2012, <i>Levin proti Švédsku</i> , č. 35141/06 (omezení práva styku) Rozsudek ESLP, 2011, <i>Schneider proti Německu</i> , č. 17080/07 (styk mezi dítětem a právně neuznaným otcem) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2003, <i>Sommerfeld proti Německu</i> , č. 31871/96 (styk mezi otcem a dcerou) Rozsudek ESLP, 2010, <i>Mustafa a Armağan Akin proti Turecku</i> , č. 4694/03 (styk mezi sourozenci po rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče) Rozsudek ESLP, 2013, <i>Vojnity proti Maďarsku</i> , č. 29617/07 (omezení styku z důvodu náboženského přesvědčení)

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 24 (práva dítěte) Nařízení Brusel IIa (2201/2003) Rozsudek Soudního dvora, 2010, <i>Doris Povse proti Mauro Alpago</i>, C211/10 PPU (osvědčení o výkonu rozhodnutí)	Únos dítěte	Úmluva o styku s dětmi Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2010, <i>Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku</i>, č. 41615/07 (odebrání dítěte matkou) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2013, <i>X proti Lotyšsku</i>, č. 27853/09 (vážné nebezpečí v případě návratu dítěte podle Haagské úmluvy)

V evropském právu – právu EU i právu Rady Evropy – je zakotveno právo na respektování rodinného života (článek 7 Listiny základních práv Evropské unie, článek 8 EÚLP). Pravomoc EU v záležitostech rodinného života se týká přeshraničních sporů, včetně uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v různých členských státech. Soudní dvůr se zabývá otázkami, jako jsou nejvlastnější zájem dítěte a právo na rodinný život, které jsou zakotveny v Listině základních práv Evropské unie, ve vztahu k nařízení Brusel IIa. Judikatura ESLP v oblasti rodinného života uznává vzájemně závislá práva, jako je právo na rodinný život a právo dítěte na to, aby byl jeho zájem předním hlediskem. Zohledňuje také skutečnost, že práva dítěte jsou někdy vzájemně v rozporu. Například právo dítěte na respektování rodinného života může být omezeno kvůli zabezpečení zájmu dítěte. Kromě toho Rada Evropy přijala různé další nástroje, které se týkají otázek souvisejících se stykem s dítětem, péčí o dítě a výkonem práv dítěte.

Tato kapitola zkoumá právo dítěte na respektování rodinného života a související práva, zvláště obsah a rozsah těchto práv, jakož i související zákonné povinnosti, a jejich interakci s jinými právy. Ke konkrétním aspektům, jimiž se zabývá, patří právo na respektování rodinného života a jeho meze (oddíl 5.1), právo dítěte na péči rodičů (oddíl 5.2), právo udržovat styk s oběma rodiči (oddíl 5.3) a únos dítěte (oddíl 5.4).

5.1. Právo na respektování rodinného života

Klíčové body

- Státy mají pozitivní povinnost zajistit, aby děti skutečně požívaly právo na respektování rodinného života.
- Podle práva EU i práva Rady Evropy by měly soudní a správní orgány v rámci každého rozhodnutí souvisejícího s právem dítěte na respektování jeho rodinného života zohledňovat zájem dítěte.

Právo dítěte na respektování rodinného života zahrnuje řadu práv složené povahy, například: právo dítěte na péči rodičů (oddíl 5.2), právo udržovat styk s oběma rodiči (oddíl 5.3), právo nebýt odloučeno od rodičů, ledaže by to bylo v nejlepším zájmu dítěte (oddíl 5.4 a kapitola 6) a právo na sloučení rodiny (kapitola 9).

V rámci práva EU i práva Rady Evropy není právo na respektování rodinného života absolutní a vztahuje se na něj řada omezení. Jak je objasněno ve vysvětlení k Listině základních práv Evropské unie¹³⁸, tato omezení jsou stejná jako u odpovídajícího ustanovení EÚLP, konkrétně čl. 8 odst. 2; jde tedy o případy, kdy je to: v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.¹³⁹

Listina základních práv Evropské unie do tohoto práva výslovně zahrnuje povinnost zohledňovat nejvlastnější zájem dítěte (čl. 24 odst. 2).¹⁴⁰ Přestože povinnost řídit se zájmem dítěte není výslovně stanovena v EÚLP, je tato povinnost součástí judikatury ESLP.¹⁴¹

¹³⁸ Evropský parlament, Rada Evropské unie, Evropská komise (2007), *Vysvětlení k Listině základních práv*, 2007/C 303/02, Úř. věst C 303, 14.12.2007, s. 17–35, viz vysvětlení k článku 7.

¹³⁹ Rada Evropy, *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*, CETS č. 5, 1950, článek 8.

¹⁴⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. října 2010, *J. McB. proti L.E.*, C400/10 PPU.

¹⁴¹ Viz např. rozsudek ESLP ze dne 25. ledna 2000, *Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku*, č. 31679/96, bod 94.

5.2. Právo dítěte na péči rodičů

Klíčové body

- Právo EU upravuje procesní aspekty práva dítěte na péči rodičů.
- Podle EÚLP mají státy negativní a pozitivní povinnosti v oblasti respektování práva na rodinný život dětí a rodičů.

Dvěma klíčovými složkami práva dítěte na respektování rodinného života jsou právo dítěte znát totožnost svých rodičů a právo na péči rodičů. Tyto složky jsou na sobě do určité míry vzájemně závislé: právo dítěte znát své rodiče je zajišťováno prostřednictvím rodičovské péče. Někdy jsou ale tato práva rozdílná – například u dětí, které byly osvojeny nebo se narodily za pomoci asistované reprodukce. Zde toto právo souvisí spíše s právem dítěte na identitu ve formě znalosti svých biologických rodičů, a proto se jím zabývá [kapitola 4](#). Tento oddíl se zaměřuje na druhé z uvedených práv: právo dítěte na péči rodičů.

V rámci práva EU neexistují ustanovení upravující věcný rozsah práva na péči rodičů. Nástroje EU se mohou zabývat přeshraničními aspekty, jako je uznávání a výkon soudních rozhodnutí v různých členských státech. Nařízení č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (nařízení o vyživovacích povinnostech) se například vztahuje na přeshraniční návrhy ve věcech výživného vyplývající z rodinných vztahů.¹⁴² Toto nařízení stanoví společná pravidla pro celou EU s cílem zajistit vymození výživného i v případech, kdy se povinný nebo oprávněný nacházejí v jiné zemi.

V rámci práva Rady Evropy ESLP zdůraznil, že článek 8 EÚLP zavádí především povinnost státu nezasahovat do rodinného života.¹⁴³ Státy však mají také pozitivní povinnost přijímat nezbytná opatření na podporu rodičů a rodin a na ochranu dětí před možným zneužíváním.¹⁴⁴ Děti by měly být odloučeny od rodičů jen za výjimečných okolností. V těchto situacích je nutné udělat vše pro

¹⁴² Rada Evropské unie (2008), nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (nařízení o vyživovacích povinnostech), Úř. věst. L 7, 2008.

¹⁴³ Rozsudek ESLP ze dne 18. června 2013, *R. M. S. proti Španělsku*, č. 28775/12, bod 69.

¹⁴⁴ Tamtéž, bod 69 a následující.

zachování osobních vztahů a v příslušných případech pro obnovu rodiny. Při přijímání počátečního rozhodnutí o odloučení dětí od rodičů mají státy široký prostor pro uvážení.¹⁴⁵ Ohledně dalších omezení, jako je omezení rodičovského práva styku s dítětem, a veškerých právních záruk určených k zabezpečení účinné ochrany práva rodičů a dětí na respektování jejich rodinného života, je ovšem nutné přísnější posouzení. Tato další omezení jsou spojena s nebezpečím, že budou fakticky omezeny rodinné vztahy mezi malým dítětem a jedním nebo oběma rodiči. Stejně tak v případech odloučení matky od novorozence musí být důvody uvedené státem mimořádně přesvědčivé.¹⁴⁶

Prostor pro uvážení se zmenšuje s prodlužující se dobou odloučení dětí od rodičů a státní orgány by měly předložit pádné důvody na podporu rozhodnutí o pokračování odloučení.¹⁴⁷ ESLP analyzuje otázku, zda byl rozhodovací proces spravedlivý a zda dostali všichni účastníci možnost předložit své argumenty.

Příklad: Ve věci *R. M. S. proti Španělsku*¹⁴⁸ stěžovatelka tvrdila, že jí byl od okamžiku, kdy byly její dceři tři roky a deset měsíců, z důvodu její sociálně-ekonomické situace trvale znemožněn veškerý styk s dcerou. Při konstatování porušení článku 8 EÚLP soud zdůraznil, že španělské správní orgány měly zvážit jiná, méně radikální opatření než umístění dítěte do náhradní péče. Uvedl také že úkolem orgánů sociální péče je právě pomáhat osobám, které se dostaly do potíží, poskytovat jim rady a doporučení ve věcech, jako jsou různé druhy dostupných dávek, možnost získat sociální bydlení a další možnosti, jak potíže vyřešit, například ty, o něž stěžovatelka původně žádala. V souladu s tím ESLP rozhodl, že španělské orgány nevyvinuly adekvátní a dostatečné úsilí, aby bylo respektováno právo stěžovatelky žít se svým dítětem.¹⁴⁹

V rámci mezinárodního práva stanoví článek 5 Úmluvy o právech dítěte, že „státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů [...], které směřují k zabezpečení [...] orientace a usměrňování [dítěte] při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho

145 Rozsudek ESLP ze dne 13. března 2012, *Y. C. proti Spojenému království*, č. 4547/10, bod 137.

146 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 12. července 2001, *K. a T. proti Finsku*, č. 25702/94, bod 168.

147 Rozsudek ESLP ze dne 13. března 2012, *Y. C. proti Spojenému království*, č. 4547/10, bod 137.

148 Rozsudek ESLP ze dne 18. června 2013, *R. M. S. proti Španělsku*, č. 28775/12.

149 Tamtéž, body 86 a 93.

rozvíjejícími se schopnostmi.“ Dále článek 9 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že dítě nesmí být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli a že všem dotčeným stranám musí být poskytnuta možnost zúčastnit se řízení, které se této situace týká. Pokyny OSN k náhradní péči dále potvrzují práva dětí v těchto situacích a odpovídající povinnosti států.¹⁵⁰

5.3. Právo udržovat styk s oběma rodiči

Klíčové body

- Právo dítěte udržovat styk s oběma rodiči přetrvává u všech forem odloučení rodičů – ať souvisí s rodinnými poměry, nebo je schválené státem.
- Proces zabezpečení práva dítěte udržovat styk se svými rodiči a sloučení rodiny vyžaduje, aby byl jako přední hledisko zohledněn zájem dítěte, přičemž se patříčná pozornost odpovídající věku a úrovni dítěte věnuje jeho názorům.

Právo udržovat styk s rodiči má různý rozsah v závislosti na kontextu. Pokud se rodiče sami rozhodnou rozejít, je rozsah širší a obvykle je omezen pouze nejlepším zájmem dítěte. V případě státem schváleného odloučení, které vyplývá například z vyhoštění nebo uvěznění rodiče, sledují státní orgány chráněný zájem a musí dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi zájmy účastníků a povinností zajistit nejlepší zájem dítěte. Právo dítěte udržovat styk s oběma rodiči se uplatní v obou případech.

V rámci práva EU čl. 24 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie výslovně uznává právo každého dítěte udržovat styk s *oběma* rodiči. Znění uvedeného ustanovení objasňuje obsah tohoto práva, zejména pak význam pojmu styk, který musí: být *pravidelný*, umožňovat rozvoj *osobního vztahu* a mít formu *přímého styku*. Ustanovení ovšem obsahuje výhradu: právo každého dítěte udržovat styk se svými rodiči je výslovně omezeno jeho nejlepším zájmem. Jak je objasněno ve vysvětlení k listině, uvedené ustanovení výslovně vychází z článku 9 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁵⁰ OSN, Rada pro lidská práva (2009), *UN Guidelines for the Alternative Care of Children*, [Pokyny OSN k náhradní péči o děti], dokument OSN č. A/HRC/11/L.13, 15.6.2009.

V souladu s pravomocemi EU (viz kapitola 1) se zvláštní důraz klade na soudní spolupráci (s cílem vytvořit prostor svobody, bezpečnosti a práva, ve kterém je zajištěn volný pohyb osob). Důležité jsou zejména dva nástroje EU: nařízení Rady (ES) č. 2201/2003¹⁵¹ (nařízení Brusel IIa) a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES (směrnice o mediaci)¹⁵². Z hlediska práv je významné nařízení Brusel IIa. Zprv se vztahuje na *všechna* rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti bez ohledu na rodinný stav. Zadruhé pravidla týkající se příslušnosti (která se určují především podle obvyklého bydliště dítěte) výslovně vycházejí ze zájmu dítěte a zatřetí je zvláštní pozornost věnována tomu, aby byly respektovány názory dětí.¹⁵³

Judikatura Soudního dvora v případech neoprávněného přemístění dítěte na základě jednostranného rozhodnutí jednoho z rodičů je zaměřena především na dodržování základního práva dítěte udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči (čl. 24 odst. 3 listiny), protože soud konstatuje, že toto právo nesporně splývá s nejvlastnějším zájmem každého dítěte. Podle názoru Soudního dvora lze opatření, které dítěti brání udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, odůvodnit pouze jiným zájmem dítěte, který je natolik intenzivní, že předčí zájem, z něhož vychází uvedené základní právo.¹⁵⁴ To se týká také předběžných a zajišťovacích opatření podle článku 20 nařízení Brusel IIa. Soudní dvůr rozhodl, že v zásadě musí být v rámci řízení na základě ustanovení nařízení Brusel IIa provedeno vyvážené a přiměřené posouzení všech dotčených zájmů, které musí spočívat na objektivních úvahách týkajících se samotné osoby dítěte a jeho sociálního prostředí.¹⁵⁵

151 Rada Evropské unie (2003), nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, Úř. věst. L 338, 2003 (nařízení Brusel IIa).

152 Evropský parlament, Rada Evropské unie (2008), směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediaci v občanských a obchodních věcech, Úř. věst. L 136, 2008, s. 3 (*směrnice o mediaci*).

153 Viz například nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, preambule (5., 12., 13. a 19. bod odůvodnění) a článek 8, čl. 41 odst. 2 písm. c) a čl. 42 odst. 2 písm. a).

154 Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. prosince 2009, *Jasna Detiček proti Maurizio Sgueglia*, C-403/09 PPU, bod 59.

155 Tamtéž, bod 60.

Příklad: Věc *E. proti B.*¹⁵⁶ se týká řízení mezi panem E. (otcem) a paní B. (matkou) ohledně příslušnosti soudů Spojeného království pro rozhodování o určení místa obvyklého bydliště jejich dítěte S. a otcova práva styku s dítětem. Rodiče podepsali před španělským soudem dohodu, podle níž bylo dítě svěřeno do péče matce a otcovi bylo přiznáno právo styku. Matka následně požadovala omezení práva styku přiznaného otcovi v této dohodě. Otec podal k Nejvyššímu soudu (*High Court*) žalobu na výkon rozhodnutí potvrzujícího uvedenou dohodu. Matka uvedla, že ujednala příslušnost španělského soudu, a podala návrh na přenesení sjednané příslušnosti na soudy Anglie a Walesu. Poté, co otec podal odvolání, položil Odvolací soud (*Court of Appeal*) Soudnímu dvoru několik otázek ohledně výkladu čl. 12 odst. 3 nařízení Brusel IIa. Soudní dvůr měl za to, že jestliže bylo u soudu zahájeno řízení v souladu s čl. 12 odst. 3 nařízení Brusel IIa, je nejlepší zájem dítěte možné zachovat jen tak, že bude v každém zvláštním případě přezkoumána otázka, zda zamýšlené ujednání o příslušnosti je v souladu s tímto zájmem. Ujednání o příslušnosti platí jen pro zvláštní řízení, které bylo zahájeno u soudu, jehož příslušnost byla sjednaná. Po definitivním ukončení řízení, kterého se týkalo ujednání o příslušnosti, tato příslušnost zaniká ve prospěch soudu, který má obecnou příslušnost na základě čl. 8 odst. 1 nařízení Brusel IIa.

Pokud jde o rodičovskou zodpovědnost, platí nařízení Brusel IIa současně s Haagskou úmluvou o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí¹⁵⁷. Podle článku 61 nařízení Brusel IIa má toto nařízení přednost před Haagskou úmluvou: a) v případech, že dotčené dítě má obvyklé bydliště na území členského státu, nebo b) ohledně uznávání a výkonu rozhodnutí vydaného soudem členského státu na území jiného členského státu, i pokud má dotčené dítě obvyklé bydliště na území třetího státu, který je smluvní stranou Haagské úmluvy. Podle nařízení Brusel IIa je tedy klíčovou otázkou určení obvyklého bydliště dítěte.

¹⁵⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. října 2014, *E. proti B.*, C-436/13 (upravené shrnutí ze stránek <http://cases.iclr.co.uk>).

¹⁵⁷ Světová organizace pro přeshraniční spolupráci v občanských a obchodních věcech (1996), Haagská konference o mezinárodním právu soukromém, Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, 19.10.1996.

Příklad: Ve věci *Mercredi proti Chaffe*,¹⁵⁸ položil Odvolací soud (*Court of Appeal; England & Wales*) Soudnímu dvoru předběžné otázky týkající se přemístění dvouměsíčního dítěte ze Spojeného království na francouzský ostrov Réunion. Soudní dvůr rozhodl, že pojem obvyklé bydliště ve smyslu článků 8 a 10 nařízení Brusel IIa odpovídá místu, které vykazuje určitou míru integrace dítěte v rámci sociálního a rodinného prostředí. Pokud jde o situaci kojence, který se svou matkou pobývá pouze několik dní v jiném členském státě, než je členský stát jeho obvyklého bydliště, do něhož byl přemístěn, je třeba přihlídnout zejména k trvání, pravidelnosti, podmínkám a důvodům pobytu na území tohoto členského státu EU a přestěhování se matky do tohoto státu, a dále – zejména z důvodu věku dítěte – k zeměpisnému a rodinnému původu matky, jakož i k rodinným a sociálním vazbám, které matka a dítě udržují v tomtéž členském státě.

Zvláštní význam pro požívání práva udržovat styk s oběma rodiči mají u přeshraničních sporů také nástroje týkající se úpravy přístupu ke spravedlnosti, které objasňují, jak řešit složité spory, například směrnice Rady 2002/8/ES (směrnice o přístupu ke spravedlnosti), která vyžaduje „zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech“.¹⁵⁹ Účelem této směrnice je: zlepšit přístup ke spravedlnosti v přeshraničních občanských věcech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc; zajistit, aby byla za určitých podmínek poskytnuta přiměřená právní pomoc osobám, které v důsledku své finanční situace nejsou schopny nést náklady řízení; a napomoci ke slučitelnosti vnitrostátních právních předpisů v této věci a stanovit mechanismy spolupráce mezi orgány členských států.

V rámci práva Rady Evropy je právo každého dítěte udržovat styk s oběma rodiči implicitně obsaženo v článku 8 EÚLP. ESLP konstatuje, že to, že si rodič a dítě vzájemně užívají své společnosti, představuje základní prvek rodinného života.¹⁶⁰ Zdůrazňuje však také, že toto právo může být omezeno nejlepším

158 Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. prosince 2010, *Barbara Mercredi proti Richard Chaffe*, C-497/10 PPU.

159 Rada Evropské unie (2003), směrnice Rady 2002/8/ES ze dne 27. ledna 2003 o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech, Úř. věst L 26, 2003 (směrnice o přístupu ke spravedlnosti).

160 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 12. července 2001, *K. a T. proti Finsku*, č. 25702/94, bod 151.

zájmem dítěte (viz [oddíl 5.4.](#) a [kapitola 6](#)). Toto právo má ústřední význam při rozhodování soudů o péči o děti a styku s nimi.

V souvislosti s péčí o dítě a stykem s dítětem se ESLP v řadě případů buď výslovně, nebo implicitně odvolal na zájem dítěte.

Příklad: Ve věci *Schneider proti Německu*¹⁶¹ měl stěžovatel vztah s vdanou ženou a tvrdil, že je biologickým otcem jejího syna, jehož právně uznaným otcem byl manžel matky. Stěžovatel tvrdil, že rozhodnutí vnitrostátních soudů zamítnout jeho návrh, kterým se dožadoval styku s dítětem a informací o jeho vývoji, z důvodu, že není zákonným otcem dítěte ani s ním nemá vztah, porušilo jeho práva podle článku 8 EÚLP. ESLP shledal, že k porušení došlo, přičemž se zaměřil na skutečnost, že vnitrostátní soudy vůbec neposoudily otázku, zda by v tomto konkrétním případě styk mezi dítětem a stěžovatelem byl v nejlepším zájmu dítěte.¹⁶² Pokud jde o žádost stěžovatele o informace o osobním vývoji dítěte, měl soud za to, že vnitrostátní soudy svůj zásah dostatečně neodůvodnily pro účely čl. 8 odst. 2¹⁶³, a že proto zásah nebyl „nezbytný v demokratické společnosti“.

Příklad: Ve věci *Levin proti Švédsku*¹⁶⁴ stěžovatelka, matka tří dětí umístěných do náhradní ústavní péče, tvrdila, že omezení jejího práva udržovat styk se svými dětmi porušuje její právo na respektování rodinného života. ESLP se soustředil na účel omezení styku, tj. na ochranu nejlepších zájmů dětí. V tomto konkrétním případě byly děti zanedbávány, když byly v péči stěžovatelky, a při styku s ní se u dětí projevovaly výrazné negativní reakce. Soud shledal, že k porušení článku 8 EÚLP nedošlo, s tím, že zásah do práv stěžovatelky byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli (nejlepším zájmům dětí) a v rámci pravomocí vnitrostátních orgánů.

Příklad: Ve věci *Sommerfeld proti Německu*¹⁶⁵ si stěžovatel stěžoval na omezení svého práva udržovat styk s dcerou, která trvale uváděla, že si

161 Rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07.

162 Viz také rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, body 67 a 71.

163 Rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 104.

164 Rozsudek ESLP ze dne 15. března 2012, *Levin proti Švédsku*, č. 35141/06, body 57 a 69; rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 12. července 2001, *K. a T. proti Finsku*, č. 25702/94, bod 151.

165 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, bod 72.

s ním nepřeje být ve styku. Stěžovatel zejména tvrdil, že pochybení ve vnitrostátním řízení představovala skutečnost, že si vnitrostátní soudy neobstaraly znalecký posudek psychologa. ESLP neshledal porušení článku 8 EÚLP, když učinil závěr, že vnitrostátní soud měl dobrou možnost posoudit dcerina prohlášení a určit, zda se mohla samostatně rozhodnout.

Příklad: Ve věci *Mustafa a Armağan Akin proti Turecku*¹⁶⁶ tvrdili stěžovatelé – otec a syn – že podmínky svěření dítěte do péče v rozhodnutí vnitrostátního soudu porušily jejich práva podle článku 8 EÚLP. Tyto podmínky synovi bránily ve styku s jeho sestrou, která byla svěřena do péče jejich matky. Kromě toho se otec nemohl stýkat s oběma svými dětmi současně, protože doba styku syna s matkou se shodovala s dobou styku otce s dcerou. ESLP měl za to, že rozhodnutí vnitrostátního soudu, kterým byli od sebe sourozenci odděleni, představovalo porušení práva stěžovatelů na respektování jejich rodinného života, protože nejen bránilo vzájemnému styku obou sourozenců, ale také znemožňovalo jejich otci užívat si společnosti obou svých dětí současně.

V souvislosti s rozhodováním o svěření do péče a styku s dítětem zakazuje ESLP také diskriminaci neslučitelnou s článkem 14 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Vojnity proti Maďarsku*¹⁶⁷ stěžovatel tvrdil, že mu byl zakázán styk s jeho synem z důvodu náboženského přesvědčení.¹⁶⁸ ESLP shledal porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP, když konstatoval, že neexistují důkazy o tom, že je náboženské přesvědčení stěžovatele spojeno s nebezpečnými praktikami nebo že by mohlo jeho synovi způsobit fyzickou nebo psychickou újmu.¹⁶⁹ Rozhodnutí vnitrostátních soudů o odejmutí práva styku s dítětem stěžovateli znemožnila veškeré formy styku a jakýkoli další rozvoj rodinného života navzdory tomu, že úplný zákaz styku s dítětem lze odůvodnit pouze za výjimečných okolností.¹⁷⁰ ESLP proto usoudil, že neexistoval přiměřený vztah proporcionality mezi úplným

¹⁶⁶ Rozsudek ESLP ze dne 6. dubna 2010, *Mustafa a Armağan Akin proti Turecku*, č. 4694/03.

¹⁶⁷ Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, *Vojnity proti Maďarsku*, č. 29617/07; viz též rozsudek ESLP ze dne 30. listopadu 2010, *P.V. proti Španělsku*, č. 35159/09 (k dispozici ve francouzštině a španělštině).

¹⁶⁸ Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, *Vojnity proti Maďarsku*, č. 29617/07, bod 22.

¹⁶⁹ Tamtéž, bod 38.

¹⁷⁰ Tamtéž, bod 41.

odejmutím stěžovatelova práva styku s dítětem a sledovaným cílem, totiž ochranou zájmu dítěte.¹⁷¹

Příklad: Ve věci *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku*¹⁷² podal stížnost otec, který se domáhal rodičovské zodpovědnosti ke svému dítěti. Stěžovatel tvrdil, že portugalské orgány ve vnitrostátním řízení zamítly jeho návrh a přiznaly rodičovskou zodpovědnost matce z důvodu jeho sexuální orientace. ESLP shledal, že mu vnitrostátní orgány skutečně odmítly svěřit dítě do péče kvůli tomu, že je gay – a takovéto rozhodnutí nemá objektivní a přiměřené odůvodnění. Soud dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 8 ve spojení s článkem 14 EÚLP.

Právo dítěte udržovat styk s oběma rodiči je výslovně uvedeno také v Úmluvě Rady Evropy o styku s dětmi¹⁷³. Čl. 4 odst. 1 této úmluvy stanoví, že dítě a jeho rodiče mají právo navázat a udržovat vzájemný pravidelný styk. Obecné zásady, jež se uplatňují v judikatuře týkající se styku s dítětem, zdůrazňují právo dítěte být informováno a konzultováno a vyjádřit své názory, kterým má být věnována patřičná pozornost. Článek 6 Úmluvy Rady Evropy o výkonu práv dětí¹⁷⁴ dále stanoví požadavky pro rozhodování soudů, včetně těchto zákonných povinností: posoudit, zda má soudní orgán informace dostatečné k tomu, aby mohl určit nejlepší zájem dítěte; zabezpečit právo dítěte na informace o řízení a jeho výsledcích; a vytvořit bezpečný prostor, kde mohou dotčené děti svobodně vyjádřit své názory způsobem přiměřeným jejich věku a vyspělosti.

Nastat mohou také situace, kdy jsou děti od rodiče odloučeny z jiných důvodů, například v důsledku uvěznění rodiče. Takovouto situací se ESLP zabýval ve věci *Horych proti Polsku*,¹⁷⁵ kde posuzoval otázku podmínek, za kterých stěžovatel, zařazený do kategorie „nebezpečný vězeň“, přijímal návštěvy svých nezletilých dcer. Konstatoval, že návštěvy dětí ve vězení vyžadují zvláštní opatření a mohou se na ně vztahovat zvláštní podmínky podle věku dětí, možných důsledků pro jejich emocionální stav a blaho a osobní situace navštěvované

171 Tamtéž, bod 43.

172 Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 1999, *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku*, č. 33290/96.

173 Rada Evropy, *Úmluva o styku s dětmi*, CETS č. 192, 2003. Viz také Světová organizace pro přeshraniční spolupráci v občanských a obchodních věcech (1996), Haagská konference o mezinárodním právu soukromém, Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.

174 Rada Evropy, *Evropská úmluva o výkonu práv dětí*, CETS č. 160, 1996.

175 Rozsudek ESLP ze dne 17. dubna 2012, *Horych proti Polsku*, č. 13621/08.

osoby.¹⁷⁶ Soud dále uvedl, že pozitivní povinnosti státu podle článku 8 zahrnují povinnost zajistit vhodné a pro návštěvníky co nejméně stresující podmínky přijímání návštěv jeho dětí s přihlédnutím k praktickým důsledkům uvěznění.¹⁷⁷

Konečně právo dětí zbavených svobody udržovat styk s rodiči potvrzují vybraná ustanovení pokynů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem.¹⁷⁸ V těchto pokynech je výslovně stanoveno právo dětí zbavených svobody „udržovat pravidelný a smysluplný kontakt s rodiči [a] rodinou“ (bod 21 písm. a) (viz také kapitola 11).

V rámci mezinárodního práva je právo udržovat styk s oběma rodiči stanoveno v čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte. „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.“

5.4. Neoprávněné přemístění dítěte přes hranice – únos dítěte

Klíčové body

- ESLP vyžaduje, aby byl vůči neoprávněnému přemístění v rozporu s úpravou péče o dítě uplatňován přístup založený na právech dítěte: Článek 8 EÚLP (právo na respektování soukromého a rodinného života) je nutné vykládat ve spojení s Haagskou úmluvou a Úmluvou o právech dítěte.
- Právo EU konkrétněji vyžaduje, aby v rámci řízení o navrácení dítěte po jeho neoprávněném odebrání (přemístění) nebo zadržení bylo dítě vyslechnuto.

Únosem dítěte se rozumí situace, kdy je dítě v rozporu se stávající úpravou péče o dítě přemístěno přes státní hranice nebo zadrženo v jiném státě

¹⁷⁶ Tamtéž, bod 131.

¹⁷⁷ Tamtéž, bod 131.

¹⁷⁸ Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Pokyny o justici vstřícné k dětem*.

(článek 3 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí¹⁷⁹ (Haagská úmluva)). Podle Haagské úmluvy mají být neoprávněně přemístěné nebo zadržené děti urychleně navraceny do země svého obvyklého bydliště (čl. 11 odst. 1). O podstatě sporu o právu péče o dítě rozhodují soudy země obvyklého bydliště. Soudy země, ze které bylo dítě přemístěno, by měly nařídit jeho navrácení do šesti týdnů ode dne podání žádosti o navrácení (článek 11). Haagská úmluva vychází ze zásady nejlepšího zájmu dítěte. V kontextu této úmluvy platí předpoklad, že protiprávní přemístění dítěte je samo o sobě škodlivé a že by měl být co nejdříve obnoven předchozí stav, aby se zamezilo legalizaci protiprávního stavu. O otázkách péče o dítě a styku s ním by měly rozhodovat soudy, které jsou příslušné v místě obvyklého bydliště dítěte, nikoli soudy země, do které bylo dítě neoprávněně přemístěno. Z mechanismu navrácení existuje několik omezených výjimek, které jsou stanoveny v článcích 12, 13 a 20 Haagské úmluvy. K nejčastějším soudním sporům na vnitrostátní i mezinárodní úrovni vedou ustanovení článku 13. Tento článek stanoví, že země, do které bylo dítě přemístěno, může odmítnout jeho navrácení, jestliže je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace (čl. 13 písm. b)). Navrácení může být odmítnuto také v případě, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo takového stupně vyspělosti, že je schopno vyjádřit své názory (čl. 13 druhý odstavec).

V rámci práva EU je nejdůležitějším nástrojem upravujícím problematiku únosů dětí mezi členskými státy EU nařízení Brusel IIa¹⁸⁰, které z velké části vychází z ustanovení Haagské úmluvy. V případech únosu dítěte v rámci EU toto nařízení doplňuje Haagskou úmluvu a má před ní přednost (17. bod odůvodnění a čl. 60 písm. e)). Přestože Haagská úmluva zůstává hlavním nástrojem v oblasti únosů dětí, nařízení Brusel IIa v určitých ohledech „zpřísnilo“ pravidla pro soudní příslušnost ve prospěch soudů země původu/obvyklého bydliště. Podobně jako u Haagské úmluvy zůstává i zde v případech únosu dítěte zachována příslušnost soudů státu, ve kterém mělo dítě trvalé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným přemístěním/zadržením. Podle nařízení platí pro navrácení stejné výjimky jako v úmluvě o únosech dětí.

179 Světová organizace pro přeshraniční spolupráci v občanských a obchodních věcech (1980), Haagská konference o mezinárodním právu soukromém, Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, 25.10.1980.

180 Rada Evropské unie (2003), nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, Úř. věst. L 338, 2003.

Na rozdíl od Haagské úmluvy je však podle nařízení Brusel IIa stát obvyklého bydliště nadále příslušný k rozhodování o podstatě sporu o péči o dítě i poté, co bylo za použití čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy a čl. 11 odst. 6 až 8 nařízení Brusel IIa vydáno rozhodnutí o nenavrácení. Přejedání příslušnosti na stát, do kterého bylo dítě přemístěno, může nastat pouze ve dvou situacích, stanovených v článku 10 nařízení Brusel IIa. Ohledně první situace je stanoveno, že soudy státu, do kterého bylo dítě přemístěno, jsou příslušné, jestliže dítě získalo obvyklé bydliště v tomto státě a každá osoba mající právo péče o dítě dala souhlas k přemístění (odebrání) nebo zadržení.¹⁸¹ Druhá situace nastává, pokud dítě získalo obvyklé bydliště ve státě, do kterého bylo přemístěno; uplynul jeden rok od okamžiku, kdy se opuštěný rodič dozvěděl nebo se měl dozvědět místo, kde se dítě nachází; dítě si ve svém novém prostředí zvyklo; a je splněna alespoň jedna ze čtyř dalších podmínek uvedených v čl. 10 písm. b) nařízení Brusel IIa.¹⁸²

Stejně jako všechny ostatní právní nástroje EU musí být i nařízení Brusel IIa vykládáno v souladu s Listinou základních práv Evropské unie, zejména jejím článkem 24. V souvislosti s únosy dětí měl Soudní dvůr příležitost výklad článku 24 objasnit. Jak je uvedeno v [oddíle 2.4](#), ve věci *Aguirre Zarraga* Soudní dvůr rozhodl, že právo dítěte být vyslyšeno stanovené v článku 24 listiny ukládá, aby byly dítěti dány k dispozici právní postupy a podmínky, které mu umožní svobodně vyjádřit svůj názor, který musí být soudem zohledněn.¹⁸³ Podle Soudního dvora ovšem pouze soudům státu, ve kterém má dítě obvyklé bydliště, přísluší přezkum legality jejich vlastních rozhodnutí ve světle Listiny základních práv Evropské unie a nařízení Brusel IIa. Podle zásady vzájemné důvěry by měly právní řády členských států zajišťovat účinnou a rovnocennou ochranu základních práv. Zúčastněné osoby proto mohou rozhodnutí napadnout na základě lidských práv pouze u soudů, které jsou v souladu s nařízením ve sporu

181 Čl. 10 písm. a) nařízení Brusel IIa.

182 Čl. 10 písm. b) nařízení Brusel IIa stanoví tyto čtyři alternativní podmínky: i) do jednoho roku poté, kdy se nositel práva péče o dítě dozvěděl nebo se měl dozvědět místo pobytu dítěte, nebyla podána žádost o navrácení dítěte u příslušných orgánů členského státu, kam bylo dítě odebráno nebo kde je zadržováno; ii) žádost o navrácení dítěte podaná nositelem práva péče o dítě byla vzata zpět a ve lhůtě stanovené v bodě i) nebyla podána nová žádost; iii) věc projednávána u soudu v členském státě, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, byla uzavřena podle čl. 11 odst. 7; iv) soudy členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením, vydaly rozhodnutí o právu péče o dítě, které neobsahuje navrácení dítěte.

183 Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. prosince 2010, *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*, C-491/10 PPU. Ohledně aspektů týkajících se účasti dítěte v této věci viz dále analýza v [oddíle 2.4](#).

o právo péče o dítě příslušné k rozhodnutí ve věci samé. Soudní dvůr rozhodl, že soud členského státu, do kterého bylo dítě neoprávněně přemístěno, nemůže bránit výkonu osvědčeného rozhodnutí nařizujícího navrácení dítěte, neboť posouzení toho, zda došlo k porušení těchto ustanovení, spadá výhradně do pravomoci státu, ze kterého bylo dítě přemístěno.

Příklad: Věc *Povse proti Alpago*¹⁸⁴ se týká protiprávního přemístění dívky do Rakouska, jehož se dopustila její matka. Rakouské soudy zamítly otcovu žádost o navrácení jeho dcery do Itálie z důvodu vážného nebezpečí újmy pro dítě. Italský soud mezitím na návrh otce potvrdil svoji příslušnost k rozhodování o podstatě sporu o právo péče o dítě, nařídil navrácení dítěte do Itálie a vystavil osvědčení o výkonu rozhodnutí podle článku 42 nařízení Brusel IIa. Věc byla předložena Soudnímu dvoru rakouským soudem poté, co se matka odvolala proti návrhu na výkon osvědčení a následnému rozhodnutí o navrácení dítěte do Itálie. Soudní dvůr rozhodl, že jakmile je vystaveno osvědčení o výkonu rozhodnutí, není v zemi, do které bylo dítě přemístěno (v tomto případě Rakousko), možné bránit se navrácení, protože osvědčení je automaticky vykonatelné. Dále Soudní dvůr rozhodl, že pravomoc rozhodnout o tom, zda by navrácení mohlo závažně ohrozit nejlepší zájem dítěte, mají v tomto případě pouze italské soudy. Pokud by tyto soudy považovaly takové ohrožení za opodstatněné, zůstává jim výlučná pravomoc odložit výkon svého vlastního rozhodnutí.¹⁸⁵

V rámci práva Rady Evropy obsahují Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí¹⁸⁶ a Úmluva o styku s dětmi¹⁸⁷ přijaté Radou Evropy ochranná opatření, jejichž cílem je zamezit neoprávněnému přemísťování dětí a zajistit navrácení dětí.¹⁸⁸

ESLP se případy únosů dětí zabývá často a při výkladu článku 8 EÚLP se v těchto věcech obvykle řídí ustanoveními Haagské úmluvy. V těchto případech

184 Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. července 2010, *Doris Povse proti Mauro Alpago*, C-211/10 PPU.

185 Později byla ESLP podána stížnost založená na stejných skutkových okolnostech, která byla prohlášena za nepřipustnou. Viz rozhodnutí ESLP ze dne 18. června 2013, *Povse proti Rakousku*, č. 3890/11, rozhodnutí o nepřipustnosti.

186 Rada Evropy, *Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí*, CETS č. 105, 1980.

187 Rada Evropy, *Úmluva o styku s dětmi*, CETS č. 192, 2003.

188 Tamtéž, čl. 10 odst. 2 písm. b) a článek 16; Rada Evropy, *Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí*, CETS č. 105, 1980, článek 8.

ovšem také nevyhnutelně analyzuje zájem dítěte. Postoj soudu k této věci je vyjádřen ve dvou významných rozsudcích velkého senátu.

Příklad: Ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*¹⁸⁹ podala stížnost matka, která v rozporu se stávající úpravou péče o dítě odvezla svého syna z Izraele do Švýcarska. Na žádost podle Haagské úmluvy, kterou podal otec, nařídily švýcarské orgány navrácení dítěte do Izraele. Podle názoru vnitrostátních soudů a znalců byl návrat dítěte do Izraele představitelný pouze v případě, že by bylo doprovázeno matkou. Na dotyčné opatření se přitom vztahoval prostor pro uvážení, který se vnitrostátním orgánům v těchto věcech přiznává. Aby však bylo možné posoudit soulad s článkem 8 EÚLP, bylo nutné zohlednit také vývoj, který nastal po vynesení rozsudku spolkového soudu nařizujícího navrácení dítěte. Dítě bylo v tomto případě státním příslušníkem Švýcarska a v této zemi, kde žilo nepřetržitě po dobu zhruba čtyř let, si zvyklo. Přestože bylo dítě ve věku, kdy mělo ještě značnou schopnost se přizpůsobit, další vytržení z jeho prostředí by pro něj mělo pravděpodobně závažné důsledky. To bylo třeba porovnat s možným prospěchem, který by mu taková změna patrně přinesla. Pozornost si zasluhovala také skutečnost, že před přemístěním dítěte bylo omezeno otcovo právo styku s dítětem. Navíc se otec od té doby dvakrát znovu oženil a stal se znovu otcem, ale přitom neplatil výživné na svou dceru. ESLP měl pochybnosti o tom, zda by takovéto okolnosti přispívaly k blahu a rozvoji dítěte. Pokud jde o matku, její návrat do Izraele by ji mohl vystavit riziku trestních sankcí, včetně trestu odnětí svobody. Bylo jasné, že taková situace by nebyla v nejlepším zájmu dítěte vzhledem k tomu, že matka byla pravděpodobně jediným člověkem, k němuž mělo vztah. Neochota matky vrátit se do Izraele tudíž nebyla zcela neopodstatněná. Kromě toho otec s dítětem nikdy sám nežil a neviděl ho od doby odjezdu dítěte, kdy mu byly dva roky. ESLP proto nebyl přesvědčen, že by návrat do Izraele byl v nejlepším zájmu dítěte. Co se týče matky, návrat do Izraele by znamenal nepřiměřený zásah do jejího práva na respektování rodinného života. Pokud by tedy bylo vykonáno rozhodnutí nařizující návrat druhého stěžovatele do Izraele, došlo by k porušení článku 8 EÚLP ve vztahu k oběma stěžovatelům.

¹⁸⁹ Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 6. července 2010, *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07.

Příklad: Ve věci *X proti Lotyšsku*¹⁹⁰ matka tvrdila, že navrácení její dcery do Austrálie, odkud byla neoprávněně přemístěna, by dceru vystavilo vážné újmě. Při posuzování otázky, zda bylo rozhodnutími vnitrostátních soudů – v rámci prostoru pro uvážení, který se státům v takovýchto věcech přiznává – dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi dotčenými protichůdnými zájmy, bylo nutné posoudit především zájem dítěte. Za účelem dosažení harmonického výkladu EÚLP a Haagské úmluvy bylo nutné, aby faktory, které mohou představovat výjimku z povinnosti bezodkladného navrácení dítěte podle článků 12, 13 a 20 Haagské úmluvy, byly skutečně zohledněny dožadným státem, který byl povinen vydat rozhodnutí s dostatečným odůvodněním v tomto bodě, a následně posouzeny na základě článku 8 EÚLP. Tento článek vnitrostátním orgánům ukládá procesní povinnost, z níž vyplývá, že při posuzování žádosti o navrácení dítěte byly soudy povinny zohlednit prokazatelná tvrzení o „vážném nebezpečí“ pro dítě v případě návratu a vydat rozhodnutí s konkrétním odůvodněním. Pokud jde o přesnou povahu „vážného nebezpečí“, týká se výjimka stanovená v čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy pouze situací jdoucích nad rámec toho, co je pro dítě přiměřeně snesitelné. V tomto případě předložila stěžovatelka lotyšskému odvolacímu soudu posudek psychologa, podle kterého existuje riziko, že dítě v případě okamžitého odloučení od matky utrpí trauma. Přestože úkolem vnitrostátních soudů bylo ověřit existenci „vážného nebezpečí“ pro dítě a psychologický posudek přímo souvisel se zájmem dítěte, krajský soud odmítl závěry této zprávy posoudit na základě čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy. Současně se vnitrostátní soudy nevyrovnaly ani s otázkou, zda má matka možnost doprovázet dceru do Austrálie a udržovat s ní styk. Jelikož vnitrostátní soudy účinně neposoudily tvrzení stěžovatelky, nesplnil rozhodovací proces podle vnitrostátního práva procesní požadavky vyplývající z článku 8 EÚLP, a stěžovatelka proto utrpěla nepřiměřený zásah do svého práva na respektování rodinného života.

¹⁹⁰ Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 26. listopadu 2013, *X proti Lotyšsku*, č. 27853/09, body 101, 106, 107 a 115–119.

6

Náhradní péče a osvojení

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 7 (rodinný život) a článek 24 (práva dítěte) Nařízení Brusel IIa (2201/2003)	Náhradní péče	EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Revidovaná Evropská sociální charta, článek 17 (právo dětí a mladých osob na sociální, právní a hospodářskou ochranu) Rozsudek ESLP, 2006, <i>Wallová a Walla proti České republice</i>, č. 23848/04 (umístění do náhradní péče kvůli nevyhovujícímu bydlení) Rozsudek ESLP, 2008, <i>Saviny proti Ukrajině</i>, č. 39948/06 (umístění do náhradní péče ze sociálně-ekonomických důvodů) Rozsudek ESLP, 2013, <i>B. proti Rumunsku</i> (č. 2), č. 1285/03 (účast rodičů na rozhodování) Rozsudky ESLP, 2013, <i>B. B. a F. B. proti Německu</i>, č. 18734/09 a 9424/11 (procesní pochybení v rozhodovacím procesu) Rozsudek ESLP, 1988, <i>Olsson proti Švédsku</i> (č. 1), č. 10465/83 (výkon rozhodnutí o umístění do náhradní péče) Rozsudek ESLP, 2014, <i>T. proti České republice</i>, č. 19315/11 (důležitost styku)

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 24 (práva dítěte)	Osvojení	Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná) Rozsudky ESLP, 2004, <i>Pini a další proti Rumunsku</i> , č. 78028/01 a 78030/01 (přednost zájmu dítěte při osvojení) Rozsudek ESLP, 2008, <i>Kearns proti Francii</i> , č. 35991/04 (souhlas rodičů s osvojením) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2008, <i>E. B. proti Francii</i> , č. 43546/02 (způsobilost lesbické ženy k osvojení) Rozsudek ESLP, 2012, <i>Gas a Dubois proti Francii</i> , č. 25951/07 (způsobilost homosexuálního páru k osvojení) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2013, <i>X a další proti Rakousku</i> , č. 19010/07 (osvojení druhým rodičem u páru osob stejného pohlaví) Rozsudek ESLP, 2012, <i>Harroudj proti Francii</i> , č. 43631/09 (<i>kafala</i> a osvojení)

Každé dítě má právo na respektování rodinného života, které uznává jak článek 7 Listiny základních práv Evropské unie, tak článek 8 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP) (viz kapitola 5). Právo EU i právo Rady Evropy zohledňují význam rodinných vztahů pro dítě a sem patří také právo dítěte nebýt připraveno o styk s rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.¹⁹¹ Dosažení rovnováhy mezi úkolem zajistit, aby dítě – v souladu s respektováním rodinného života – zůstalo ve své rodině, a úkolem zajistit ochranu dítěte před újmou je obtížné. Pokud je dítě odebráno ze své rodiny, může být umístěno buď do pěstounské péče, nebo do ústavní péče. Rodinný život tímto odloučením nekončí a vyžaduje, aby pokračoval styk s cílem dosáhnout sloučení rodiny, je-li to v nejlepším zájmu dítěte. Za určitých okolností dojde k trvalému odebrání dítěte prostřednictvím osvojení. Vzhledem k definitivní povaze osvojení je v takovém případě nutné splnit přísné požadavky.

Účelem této kapitoly je posoudit evropské právní předpisy týkající se náhradní péče. Právo EU, a zejména nařízení Brusel IIa se zabývá přeshraničními procesními aspekty umístování dětí do náhradní péče. Uvedené nařízení je třeba vykládat podle Listiny základních práv Evropské unie, zvláště jejího článku 24. ESLP rovněž vytvořil rozsáhlý soubor judikatury týkající se hmotněprávních i procesních otázek umístování dětí do náhradní péče.

¹⁹¹ EU (2012), Listina základních práv Evropské unie, Úř. věst. C 326, 2012, čl. 24 odst. 3.

Oddíl 6.1 představuje některé obecné zásady upravující situaci dětí zbavených rodinné péče, oddíl 6.2 popisuje právní předpisy týkající se umisťování dětí do náhradní péče a oddíl 6.3 se věnuje evropským normám v oblasti osvojení.

6.1. Náhradní péče: obecné zásady

Klíčové body

- Náhradní péče je dočasné ochranné opatření.
- Mezinárodní právo potvrzuje, že náhradní rodinná péče má mít přednost před ústavní péčí.
- Děti mají právo na informace a právo vyjádřit svůj názor ohledně umístění do náhradní péče.

Z práva EU, práva Rady Evropy a mezinárodního práva, posuzovaných společně, vyplývá šest obecných zásad týkajících se náhradní péče.

Zprv je náhradní péče ochranným opatřením, které po přechodnou dobu zajišťuje bezpečí dětí a usnadňuje jejich návrat do vlastní rodiny, pokud je možný.¹⁹² V ideálním případě se tedy jedná o dočasné řešení. Někdy jde o ochranné opatření uplatňované do okamžiku sloučení rodiny, například do doby, než se dětský migrant bez doprovodu nebo odloučený od rodiny znovu shledá s rodinou.¹⁹³ Jindy je to ochranné opatření do doby, než se změní rodinné poměry, například než se zlepší zdravotní stav rodiče nebo podpora poskytovaná rodičům.

192 OSN, Valné shromáždění, *Guidelines for the alternative care of children* [Pokyny k náhradní péči o děti], A/RES/64/142, 24.2.2010, body 48–51; Výbor pro práva dítěte (2013), *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art.3 para.1)* [obecná připomínka č. 14 (2013) o právu dítěte na to, aby byl jeho zájem předním hlediskem (čl. 3 odst. 1)], dokument OSN č. CRC/C/GC/14, 29.5.2013, body 58–70.

193 OSN, Valné shromáždění, *Úmluva o právech dítěte*, 20.11.1989, článek 22; Výbor pro práva dítěte (2005), *General Comment No. 6 (2005): Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin* [obecná připomínka č. 6 (2005): zacházení s nezletilými osobami bez doprovodu a odloučenými od rodiny mimo zemi původu], dokument OSN č. CRC/GC/2005/6, 1.9.2005, body 81–83.

Zadruhé mezinárodní právo potvrzuje, že optimální formou náhradní péče pro zabezpečení ochrany a rozvoje dětí je náhradní rodinná péče (jako je pěstounská péče). Potvrzují to také Pokyny OSN k náhradní péči o děti a Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením, které je EU smluvní stranou.¹⁹⁴ Uvedená úmluva výslovně stanoví: „Pokud nejsou nejbližší příbuzní schopni pečovat o dítě se zdravotním postižením, státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, vyvinou veškeré úsilí k zajištění náhradní péče v rámci širší rodiny, a pokud to není možné, v rámci společenství v rodinném prostředí.“¹⁹⁵ Péče mimo rodinu (např. ústavní péče) by měla být omezena na případy, kdy je takovéto prostředí specificky vhodné, nezbytné a konstruktivní pro dotčené konkrétní dítě a jeho zájem.¹⁹⁶

Zatřetí je pro zajištění širších práv dítěte klíčové jeho právo na poručníka nebo zástupce.¹⁹⁷ Přestože právo EU neobsahuje výslovnou obecnou povinnost jmenovat poručníka pro děti bez rodičovské péče, alespoň sedm směrnic EU vyžaduje, aby členské státy pro děti poručníka jmenovaly v různých kontextech, z nichž některé se přímo týkají dětí bez rodičovské péče.¹⁹⁸ Tento soubor právních předpisů je navíc podložen Pokyny OSN k náhradní péči o děti (jež se týkají především dětí bez rodičovské péče), Úmluvou o právech dítěte (zejména ve vztahu k dětem bez doprovodu) a Úmluvou Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi.¹⁹⁹ Úkolem poručníka obvykle je chránit nejlepší zájem dítěte, zajišťovat jeho celkové blaho a doplňovat jeho omezenou způsobilost k právním úkonům (a v některých případech také dítě právně zastupovat).²⁰⁰

194 OSN, Valné shromáždění (2010), *Guidelines for the alternative care of children* [Pokyny k náhradní péči o děti], A/RES/64/142, 24.2.2010, body 20–22; OSN, Výbor pro práva dítěte (2006), *General Comment No. 7 (2005): Implementing child rights in early childhood* [obecná připomínka č. 7 (2005): uplatňování práv dítěte v raném dětství], dokument OSN č. CRC/C/GC/7/Rev.136 (b), 20.9.2006, bod 18; OSN, Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, 13.12.2006, čl. 23 odst. 5 (viz také článek 7).

195 OSN, Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, 13.12.2006, čl. 23 odst. 5.

196 OSN, Valné shromáždění (2010), *Guidelines for the alternative care of children* [Pokyny k náhradní péči o děti], A/RES/64/142, 24.2.2010, bod 21.

197 FRA (2014a), s. 31.

198 Tamtéž, s. 14.

199 OSN, Valné shromáždění (2010), *Guidelines for the alternative care of children* [Pokyny k náhradní péči o děti], A/RES/64/142, 24.2.2010, body 100–103; OSN, Výbor pro práva dítěte, *General Comment No. 6 (2005): Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin* [obecná připomínka č. 6 (2005): zacházení s nezletilými osobami bez doprovodu a odloučenými od rodiny mimo zemi původu], dokument OSN č. CRC/GC/2005/6, 1.9.2005, body 33–38; Rada Evropy, [Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi](#), CETS č. 197, 2005, čl. 10 odst. 4.

200 FRA (2014a), s. 15.

Začtvrté je v článku 24 Listiny základních práv EU implicitně obsažena zákon-
ná povinnost přijímat pozitivní opatření s cílem zajistit, aby se rozhodování
o umístění dítěte řídilo jeho zájmem²⁰¹ a názory²⁰². Obecné připomínky č. 5
a 14 Výboru pro práva dítěte²⁰³, jakož i Pokyny OSN k náhradní péči o děti zdů-
razňují nutnost zabezpečit právo dítěte na informace, včetně informací o jeho
právech a možnostech volby, a právo dítěte na to, aby bylo konzultováno
a aby byly jeho názory patřičně zohledněny v souladu s jeho rozvíjejícími se
schopnostmi.²⁰⁴

Zapáté zůstávají širší práva dětí v rámci Listiny základních práv Evropské unie,
EÚLP a Úmluvy o právech dítěte použitelná i v případech náhradní péče (pěs-
tounské nebo ústavní péče). To se týká také jejich občanských a politických
práv (např. práva na soukromí, na svobodu projevu a svobodu náboženského
vyznání a na ochranu před všemi formami násilí) a sociálně-ekonomických
práv (včetně práva na vzdělání, na zdravotní péči a na účast na kulturním
životě).²⁰⁵

Konečně článek 4 Úmluvy o právech dítěte vyžaduje, aby státy učinily „všech-
na potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření“ k provádění této úmluvy. To
se týká rovněž situace náhradní péče. Podobně čl. 17 odst. 1 písm. c) revido-
vané Evropské sociální charty vyžaduje, aby státy podnikly všechna vhodná
a nezbytná opatření zaměřená na poskytnutí ochrany a zvláštní pomoci těm
dětem a mladým osobám, které jsou dočasně nebo definitivně zbaveny podpo-
ry ze strany rodiny.

201 OSN, Výbor pro práva dítěte (2013), *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art.3, para.1)* [obecná připomínka č. 14 (2013) o právu dítěte na to, aby byl jeho zájem předním hlediskem (čl. 3 odst. 1)], doku-
ment OSN č. CRC/C/GC/14, 29.5.2013.

202 OSN, Výbor pro práva dítěte (2009), *General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard* [obecná připomínka č. 12 (2009): právo dítěte být vyslyšeno], dokument OSN
č. CRC/C/GC/12, 20.7.2009, bod 97.

203 OSN, Výbor pro práva dítěte (2003), *General Comment No. 14* [obecná připomínka č. 14], bod 15
písm. g), 29.5.2013; *General Comment No. 5* [obecná připomínka č. 5], bod 24, 27.11.2003.

204 OSN, Valné shromáždění (2010), *Guidelines for the alternative care of children* [Pokyny
k náhradní péči o děti], A/RES/64/142, 24.2.2010, bod 6.

205 Listina základních práv Evropské unie, čl. 3–4, 7, 10–11, 14 a 24; EÚLP, zejména článek 8; Úmluva
o právech dítěte, čl. 13–14, 16, 19, 28, 29, 24, 31 a 37; OSN, Valné shromáždění (2010), *Guidelines
for the alternative care of children* [Pokyny k náhradní péči o děti], A/RES/64/142, 24.2.2010,
oddíl 2.

V rámci práva EU rozhodl Soudní dvůr, že se nařízení Brusel IIa vztahuje na rozhodnutí o umístění dítěte do náhradní péče. Jak je uvedeno v kapitole 5, jsou zásady práv dítěte zahrnuty do přístupu nařízení Brusel IIa, které zdůrazňuje, že je třeba brát v potaz mimo jiné rovnost všech dětí, zájem dítěte a právo být vyslechnuto.²⁰⁶ V tomto směru jsou vypovídající zvláště „důvody pro neuznání rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti“ uvedené v článku 23 nařízení Brusel IIa. Článek 23 stanoví, že se rozhodnutí neuznají:

*„a) je-li takové uznání zjevně v rozporu s veřejným pořádkem členského státu, v němž se o uznání žádá, přičemž jsou vzaty v úvahu zájmy dítěte;
b) jestliže bylo rozhodnutí, s výjimkou naléhavých případů, vydáno, aniž mohlo dítě využít práva být vyslechnuto, a tím byly porušeny základní procesní zásady platné v členském státě, v němž se o uznání žádá [...]“*

Podle uvedeného nařízení se příslušnost soudu určuje podle obvyklého bydliště dítěte, a to s několika omezenými výjimkami včetně zájmu dítěte (články 8, 12 a 15 nařízení Brusel IIa).

V rámci práva Rady Evropy potvrdil ESLP, že rodina je přirozeným prostředím pro růst a blaho dětí. Pokud však rodina nemůže dítěti poskytnout potřebnou péči a ochranu, může být nutné jeho odebrání a umístění do náhradní péče. Takovéto odebrání představuje zásah do respektování rodinného života. ESLP vysvětlil, že umístění dítěte do náhradní péče by ve většině případů mělo být zamýšleno jako dočasné opatření a že dítě musí být nakonec vráceno do své rodiny, čímž dojde k naplnění práva na respektování soukromého a rodinného života podle článku 8 EÚLP.²⁰⁷

Ačkoli EÚLP státům neukládá zvláštní povinnost poskytovat dětem péči a ochranu, podle článku 17 Evropské sociální charty se státy zavazují „podniknout [...] všechna vhodná a nezbytná opatření zaměřená [...] na poskytnutí ochrany a zvláštní pomoci ze strany státu těm dětem a mladým osobám, které jsou dočasně nebo definitivně zbaveny podpory ze strany rodiny“²⁰⁸.

²⁰⁶ Nařízení Brusel IIa, preambule. Viz též kapitola 5.

²⁰⁷ Rozsudek ESLP ze dne 14. ledna 2003, *K. A. proti Finsku*, č. 27751/95. Výbor ministrů Rady Evropy tento přístup podpořil ve svém „Recommendation on the rights of children living in residential institutions“ [doporučení o právech dětí žijících v ústavech], přijatém dne 16. března 2005.

²⁰⁸ Rada Evropy, revidovaná Evropská sociální charta, CETS č. 163, 1996, čl. 17 odst. 1 písm. c).

6.2. Umísťování dětí do náhradní péče

Klíčové body

- Podle práva Rady Evropy by umístění dítěte do náhradní péče mělo být v souladu se zákonem, sledovat oprávněný cíl a být nezbytné v demokratické společnosti. Příslušný orgán musí předložit relevantní a dostatečné důvody.
- Rozhodovací proces se podle práva Rady Evropy musí řídit určitými procesními zárukami.

V rámci práva Rady Evropy²⁰⁹ je umístění dítěte do náhradní péče slučitelné s článkem 8 EÚLP pouze v případě, že je v souladu se zákonem, sleduje oprávněný cíl (jako je ochrana zájmu dítěte) a je považováno za nezbytné v demokratické společnosti. Posledně uvedený aspekt vyžaduje, aby soudy uváděly důvody, které relevantním a zároveň dostatečným způsobem odůvodňují prostředky použité pro dosažení sledovaného cíle.

Příklad: Ve věci *Olsson proti Švédsku* (č. 1)²¹⁰ si stěžovatelé stěžovali na rozhodnutí umístit jejich tři děti do náhradní péče. ESLP shledal, že rozhodnutí o náhradní péči spadalo do prostoru pro uvážení, který má stát k dispozici, a zaměřil se na způsob výkonu tohoto rozhodnutí. Podle soudu mělo být rozhodnutí o náhradní péči považováno za dočasné opatření, které se má ukončit, jakmile to okolnosti dovolí – vzhledem k tomu, že o osvojení se neuvažovalo. Přijímaná opatření tedy měla být v souladu s konečným cílem, kterým je sloučení biologické rodiny. S ohledem na to ESLP konstatoval, že vnitrostátní orgány děti umístily do různých pěstounských rodin ve značné vzdálenosti od sebe a od rodičů dětí. Přestože úřady při výkonu rozhodnutí o náhradní péči jednaly v dobré víře, soud uvedl, že není přijatelné, aby o umístění dětí rozhodovaly administrativní potíže, jako je nedostatek vhodných pěstounských rodin nebo volných míst. V tak zásadní oblasti, jakou je respektování rodinného života, musí hrát tyto aspekty nanejvýš druhořadou roli. ESLP tedy shledal, že došlo k porušení článku 8 EÚLP, s tím, že opatření přijatá úřady v rámci výkonu rozhodnutí o náhradní

²⁰⁹ Umísťování dětí do náhradní péče je řadu let také tématem politické diskuse v Radě Evropy. Viz například Výbor ministrů Rady Evropy, *Resolution (77) 33 on the placement of children* [usnesení (77) 33 o umísťování dětí do náhradní péče], přijaté dne 3. listopadu 1977.

²¹⁰ Rozsudek ESLP ze dne 24. března 1988, *Olsson proti Švédsku* (č. 1), č. 10465/83.

péči nebyla podložena natolik dostatečnými důvody, aby mohla být považována za přiměřená oprávněnému cíli sledovanému podle článku 8.

Nověji ESLP posuzoval podle článku 8 EÚLP i opodstatněnost rozhodnutí o umístění dětí do náhradní péče.

Příklad: Ve věci *Wallová a Walla proti České republice*²¹¹ si stěžovatelé stěžovali na umístění svých pěti dětí do dvou různých dětských domovů kvůli nevyhovující bytové situaci stěžovatelů. V roce 2002 bylo právo péče o děti z důvodu nestabilní ekonomické situace rodičů přiznáno uvedeným dětským domovům a později byla nařízená ústavní výchova zrušena, když se ekonomická a bytová situace rodičů zlepšila. ESLP shledal, že základním důvodem rozhodnutí umístit děti do náhradní péče byla absence vhodného bydlení, a k vyřešení jejich situace tudíž mohlo být použito méně radikální opatření. Podle českých právních předpisů existovala možnost sledovat životní a hygienické podmínky rodiny a poskytovat jí poradenství ohledně způsobu, jak zlepšit svou situaci. Tato možnost ale nebyla využita. Uváděné důvody k umístění dětí do náhradní péče sice byly relevantní, ale nebyly dostatečné a úřady nevyvinuly dostatečné úsilí, aby stěžovatelům pomohly vyřešit jejich problémy pomocí jiných opatření. Soud dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 8 EÚLP, přičemž věnoval pozornost také závěrům Výboru OSN pro práva dítěte, jenž konstatoval, že zásada zájmu dítěte jako prvořadého hlediska stále není dostatečně definována a reflektována ve všech českých právních předpisech, soudních rozhodnutích a politikách, které mají dopad na děti.

Příklad: Ve věci *Saviny proti Ukrajině*²¹² byly děti stěžovatelů umístěny do náhradní péče kvůli tomu, že rodiče neměli dostatek finančních prostředků a že vnitrostátní soud dospěl k závěru, že jejich osobní vlastnosti ohrožují život, zdraví a morální výchovu dětí. ESLP při posuzování případu zpochybnil dostatečnost důkazů, o které vnitrostátní orgány opřely svá zjištění, a usoudil, že není k dispozici dostatek informací o rozsahu poskytnuté sociální pomoci. Tyto informace by byly relevantní pro posouzení otázky, zda úřady dostály své povinnosti udržet rodinu pohromadě a zda dostatečně zkoumaly účinnost méně radikálních alternativ před tím, než začaly

211 Rozsudek ESLP ze dne 26. října 2006, *Wallová a Walla proti České republice*, č. 23848/04 (k dispozici ve francouzštině).

212 Rozsudek ESLP ze dne 18. prosince 2008, *Saviny proti Ukrajině*, č. 39948/06.

usilovat o odloučení dětí od rodičů. Kromě toho soudci v žádné fázi řízení nevyslechli děti. Souhrnně řečeno, přestože důvody k odebrání dětí stěžovatelů uváděné vnitrostátními orgány byly relevantní, nebyly dostatečné k odůvodnění takto závažného zásahu do rodinného života stěžovatelů. Soud proto shledal, že došlo k porušení článku 8 EÚLP.

ESLP v souladu s článkem 8 EÚLP vyžaduje, aby rozhodování týkající se respektování rodinného života dodržovalo jisté procesní záruky. Uvádí, že rozhodovací proces (správní a soudní řízení) vedoucí k opatřením zasahujícím do rodinného života musí být spravedlivý a musí náležitě respektovat zájmy chráněné článkem 8. Podle článku 8 se posuzuje, zda byli rodiče zapojeni do rozhodovacího procesu v míře dostatečné na to, aby byly potřebným způsobem chráněny jejich zájmy²¹³. Sem patří průběžné informování rodičů o vývoji, zajištění toho, aby se mohli podílet na rozhodnutích, jež se jich týkají,²¹⁴ a v některých situacích také vyslechnutí dotčených dětí.²¹⁵

Příklad: Ve věci *B. proti Rumunsku* (č. 2)²¹⁶ byla stěžovatelka, které byla diagnostikována paranoidní schizofrenie, několikrát odvezena policií do psychiatrického zařízení za účelem léčby. Její děti s ní již nebydlely – kvůli nemoci matky byly umístěny do dětského domova. ESLP musel posoudit, zda s přihlédnutím k závažné povaze rozhodnutí o umístění dětí do náhradní péče, která měla být přijata, poskytl rozhodovací proces jako celek rodičům v dostatečné míře potřebnou ochranu jejich zájmů. V této souvislosti soud uvedl, že stěžovatelce, která trpí závažnou duševní poruchou, nebyl přidělen právní zástupce ani opatrovník, který by ji zastupoval během řízení, takže se nemohla zúčastnit rozhodovacího procesu, jenž se týkal jejich nezletilých dětí. Kromě toho za dobu 12 let před tím, než obě děti stěžovatelky dosáhly zletilosti, byly situace stěžovatelky a situace jejich dětí pouze dvakrát přezkoumány soudem a neexistovaly důkazy o pravidelných kontaktech mezi sociálními pracovníky a stěžovatelkou, které by jinak mohly představovat vhodný prostředek k předávání jejich názorů úřadům. Na základě těchto skutečností učinil soud závěr, že rozhodovací proces týkající

213 Rozsudek ESLP ze dne 8. července 1987, *W. proti Spojenému království*, č. 9749/82, bod 64.

214 Rozsudek ESLP ze dne 24. února 1995, *McMichael proti Spojenému království*, č. 16424/90.

215 Rozsudek ESLP ze dne 19. února 2013, *B. proti Rumunsku* (č. 2), č. 1285/03; rozsudky ESLP ze dne 14. března 2013, *B. B. a F. B. proti Německu*, č. 18734/09 a 9424/11.

216 Rozsudek ESLP ze dne 19. února 2013, *B. proti Rumunsku* (č. 2), č. 1285/03.

se umístění jejich dětí do náhradní péče dostatečně neochránil její zájmy, a že tedy došlo k porušení jejich práv podle článku 8 EÚLP.

Příklad: Ve věci *B. B. a F. B. proti Německu*²¹⁷ byla na základě tvrzení dvanáctileté dcery stěžovatelů, že ji a jejího osmiletého bratra otec opakovaně bil, převedena rodičovská práva k oběma dětem na soud pro mládež a děti byly umístěny do dětského domova. Okresní soud vydal konečné usnesení o převodu rodičovské zodpovědnosti ze stěžovatelů na orgán sociálně-právní ochrany dětí. K tomuto rozhodnutí dospěl na základě přímých důkazů od samotných dětí. Přibližně o rok později dcera při prvním následujícím setkání s rodiči přiznala, že o bití lhala, a děti byly nakonec vráceny rodičům. Při projednávání stížnosti stěžovatelů na to, že úřady dostatečně nezkoumaly významné skutečnosti, ESLP zdůraznil, že chybné posouzení ze strany odborných pracovníků nutně neznamená, že přijatá opatření budou neslučitelná s článkem 8 EÚLP. Rozhodnutí o umístění do náhradní péče lze posoudit jedině s ohledem na situaci tak, jak se vnitrostátním orgánům jevila v daném okamžiku. Podle posouzení ESLP byla významná skutečnost, že okresní soud vycházel pouze z výpovědí dětí, přestože stěžovatelé předložili prohlášení lékařů, kteří nezjistili žádné známky fyzického zneužívání, ve spojení se skutečností, že odvolací soud děti znovu nevyslechl. Jelikož během rozhodování ve věci samé se děti nacházely v bezpečí, neexistovala žádná časová tíseň, a soudy mohly z vlastního podnětu provést vyšetřování příslušných skutečností. To ovšem neučinily. Souhrnně vzato německé soudy dostatečně neodůvodnily své rozhodnutí zbavit stěžovatele rodičovské zodpovědnosti, což bylo v rozporu s článkem 8 EÚLP.

I v případě, že jsou děti umístěny do náhradní péče, zůstává jim právo udržovat styk s rodiči. Toto právo se uznává v souladu s EÚLP,²¹⁸ protože ESLP zastává názor, že vzájemný styk mezi rodiči a dětmi představuje základní součást rodinného života podle článku 8. Vzhledem k tomu, že umístění do náhradní péče by mělo být obvykle dočasným opatřením, má udržení rodinných vztahů zásadní význam pro zajištění úspěšného návratu dítěte do vlastní rodiny.²¹⁹ V souladu s EÚLP vyplývají z těchto zásad pozitivní povinnosti, jak ukazují následující případy.

217 Rozsudky ESLP ze dne 14. března 2013, *B. B. a F. B. proti Německu*, č. 18734/09 a 9424/11.

218 Rozsudek ESLP ze dne 24. března 1988, *Olsson proti Švédsku* (č. 1), č. 10465/83.

219 Rozsudek ESLP ze dne 22. června 1989, *Eriksson proti Švédsku*, č. 11373/85.

Příklad: Ve věci *T. proti České republice*²²⁰ ESLP posuzoval, zda byla práva otce a dcery (stěžovatelů) porušena tím, že bylo dítě umístěno do náhradní péče a úřady nepodporovaly styk mezi stěžovateli. Dítě bylo umístěno do specializovaného zařízení poté, co mu zemřela matka a návrhy otce na svěření dcery do jeho péče byly zamítnuty kvůli obavám týkajícím se jeho osobnosti. Jeho další žádosti o možnost strávit s dcerou dovolenou byly také zamítnuty a terapeutické středisko dospělo k závěru, že návštěvy dítěti neprospívají, protože se otce bojí, a v té době byl veškerý styk mezi nimi ukončen. Později soudy rozhodly, že styk mezi oběma stěžovateli by měl v souladu s přáním dítěte probíhat pouze písemně. ESLP zdůraznil mimo jiné zájem dítěte na udržování vazeb s jeho rodinou s výjimkou zvláště extrémních případů, kdy by to nebylo v jeho nejlepším zájmu. Při posuzování rozhodnutí umístit dítě do náhradní péče ESLP se souhlasem konstatoval, že vnitrostátní orgány pečlivě zvážily své rozhodnutí, které bylo přijato po vyslechnutí odborných posudků z oboru psychologie a psychiatrie a po zohlednění přání dítěte. Ve vztahu k rozhodnutí o umístění dítěte do náhradní péče tedy nedošlo k porušení článku 8 EÚLP. Soud ovšem dále shledal, že článek 8 byl porušen v důsledku uložených omezení styku mezi stěžovateli, zejména kvůli absenci dohledu nad rozhodnutími ústavního zařízení, kde dítě žilo, neumožnit styk, protože tato rozhodnutí v konečném důsledku zmenšila naděje na sloučení rodiny.

Příklad: Ve věci *K. A. proti Finsku*²²¹ byly děti stěžovatele umístěny do náhradní péče kvůli jejich údajnému pohlavnímu zneužívání. V době, kdy byly děti umístěny do náhradní péče, byl jejich styk s rodiči omezený a nebylo vyvíjeno příliš velké úsilí napláňovat sloučení rodiny. Při posuzování tohoto případu ESLP konstatoval, že stát má pozitivní povinnost umožnit sloučení rodiny, jakmile je to rozumně proveditelné, s přihlédnutím k povinnosti chránit zájem dítěte. Přísná omezení práva stěžovatele navštěvovat své děti podle ESLP odrážela záměr orgánu sociální péče posílit vazby dětí na pěstounskou rodinu spíše než záměr sloučit původní rodinu. K tomu došlo navzdory značnému zlepšení otcovy situace. Byl tedy porušen článek 8 EÚLP.

220 Rozsudek ESLP ze dne 17. července 2014, *T. proti České republice*, č. 19315/11 (k dispozici ve francouzštině).

221 Rozsudek ESLP ze dne 14. ledna 2003, *K. A. proti Finsku*, č. 27751/95.

6.3. Osvojení

Klíčové body

- Osvojení zajišťuje náhradní péči pro děti, které nemohou zůstat ve své biologické rodině.
- Při osvojení musí být hlavní prioritou nejlepší zájem dítěte.
- V rámci práva EU ani práva Rady Evropy neexistuje právo osvojit si dítě, avšak proces osvojení musí splňovat určitá kritéria, aby bylo zajištěno, že bude odpovídat nejlepšímu zájmu dítěte.²²²

Podle mezinárodního práva musí být v případech osvojení hlavní prioritou nejlepší zájem dítěte. Vedle zásady zájmu dítěte se uplatňování Úmluvy o právech dítěte v souvislosti s osvojením řídí také dalšími obecnými zásadami této úmluvy, jako jsou: zákaz diskriminace, právo na život, zachování života a rozvoj a respektování názorů dítěte.²²³ Zvláštní význam má dokument Výboru OSN pro práva dítěte *Obecná připomínka č. 14 o právu dítěte na to, aby byl jeho zájem předním hlediskem*.²²⁴

Obdobně je jedním z cílů Haagské úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení „vytvořit záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva uznávaná mezinárodním právem“.²²⁵

222 Ohledně zájmu dítěte znát svůj původ v kontextu osvojení viz kapitola 4.

223 Úmluva o právech dítěte, články 2, 3, 6 a 12. Viz také OSN, Výbor pro práva dítěte (2010), *Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports to be submitted by States Parties under Article 44, paragraph 1 (b), of the Convention on the Rights of the Child* [Zvláštní pokyny k formě a obsahu pravidelných zpráv předkládaných smluvními stranami podle čl. 44 odst. 1 písm. b) Úmluvy o právech dítěte], dokument OSN č. CRC/C/58/Rev.2, 23.11.2010, body 23–27.

224 Výbor OSN pro práva dítěte (2013), *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration* (art. 3, para. 1) [obecná připomínka č. 14 (2013) o právu dítěte na to, aby byl jeho zájem předním hlediskem (čl. 3 odst. 1)], CRC/C/GC/14.

225 Haagská konference o mezinárodním právu soukromém, Haagská úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, 29.5.1993, čl. 1 písm. a).

V rámci práva EU jsou práva a související zákonné povinnosti podle článku 24 Listiny základních práv Evropské unie použitelné pro osvojení v míře, v jaké se EU osvojením zabývá.

V rámci práva Rady Evropy je v případech osvojení použitelné a skutečně se používá právo na respektování rodinného života stanovené v článku 8 EÚLP. Existují také dvě zvláštní úmluvy Rady Evropy na toto téma: Evropská úmluva o osvojení dětí²²⁶ a Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná)²²⁷. Tyto nástroje vyžadují, aby byl uplatňován přístup k osvojení založený na právech dítěte. Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná) například stanoví, že příslušný orgán neumožní osvojení, není-li přesvědčen, že osvojení bude v nejlepším zájmu dítěte²²⁸. Obdobně ESLP zdůrazňuje, že zájem dítěte může v některých situacích, včetně osvojení, převážit nad zájmy rodiče²²⁹. Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná) stanoví také, že by příslušný orgán neměl osvojení umožnit bez souhlasu dítěte, o kterém se má podle zákona za to, že má dostatečnou schopnost rozumět dané situaci²³⁰. Kromě toho dítě, o němž se má za to, že věci nerozumí, má být pokud možno konzultováno a jeho názory a přání zohledněny s přihlédnutím k jeho stupni dospělosti²³¹.

Příklad: Ve věci *Pini a další proti Rumunsku*²³² si dva italské páry stěžovaly na skutečnost, že rumunské orgány nevykonaly rozhodnutí rumunského soudu o osvojení dvou rumunských dětí těmito páry. Soukromé zařízení, ve kterém děti v Rumunsku pobývaly, je v rozporu se soudními příkazy odmítlo předat stěžovatelům. ESLP měl za to, že vztah mezi stěžovateli a jejich osvojenci spadá do rodinného života podle článku 8 EÚLP, přestože spolu nikdy nebydleli a nenavázali emocionální vztah. Při posuzování případu vykládal ESLP článek 8 na základě Úmluvy o právech dítěte a Haagské úmluvy a shledal, že pozitivní povinnost úřadů umožnit stěžovatelům vytvořit si rodinné vazby s osvojenci byla omezena zájmem dítěte.²³³

226 Rada Evropy, *Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná)*, CETS č. 202, 2008.

227 Tamtéž. Tato úmluva byla otevřena k podpisu v roce 2008 a vstoupila v platnost v roce 2011.

228 Tamtéž, čl. 4 odst. 1.

229 Rozsudky ESLP ze dne 22. června 2004, *Pini a další proti Rumunsku*, č. 78028/01 a 78030/01.

230 Rada Evropy, *Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná)*, CETS č. 202, 2008, čl. 5 odst. 1 písm. b).

231 Tamtéž, článek 6.

232 Rozsudky ESLP ze dne 22. června 2004, *Pini a další proti Rumunsku*, č. 78028/01 a 78030/01.

233 Tamtéž, bod 155.

V této souvislosti měl za to, že zájem dítěte může v závislosti na své povaze a závažnosti převážet nad zájmem rodiče. Soud navíc shledal, že nedošlo k porušení článku 8, a zdůraznil, že ve vztahu založeném na osvojení je důležité, aby zájem dítěte převážel nad zájmem rodičů, protože osvojení znamená poskytnout dítěti rodinu, nikoli poskytnout rodině dítě.²³⁴

Příklad: Ve věci *Kearns proti Francii*²³⁵ ESLP shledal, že je s EÚLP slučitelné, aby Irka, která nabídla své dítě k osvojení ve Francii, nemohla zrušit svůj formální souhlas s osvojením po uplynutí dvouměsíční lhůty. ESLP nejprve zdůraznil, že zamítnutí žádosti o navrácení dítěte vnitrostátními orgány sledovalo oprávněný cíl, kterým je ochrana práv a svobod jiných, v tomto případě dítěte.²³⁶ Pokud jde o stanovení časové lhůty pro odvolání souhlasu, snaží se francouzské právní předpisy dosáhnout spravedlivé rovnováhy a zajistit proporcionalitu mezi protichůdnými zájmy biologické matky, dítěte a adoptivní rodiny. V rámci tohoto procesu musel být hlavní prioritou zájem dítěte.²³⁷ Z důkazů předložených soudu vyplývalo, že v zájmu dítěte bylo užívat si co nejdříve stabilních vztahů v nové rodině a že byly podniknuty všechny nezbytné kroky k tomu, aby stěžovatelka porozuměla přesným důsledkům svého jednání. Na základě těchto úvah měl soud za to, že Francie vůči stěžovateli neporušila svou pozitivní povinnost podle článku 8 EÚLP.

ESLP také konstatuje, že rozhodování o osvojení musí probíhat v souladu se zákazem diskriminace zakotveným v článku 14 EÚLP. Konkrétně se ESLP zabýval otázkou, zda je nezpůsobilost stěžovatelů k osvojení dítěte z důvodu sexuální orientace nebo věku slučitelná s článkem 14 ve spojení s článkem 8. Přitom potvrdil, že ústřední význam má povinnost přijímat přiměřená opatření s cílem chránit zájem dítěte.

Příklad: Ve věci *Schwizgebel proti Švýcarsku*²³⁸ si stěžovatelka, neprovdaná 47letá žena, nemohla osvojit druhé dítě kvůli věkovému rozdílu mezi ní a dítětem, které si chtěla osvojit. Stěžovatelka tvrdila, že je obětí diskriminace z důvodu věku. ESLP usoudil, že skutečnost, že stěžovatelce bylo

234 Tamtéž, bod 156.

235 Rozsudek ESLP ze dne 10. ledna 2008, *Kearns proti Francii*, č. 35991/04.

236 Tamtéž, bod 73.

237 Tamtéž, bod 79.

238 Rozsudek ESLP ze dne 10. června 2010, *Schwizgebel proti Švýcarsku*, č. 25762/07.

odepřeno povolení přijmout dítě za účelem osvojení, v tomto případě sledovala oprávněný cíl, kterým je ochrana zájmů a práv dítěte.²³⁹ Vzhledem k absenci evropského konsensu ohledně práva osvojit si dítě jako rodič samotivitel, dolní a horní věkové hranice pro osvojitele a věkového rozdílu mezi osvojitelem a dítětem, a k výslednému širokému prostoru pro uvážení, který stát v této oblasti má, jakož i vzhledem k potřebě chránit zájem dítěte nebyla odepřením povolení k převzetí druhého dítěte porušena zásada proporcionality.²⁴⁰ Soud proto shledal, že odůvodnění podané vládou působí objektivně a přiměřeně a že rozdílné zacházení, jehož se stížnost týká, nebylo diskriminační ve smyslu článku 14 EÚLP.

Příklad: Věc *E. B. proti Francii*²⁴¹ se týká toho, že vnitrostátní orgány odmítly vydat souhlas s osvojením stěžovatelce, lesbě žijící s partnerkou, která si chtěla dítě osvojit jako svobodná osoba.²⁴² Soud zopakoval, že článek 8 EÚLP sám o sobě neposkytuje právo založit rodinu nebo osvojit si dítě. Stížnost na diskriminaci nicméně může spadat do širší působnosti určitého práva, přestože dotyčná otázka nesouvisí s konkrétním nárokem, který přiznává EÚLP.²⁴³ Vzhledem k tomu, že francouzské právní předpisy umožňují svobodným osobám osvojit si dítě, nemůže být toto právo jednotlivci odepřeno z diskriminačních důvodů. Jak bylo prokázáno před vnitrostátními soudy, stěžovatelka měla nepochybně osobní vlastnosti a způsobilost k výchově dětí, což bylo nesporně v zájmu dítěte – a zájem dítěte je klíčový pojem v příslušných mezinárodních nástrojích.²⁴⁴ Soud dospěl k názoru, že pro rozhodnutí úřadů nepovolit stěžovatelce osvojení dítěte byla určující její sexuální orientace, což představuje diskriminační zacházení ve srovnání s jinými svobodnými osobami, které si podle vnitrostátního práva dítě osvojit mohly.²⁴⁵

Příklad: Věc *Gas a Dubois proti Francii*²⁴⁶ se týká otázky, zda mají mít páry stejného pohlaví stejné právo na osvojení druhým rodičem jako heterosexuální

239 Tamtéž, bod 86.

240 Tamtéž, bod 97.

241 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 22. ledna 2008, *E. B. proti Francii*, č. 43546/02.

242 Tamtéž, bod 49.

243 Tamtéž, body 41–48.

244 Tamtéž, bod 95.

245 Tamtéž, bod 96.

246 Rozsudek ESLP ze dne 15. března 2012, *Gas a Dubois proti Francii*, č. 25951/07.

páry. Stěžovatelky tvořily pár stejného pohlaví, který uzavřel občanské partnerství. Vychovávaly společně dceru, která byla počata metodou umělého oplodnění a narodila se jedné z nich v roce 2000. Žádost druhé partnerky o prosté osvojení byla zamítnuta z důvodu, že by osvojení připravilo o rodičovská práva biologickou matku dítěte, což by bylo v rozporu se záměrem žadatelky i se zájmem dítěte. Podle francouzských právních předpisů nemá prosté osvojení za následek zánik práv biologických rodičů ve prospěch osvojitele pouze v případě, že si daná osoba osvojí dítě svého manžela/manželky. Stěžovatelky tvrdily, že byly diskriminovány ve srovnání jak se sezdánými, tak s nesezdánými heterosexuálními páry. Při posuzování otázky, zda byly diskriminovány ve srovnání s manželskými páry, dospěl ESLP k závěru, že manželství poskytuje zvláštní status a je spojeno se společenskými, osobními a právními důsledky. Z toho důvodu nelze mít za to, že se stěžovatelky nacházely v relevantně podobné situaci jako manželské páry. Pokud jde o srovnání s nesezdánými páry opačného pohlaví, učinil soud závěr, že srovnatelnému heterosexuálnímu páru žijícímu v občanském partnerství by podle francouzských právních předpisů byla žádost o prosté osvojení rovněž zamítnuta. V důsledku toho dospěl ESLP k závěru, že nedošlo k rozdílnému zacházení na základě sexuální orientace, a tedy ani k porušení práv stěžovatelek podle úmluvy.

Příklad: *Věc X a další proti Rakousku*²⁴⁷ se týká stížnosti páru stejného pohlaví na diskriminaci ve srovnání s páry různého pohlaví, pokud jde o osvojení druhým rodičem. První a třetí stěžovatelka žily ve stabilním vztahu a první stěžovatelka usilovala o osvojení druhého stěžovatele, což byl syn třetí stěžovatelky. Stejně jako ve věci *Gas a Dubois* odmítl ESLP myšlenku, že se stěžovatelky nacházejí v analogické situaci jako manželský pár, ve kterém si chce jeden z manželů osvojit dítě druhého z manželů. ESLP ovšem souhlasil s tím, že jsou stěžovatelky ve srovnatelné situaci jako nesezdaný heterosexuální pár. Osvojení druhým rodičem u nesezdaných heterosexuálních párů je podle rakouských právních předpisů přípustné, avšak rakouský občanský zákoník stanoví, že každý, kdo si osvojí dítě, nahrazuje biologického rodiče téhož pohlaví, jakého je sám. To znamená, že u párů stejného pohlaví je osvojení druhým rodičem právně nemožné. Soud dospěl k závěru, že za těchto okolností došlo k rozdílnému zacházení se stěžovateli z důvodu sexuální orientace a že k tomu vláda nepředložila žádné dostatečně závažné a přesvědčivé důvody, což je v rozporu s článkem 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.

247 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 19. února 2013, *X a další proti Rakousku*, č. 19010/07.

Konečně ESLP ve vztahu k rozhodování o osvojení zaměřuje svou pozornost také na význam dodržování ducha a účelu mezinárodního práva.

Příklad: Ve věci *Harroudj proti Francii*²⁴⁸ zamítly francouzské orgány žádost stěžovatelky o úplné osvojení alžírské dívky, která byla opuštěna po narození a svěřena do péče stěžovatelky podle institutu *kafala* – poručenství podle islámského práva. Důvodem zamítnutí byla skutečnost, že francouzský občanský zákoník nedovoluje osvojení dítěte, jehož osvojení by bylo zakázáno podle právních předpisů jeho země původu (jak je tomu v případě alžírského práva), a skutečnost, že institut *kafala* stěžovatelce již dává rodičovskou zodpovědnost a umožňuje jí přijímat rozhodnutí v zájmu dítěte. Následné odvolání bylo zamítnuto na základě toho, že vnitrostátní právo je v souladu s Haagskou úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a že článek 20 Úmluvy o právech dítěte uznává institut *kafala* jako rovnocenný osvojení z hlediska ochrany zájmů dítěte. Při posuzování stížnosti připomněl ESLP zásadu, že jakmile je prokázán rodinný vztah, musí stát jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu, a zavést právní záruky, které umožní začlenění dítěte do rodiny, a připomněl také nutnost vykládat EÚLP v souladu s obecnými zásadami mezinárodního práva. ESLP ve svém posouzení zdůraznil zájem francouzských soudů řídit se duchem a účelem mezinárodních úmluv, včetně Úmluvy OSN o právech dítěte. Francouzské právní předpisy uznaly institut *kafala* a stěžovatelce bylo umožněno vykonávat rodičovskou zodpovědnost a přijímat rozhodnutí v zájmu dítěte. Měla například možnost sepsat závěť ve prospěch dítěte a vyřešit tak obtíže vyplývající z nemožnosti osvojení. Z toho vyplývá závěr, že takovouto postupnou eliminací zákazu osvojení projevoval žalovaný stát, který se snaží podporovat integraci dětí cizího původu, aniž by byly okamžitě odděleny od pravidel své země původu, respekt ke kulturnímu pluralismu a dosáhl spravedlivé rovnováhy mezi veřejným zájmem a zájmem stěžovatelky. ESLP tedy shledal, že práva stěžovatelky nebyla porušena.

²⁴⁸ Rozsudek ESLP ze dne 4. října 2012, *Harroudj proti Francii*, č. 43631/09.

7

Ochrana dítěte před násilím a vykořisťováním

EU	Témata	Rada Evropy
Směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii (2011/93/EU)	Násilí ve škole, doma a v jiných prostředích	EÚLP, článek 2 (právo na život), článek 3 (nelidské či ponižující zacházení) a článek 8 (fyzická nedotknutelnost); protokol č. 1 k EÚLP, článek 2 (právo na vzdělání) Rozsudek ESLP, 2012, <i>Kayak proti Turecku</i>, č. 60444/08 (ubodání v blízkosti školy) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2014, <i>O'Keefe proti Irsku</i>, č. 35810/09 (pohlavní zneužívání ve škole) Rozsudky ESLP, 1982, <i>Campbell a Cosans proti Spojenému království</i>, č. 7511/76 a 7743/76 (tělesné tresty) Revidovaná Evropská sociální charta, článek 7 (právo na zvláštní ochranu před fyzickým a mravním ohrožením) a článek 17 (právo na ochranu) Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva, 2004, <i>Světová organizace proti mučení (OMCT) proti Belgii</i>, stížnost č. 21/2003 (zákaz tělesných trestů v Belgii) Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (Úmluva z Lanzarote) Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva)

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, čl. 5 odst. 2 (nucené nebo povinné práce) Směrnice o mladistvých pracovnících (94/33/ES) Směrnice o boji proti obchodování s lidmi (2011/36/EU)	Nucená práce	EÚLP, článek 4 (zákaz nevolnictví a nucených nebo povinných prací) Rozsudek ESLP, 2012, <i>C. N. a V. proti Francii</i>, č. 67724/09 (nevolnictví; pozitivní povinnosti státu) Revidovaná Evropská sociální charta, čl. 7 odst. 10 (ochrana dětí před fyzickým a mravním ohrožením) Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (úmluva z Lanzarote)
Listina základních práv, čl. 5 odst. 3 (zákaz obchodu s lidmi) Směrnice o boji proti obchodování s lidmi (2011/36/EU)	Obchodování s dětmi	EÚLP, článek 4 (zákaz nevolnictví) Rozsudek ESLP, 2010, <i>Rantsev proti Kypru a Rusku</i>, č. 25965/04 (stát nevyšetřil obvinění z údajného obchodování s lidmi) Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi
Směrnice o boji proti obchodování s lidmi (2011/36/EU)	Dětská pornografie	EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého života) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2013, <i>Söderman proti Švédsku</i>, č. 5786/08 (tajné filmování dítěte) Revidovaná Evropská sociální charta, čl. 7 odst. 10 (zvláštní ochrana před fyzickým a mravním ohrožením) Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (úmluva z Lanzarote) Úmluva o počítačové kriminalitě
	Děti náležející k menšině	Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2014, <i>Centrum právních prostředků jménem Valentina Câmpeanu proti Rumunsku</i>, velký senát, č. 47848/08 (úmrtí těžce postiženého mladého muže ve státní instituci)
Rozhodnutí Rady 2010/48/ES	Děti se zdravotním postižením	Rozsudek ESLP, 2013, <i>Nencheva a další proti Bulharsku</i>, č. 48609/06 (úmrtí dětí ve státní instituci)
Rozhodnutí Komise 2007/698/ES	Pohřešované děti	Rozsudek ESLP, 2013, <i>Zorica Jovanović proti Srbsku</i>, č. 21794/08 (právo na informace)

Ochrana dítěte v širokém smyslu se týká všech opatření, která mají zajistit výkon práv dítěte. V úzkém smyslu se pak týká práva dítěte nebýt vystaveno žádné formě násilí. Podle mezinárodního práva musí státy přijímat opatření s cílem zajistit, aby děti požívaly přiměřené ochrany a aby byla skutečně dodržována jejich práva na fyzickou nedotknutelnost a důstojnost. Povinnost státu chránit může mít různou podobu podle konkrétního rizika násilí, kterému je dítě vystaveno, a jeho pachatele. Povinnosti států jsou tak zřejmější, pokud jsou děti v pravomoci a pod kontrolou státu, například jsou-li umístěny do veřejných institucí. K tomu dochází v případech, že je riziko násilí vysoké. Povinnost státu chránit může být obtížněji splnitelná v případech, kdy jsou děti vystaveny násilí ze strany soukromých osob, například rodinných příslušníků.

Hlavní pravomoc Evropské unie v této oblasti se týká přeshraničních trestných činů (článek 83 Smlouvy o fungování Evropské unie). Proto byla přijata zvláštní legislativní opatření týkající se dětské pornografie a obchodování s lidmi. EU přijala také právní předpisy vyžadující, aby členské státy kriminalizovaly několik forem pohlavního zneužívání. Na úrovni Rady Evropy jsou povinnosti států ve vztahu k široké škále jednání představujících násilí vůči dětem rozpracovány v Evropské úmluvě o lidských právech (EÚLP), zejména v jejích člancích 2, 3 a 8. V této oblasti je činný také Evropský výbor pro sociální práva – jak prostřednictvím procedury podávání zpráv, tak prostřednictvím mechanismu podávání kolektivních žalob. Kromě toho nyní platí zvláštní úmluvy Rady Evropy, zejména Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (úmluva z Lanzarote)²⁴⁹, přičemž dohledem nad jejich uplatňováním jsou pověřeny monitorovací orgány.

V této kapitole jsou analyzovány konkrétní aspekty násilí na dětech a reakce mezinárodního společenství. **Oddíl 7.1** se zabývá násilím doma, ve škole a v dalších prostředích a zaměřuje se na otázky, jako jsou tělesné tresty, zneužívání a zanedbávání dětí a sexuální násilí. **Oddíl 7.2** se věnuje případům vykořisťování dětí se zřetelným přeshraničním rozměrem, včetně obchodování s lidmi (za účelem nucené práce nebo pohlavního vykořisťování), dětské pornografie a groomingu. **Oddíl 7.3** se zabývá případy zneužívání dětí ve zvláště zranitelných situacích.

²⁴⁹ Rada Evropy, *Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání*, CETS č. 201, 2007.

7.1. Násilí doma, ve škole nebo v jiném prostředí

Klíčové body

- Státy mají povinnost zajistit, aby děti byly účinně chráněny před násilím a újmou ve všech prostředích.
- Státy mají povinnost vytvořit dostatečný právní rámec pro ochranu dítěte.
- Státy musí účinně vyšetřovat prokazatelná tvrzení o zneužívání dětí, násilí na dětech a ubližování dětem.

V rámci práva EU²⁵⁰ je v této oblasti hlavním právním nástrojem, přijatým na základě článků 82 a 83 Smlouvy o fungování Evropské unie, směrnice 2011/93/EU o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii.²⁵¹

V rámci práva Rady Evropy vypracovaly ESLP a Evropský výbor pro sociální práva rozsáhlý soubor judikatury týkající se ochrany dítěte před násilím ve všech prostředích. Zvláštní úmluvy Rady Evropy (např. úmluva z Lanzarote) navíc poskytují podrobné záruky pro ochranu dětí před konkrétními formami násilí.

7.1.1. Rozsah odpovědnosti států

V rámci práva Rady Evropy analyzoval ESLP nejzávažnější formy násilí na dětech podle různých článků EÚLP, zejména článků 2 a 3. Soud určil jasné povinnosti, které státy mají v případě, že jsou děti umístěny do institucí v jejich pravomoci.²⁵² Obdobně, pokud určité jednání nebo situace dosáhne takové míry závažnosti, že představuje nelidské nebo ponižující zacházení podle článku 3, má stát pozitivní povinnost chránit děti před fyzickým zneužíváním, včetně

250 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, Úř. věst. L 335, 2011, s. 1.

251 Tamtéž.

252 Rozsudek ESLP ze dne 18. června 2013, *Nencheva a další proti Bulharsku*, č. 48609/06 (k dispozici ve francouzštině).

případů, kdy se jej dopouštějí soukromé osoby. Pokud jde o situace, jako je dlouhodobé zanedbávání rodiči²⁵³, opakované pohlavní zneužívání učitelem²⁵⁴, znásilnění²⁵⁵ a tělesné tresty²⁵⁶, bylo shledáno, že spadají do působnosti článku 3 EÚLP.

V případě smrti může stát nést odpovědnost podle článku 2 EÚLP, přestože smrt způsobila soukromá osoba, a nikoli státní subjekt. Pozitivní povinnosti států jsou v různých případech různé, ale hlavní povinností je zajistit účinnou ochranu dítěte před násilím. V případech závažných forem fyzického zneužívání zahrnují pozitivní povinnosti povinnost přijmout účinné trestněprávní předpisy, které prosazuje aparát donucovacích orgánů.²⁵⁷ Státy musí také přijmout zvláštní opatření a záruky pro ochranu dětí.²⁵⁸

ESLP se několikrát zabýval případy týkajícími se násilí vůči dětem, které páchaly soukromé osoby ve školách, domácnostech nebo jiných zařízeních řízených nestátními subjekty, kdy bylo sporné, zda může být dána odpovědnost státu. Důležitější je, že ESLP rozhodl, že se stát nemůže zbavit povinnosti chránit děti tím, že správu důležitých veřejných služeb – jako je vzdělání – přenesl na soukromé osoby.²⁵⁹ Ve věcech týkajících se určení odpovědnosti státu ESLP obvykle rozlišoval mezi obecnou povinností států poskytovat ochranu, pokud riziko není jasně identifikovatelné, a zvláštní povinností poskytovat ochranu v případech, kdy je oběť jasně identifikovatelná. V prvním případě ESLP analyzoval otázku, zda absence státního zásahu vedla ke skutečnému riziku násilí pro dětskou oběť.

Příklad: Věc *Kayak proti Turecku*²⁶⁰ se týká ubodání patnáctiletého chlapce jiným teenagerem v blízkosti školy. ESLP shledal, že školy mají povinnost chránit své žáky před všemi formami násilí. V tomto konkrétním přípa-

253 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 10. května 2001, *Z a další proti Spojenému království*, č. 29392/95.

254 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 28. ledna 2014, *O'Keeffe proti Irsku*, č. 35810/09.

255 Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98.

256 Rozsudek ESLP ze dne 25. dubna 1978, *Tyrer proti Spojenému království*, č. 5856/72.

257 Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, bod 150.

258 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 28. ledna 2014, *O'Keeffe proti Irsku*, č. 35810/09, bod 146.

259 Tamtéž, bod 150; rozsudek ESLP ze dne 25. března 1993, *Costello-Roberts proti Spojenému království*, č. 13134/87, bod 27.

260 Rozsudek ESLP ze dne 10. července 2012, *Kayak proti Turecku*, č. 60444/08 (k dispozici ve francouzštině).

dě ESLP rozhodl, že Turecko je odpovědné podle článku 2 EÚLP za to, že neochránilo právo na život syna a bratra stěžovatelů, protože v dané době nebyl zaveden žádný účinný systém dohledu. Neexistence takového systému umožňovala, aby si teenager vzal nůž ze školní jídelny a ubodal s ním oběť.

Příklad: Věc *O’Keeffe proti Irsku*²⁶¹ se týká případů zneužívání páchaného v 70. letech 20. století v irské tzv. národní škole. V té době byly národní školy v Irsku uznávány a financovány státem, ale jejich řízením a správou byla pověřena církev. Stěžovatelka, která byla tehdy žákyní, se stala přibližně dvacetkrát obětí pohlavního zneužívání ze strany jednoho z učitelů. Státním orgánům si na toto jednání stěžovala teprve v roce 1998, když se dozvěděla o dalších případech pohlavního zneužívání, které spáchal tentýž učitel. ESLP musel určit, zda lze stát činit odpovědným za případy zneužívání, které v dané době nebyly oznámeny úřadům. Soud nejprve shledal, že zneužívání, kterému byla stěžovatelka vystavena, spadá do působnosti článku 3 EÚLP. Následně ESLP na základě různých zpráv shledal, že stát měl vědět o možných rizicích pohlavního zneužívání ve školách. V dané době neexistoval žádný přiměřený postup, který by dítěti nebo rodiči umožňoval stěžovat si na zneužívání přímo státu. Neexistoval ani žádný mechanismus dohledu nad tím, jak učitelé zacházejí s dětmi. ESLP proto dospěl k závěru, že Irsko nesplnilo své pozitivní povinnosti podle článku 3 EÚLP, protože nezajistilo účinný mechanismus ochrany před zneužíváním nezletilých osob ve školách.

Podle ESLP musí státy také účinně vyšetřovat tvrzení o fyzickém zneužívání nebo úmrtí bez ohledu na to, zda se příslušných činů dopustily státní subjekty²⁶², nebo soukromé osoby. Vyšetřování je účinné, jestliže státy poté, co obdrží stížnosti od obětí nebo jejich nástupců, zahájí postup, který může vést k odhalení a potrestání osob odpovědných za násilné činy, jež jsou v rozporu s článkem 2 nebo 3 EÚLP.

Pokud jde o Evropskou sociální chartu, spadá právo dítěte na ochranu před zneužíváním, včetně fyzického zneužívání, zejména do působnosti článků 7 a 17.

²⁶¹ Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 28. ledna 2014, *O’Keeffe proti Irsku*, č. 35810/09.

²⁶² Rozsudek ESLP ze dne 28. října 1998, *Assenov a další proti Bulharsku*, č. 24760/94.

Dále jsou státy podle Úmluvy z Lanzarote povinny kriminalizovat různé formy pohlavního zneužívání a pohlavního vykořisťování dětí.²⁶³ Tato úmluva také vyžaduje, aby státy přijaly legislativní nebo jiná opatření k předcházení pohlavnímu zneužívání dětí, a to organizováním kampaní pro zvýšení povědomí, školením specialistů, informováním dětí o rizicích zneužívání a poskytováním specializované pomoci osobám, u nichž existuje riziko, že spáchají trestné činy spočívající ve zneužívání dětí. Podle článků 4 a 5 Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva)²⁶⁴ se státy navíc zavazují přijmout zvláštní legislativní opatření a vyšetřovat násilné činy páchané na ženách. Podle článku 22 Istanbulské úmluvy jsou státy povinny zajistit pro ženy a děti, které jsou oběťmi domácího násilí, služby odborné pomoci.

V rámci mezinárodního práva je klíčovým právním nástrojem, jenž má zajistit ochranu dítěte na úrovni státu, Úmluva o právech dítěte. Podle článku 19 této úmluvy mají státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, povinnost činit zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před všemi formami násilí. Výbor OSN pro práva dítěte vydal významný počet obecných připomínek a doporučení vykládajících povinnosti států podle Úmluvy o právech dítěte. Obecná připomínka č. 13 například popisuje opatření pro ochranu dětí před všemi formami násilí.²⁶⁵ Obecná připomínka č. 5 pak odkazuje na opatření k provedení a sledování Úmluvy o právech dítěte ve vnitrostátních právních předpisech a politikách.²⁶⁶

263 Rada Evropy, *Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání*, CETS č. 201, 2007.

264 Rada Evropy, *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí*, CETS č. 210, 2011.

265 OSN, Výbor pro práva dítěte (2011), *General Comment No. 13* [obecná připomínka č. 13], CRC/GC/GC/13, 18.4.2011.

266 OSN, Výbor pro práva dítěte (2003), *General Comment No. 5* [obecná připomínka č. 5], CRC/GC/2003/5, 27.11.2003.

7.1.2. Tělesné tresty

Tělesným trestem se obecně rozumí jakákoli forma fyzického trestu, která má někomu způsobit bolest nebo nepříjemné pocity. Většinou jde o bití dětí rukou nebo předmětem, ale může jít také o jiné než fyzické jednání, například hrozby, které mají stejný výsledek – ponížení dítěte.²⁶⁷

V rámci práva Rady Evropy analyzoval ESLP stížnosti na tělesné tresty jakožto formu kázeňského opatření zejména podle článku 3 EÚLP. Pokud dané opatření dosáhlo míry závažnosti, kterou předpokládá článek 3, shledal ESLP, že toto zacházení uvedený článek porušilo.²⁶⁸ Jestliže opatření ve formě tělesných trestů nedosahují takové úrovně závažnosti, aby spadala do působnosti článku 3, mohou přesto spadat do působnosti článku 8 v rámci práva na fyzickou a morální nedotknutelnost. ESLP však ve věcech týkajících se tělesných trestů dosud neshledal porušení na základě článku 8. Používání tělesných trestů ve státních školách může porušovat také právo rodičů vychovávat děti ve shodě se svým filozofickým přesvědčením, které je stanoveno v článku 2 protokolu č. 1 k EÚLP.²⁶⁹

Příklad: Věci *Campbell a Cosans proti Spojenému království*²⁷⁰ se týkají dočasného vyloučení dvou chlapců ze školy kvůli odmítnutí přijmout tělesný trest. ESLP neshledal porušení článku 3 EÚLP, protože děti ve skutečnosti tělesnému trestu podrobeny nebyly. Shledal však porušení článku 2 protokolu č. 1 k EÚLP na základě toho, že povolením tělesných trestů žalovaný stát nerespektoval filozofické přesvědčení rodičů. U jednoho z chlapců ESLP rovněž shledal porušení práva na vzdělání stanoveného v článku 2 protokolu č. 1 k EÚLP z důvodu jeho dočasného vyloučení ze školy.

Evropská sociální charta neobsahuje přímý zákaz tělesných trestů. Evropský výbor pro sociální práva nicméně takovouto povinnost vyvozuje z článku 17

267 OSN, Výbor pro práva dítěte (2007), *General Comment No. 8 (2006): The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment* (Arts. 19; 28, para. 2; and 37, inter alia) [obecná připomínka č. 8 (2006): právo dítěte na ochranu před tělesnými tresty a jinými krutými nebo ponižujícími formami trestání (mj. článek 19, čl. 28 odst. 2 a článek 37)], CRC/C/GC/8, 2.3.2007.

268 Rozsudek ESLP ze dne 25. dubna 1978, *Tyrer proti Spojenému království*, č. 5856/72.

269 Rozsudky ESLP ze dne 25. února 1982, *Campbell a Cosans proti Spojenému království*, č. 7511/76 a 7743/76, bod 38.

270 Rozsudky ESLP ze dne 25. února 1982, *Campbell a Cosans proti Spojenému království*, č. 7511/76 a 7743/76.

této charty.²⁷¹ V rámci dohledu nad dodržováním článku 17 ze strany států, který provádí prostřednictvím předkládání zpráv a mechanismu podávání kolektivních stížností, Evropský výbor pro sociální práva shledal, že několik smluvních států toto ustanovení porušuje tím, že nezakazuje všechny formy tělesných trestů. Ve třech podobných věcech, ve kterých si Association for the Protection of All Children (APPROACH) Ltd. stěžovala na Belgii²⁷², Českou republiku²⁷³ a Slovinsko²⁷⁴, shledal výbor porušení článku 17 Evropské sociální charty, protože tyto státy neměly právní předpisy stanovující výslovný a úplný zákaz všech forem tělesného trestání dětí, které pravděpodobně ovlivní jejich fyzickou nedotknutelnost, důstojnost, rozvoj nebo duševní stav.²⁷⁵ Evropský výbor pro sociální práva také rozhodl, že právní předpisy zakazující tělesné trestání dětí musí být použitelné pro takové formy náhradní péče, jako jsou ústavní péče a pěstounská péče, a pro mateřské školy. V této souvislosti je rovněž třeba připomenout, že Parlamentní shromáždění Rady Evropy vydalo v roce 2004 doporučení, v němž všechny smluvní státy žádá, aby zakázaly tělesné tresty.²⁷⁶

V rámci mezinárodního práva se tělesné tresty nepřímo považují za formu násilí na dětech, která spadá do působnosti článku 19, čl. 28 odst. 2 a článku 37 Úmluvy o právech dítěte. Kromě toho Výbor pro práva dítěte vydal obecnou připomínku č. 8/2006, která vyzývá státy, aby přijaly vhodná opatření proti všem formám tělesných trestů.²⁷⁷

271 Viz například rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 7. prosince 2004, *Světová organizace proti mučení (OMCT) proti Belgii*, stížnost č. 21/2003; Evropský výbor pro sociální práva, závěry XVI-2, Polsko, článek 17, s. 65.

272 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 29. května 2015, *Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Belgii*, stížnost č. 98/2013, bod 49.

273 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 29. května 2015, *Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti České republice*, stížnost č. 96/2013.

274 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 27. května 2015, *Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Slovinsku*, stížnost č. 95/2013.

275 Tamtéž, bod 51.

276 Rada Evropy, Parlamentní shromáždění (2004), *Recommendation 1666 (2004) on a Europe-wide ban on corporal punishment of children* [doporučení 1666 (2004) o celoevropském zákazu tělesného trestání dětí], 23.6.2004.

277 OSN, Výbor pro práva dítěte (2008), *General Comment No. 8 (2006): The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (arts. 19; 28, para 2; and 37, inter alia)* [obecná připomínka č. 8 (2006): právo dítěte na ochranu před tělesnými tresty a jinými krutými nebo ponižujícími formami trestání (mj. článek 19, čl. 28 odst. 2 a článek 37)], CRC/C/GC/8, 2. 3. 2007.

7.1.3. Pohlavní zneužívání

Obchodováním s lidmi se zabývá [oddíl 7.2.2](#) a dětskou pornografií [oddíl 7.2.3](#).

Pohlavní zneužívání dětí může mít mnoho podob, včetně obtěžování, dotyků, incestu nebo znásilnění. K pohlavnímu zneužívání dětí může docházet v různých prostředích, mimo jiné doma, ve škole, v zařízení pro péči o děti, v církevním společenství atd. Děti jsou vůči pohlavnímu zneužívání zvláště zranitelné, protože jsou často pod kontrolou dospělých, kteří nad nimi vykonávají pravomoc, a mají omezenější přístup k mechanismům pro podávání stížností.

V rámci práva EU usiluje směrnice 2011/93/EU – která z velké části odráží přístup Úmluvy z Lanzarote – o harmonizaci minimálních trestních sankcí za různé trestné činy v oblasti pohlavního zneužívání dětí mezi členskými státy.²⁷⁸ Podle článku 3 této směrnice musí členské státy přijmout trestněprávní opatření zajišťující trestání různých forem pohlavního zneužívání, včetně zapříčinění toho, že je dítě svědkem sexuálních praktik nebo pohlavního zneužívání, a účasti na sexuálních praktikách s dítětem. Směrnice stanoví vyšší tresty v případech, že jsou činy spáchány se zneužitím důvěry na zvláště zranitelných dětech nebo za použití nátlaku. Dále musí členské státy zajistit, aby ke stíhání osob podezřelých ze zneužívání dětí docházelo automaticky a aby osobám odsouzeným za trestné činy v oblasti zneužívání dětí bylo zabráněno ve výkonu profesních činností zahrnujících přímý nebo pravidelný kontakt s dětmi. Směrnice obsahuje také ustanovení o řízeních vstřícných k dětem a zajišťuje ochranu dětských obětí u soudu.

Směrnice 2011/93/EU souvisí s rámcovým rozhodnutím 2009/315/SVV²⁷⁹ o organizaci a obsahu výměny informací z rejstříku trestů mezi členskými státy. Toto rámcové rozhodnutí se sice netýká specificky dětí, ale doplňuje významnou mezeru v systému ochrany, protože orgánům členských států zajišťuje přístup k informacím z rejstříků trestů o odsouzených osobách. Tím je usnadněna identifikace jednotlivců, kteří byli odsouzeni za pohlavní zneužívání a hledají zaměstnání v institucích pracujících s dětmi v jiných členských státech.

²⁷⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, Úř. věst. L 335, 2011, s. 1.

²⁷⁹ Rámcové rozhodnutí Rady 2009/315/SVV ze dne 26. února 2009 o organizaci a obsahu výměny informací z rejstříku trestů mezi členskými státy, Úř. věst. L 93, 2009, s. 23–32.

V rámci práva Rady Evropy posuzoval ESLP případy pohlavního zneužívání podle článků 3 a 8 EÚLP. Stížnosti se obvykle týkají skutečnosti, že státy nepřijaly vhodná opatření na ochranu dětí před zneužíváním. V souvislosti s článkem 3 zkoumal ESLP také otázku, zda státy účinně vyšetřovaly obvinění z pohlavního zneužívání. Stížnosti na zneužívání dětí podané na základě článku 8 se týkají dopadu takového jednání na fyzickou nedotknutelnost oběti a na právo na respektování rodinného života. V některých případech je rozdíl mezi povinnostmi států podle článku 3 a podle článku 8 poněkud nejasný, jelikož ESLP používá podobnou argumentaci při shledávání porušení obou těchto článků. Je však třeba uvést, že v situacích, kdy jde o neoprávněné odebrání / umístění dětí do náhradní péče nebo o dopad obvinění ze zneužívání dětí na rodinu, jsou běžnější věci posuzované podle článku 8. Tyto situace jsou analyzovány v kapitole 5.

Příklad: Ve věci *M. C. proti Bulharsku*²⁸⁰ byla stěžovatelkou čtrnáctiletá dívka, která tvrdila, že byla znásilněna dvěma osobami, když si večer vyšla ven. Vnitrostátní orgány její stížnost zamítly zejména z toho důvodu, že nebylo zjištěno žádné fyzické násilí. ESLP konstatoval, že tvrzení o znásilnění spadají do působnosti článku 3 EÚLP a že žalovaný stát je povinen takováto tvrzení účinně vyšetřit. ESLP shledal, že bulharské orgány neprovedly účinné vyšetřování, přičemž vycházel z důkazů o tom, že tyto orgány obvykle odmítají případy, ve kterých oběť nemůže prokázat, že kladla znásilnění fyzický odpor. Soud shledal, že takovýto důkazní standard není v souladu se skutečnostmi, jež se týkají obětí znásilnění, a proto může vést k neúčinnosti vyšetřování, které úřady vedou, což je v rozporu s článkem 3 EÚLP.

Právo dítěte na ochranu před pohlavním zneužíváním kromě toho podrobně upravuje úmluva z Lanzarote. Tuto úmluvu, přijatou v rámci Rady Evropy, mohou ratifikovat i mimoevropské státy. Tento závazný nástroj je podporován velkým množstvím právně nezávazných nástrojů, jež mají dále zajišťovat, aby státy přijaly účinná opatření proti pohlavnímu zneužívání dětí.²⁸¹

²⁸⁰ Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2003, *M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98.

²⁸¹ Příklady: Rada Evropy, Výbor ministrů (2001), *Recommendation Rec (2001) 16 on the protection of children against sexual exploitation* [doporučení Rec (2001) 16 o ochraně dětí před pohlavním vykořisťováním], 31.10.2001; Rada Evropy, Parlamentní shromáždění (1996), *Resolution 1099 (1996) on the sexual exploitation of children* [usnesení 1099 (1996) o pohlavním vykořisťování dětí], 25.9.1996; Rada Evropy, Parlamentní shromáždění (2000), *Resolution 1212 (2000) on rape in armed conflicts* [usnesení 1212 (2000) o znásilnění v ozbrojených konfliktech], 3.4.2000; Rada Evropy, Parlamentní shromáždění (2002), *Resolution 1307 (2002) on sexual exploitation of children: zero tolerance* [usnesení 1307 (2002) o pohlavním vykořisťování dětí: nulová tolerance], 27.9.2002.

7.1.4. Domácí násilí a zanedbávání dětí

Řada případů domácího násilí zahrnuje tvrzení o pohlavním zneužívání. V této souvislosti jsou povinnosti států podle mezinárodního práva podobné povinnostem uvedeným výše v [oddíle 7.1.3](#).

V rámci práva Rady Evropy si u ESLP na skutečnost, že stát dostatečně nesplnil svou povinnost chránit před újmou – kterou stanoví EÚLP – obvykle stěžovaly matky. Případy domácího násilí vyvolaly otázky, na něž se vztahují články 2, 3 a 8 této úmluvy. Státy musí plnit svou pozitivní povinnost přijmout účinná opatření proti domácímu násilí a účinně vyšetřit prokazatelná tvrzení o domácím násilí nebo zanedbávání dětí.

Příklad: Ve věci *Kontrová proti Slovensku*²⁸² byla stěžovatelka několikrát fyzicky napadena manželem. Stěžovala si na policii, ale později svou stížnost vzala zpět. Její manžel následně vyhrožoval, že zavraždí jejich děti. Tuto událost jeden z příbuzných oznámil policii. Za několik dní poté však manžel stěžovatelky skutečně zastřelil sebe i jejich dvě děti. ESLP měl za to, že pozitivní povinnosti v oblasti článku 2 EÚLP vznikají státu vždy, když úřady vědí nebo by měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního ohrožení života identifikované osoby. V tomto případě měly slovenské orgány o takovém ohrožení vědět vzhledem k předchozí komunikaci mezi stěžovatelkou a policií. Pozitivní povinnosti policie měly zahrnovat zaevidování trestního oznámení stěžovatelky, zahájení trestního vyšetřování a trestního řízení, vedení patřičných záznamů o tísňových voláních a přijetí opatření reagujících na tvrzení, že má manžel stěžovatelky k dispozici brokovnici. Policie ovšem své povinnosti nesplnila a přímým důsledkem byla smrt dětí stěžovatelky. To představuje porušení článku 2 EÚLP.

282 Rozsudek ESLP ze dne 31. května 2007, *Kontrová proti Slovensku*, č. 7510/04.

Příklad: Věc *Eremia proti Moldavsku*²⁸³ se týká stížnosti matky a jejích dvou dcer na skutečnost, že je úřady nechránily před násilným chováním a zneužíváním ze strany jejich manžela a otce. ESLP měl za to, že přestože o zneužívání věděly, nepřijaly úřady účinná opatření na ochranu matky před dalším domácím násilím. Usoudil také, že navzdory nepříznivému účinku na psychiku dcer, které byly doma svědky násilí svého otce vůči matce, nebylo podniknuto nic nebo skoro nic pro to, aby se předešlo opakování tohoto chování. Soud shledal, že moldavské orgány řádně nesplnily své povinnosti podle článku 8 EÚLP.

Stížnosti založené na EÚLP byly podány také v případech zanedbávání dětí, ať ve státních institucích, nebo doma. V situacích zanedbávání dítěte rodiči mají úřady podobné povinnosti jako v případech popsaných výše. Na jedné straně musí stát zavést účinné mechanismy pro ochranu dítěte a na druhé straně musí státní orgány přijmout opatření pro ochranu dětí v případech, kdy je jim zanedbávání dětí oznámeno nebo kdy o něm mají k dispozici dostatek důkazů – ať už v domácnostech nebo soukromých institucích.²⁸⁴ V případech zanedbávání ve státních institucích mají úřady přímou povinnost chránit děti tím, že zajistí, aby se jim dostalo dostatečné (lékařské) péče, aby byly umístěny do vhodného zařízení a aby byl personál vyškolen v oblasti potřeb dítěte.²⁸⁵

V této souvislosti má význam také Istanbulská úmluva.²⁸⁶ Netýká se sice specificky dětí, ale několikrát se o dětech zmiňuje. Zprv se podle čl. 3 písm. f) „ženami“ rozumí i dívky mladší 18 let, na které se tudíž vztahují všechna ustanovení úmluvy. Zadruhé se státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podle čl. 2 odst. 2 vybízejí, aby úmluvu uplatňovaly u všech obětí domácího násilí, což může zahrnovat i děti. Ve skutečnosti jsou děti ve většině případů svědky domácího násilí, které se odehrává u nich doma, a jsou jím vážně postiženy.²⁸⁷ Konečně zahrnují ustanovení úmluvy konkrétně zaměřená na děti povinnost států přijímat opatření pro řešení potřeb dětských obětí, zvyšovat informovanost dětí a chránit dětské svědky.

283 Rozsudek ESLP ze dne 28. května 2013, *Eremia proti Moldavsku*, č. 3564/11.

284 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 10. května 2001, *Z a další proti Spojenému království*, č. 29392/95.

285 Rozsudek ESLP ze dne 18. června 2013, *Nencheva a další proti Bulharsku*, č. 48609/06 (k dispozici ve francouzštině).

286 Rada Evropy, *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí*, CETS č. 210, 2011.

287 FRA (2010c), s. 134–135. Viz též UNICEF (2006).

Ve stejném duchu jsou státy podle článku 17 Evropské sociální charty povinny zakázat všechny formy násilí na dětech a přijmout přiměřené trestněprávní a občanskoprávní předpisy.

Otázkami domácího násilí a zanedbávání dětí se zabývají také různé právně nezávazné nástroje Rady Evropy.²⁸⁸

7.2. Vykořisťování dětí, dětská pornografie a grooming

Klíčové body

- Státní orgány mají povinnost účinně spolupracovat na ochraně dětí před násilím, mimo jiné při vedení vyšetřování.

7.2.1. Nucená práce

V rámci práva EU je zakázáno otroctví, nevolnictví a nucená nebo povinná práce (čl. 5 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie). Zakazuje se rovněž dětská práce (článek 32 listiny). Hlavním právním nástrojem zakazujícím dětskou práci je směrnice 94/33/ES.²⁸⁹ Pouze ve výjimečných případech mohou státy stanovit minimální věk pro zaměstnání nižší než minimální věk skončení povinné školní docházky (čl. 4 odst. 2). Státy musí zajistit, aby mladiství přijatí do práce pracovali ve vhodných pracovních podmínkách (články 6 a 7). Navíc mohou být děti zaměstnávány pouze pro některé činnosti, jako jsou lehké domácí práce nebo sociální a kulturní činnosti (čl. 2 odst. 2 a článek 5). Směrnice rovněž stanoví zvláštní ochranná opatření, která je v případě dětské práce třeba přijmout (oddíl III).

288 Příklady: Rada Evropy, Výbor ministrů (1985), *Recommendation No. R (85) 4 on violence in the family* [doporučení č. R (85) 4 o násilí v rodině], 26.3.1985; Rada Evropy, Výbor ministrů (1990), *Recommendation No. R (90) 2 on social measures concerning violence in the family* [doporučení č. R (90) 2 o sociálních opatřeních týkajících se násilí v rodině], 15.1.1990; Rada Evropy, Parlamentní shromáždění (1998), *Recommendation 1371 (1998) on abuse and neglect of children* [doporučení 1371 (1998) o zneužívání a zanedbávání dětí], 23.4.1998.

289 Směrnice Rady 94/33/ES ze dne 22. června 1994 o ochraně mladistvých pracovníků, Úř. věst. L 216, 1994.

Mnoho případů nucené dětské práce se týká dětí, které jsou obětí obchodování s lidmi.²⁹⁰ Směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi a boji proti němu považuje nucenou práci za formu vykořisťování dětí (čl. 2 odst. 3).²⁹¹ Děti, které jsou obětí obchodování s lidmi pro účely nucené práce, jsou podle směrnice chráněny stejně jako oběti obchodování s lidmi pro jiné účely (například pro účely pohlavního vykořisťování, viz [oddíl 7.1.3](#)).²⁹²

V rámci práva Rady Evropy článek 4 EÚLP absolutně zakazuje všechny formy otroctví, nevolnictví a nucené a povinné práce. ESLP vymezuje „nucenou nebo povinnou práci“ práci či službu vynucenou od jakékoli osoby pod hrozbou jakéhokoli trestu proti vůli dotčené osoby, pokud se k uvedené práci nebo službě daná osoba sama dobrovolně nenabídla.²⁹³ Nevolnictví navíc zahrnuje povinnost „nevolníka“ žít v nemovitosti jiné osoby a nemožnost změnit svůj stav.²⁹⁴ Nevolnictví je tedy horší formou povinné práce.

Ve věcech, které se týkají údajné nucené práce, ESLP nejdříve určí, zda tvrzení spadají do rozsahu působnosti článku 4 EÚLP.²⁹⁵ Poté analyzuje, zda státy splnily své pozitivní povinnosti zavést legislativní a správní rámec, který zakazuje, trestá a účinně stíhá případy nucené nebo povinné práce, nevolnictví a otroctví.²⁹⁶ Pokud jde o procesní aspekt článku 4, ESLP zkoumá, zda vnitrostátní orgány prokazatelná tvrzení o nucené práci nebo nevolnictví účinně vyšetřily.²⁹⁷

290 11. bod odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 15. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, Úř. věst. L 101, 2011, s. 1.

291 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 15. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, Úř. věst. L 101, 2011, s. 1.

292 Více viz FRA (2015c), s. 40–41.

293 Rozsudek ESLP ze dne 26. července 2005, *Siliadin proti Francii*, č. 73316/01, bod 116.

294 Tamtéž, bod 123.

295 Rozsudek ESLP ze dne 11. října 2012, *C. N. a V. proti Francii*, č. 67724/09, bod 70.

296 Tamtéž, bod 104 a následující.

297 Rozsudek ESLP ze dne 13. listopadu 2012, *C. N. proti Spojenému království*, č. 4239/08, body 70–82.

Příklad: Věc *C. N. a V. proti Francii*²⁹⁸ se týká údajné nucené práce dvou sester burundského původu. Po smrti jejich rodičů si je k sobě vzala do Francie jejich teta se svou rodinou. Čtyři roky byly ubytovány v suterénu domu údajně ve velmi špatných podmínkách. Starší sestra nechodila do školy a veškerý čas trávila domácími pracemi a péčí o zdravotně postiženého syna své tety. Mladší sestra do školy chodila a pro svou tetu a její rodinu pracovala poté, co jí po návratu ze školy byl poskytnut čas na domácí úkoly. Obě sestry podaly k ESLP stížnost, že byly drženy v nevolnictví a podrobeny nuceným pracím. ESLP shledal, že první stěžovatelka byla skutečně podrobena nuceným pracím, jelikož musela pracovat sedm dní v týdnu bez nároku na odměnu a dovolenou. Navíc byla držena v nevolnictví, protože měla pocit, že její situace je trvalá bez možnosti změny. ESLP dále shledal, že stát neplní své pozitivní povinnosti, neboť zavedený právní rámec nenabízí obětem povinné práce účinnou ochranu. Pokud jde o procesní povinnost vyšetřit tvrzení, ESLP rozhodl, že požadavky článku 4 EÚLP byly splněny, jelikož úřady provedly neprodlené nezávislé šetření, které mohlo vést ke ztotožnění a potrestání odpovědných osob. Tvrzení druhé stěžovatelky o nucené práci ESLP zamítl s odůvodněním, že mohla chodit do školy a byl jí poskytnut čas na domácí úkoly.

Evropská sociální charta zaručuje právo dětí na ochranu před fyzickým a mravním ohrožením, jemuž jsou vystaveny, zejména proti takovému ohrožení, které vyplývá přímo nebo nepřímo z jejich práce (čl. 7 odst. 10). Evropský výbor pro sociální práva poznamenal, že vykořisťování v domácnosti/pracovní vykořisťování dětí, včetně obchodování s dětmi pro účely pracovního vykořisťování, musí být zakázáno na státní úrovni.²⁹⁹ Státy, které jsou smluvními stranami Evropské sociální charty, musí zajistit nejen právní předpisy potřebné k prevenci vykořisťování a ochraně dětí a mládeže, ale také účinnost těchto právních předpisů v praxi.³⁰⁰

Úmluva z Lanzarote také stanoví, že státy by měly zajistit trestnost všech forem sexuálního vykořisťování dětí.

²⁹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 11. října 2012, *C. N. a V. proti Francii*, č. 67724/09.

²⁹⁹ Závěry ze zasedání Evropského výboru pro sociální práva v Bulharsku v roce 2004, s. 57.

³⁰⁰ Závěry ze zasedání Evropského výboru pro sociální práva v Albánii v roce 2006, s. 61; závěry ze zasedání Evropského výboru pro sociální práva v Bulharsku v roce 2006, s. 113.

7.2.2. Obchodování s dětmi

V rámci práva EU článek 83 Smlouvy o fungování Evropské unie označuje obchodování s lidmi za oblast legislativní pravomoci Parlamentu a Rady EU. Čl. 5 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie obsahuje výslovný zákaz obchodování s lidmi. Příspěvek EU je zde cenný, jelikož se jedná o oblast s přeshraničními rozměry.

Prvním nástrojem schváleným Evropským parlamentem a Radou na základě článku 83 Smlouvy o fungování Evropské unie je směrnice 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí.³⁰¹ Podle čl. 2 odst. 1 této směrnice je obchodování s lidmi definováno jako „najíímání, převoz, převod, ukrývání nebo příjem osob, včetně výměny či předání kontroly nad těmito osobami, za použití hrozeb, síly či jiných forem nátlaku, únosu, podvodu, klamu, zneužití moci či zranitelného postavení nebo poskytnutím či obdržením platby či výhod s cílem získat souhlas osoby, jež má kontrolu nad jinou osobou, za účelem vykořisťování“. Účelem směrnice je stanovit minimální pravidla týkající se definice trestných činů a sankcí v oblasti obchodování s lidmi (článek 1). Pro děti má směrnice význam jako celek, ale obsahuje také několik ustanovení zvlášť zaměřených na děti v souvislosti s pomocí dětským obětem obchodování s lidmi a jejich podporou a ochranou při vyšetřování trestných činů (články 13–16).³⁰² Po posouzení jednotlivých obětí specialistou je třeba přijmout konkrétní opatření, která je mají podpořit (čl. 14 odst. 1). Státy by měly ustanovit opatrovníka, který zastupuje nejlepší zájem dítěte (čl. 14 odst. 2), a poskytnout rodině dítěte podporu (čl. 14 odst. 3). Během trestního řízení mají děti právo na zástupce, bezplatné právní poradenství a na výsledky v adekvátních prostorách prováděné vyškolenými odborníky (čl. 15 odst. 1–3). Další ochranná opatření zahrnují možnost, aby jednání proběhlo s vyloučením veřejnosti a aby dítě bylo vyslýcháno nepřímo prostřednictvím komunikačních technologií (čl. 15 odst. 5).³⁰³

Význam pro děti, které jsou obětí obchodování s lidmi, má také směrnice 2004/81/ES.³⁰⁴ Podle tohoto nástroje mohou hostitelské členské státy vy-

301 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 15. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, Úř. věst. L 101, 2011, s. 1.

302 Ustanovení jsou podrobně rozepsána v publikaci agentury FRA a soudu ESLP (2014), s. 222.

303 Viz FRA (2015b), s. 79.

304 Směrnice Rady 2004/81/ES ze dne 29. dubna 2004 o povolení k pobytu pro státní příslušníky třetích zemí, kteří jsou oběťmi obchodování s lidmi nebo obdrželi pomoc k nedovolenému přistěhovalectví a kteří spolupracují s příslušnými orgány, Úř. věst. L 261, 2004, s. 19–23.

stavit obětem obchodování s lidmi povolení k pobytu za předpokladu, že spolupracují při vyšetřování uvedených trestných činů. O tom, v jakém rozsahu se směrnice vztahuje na děti, nicméně rozhodují členské státy.³⁰⁵

Pokud jde o vynucování, významnou úlohu při zajišťování spolupráce mezi členskými státy na odhalování a stíhání organizovaných sítí obchodníků s lidmi hraje agentura EU v oblasti prosazování práva (Europol) a Evropská jednotka pro soudní spolupráci (Eurojust). Příslušnými ustanoveními o ochraně dětských obětí na úrovni EU se zabývá [oddíl 11.3](#) této příručky.

V rámci práva Rady Evropy EÚLP neobsahuje žádné výslovné ustanovení o obchodování s lidmi. ESLP nicméně vykládá článek 4 EÚLP, jako by zákaz obchodování s lidmi obsahoval.³⁰⁶ Soud přijal tutéž definici obchodování s lidmi, která je stanovena v čl. 3 písm. a) Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňujícím Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, a v čl. 4 písm. a) Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi.³⁰⁷ ESLP nejdříve zjišťuje, zda se v konkrétní situaci jedná o věrohodné tvrzení o obchodování s lidmi, a zda tedy spadá do působnosti článku 4. Pokud ano, postupuje analýza ESLP tak, jak je popsáno v [oddíle 7.2.1](#): soud posoudí, zda právní rámec žalovaného státu nabízí účinnou ochranu proti obchodování s lidmi, zda stát v konkrétní věci splnil své pozitivní povinnosti a zda úřady prokazatelná tvrzení o obchodování s lidmi účinně vyšetřily.

Příklad: Stížnost ve věci *Rantsev proti Kypru a Rusku*³⁰⁸ podal otec mladé ruské dívky, která zemřela za podezřelých okolností na Kypru. Na Kypr vstoupila na vízum kabaretní umělkyně. Po zjevném pokusu o útěk zemřela pádem z balkónu bytu, který patřil známým jejího zaměstnavatele. Její otec podal stížnost proti Rusku i Kypru, ve které v podstatě tvrdil, že úřady smrt jeho dcery řádně nevyšetřily. ESLP poprvé rozhodl, že obchodování

305 Tamtéž, článek 3.

306 Rozsudek ESLP ze dne 7. ledna 2010, *Rantsev proti Kypru a Rusku*, č. 25965/04, bod 282.

307 OSN, Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, New York, 15.11.2000; Rada Evropy, [Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi](#), CETS č. 197, 2005.

308 Rozsudek ESLP ze dne 7. ledna 2010, *Rantsev proti Kypru a Rusku*, č. 25965/04. Věc se netýká smrti dítěte; vzhledem k neexistenci věci ESLP, které by se týkaly obchodování s dětmi, a k obzvláštní hrozbě, již obchodování s lidmi pro děti představuje, však stojí za zmínku.

s lidmi spadá do působnosti článku 4 EÚLP. Ačkoli Kypr měl adekvátní právní rámec pro boj s obchodováním s lidmi, byl článek 4 porušen, jelikož správní praxe, která od zaměstnavatelů požadovala složení finanční záruky za kabaretní tanečníky, nenabízela účinnou ochranu proti obchodování s lidmi a vykořisťování. Dále v uvedené konkrétní věci měly kyperské orgány vědět, že stěžovatelově dceři hrozí, že se stane obětí obchodování s lidmi. Soud rozhodl, že policie nepřijala opatření na ochranu slečny Rantsevové proti vykořisťování. Rovněž zjistil porušení článku 4 Ruskem, neboť ruské orgány údajně obchodování s lidmi řádně nevyšetřily.

Evropský výbor pro sociální práva považuje obchodování s lidmi za vážné porušení lidských práv a lidské důstojnosti a za novou formu otroctví.³⁰⁹ Podle čl. 7 odst. 10 musí státy přijmout právní předpisy, které zajistí jeho trestnost.³¹⁰ Tyto právní předpisy musí podporovat adekvátní mechanismus dohledu, sankce a akční plán pro boj s obchodováním s dětmi a pohlavním vykořisťováním.³¹¹

Na úrovni smluv je klíčovým nástrojem, který se zabývá obchodováním s lidmi, Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi.³¹² Vzhledem k širší členské základně Rady Evropy a skutečnosti, že k úmluvě proti obchodování s lidmi mohou přistoupit i státy, které nejsou členy Rady Evropy³¹³, doplňuje úmluva směrnicí EU 2011/36/EU a slouží jako nástroj boje s obchodováním s lidmi ve státech, jež jsou smluvními stranami úmluvy, bez ohledu na to, zda jsou členy EU či nikoli, na základě společných norem a závazků. Provádění úmluvy sleduje skupina nezávislých odborníků (Skupina odborníků pro opatření proti obchodování s lidmi, *Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings* – dále jen „GRETA“), kteří pravidelně posuzují situaci v jednotlivých zemích a zveřejňují zprávy. Na základě těchto zpráv přijímá Výbor smluvních stran úmluvy politický pilíř monitorovacího mechanismu podle úmluvy, doporučení určená smluvními stranám, která se týkají opatření, jež je třeba za účelem provedení závěrů skupiny GRETA přijmout, a sleduje dosažený pokrok.

309 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 12. září 2014, *Federace katolických rodinných svazů v Evropě (FAFCE) proti Irsku*, č. 89/2013, bod 56.

310 Závěry XVII-2 ze zasedání Evropského výboru pro sociální práva v Polsku (2005), s. 638.

311 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 12. září 2014, *Federace katolických rodinných svazů v Evropě (FAFCE) proti Irsku*, č. 89/2013, bod 57.

312 Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi, CETS č. 197, 2005.

313 Například dne 26. listopadu 2013 přistoupilo k úmluvě Bělorusko.

7.2.3. Dětská pornografie a grooming

V rámci práva EU je hlavním právním nástrojem, který se zabývá dětskou pornografií, směrnice 2011/93/EU.³¹⁴ Pornografie je definována jako: „i) jakýkoli materiál, který zobrazuje dítě, které se účastní skutečného nebo předstíraného jednoznačně sexuálního jednání; ii) jakékoli zobrazení pohlavních orgánů dítěte prvotně k sexuálním účelům; iii) jakýkoli materiál, který zobrazuje osobu se vzhledem dítěte, která se účastní skutečného nebo předstíraného jednoznačně sexuálního jednání, nebo každé zobrazení pohlavních orgánů osoby se vzhledem dítěte k prvotně sexuálním účelům; nebo iv) realistické obrázky dítěte, které se účastní jednoznačně sexuálního jednání, nebo realistické obrázky pohlavních orgánů dítěte k prvotně sexuálním účelům“.³¹⁵ Článek 5 této směrnice zavádí pro členské státy EU povinnost přijmout veškerá nezbytná opatření k zajištění trestnosti úmyslné výroby, pořízování, držení, distribuce, šíření, předávání, nabízení, dodávání nebo zpřístupňování dětské pornografie i vědomého získávání přístupu k tomuto typu obsahu.

V rámci práva Rady Evropy analyzoval ESLP při několika příležitostech věci, které se týkaly dětské pornografie podle článku 8 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Söderman proti Švédsku* podala stížnost dívka, jejíž otčím se ji pokusil nafilmovat při sprchování.³¹⁶ Švédský legislativní rámec podle ní adekvátně nechránil její soukromý život. ESLP rozhodl, že stát má pozitivní povinnosti vytvořit legislativní rámec, který obětem, jako je stěžovatelka, nabízí adekvátní ochranu. Jelikož se tato věc týká pouze pokusu o nafilmování stěžovatelky, ESLP rozhodl, že tento legislativní rámec nemusí nutně zahrnovat trestní sankce. Právní ochrana nabídnutá oběti – ať již občanskoprávní, nebo trestněprávní – musí být účinná. Na základě skutkové podstaty věci ESLP rozhodl, že stěžovatelka v rozporu s článkem 8 EÚLP nepožívá účinné trestněprávní ani občanskoprávní ochrany před pokusem svého otčima o její nafilmování.

314 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, Úř. věst. L 335, 2011, s. 1–14.

315 Viz poznámka pod čarou 314, čl. 2 písm. c).

316 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 12. listopadu 2013, *Söderman proti Švédsku*, č. 5786/08.

Článek 9 Úmluvy Rady Evropy o počítačové kriminalitě³¹⁷ požaduje, aby smluvní strany zajistily trestnost nabízení, zpřístupňování, distribuce, přenosu, opatřování nebo uchovávání dětské pornografie či výroby tohoto materiálu prostřednictvím počítačového systému. Významným požadavkem je, že toto jednání musí být úmyslné. Důvodová zpráva k úmluvě stanoví, že výraz „pornografický materiál“ závisí na vnitrostátních normách o materiálech řazených mezi „obscenní, v rozporu s veřejnými mravy nebo podobně nemravné“.³¹⁸ Tato povinnost zajistit trestnost by se však neměla vztahovat pouze na materiál, jestliže vizuálně znázorňuje dítě, ale také jestliže vizuálně znázorňuje osobu, jež se zdá být nezletilou, nebo realistické zobrazení představující nezletilou osobu, která se účastní jednoznačně sexuálního jednání.³¹⁹

Dále podle článků 21 až 23 Úmluvy z Lanzarote musí státy přijmout legislativní opatření k zajištění trestnosti různých forem dětské pornografie. Podle článku 21 by měla být zajištěna trestnost zjednání účasti dítěte a přiměnění dítěte k účasti na pornografických představeních a k účasti na pornografických představeních, kde vystupují děti. Podle článku 22 musí být rovněž zajištěna trestnost přiměnění dítěte k přítomnosti u pohlavního zneužívání nebo sexuálních aktivit. A konečně článek 23 požaduje přijetí trestněprávních předpisů, které se týkají úmyslného návrhu dítěti prostřednictvím komunikačních a informačních technologií k setkání za sexuálními účely. Lanzarotský výbor přijal k tomuto ustanovení stanovisko, které smluvní strany úmluvy vyzývá, aby zvážily rozšíření zajištění trestnosti úmyslného návrhu na případy, kdy sexuální zneužívání není důsledkem osobního setkání, ale je spácháno přes internet.³²⁰

317 Rada Evropy, *Úmluva o počítačové kriminalitě*, CETS č. 185, 2001.

318 *Explanatory report to the Council of Europe, Council of Europe Convention on Cybercrime* [Důvodová zpráva Radě Evropy o Úmluvě Rady Evropy o počítačové kriminalitě], bod 99.

319 Rada Evropy, *Úmluva o počítačové kriminalitě*, CETS č. 185, 2001, čl. 9 odst. 2.

320 *Lanzarote Committee Opinion on Art. 23 of the Lanzarote Convention and its explanatory note* [Stanovisko Lanzarotského výboru k článku 23 úmluvy z Lanzarote a její důvodové zprávě], 17.6.2015.

7.3. Vysoce rizikové skupiny

Klíčový bod

- Dětské oběti násilného zmizení mají právo na ochranu nebo opětovné získání své totožnosti.

7.3.1. Děti náležející k menšině

V rámci práva Rady Evropy jsou věci, v kterých se ESLP zabývá konkrétně násilím proti dětem náležejícím k menšině – mimo obchodování s lidmi a nucené práce – dosti vzácné. Týkají se zejména segregace ve školách a diskriminace, což analyzuje [oddíl 3.2](#).

Příklad: Ve věci *Centrum právních prostředků jménem Valentina Câmpeana proti Rumunsku* podala stížnost jedna nevládní organizace jménem mladého romského chlapce, který zemřel ve státním ústavu.³²¹ Chlapec byl HIV pozitivní a těžce mentálně postižený. Podmínky v zařízení, ve kterém žil, byly otřesné: nebylo zde topení, lůžkoviny ani oblečení, nedostávalo se mu podpory personálu atd. Jelikož oběť neměla žádné blízké příbuzné, podala jeho jménem stížnost na údajné porušování jeho práv stanovených články 2, 3, 5, 8, 13 a 14 EÚLP nevládní organizace. Velký senát rozhodl, že za výjimečných okolností uvedené věci (nesmírná zranitelnost a neexistence žádných nejbližších příbuzných mladého Roma) může nevládní organizace zesnulého stěžovatele zastupovat. ESLP ve věci samé shledal porušení hmotněprávního aspektu článku 2. Vnitrostátní orgány byly shledány odpovědnými za smrt pana Câmpeana, jelikož jej umístily do zařízení, kde zemřel v důsledku nedostatku adekvátní stravy, ubytování a lékařské péče. ESLP také shledal porušení článku 2 vzhledem ke skutečnosti, že rumunské orgány smrt pana Câmpeana účinně nevyšetřily.

321 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 17. července 2014, *Centrum právních prostředků jménem Valentina Câmpeana proti Rumunsku*, č. 47848/08.

Pokud jde o děti žijící v ústavech, doporučení Rady Evropy Rec(2005)5 podporuje rozhodnutí, že děti by neměly být umisťovány do ústavní péče na základě diskriminačních důvodů.³²²

7.3.2. Děti se zdravotním postižením

V rámci práva EU se EU stala smluvní stranou Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, první mezinárodní smlouvy v oblasti lidských práv, ke které EU přistoupila.³²³ Úmluva o právech osob se zdravotním postižením obsahuje zvláštní ustanovení o dětech. Členské státy EU a EU se zavázaly zaručit dětem se zdravotním postižením užívání lidských práv na rovnoprávném základě s ostatními dětmi. Podle článku 16 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením musí přijmout veškerá příslušná opatření, aby chránily děti se zdravotním postižením před zneužíváním a vykořisťováním.³²⁴

V rámci práva Rady Evropy se věci ESLP, které se týkaly dětí se zdravotním postižením, zabývaly několika otázkami, včetně souhlasu, pozitivních povinností států chránit před smrtí a fyzickým zneužíváním a životních podmínek ve státních zařízeních.

Příklad: Věc *Nencheva a další proti Bulharsku*³²⁵ se týká úmrtí 15 dětí a mladých dospělých v domově pro osoby s duševním a psychickým postižením. ESLP rozhodl, že děti byly umístěny do specializovaného veřejného zařízení pod výhradní kontrolou státu. Životní podmínky dětí v zařízení byly otřesné: děti postrádaly jídlo, medikamenty, oblečení a topení. Příslušné orgány byly na tuto situaci při několika příležitostech upozorněny, a byly si tedy nebo si měly být vědomy rizika úmrtí. ESLP shledal porušení hmotněprávního aspektu článku 2 EÚLP, jelikož úřady nepřijaly opatření na ochranu života dětí, jejichž kontrola jim byla svěřena. Bulharské orgány úmrtí dětí stěžovatelů navíc účinně nevyšetřily. Vzhledem k okolnostem věci měly

322 Rada Evropy, Výbor ministrů (2005), *Recommendation Rec(2005)5 on the rights of children living in residential institutions* [doporučení Rec(2005)5 o právech dětí žijících v ústavech], 16.3.2005.

323 Rada Evropské unie (2009), rozhodnutí Rady 2010/48/ES ze dne 26. listopadu 2009 o uzavření Úmluvy Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením Evropským společenstvím, Úř. věst. L 23, 2010, s. 35.

324 Viz také oddíl 3.5.

325 Rozsudek ESLP ze dne 18. června 2013, *Nencheva a další proti Bulharsku*, č. 48609/06 (k dispozici ve francouzštině).

bulharské orgány zahájit trestní vyšetřování z moci úřední. Šetření bylo považováno za neúčinné z několika důvodů: začalo dva roky po úmrtí dítěti, trvalo nepřiměřeně dlouho, nezabývalo se úmrtím všech dětí a neobjasnilo všechny příslušné faktory v uvedené záležitosti.

7.4. Pohřešované děti

V rámci práva EU zavedla Komise EU horkou linku (116 000) pro případy pohřešovaných dětí.³²⁶ Tato služba přijímá hovory, které hlásí pohřešované děti, předává je policejním orgánům, poskytuje pokyny a podporu osobám zodpovědným za pohřešované dítě a podporuje šetření.

V rámci práva Rady Evropy se násilným zmizením dětí zabývá článek 8 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Zorica Jovanović proti Srbsku*³²⁷ novorozeně údajně zemřelo v nemocnici krátce po narození, ale jeho tělo nebylo rodičům nikdy předáno. Matka si stěžovala, že jí stát neposkytl žádné informace o osudu jejího syna, včetně příčiny jeho údajné smrti nebo doby a místa jeho pohřbu. ESLP rozhodl, že trvalé neposkytování věrohodných informací matce o osudu jejího syna je porušením jejího práva na respektování rodinného života.³²⁸

V rámci práva OSN čl. 25 odst. 1 písm. b) Mezinárodní úmluvy na ochranu všech osob před nuceným zmizením³²⁹ stanoví, že státy musí předcházet a trestat pašování, zatajování nebo ničení dokladů, které osvědčují pravou totožnost dětí, jež jsou či jejichž rodiče jsou obětí násilného zmizení. Státy také musí přijmout opatření nezbytná k pátrání po těchto dětech a k určení jejich totožnosti a vrácení do původní rodiny. Na základě práva těchto dětí na ochranu nebo opětovné získání své totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a příbuzenských vztahů uznávaných zákonem, musí státy zavést právní postupy k přezkumu a zneplatnění jakékoli adopce či umístění dětí, které jsou obětí násilného zmizení, do péče (čl. 25 odst. 4). Úmluva opakuje dvě obecné zásady, o které se

326 Rozhodnutí Komise (2007), rozhodnutí Komise 2007/698/ES ze dne 29. října 2007, kterým se mění rozhodnutí 2007/116/ES, pokud jde o zavedení dodatečných vyhrazených čísel počínajících číselným rozsahem 116, Úř. věst. L 284, 2007, s. 31.

327 Rozsudek ESLP ze dne 26. března 2013, *Zorica Jovanović proti Srbsku*, č. 21794/08.

328 Tamtéž, bod 74.

329 OSN, Mezinárodní úmluva na ochranu všech osob před nuceným zmizením, 20.12.2006.

opírají práva dítěte: nejvlastnější zájem dítěte jako prvořadé hledisko a právo dítěte vyjadřovat své názory (čl. 25 odst. 5). I když tuto úmluvu ratifikoval poměrně nízký počet evropských států, neměl by její význam pro evropský normativní rámec být zavrhován.³³⁰

330 Ke dni 19. února 2015 ratifikovalo tuto úmluvu devět z 28 členských států EU (Belgie, Francie, Litva, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Slovensko, Španělsko a Rakousko). Kromě toho tuto úmluvu ratifikovaly tyto členské státy Rady Evropy: Arménie, Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora a Srbsko.

8

Hospodářská, sociální a kulturní práva a adekvátní životní úroveň

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 14 (vzdělání) Kvalifikační směrnice (2011/95/EU) Rozsudek Soudního dvora Evropské unie, 2002, <i>Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department</i>, C-413/99 (vzdělávání dětí migrantů)	Právo na vzdělání	EÚLP, protokol č. 1, článek 2 (právo na vzdělání) Evropská sociální charta (revidovaná), článek 17 (právo na vzdělání) Rozsudky ESLP (velkého senátu), 2012, <i>Catan a další proti Moldavsku a Rusku</i>, č. 43370/04, 8252/05 a 18454/06 (jazyk ve školách) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2007, <i>D. H. a další proti České republice</i>, č. 57325/00; rozsudek ESLP (velkého senátu), 2010, <i>Oršuš a další proti Chorvatsku</i>, č. 15766/03 (diskriminace romských dětí ve škole) Rozsudek ESLP, 2011, <i>Ponomaryovi proti Bulharsku</i>, č. 5335/05 (diskriminace na základě statusu přistěhovalce) Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, čl. 12 odst. 3 a článek 14 Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 35 (přístup ke zdravotní péči) Kvalifikační směrnice (2011/95/EU), článek 29 (základní dávky pro děti migrantů)	Právo na zdraví	Evropská sociální charta (revidovaná), články 11 (právo na ochranu zdraví) a 13 (právo na sociální a lékařskou pomoc) EÚLP, články 2 (právo na život) a 8 (právo na fyzickou nedotknutelnost) Rozsudek ESLP, 2010, <i>Oyal proti Turecku</i>, č. 4864/05 (nákaza novorozence virem HIV) Rozsudek ESLP, 2012, <i>Iliya Petrov proti Bulharsku</i>, č. 19202/03 (úraz v rozvodně elektrické energie) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2014, <i>Centrum právních prostředků jménem Valentina Câmpeana proti Rumunsku</i>, č. 47848/08 (úmrtí v ústavu) Rozsudek ESLP, 2004, <i>Glass proti Spojenému království</i>, č. 61827/00 (informovaný souhlas) Rozsudky ESLP, 2010, <i>M. A. K a R. K. proti Spojenému království</i>, č. 45901/05 a 40146/06 (vyšetření bez souhlasu rodičů) Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva, 2004, <i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) proti Francii</i>, stížnost č. 14/2003 (lékařská péče o děti migrantů) Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva, 2012, <i>Defence for Children International (DCI) proti Belgii</i>, stížnost č. 69/2011 (děti v protiprávním postavení) Úmluva o lidských právech a biomedicíně (Úmluva z Ovieda), články 6 a 8
Listina základních práv, čl. 34 odst. 3 (právo na sociální pomoc a pomoc v oblasti bydlení)	Právo na bydlení	Evropská sociální charta (revidovaná), články 16 (právo rodiny na sociální, právní a hospodářskou ochranu), 17 (právo dětí a mladých lidí na sociální, právní a hospodářskou ochranu) a 31 (právo na bydlení) Rozsudek ESLP, 2011, <i>Bah proti Spojenému království</i>, č. 56328/07 Rozsudek ESLP, 2004, <i>Connors proti Spojenému království</i>, č. 66746/01

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 34 (sociální zabezpečení a sociální pomoc)	Právo na adekvátní životní úroveň a právo na sociální zabezpečení	Evropská sociální charta (revidovaná), články 12–14 (právo na sociální zabezpečení, právo na sociální a lékařskou pomoc a právo využívat služby sociální péče), článek 16 (právo rodiny na sociální, právní a hospodářskou ochranu) a článek 30 (právo na ochranu před chudobou a sociálním vyloučením) Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva, 2013, <i>European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) proti Francii</i> , stížnost č. 82/2012 (pozastavení výplaty rodinných přídatků pro záškoláctví) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2012, <i>Konstantin Markin proti Rusku</i> , č. 30078/06 (rodičovská dovolená)

Hospodářská, sociální a kulturní práva, častěji označovaná v evropských souvislostech jako sociálně-ekonomická práva nebo sociální práva, zahrnují práva související s výkonem profesní činnosti, ale i právo na vzdělání, zdraví, bydlení, sociální zabezpečení a obecněji adekvátní životní úroveň. Kulturními právy se vědecké práce a soudní spory zabývají většinou nedostatečně nebo vůbec. Jejich aspekty se zabývá [oddíl 4.6](#) o totožnosti dětí náležejících k menšině a [oddíl 8.2](#) v rámci práva na vzdělání.

Výslovné normy o hospodářských, sociálních a kulturních právech lze v evropských souvislostech nalézt hlavně v Evropské sociální chartě a Listině základních práv Evropské unie, ačkoli několik příslušných ustanovení obsahuje také EÚLP a její protokoly, například zákaz nucené práce a právo na vzdělání. ESLP navíc tvrdí, že neexistuje jednoznačné oddělení oblasti sociálních a hospodářských práv od oblasti, kterou se zabývá úmluva³³¹, a považuje hospodářská, sociální a kulturní práva za občanská práva zaručená EÚLP. Tímto způsobem řeší například přístup ke zdravotní péči v rámci zákazu mučení a nelidského a ponižujícího zacházení a trestů (článek 3 EÚLP).³³²

331 Rozsudek ESLP ze dne 9. října 1979, *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, bod 26.

332 Viz například ESLP, *Factsheet on Prisoners' health-related rights* [Informativní přehled o zdravotních právech vězňů], únor 2015 a *Factsheet on Health* [Informativní přehled o zdraví], duben 2015.

Tato kapitola analyzuje hospodářská, sociální a kulturní práva se zvláštním významem pro děti: právo na vzdělání (oddíl 8.2), právo na zdraví (oddíl 8.3), právo na bydlení (oddíl 8.4) a právo na adekvátní životní úroveň a sociální zabezpečení (oddíl 8.5).

8.1. Přístupy k hospodářským, sociálním a kulturním právům

Klíčové body

- Pro zajištění ochrany sociálních práv je klíčové zabezpečit dostupnost adekvátních prostředků.
- Základními prvky sociálních práv jsou dostupnost, přístupnost, adaptabilita a přijatelnost.

V rámci práva EU byla hospodářská, sociální a kulturní práva zařazena do Listiny základních práv Evropské unie společně s právy občanskými a politickými. Článek 52 listiny však rozlišuje mezi právy a zásadami, přičemž zásady jsou omezeny s tím, že „se jich lze dovolávat [před soudem]“.

V rámci práva Rady Evropy Evropský výbor pro sociální práva konstatuje, že je-li řešení za účelem uplatňování práva výjimečně složité a obzvláště drahé, posuzuje postupné uplatňování podle tří kritérií: musí být přijata opatření k dosažení cílů listiny v přiměřené lhůtě, přiměřeným postupem a v rozsahu, jaký umožňuje maximální využití dostupných prostředků.³³³ Zavádí také pořadí opatření podle důležitosti, neboť státům připomíná dopad, jaký jejich volba bude mít pro skupiny se zvýšenou zranitelností i pro jiné dotčené osoby.³³⁴

Podle Evropského výboru pro sociální práva, byť ve zvláštní souvislosti s právem na sociální zabezpečení, jsou zpětné kroky s cílem zajistit zachování a udržitelnost stávajícího systému sociálního zabezpečení přípustné za předpokladu,

333 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 4. listopadu 2003, *International Association Autism Europe (IAAE) proti Francii*, stížnost č. 13/2002, bod 53; uplatněno v rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 11. září 2013, *European Action of the Disabled (AEH) proti Francii*, stížnost č. 81/2012, body 94–99.

334 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 4. listopadu 2003, *International Association Autism Europe (IAAE) proti Francii*, stížnost č. 13/2002, bod 53.

že nepodkopávají hlavní rámec vnitrostátního systému sociálního zabezpečení ani neupírají jednotlivcům příležitost požívat ochrany před vážnými sociálními a hospodářskými riziky, kterou nabízí.³³⁵ ESLP s možností zpětných kroků také souhlasí, ale zkoumá, zda je zvolená metoda přiměřená a vhodná pro dosažení oprávněného sledovaného cíle.³³⁶

V souvislosti s právem na vzdělání Evropský výbor pro sociální práva v souladu s přístupem Výboru OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva přijal analytický rámec dostupnosti, přístupnosti, přijatelnosti a adaptability.³³⁷ Rozlišování dostupnosti a přístupnosti také figuruje v judikatuře ESLP. Kritérii nebo základními hledisky dostupnosti, přístupnosti, přijatelnosti a adaptability se řídí i následující analýza v rozsahu, v jakém je dostupná příslušná judikatura.

8.2. Právo na vzdělání

Klíčové body

- Omezení přístupnosti vzdělání musí být předvídatelná, musí sledovat oprávněný cíl a musí být odůvodněná a nediskriminační.
- Přijatelnost vzdělání, která vyžaduje respektování náboženského a filozofického přesvědčení rodičů, nevylučuje možnost náboženské nebo sexuální výchovy ve školách.
- Adaptabilita vyžaduje zvláštní opatření pro děti se zdravotním postižením a možnost pro děti náležející k menšině učit se a být vyučovány v jejich jazyce.
- Děti mají právo na vzdělání bez ohledu na svou národnost nebo migrační status.

V rámci práva EU zaručuje čl. 14 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie právo na vzdělání, včetně „možnost[i] bezplatné povinné školní docházky“. Čl. 14 odst. 3 zajišťuje svobodu zakládat vzdělávací zařízení a právo rodičů

335 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 23. května 2012, *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) a Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) proti Řecku*, stížnost č. 66/2011, bod 47.

336 Rozhodnutí ESLP ze dne 24. června 2014 o neopodstatněnosti, *Markovics a další proti Maďarsku*, č. 77575/11, 19828/13 a 19829/13, body 37 a 39.

337 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 3. června 2008, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bulharsku*, stížnost č. 41/2007, bod 37.

zajišťovat vzdělání a výchovu jejich dětí ve shodě s jejich náboženským, filozofickým a pedagogickým přesvědčením.

V rámci práva Rady Evropy zaručuje právo na vzdělání článek 2 protokolu č. 1 k EÚLP. ESLP objasňuje, že tento článek neukládá státům povinnost poskytnout vzdělání; stanoví právo na přístup do vzdělávacích zařízení existujících v dané době.³³⁸ Právo na vzdělání kromě toho také zahrnuje možnost čerpat ze získaného vzdělání prospěch, tedy právo na úřední uznání absolvovaného studia ve shodě s pravidly platnými v každém státě, a to v té či oné podobě.³³⁹ Toto právo však není absolutní; omezení musí být pro dotčené osoby předvídatelná a musí sledovat oprávněný cíl. Disciplinární opatření, včetně dočasného nebo trvalého vyloučení ze vzdělávacího zařízení, jsou povolena za předpokladu, že splňují podmínky přípustných omezení. Při posuzování toho, zda tyto formy vyloučení ze vzdělávání nevedou k odepření práva na vzdělání, budou zvažovány faktory, jako jsou procesní záruky, délka vyloučení, úsilí o opětovné začlenění a adekvátnost poskytnutého alternativního vzdělávání.³⁴⁰

Příklad: Ve věci *Catan a další proti Moldavsku a Rusku*³⁴¹ posuzoval ESLP jazykovou politiku zavedenou do škol separatistickými orgány v Podněstří. Cílem této jazykové politiky byla rusifikace. Po nuceném uzavření moldavskojazyčných škol (které používaly latinku) si rodiče museli vybrat mezi posláním svých dětí do škol, kde se vyučovalo v umělé kombinaci jazyka a cyrilice s výukovými materiály zpracovanými v sovětských dobách, a posláním svých dětí do škol, jež byly hůře vybavené a méně výhodně situované, přičemž cestou do uvedených škol byly děti vystaveny obtěžování a zastrasování. Nucené uzavření škol a následné obtěžování bylo shledáno neodůvodněným zásahem do práva dětí na vzdělání, který představoval porušení článku 2 protokolu č. 1 k EÚLP.³⁴²

338 Rozsudky ESLP ze dne 23. července 1968, věc *“Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” proti Belgii*, č. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 a 2126/64, bod 4.

339 Tamtéž.

340 Rozsudek ESLP ze dne 11. ledna 2011, *Ali proti Spojenému království*, č. 40385/06, bod 58.

341 Rozsudky ESLP (velkého senátu) ze dne 19. října 2012, *Catan a další proti Moldavsku a Rusku*, č. 43370/04, 8252/05 a 18454/06.

342 Tamtéž, body 141–144.

V rámci práva na vzdělání mají rodiče právo na respektování svého náboženského a filozofického přesvědčení. Stanovení a plánování vzdělávacího programu však v zásadě spadá do působnosti státu.³⁴³ Státy mohou také včlenit do školního vzdělávacího programu informace nebo poznatky náboženského či filozofického charakteru pod podmínkou, že jsou předávány objektivně, kriticky a pluralisticky.³⁴⁴ Pro zajištění pluralismu musí být kvantitativní a kvalitativní rozdíly ve výuce konkrétního náboženství nebo filozofie vyváženy tak, že se rodičům nabídne možnost své děti z této výuky částečně či v plném rozsahu omluvit, tedy možnost nenavštěvovat některé vyučovací hodiny nebo náboženskou výchovu jako celek.³⁴⁵ Způsobem řešení této otázky Evropským soudem pro lidská práva z hlediska zákazu diskriminace se zabývá [oddíl 2.1](#).³⁴⁶

Podle čl. 17 odst. 2 revidované Evropské sociální charty se státy zavazují „podniknout [...] všechna vhodná a nezbytná opatření zaměřená [...] na poskytnutí bezplatného základního a středního vzdělání dětem a mladým osobám, jakož i na povzbuzení k pravidelné docházce do školy“.³⁴⁷ Kromě toho Evropský výbor pro sociální práva rozhodl, že podle tohoto ustanovení by smluvní státy měly zajistit přístup ke vzdělání také dětem, které se na jejich území nacházejí neoprávněně.³⁴⁸

Vzdělávací zařízení dále musí být přístupná všem bez rozdílu.³⁴⁹ Evropský výbor pro sociální práva rozhodl, že integrace dětí se zdravotním postižením do běžných škol by měla být normou a výuka ve specializovaných školách musí být výjimkou.³⁵⁰ Státy při volbě typu školy pro osoby se zdravotním postižením nemají široký prostor pro uvážení; musí to být škola běžná.³⁵¹

343 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 29. června 2007, *Folgerø a další proti Norsku*, č. 15472/02, bod 84.

344 Tamtéž, bod 84.

345 Tamtéž, body 85–102 a nesouhlasné stanovisko.

346 Rozsudek ESLP ze dne 15. června 2010, *Grzelak proti Polsku*, č. 7710/02.

347 Evropská sociální charta z roku 1961 ustanovení o právu na vzdělání neobsahuje.

348 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 11. září 2012, *Médecins du Monde – International proti Francii*, stížnost č. 67/2011.

349 K otázce dětí se zdravotním postižením viz dále [kapitoly 3 a 7](#).

350 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 3. června 2008, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bulharsku*, stížnost č. 41/2007, bod 35.

351 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 11. září 2013, *European Action of the Disabled (AEH) proti Francii*, stížnost č. 81/2012, bod 78.

Rozdílným zacházením ve vzdělávání například na základě národnosti, statusu přistěhovalce nebo etnického původu se zabývá [kapitola 3](#).

Podle judikatury Evropského výboru pro sociální práva musí být součástí běžného vzdělávacího programu sexuální výchova a nauka o reprodukčním zdraví.³⁵² I když státy mají při určování kulturní vhodnosti použitých vzdělávacích materiálů široký prostor pro uvážení, musí zajistit nediskriminační sexuální výchovu a nauku o reprodukčním zdraví, která nepodporuje ani neprohlubuje sociální vyloučení a narušování lidské důstojnosti. Vzdělávací materiály nesmějí posilovat ponižující stereotypy, například v souvislosti s osobami s neheterosexuální orientací.³⁵³

A konečně adaptabilita vzdělávání například vyžaduje, aby byla pro děti se zdravotním postižením, které jsou integrované do běžných škol, přijata opatření s cílem vyhovět jejich zvláštním potřebám³⁵⁴ (viz také [oddíl 3.5](#)).

Kromě toho podle čl. 12 odst. 3 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin se státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zavazují podporovat rovnost příležitostí přístupu příslušníků národnostních menšin ke vzdělání na všech úrovních (viz také [kapitola 3](#)).³⁵⁵ Pokud jde o děti, které náleží k národnostním menšinám, obsahuje článek 14 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin právo na výuku menšinového jazyka nebo získávání vzdělání v tomto jazyce.³⁵⁶ ESLP potvrdil, že z práva na vzdělání vyplývá právo získat vzdělání v národním jazyce, popřípadě v jednom z národních jazyků.³⁵⁷

352 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 30. března 2009, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Chorvatsku*, stížnost č. 45/2007, bod 47.

353 Tamtéž, body 59 a 61.

354 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 3. června 2008, *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bulharsku*, stížnost č. 41/2007, bod 35.

355 Více viz Rada Evropy, Poradní výbor pro Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin, *Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities* [komentář ke vzdělávání v souladu s Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin], ACFC/25DOC(2006)002, 2006, část 2.1.

356 Další vysvětlení viz Rada Evropy, Poradní výbor pro Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin, *Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities* [komentář ke vzdělávání v souladu s Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin], ACFC/25DOC(2006)002, 2006, část 2.3 a *Thematic Commentary No. 3: The language rights of persons belonging to national minorities under the Framework Convention* [tematický komentář č. 3: Jazyková práva příslušníků národnostních menšin podle rámcové úmluvy], ACFC/J44DOC(2012)001 rev, část VI *Language Rights and Education* [jazyková práva a vzdělání].

357 Rozsudky ESLP (velkého senátu) ze dne 19. října 2012, *Catan a další proti Moldavsku a Rusku*, č. 43370/04, 8252/05 a 18454/06, bod 137.

8.2.1. Právo na vzdělání dětí migrantů

V rámci práva EU základní právo dětí na vzdělání bez ohledu na jejich postavení migranta uznávají prakticky všechny aspekty právních předpisů EU v oblasti migrace.³⁵⁸ Vzhledem k tomu EU nepřísluší určovat obsah ani rozsah působnosti vnitrostátních vzdělávacích ustanovení. EU spíše chrání právo dětí migrantů na přístup ke vzdělání za týchž nebo – podle jejich statusu – podobných podmínek, které platí pro státní příslušníky. Směrnice o studentech (2004/114/ES) upravuje podmínky přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem studia, výměnných pobytů žáků, neplacené odborné přípravy nebo dobrovolné služby.³⁵⁹ Toto přijímání zahrnuje vstup a pobyt státních příslušníků třetích zemí po dobu delší než tři měsíce. Obecné podmínky přijímání pro děti zahrnují předložení platného cestovního dokladu, souhlasu zákonných zástupců s plánovaným pobytem, zdravotního pojištění, a pokud to požaduje členský stát, důkazu o zaplacení poplatku za zpracování žádosti o přijetí.³⁶⁰ Žáci například musí předložit důkaz o účasti v programu výměnného pobytu žáků, který je provozován organizací uznanou členským státem.³⁶¹ Neplacení stážisté musí předložit důkaz požadovaný členským státem, že během svého pobytu budou mít dostatečné prostředky k úhradě nákladů na pobyt, vzdělávání a zpáteční cestu.³⁶² Přístup vysokoškolských studentů k výdělečné činnosti, včetně zaměstnání, podléhá omezením.³⁶³

Nejpříznivější je v této souvislosti situace pro děti migrantů z EU, kteří se přestěhují do jiného členského státu EU podle zákona o volném pohybu. Takové děti mají přístup k obecnému, učňovskému a odbornému vzdělání za stejných

358 Například článek 27 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany (přepracované znění) (kvalifikační směrnice), Úř. věst. L 337, 2011, s. 9–268.

359 Směrnice Rady 2004/114/ES o podmínkách přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem studia, výměnných pobytů žáků, neplacené odborné přípravy nebo dobrovolné služby (směrnice o studentech).

360 Tamtéž, článek 6.

361 Tamtéž, článek 7.

362 Tamtéž, článek 10.

363 Tamtéž, článek 17.

podmínek jako státní příslušníci uvedeného státu.³⁶⁴ Patří sem veřejné i soukromé a povinné i nepovinné vzdělávání. Soudní dvůr Evropské unie tento nárok vždy vykládal široce, aby zajistil rovný přístup ke vzdělání, ale také k širším sociálním dávkám spojeným se vzděláváním i k veškerým dávkám, které mají usnadnit školní docházku. Například ve věci *Casagrande* získalo dítě migrujícího pracovníka podle právních předpisů EU o volném pohybu přístup k vzdělávacímu grantu udělovanému v závislosti na majetkových poměrech.³⁶⁵

Právní předpisy zavedené v 70. letech 20. století navíc požadují, aby členské státy poskytovaly dětem migrujících pracovníků z EU doplňkovou jazykovou výuku v jazyce hostitelského státu i v jejich mateřském jazyce s cílem usnadnit jejich integraci v hostitelském státě i v zemi původu, pokud by se následně vrátily.³⁶⁶ I když uvedené právní předpisy dětem po přijetí do školy v hostitelském státě zjevně nabízejí docela velkorysou a cennou doplňkovou podporu, je jejich provádění v různých zemích, jak je nechvalně známo, vzhledem k řadě různých jazyků, které je třeba pojmout, nejednotné a čím dál tím nepraktičtější.³⁶⁷

Příklad: Ve věci *Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department*³⁶⁸ šlo o to, zda dvě dcery německého migrujícího pracovníka, který se se svou kolumbijskou manželkou a dcerami přestěhoval do Spojeného království, tam mohou stále chodit do školy poté, co otec ze Spojeného království odjel do státu, jenž není členem EU, a svou manželku a dcery nechal ve Spojeném království. Soudní dvůr Evropské unie stál před otázkou, zda jeho manželka a dcery mohou nezávisle na něm zůstat

364 Článek 10 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 492/2011 ze dne 5. dubna 2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř Unie, Úř. věst. L 141, 2011, s. 1–12 a čl. 24 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38 ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS (směrnice o volném pohybu), Úř. věst. L 158, 2004, s. 77–123.

365 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 3. července 1974, *Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München*, C-9/74. Následně potvrzen například v rozsudku Soudního dvora Evropské unie ze dne 26. února 1992, *M. J. E. Bernini proti Minister van Onderwijs en Wetenschappen*, C-3/90.

366 Směrnice Rady 77/486/EHS o vzdělávání dětí migrujících pracovníků, Úř. věst. L 199, 1977, s. 32–33. Povšimněte si, že z rozsahu působnosti této směrnice jsou vyloučeny děti migrujících státních příslušníků třetích zemí.

367 Zprávy Komise o provádění směrnice 77/486/EHS, KOM(84) 54 v konečném znění a KOM(88) 787 v konečném znění.

368 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 17. září 2002, *Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department*, C-413/99.

v hostitelském státě navzdory skutečnosti, že se pan Baumbast (od kterého rodina odvozovala svá práva pobytu) svého postavení migrujícího pracovníka z EU účinně vzdal. Rozhodujícím faktorem pro Soudní dvůr Evropské unie bylo, že děti jsou integrovány do vzdělávacího systému hostitelského státu a že změna jejich bydliště v tak zásadním okamžiku jejich vzdělávání by byla škodlivá a nepřiměřená. Soudní dvůr potvrdil, že význam kontinuity vzdělávání dětí je takový, že může pobyt (jinak nezpůsobitelné) rodiny v hostitelském státě účinně „ukotvit“ na dobu trvání studia dítěte migraanta.

Rozhodnutím ve věci *Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department* se řídily následující věci³⁶⁹ a uvedené rozhodnutí bylo kodifikováno v čl. 12 odst. 3 směrnice 2004/38/ES (směrnice o volném pohybu).³⁷⁰

Děti státních příslušníků třetích zemí mají obecně přístup pouze k *veřejně financovanému* vzdělávání za stejných podmínek jako státní příslušníci dané země a jsou vyloučeny ze souvisejících dávek, jako jsou granty na obživu.³⁷¹ Některé nástroje EU týkající se přistěhovalectví však jdou nad rámec poskytování pouhého rovného přístupu a vyžadují, aby členské státy zavedly mechanismy, které zajistí náležité uznávání a přenositelnost zahraničních kvalifikací, a to i při neexistenci písemných dokladů (článek 28 kvalifikační směrnice).³⁷²

Práva na vzdělání dětí žadajících o azyl jsou stále slabší; musí jim být poskytnut přístup do vzdělávacího systému hostitelského státu za *podobných*, nikoli však nutně *stejných* podmínek, které platí pro státní příslušníky hostitelského

369 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 23. února 2010, *Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth a Secretary of State for the Home Department*, C-480/08; rozsudek Soudního dvora Evropské unie (velkého senátu) ze dne 23. února 2010, *London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim a Secretary of State for the Home Department*, C-310/08.

370 Čl. 2 odst. 2 písm. c) a čl. 12 odst. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS, Úř. věst. L 158, 30.4.2004.

371 Článek 11 směrnice 2011/95/EU o splnění kritérií pro přiznání postavení uprchlíka, článek 14 směrnice o dlouhodobě pobývajících rezidentech (směrnice 2003/109/ES), článek 14 směrnice 2003/86/ES o právu na sloučení rodiny, směrnice o dočasné ochraně 2001/55/ES, čl. 14 písm. c) směrnice o podmínkách přijímání 2013/33/EU a směrnice o navrácení 2008/115/ES.

372 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany (přepracované znění) (kvalifikační směrnice), Úř. věst. L 337, 2011, s. 9.

státu.³⁷³ Vzdělání jako takové smí být poskytováno v pobytových střediscích místo škol a úřady mohou plný přístup dětí žádajících o azyl do školy odložit až o tři měsíce od data podání žádosti o azyl. Není-li přístup ke vzdělávacímu systému možný vzhledem ke zvláštní situaci dítěte, musí mu členské státy nabídnout jiné formy výuky (čl. 14 odst. 3 směrnice o podmínkách přijímání).³⁷⁴

V rámci práva Rady Evropy se k zajištění přístupu dětí migrantů ke vzdělání používá článek 2 protokolu č. 1 ve spojení s článkem 14 (viz také [oddíl 3.3](#)).

Příklad: Ve věci *Ponomaryovi proti Bulharsku*³⁷⁵ posuzoval ESLP požadavek, aby dva ruští školáci bez trvalého pobytu hradili poplatky za studium na střední škole. Soud dospěl k závěru, že uložení poplatků za studium na střední škole bylo v jejich případě diskriminační, a tedy v rozporu s článkem 14 EÚLP ve spojení s článkem 2 protokolu č. 1 k EÚLP.³⁷⁶

Evropská sociální charta chrání práva dětí migrantů na vzdělání jak přímo (čl. 17 odst. 2), tak nepřímo, neboť omezuje práva dítěte na práci s cílem umožnit dětem plné využití možností povinné školní docházky (článek 7).

Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků³⁷⁷ navíc schvaluje právo dětí migrantů na přístup ke všeobecnému a odbornému vzdělání a odborné výchově v hostitelském státě „stejným způsobem a za stejných podmínek jako státní příslušníkům“ (čl. 14 odst. 1).

Podle mezinárodního práva podporuje rovný přístup dětí migrantů ke vzdělání Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin (článek 30).³⁷⁸

373 Směrnice o podmínkách přijímání (2013/33/EU). Povšimněte si, že podle směrnice o splnění kritérií pro přiznání postavení uprchlíka (2011/95/EU, článek 27) mohou mít dětští uprchlíci (kteří nabyli práva na dlouhodobější pobyt) přístup ke vzdělání za stejných podmínek jako státní příslušníci daného státu.

374 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu (přepracované znění) (směrnice o podmínkách přijímání), Úř. věst. L 180, 2013, s. 96–116.

375 Rozsudek ESLP ze dne 21. června 2011, *Ponomaryovi proti Bulharsku*, č. 5335/05.

376 Viz také [oddíl 3.3](#).

377 Rada Evropy, *Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků*, CETS č. 93, 1977.

378 OSN, Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a členů jejich rodin, 18.12.1990.

Článek 28 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že všechny děti mají právo na bezplatné povinné vzdělání. Podle čl. 29 odst. 1 písm. c) toto právo dalece přesahuje rovnost přístupu ke vzdělání a zahrnuje ustanovení o rozvoji kulturní identity, jazyka a hodnot země původu dítěte.

8.3. Právo na zdraví

Klíčové body

- Státy mají pozitivní povinnost přijmout opatření proti život ohrožujícím zdravotním rizikům, kterých si úřady jsou nebo by si měly být vědomy.
- Případné úmrtí musí státní orgány účinně vyšetřit.
- Podle Evropské sociální charty mají děti, které jsou v zemi neoprávněně, nárok na zdravotní péči nad rámec rychlé lékařské pomoci.
- Přijatelnost zdravotní péče vyžaduje informovaný souhlas nebo svolení.
- Podle práva EU a Evropské sociální charty mají děti migrantů v závislosti na několika omezeních nárok na přístup k sociálnímu zabezpečení a zdravotní péči.

V rámci práva EU zaručuje článek 35 Listiny základních práv Evropské unie právo na přístup ke zdravotní péči.

Děti migrujících státních příslušníků EU mohou mít přístup k téže sociální pomoci a zdravotní péči jako státní příslušníci hostitelského státu po tříměsíčním pobytu v uvedeném státě.³⁷⁹ Podobná práva se vztahují na děti státních příslušníků třetích zemí, kteří získali dlouhodobý pobyt v kterémkoli členském státě, ačkoli tato práva mohou být omezena na tzv. „základní dávky“.³⁸⁰ Co se týče dětí z řad uprchlíků a dětí žádajících o azyl, musí jim členské státy poskytnout přístup k vhodné sociální péči za stejných podmínek jako státním příslušníkům hostitelského státu, ale opět ji mohou omezit na „základní dávky“ (článek 29 kvalifikační směrnice). Právní předpisy vyžadují, aby členské státy poskytly zranitelným dětem migrantů přístup k dostatečné zdravotní péči. Na-

³⁷⁹ Článek 24 směrnice o volném pohybu.

³⁸⁰ Čl. 11 odst. 4 směrnice Rady 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty, Úř. věst. L 16, 23.1.2004.

příklad dětem, které se staly obětí násilí nebo mučení, musí být poskytnuta dostatečná podpora za účelem uspokojení jejich tělesných a duševních potřeb (kapitola IV článek 21, čl. 23 odst. 4 a článek 25 přepracované směrnice o podmínkách přijímání). Kvalifikační směrnice obsahuje podobná ustanovení týkající se zranitelných dětí migrantů.

V rámci práva Rady Evropy EÚLP výslovně nezaručuje právo na zdravotní péči ani právo na zdraví. ESLP se však zabýval řadou věcí, které se týkaly zdraví, a to za různých okolností. V první řadě se soud zabývá otázkami týkajícími se zdraví dětí, které mohou ohrožovat jejich život. Určuje pozitivní povinnosti státu přijmout preventivní opatření proti život ohrožujícím zdravotním rizikům, o kterých ví nebo by měl vědět.

Příklad: Ve věci *Oyal proti Turecku* stát nepřijal preventivní opatření proti šíření HIV transfúzí krve. V důsledku toho se při transfúzi krve ve státní nemocnici nakazilo virem HIV novorozeně. I když byla nabídnuta určitá náprava, ESLP shledal, že vzhledem k neexistenci zdravotního pojištění na úhradu léčby a léčivých přípravků po dobu života dotčeného dítěte v plné výši stát nenabídl uspokojivou nápravu a porušil tak právo na život (článek 2 EÚLP).³⁸¹ Kromě toho tureckému státu nařídil poskytovat po dobu života oběti bezplatné a komplexní zdravotní pojištění.

Příklad: Ve věci *Iliya Petrov proti Bulharsku*³⁸² se dvanáctiletý chlapec vážně zranil v rozvodně elektrické energie. Rozvodna se nacházela v parku, kde se často scházeli děti a mladí lidé, a dveře nebyly zamčeny. ESLP rozhodl, že využívání rozvodné sítě je činnost, která představuje pro osoby, jež jsou v blízkosti uvedených zařízení, zvýšené riziko. Stát má povinnost zavést adekvátní regulaci, včetně systému kontroly řádného uplatňování bezpečnostních pravidel. Soud rozhodl, že nezabezpečení rozvodny elektrické energie státem, ačkoli stát věděl o bezpečnostních problémech, představuje porušení práva na život (článek 2 EÚLP).³⁸³

Navíc státy odpovídají za zacházení se zranitelnými dětmi v péči státních orgánů (viz také kapitola 6 a oddíl 7.3).

³⁸¹ Rozsudek ESLP ze dne 23. března 2010, *Oyal proti Turecku*, č. 4864/05, body 71–72.

³⁸² Rozsudek ESLP ze dne 24. dubna 2012, *Iliya Petrov proti Bulharsku*, č. 19202/03 (k dispozici ve francouzštině).

³⁸³ Tamtéž.

Příklad: Věc *Centrum právních prostředků jménem Valentina Câmpeana proti Rumunsku*³⁸⁴ se týkala HIV pozitivního mladistvého Roma, který byl těžce mentálně retardovaný, trpěl tuberkulózou, zápallem plic a hepatitidou a zemřel ve věku 18 let. Celý život byl v péči státu. ESLP zjistil vážné nedostatky v rozhodování o poskytování léků a péče a selhání lékařského personálu, který uvedenému mladistvému trvale neposkytoval vhodnou péči a léčbu. Byl tedy porušen článek 2 EÚLP.³⁸⁵

Dále, nejde-li o stav nouze, ESLP shledal, že lékařské ošetření bez souhlasu rodičů je porušením článku 8 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Glass proti Spojenému království*³⁸⁶ byl dítěti s těžkým zdravotním postižením podán navzdory neustálým námitkám jeho matky diacetylmorfin. ESLP shledal, že rozhodnutí zdravotnických orgánů nedbat námitek matky proti navržené léčbě při neexistenci soudního povolení je porušením článku 8 EÚLP.³⁸⁷

Příklad: Ve věci *M. A. K a R. K. proti Spojenému království*³⁸⁸ podstoupila devítiletá dívka krevní test a fotografování bez souhlasu rodičů navzdory výslovným pokynům jejího otce neprovádět žádná další vyšetření, bude-li dívka v nemocnici sama. Vzhledem k tomu, že se nejednalo o naléhavý případ, bylo rozhodnuto, že tyto lékařské zákroky bez souhlasu rodičů byly v rozporu s jejím právem na fyzickou nedotknutelnost podle článku 8 EÚLP.³⁸⁹

V souladu s články 6 a 8 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně³⁹⁰, jestliže dítě není podle zákona způsobilé k udělení souhlasu se zákrokem, nemůže být zákrok proveden bez svolení jeho zákonného zástupce, pouze s výjimkou naléhavé situace. I když úmluva nevyžaduje souhlas dítěte, jestliže není podle

384 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 17. července 2014, *Centrum právních prostředků jménem Valentina Câmpeana proti Rumunsku*, č. 47848/08. Více viz popis tohoto rozhodnutí ESLP v kapitole 7.

385 Viz také oddíl 7.

386 Rozsudek ESLP ze dne 9. března 2004, *Glass proti Spojenému království*, č. 61827/00.

387 Viz poznámka pod čarou 386, bod 83.

388 Rozsudky ESLP ze dne 23. března 2010, *M. A. K a R. K. proti Spojenému království*, č. 45901/05 a 40146/06.

389 Tamtéž, bod 79.

390 Rada Evropy, Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně, CETS č. 164, 1997.

zákona způsobilé k jeho udělení, trvá na tom, že názor dítěte musí být zohledněn „jako faktor, jehož závaznost narůstá úměrně s věkem a stupněm vyspělosti“ (čl. 6 odst. 2).

Dále podle článku 11 Evropské sociální charty smluvní strany souhlasí přijímat opatření zaměřená na poskytování poradenských a vzdělávacích služeb na podporu zdraví a zvýšení odpovědnosti jednotlivce v záležitostech zdraví.³⁹¹ Lékařská pomoc a péče je zaručena podle článku 13 Evropské sociální charty každé osobě, která je bez přiměřených prostředků a která není schopná si takové prostředky zajistit buď sama vlastním úsilím nebo je získat z jiných zdrojů. A konečně, v roce 2011 přijal Výbor ministrů pokyny o zdravotní péči vstřícné k dětem.³⁹²

Jak naznačují následující příklady, má Evropský výbor pro sociální práva za to, že děti migrantů, které pobývají v zemi neoprávněně, mají nárok na zdravotní péči nad rámec rychlé lékařské pomoci. Evropská sociální charta obsahuje mnoho odkazů na práva dítěte na sociální a lékařskou pomoc (články 11, 12, 13, 14, 16 a 17), která platí bez ohledu na jeho postavení migranta.

Příklad: Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) proti Francii*³⁹³ se týká zákona schváleného Francií, který ukončil vynětí přistěhovalců v protiprávním postavení s velmi nízkými příjmy z placení za lékařské ošetření a uložil poplatky za zdravotní péči. Evropský výbor pro sociální práva rozhodl, že jedincům, kteří nedosáhli plnoletosti, včetně dětí bez doprovodu, musí být poskytována bezplatná lékařská péče.

391 Sexuální výchovou a naukou o reprodukčním zdraví se zabývá také oddíl věnovaný vzdělání (oddíl 8.2).

392 Rada Evropy, Výbor ministrů (2011), *Guidelines on child-friendly health care* [Pokyny o zdravotní péči vstřícné k dětem], 21.9.2011.

393 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 8. září 2004, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) proti Francii*, stížnost č. 14/2003, body 35–37.

Příklad: Ve věci *Defence for Children International (DCI) proti Belgii*³⁹⁴ zjistil Evropský výbor pro sociální práva porušení článku 17 Evropské sociální charty kvůli omezením poskytování lékařské pomoci dětem migrantů bez dokladů. Výbor potvrdil právo migrujících nezletilých osob, které jsou v zemi neoprávněně, na zdravotní péči nad rámec rychlé lékařské pomoci a včetně primární a sekundární péče i psychologické pomoci.³⁹⁵ Konstatoval také, že přístup ke zdravotní péči ztěžuje nedostatek přijímacích zařízení pro nezletilé cizince, kteří jsou v zemi neoprávněně. Navíc zjistil, že příčiny nemoci lze odstranit, pouze pokud je dětem poskytnuto bydlení a pěstounská péče. Rozhodl tedy, že vzhledem k nedostatečným kapacitám v oblasti bydlení a pěstounské péče je porušen čl. 11 odst. 1 a 3 Evropské sociální charty.³⁹⁶

Obdobně stanoví Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků³⁹⁷, že migrujícím pracovníkům a členům jejich rodin, kteří po právu pobývají na území jiného státu, musí být přiznán rovný přístup k sociální a zdravotní pomoci (článek 19).

V rámci mezinárodního práva lze komplexnější ustanovení o právu na zdravotní péči nalézt v článku 12 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech³⁹⁸ a v článku 24 Úmluvy o právech dítěte. Tyto nástroje zdůrazňují prevenci a léčbu. Výbor OSN pro práva dítěte zdůrazňuje význam přístupu k nejvyšší dosažitelné úrovni zdravotní péče a výživy v raném dětství³⁹⁹ a přístup dospívajících k informacím v oblasti sexuality a reprodukce.⁴⁰⁰ Objasnil také, že právo dítěte na zdraví s sebou nese právo kontrolovat své zdraví a tělo, včetně svobodné zodpovědné volby v oblasti

394 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 23. října 2012, *Defence for Children International (DCI) proti Belgii*, stížnost č. 69/2011.

395 Tamtéž, bod 128.

396 Tamtéž, body 116–118.

397 Rada Evropy, *Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků*, CETS č. 93, 1977.

398 OSN, Valné shromáždění, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Sbírka smluv, sv. 993, Organizace spojených národů, 16.12.1966, s. 3.

399 OSN, Výbor pro práva dítěte (2006), *General Comment No. 7 (2005): Implementing child rights in early childhood* [obecná připomínka č. 7 (2005): uplatňování práv dítěte v raném dětství], dokument OSN č. CRC/C/GC/7/Rev.1, bod 27.

400 OSN, Výbor pro práva dítěte (2003), *General Comment No. 4: Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child* [obecná připomínka č. 4: zdraví a vývoj dospívajících v souvislosti s Úmluvou o právech dítěte], dokument OSN č. CRC/GC/2003/4, bod 28.

sexuality a reprodukce.⁴⁰¹ Vybízí státy, aby zvážily, zda dětem neumožní souhlasit s některými lékařskými výkony a zákroky bez svolení rodiče, pečovatele nebo poručníka, například s vyšetřením na HIV a se zdravotnickými službami v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví, včetně osvěty a pokynů v oblasti sexuálního zdraví, antikoncepce a bezpečného potratu.⁴⁰²

8.4. Právo na bydlení

Klíčové body

- Právo na přiměřené bydlení zaručuje článek 31 Evropské sociální charty.
- Evropský výbor pro sociální práva trvá na tom, že dětem, které pobývají v zemi nedovoleným způsobem, musí být poskytnuto adekvátní přístřeší a že životní podmínky v uvedených přístřeších musí být v souladu s lidskou důstojností.
- Podle ESLP nevyhovující bydlení neopravňuje k umístění do veřejné péče.

V rámci práva EU čl. 34 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie obsahuje odkaz na právo na pomoc v oblasti bydlení za účelem boje proti sociálnímu vyloučení a chudobě. Směrnice o rasové rovnosti zdůrazňuje, že ubytování patří ke zboží a službám k dispozici veřejnosti, ke kterým by měl být zaručen nediskriminační přístup, včetně jejich dodávek.⁴⁰³ Zacházení bez rozdílu, pokud jde o příspěvky na bydlení, se vztahuje na dlouhodobě pobývajících rezidenty. Právo EU se však například v souvislosti se sloučením rodiny snaží zajistit, aby rodinní příslušníci nepředstavovali zátěž pro systémy sociálního zabezpečení členských států.⁴⁰⁴ Směrnice o sloučení rodiny vyžaduje, aby žádosti o sloučení rodiny obsahovaly doklad, že právoplatná osoba usilující o sloučení rodiny (tj. státní příslušník třetí země s povolením k pobytu alespoň na dobu jednoho roku a s přiměřenou vyhlídkou na získání práva na

401 OSN, Výbor pro práva dítěte (2013), *General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24)* [obecná připomínka č. 15 o právu dítěte na dosažení nejvyšší dosažitelné úrovně zdravotního stavu], (článek 24), dokument OSN č. CRC/C/GC/15, bod 24.

402 Tamtéž, bod 31.

403 Článek 3 směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ.

404 Více viz FRA a ESLP (2014), s. 201.

trvalý pobyt) má ubytování považované za obvyklé pro srovnatelnou rodinu ve stejné oblasti. Ubytování by mělo odpovídat obecným normám v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví platným v daném členském státě.⁴⁰⁵

V rámci práva Rady Evropy neexistuje podle EÚLP právo na poskytnutí bydlení, ale rozhodne-li se stát bydlení poskytovat, musí tak činit nediskriminačně.

Příklad: Ve věci *Bah proti Spojenému království*⁴⁰⁶ bylo stěžovatelce, která zákonně pobývala ve Spojeném království, povoleno, aby se k ní připojil její syn pod podmínkou, že nebude využívat veřejné prostředky. Krátce po příjezdu svého syna požádala stěžovatelka o pomoc při hledání ubytování. Protože však její syn podléhal imigrační kontrole, byla jí upřena přednost, na kterou by vzhledem ke svému postavení osoby neúmyslně bez domova s nezletilým dítětem měla běžně nárok. Úřady jí nakonec pomohly najít nové ubytování a později jí poskytly sociální bydlení. Stěžovatelka si stěžovala, že odmítnutí jejího upřednostnění bylo diskriminační. ESLP rozhodl, že zavedení kritérií pro přidělování omezených zdrojů, jako je sociální bydlení, je oprávněné za předpokladu, že tato kritéria nejsou nahodilá nebo diskriminační. Odmítnutí upřednostnění stěžovatelky nebylo nahodilé, neboť když svého syna do země přivezla, byla si plně vědoma podmínky připojené k jeho povolení ke vstupu. Stěžovatelka navíc nikdy nebyla skutečně bez domova a existovaly jiné zákonné povinnosti, na jejichž základě by místní orgán musel jí a jejímu synovi pomoci, pokud by se opravdu prokázala hrozba bezdomovectví. K porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP tedy nedošlo.

ESLP také zkoumá věci soudního vystěhování romských rodin z autokempů.⁴⁰⁷ ESLP se rovněž nepřímou zabýval otázkou kvality bydlení a konstatoval, že nevyhovující bydlení není důvodem nařízení ústavní výchovy dětí⁴⁰⁸ (viz také oddíly 5.2 a 6.2).

405 Čl. 7 odst. 1 písm. a) směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny (směrnice o sloučení rodiny).

406 Rozsudek ESLP ze dne 27. září 2011, *Bah proti Spojenému království*, č. 56328/07.

407 Rozsudek ESLP ze dne 27. května 2004, *Connors proti Spojenému království*, č. 66746/01.

408 Rozsudek ESLP ze dne 26. října 2006, *Wallová a Walla proti České republice*, č. 23848/04, body 73–74 (k dispozici ve francouzštině); rozsudek ESLP ze dne 21. června 2007, *Havelka a další proti České republice*, č. 23499/06, body 57–59 (k dispozici ve francouzštině).

Právo na bydlení přiměřené úrovni zaručuje článek 31 Evropské sociální charty. Evropský výbor pro sociální práva má za to, že bydlením přiměřené úrovni podle čl. 31 odst. 1 se rozumí obydlí bezpečné z hygienického a zdravotního hlediska, tzn. že musí mít veškeré základní vybavení, jako je voda, vytápění, likvidace odpadu, hygienická zařízení a elektřina, a musí být také bezpečné ze stavebního hlediska, nesmí být přeplněné a vlastnické vztahy musí mít bezpečnou oporu v zákoně.⁴⁰⁹ Soudní vystěhování jsou přípustná, jestliže jsou odůvodněná, provedena za podmínek, které respektují důstojnost, a je poskytnuto alternativní ubytování.⁴¹⁰ Životní podmínky v ubytování by měly umožňovat život v souladu s lidskou důstojností a musí splňovat požadavky na bezpečnost, ochranu zdraví a hygienu, včetně základního vybavení, tj. čisté vody, dostatečného osvětlení a vytápění. Základní požadavky na dočasné bydlení také zahrnují bezpečnost bezprostředního okolí.⁴¹¹

Pokud jde o bydlení pro nezletilé cizince v protiprávním postavení, má Evropský výbor pro sociální práva za to, že neposkytnutí žádné formy ubytování i poskytnutí nevhodného ubytování v hotelech je porušením čl. 17 odst. 1 Evropské sociální charty.⁴¹² Navíc podle čl. 31 odst. 2 Evropské sociální charty, který se týká předcházení bezdomovství, musí státy poskytnout dětem v protiprávním postavení odpovídající ubytování, aniž by se uchýlily k jejich zajištění.⁴¹³

409 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. října 2009, *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemsku*, stížnost č. 47/2008, bod 43.

410 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 7. prosince 2005, *Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Itálii*, stížnost č. 27/2004, bod 41; rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 11. září 2012, *Médecins du Monde – International proti Francii*, stížnost č. 67/2011, body 74–75 a 80.

411 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. října 2009, *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemsku*, stížnost č. 47/2008, bod 62.

412 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 23. října 2012, *Defence for Children International (DCI) proti Belgii*, stížnost č. 69/2011, body 82–83. Viz též FRA (2010), s. 30.

413 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. října 2009, *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemsku*, stížnost č. 47/2008, bod 64.

8.5. Právo na adekvátní životní úroveň a právo na sociální zabezpečení

Klíčové body

- Přístup k příspěvkům na děti a rodičovské dovolené musí být nediskriminační.
- V rámci práva EU by sociální zabezpečení mladých pracovníků zaměstnaných na učňovské smlouvě nemělo být tak nízké, že je vylučuje z obecného rozsahu ochrany.
- Podle Evropské sociální charty je pozastavení rodinných dávek v případě záškoláctví nepřiměřeným omezením práva rodiny na hospodářskou, sociální a právní ochranu.

V rámci práva EU čl. 34 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie stanoví, že „Unie uznává a respektuje nárok na přístup k dávkám sociálního zabezpečení a sociálním službám“ v případech, které odpovídají tradičním oblastem sociálního zabezpečení (mateřství, nemoc, pracovní úrazy, závislost nebo stáří, jakož i ztráta zaměstnání). Nárok se vztahuje na každého, kdo oprávněně pobývá a pohybuje se uvnitř EU. Právo na sociální pomoc se přiznává za účelem zajištění důstojné existence těch, kdo nemají dostatečné prostředky, a boje proti sociálnímu vyloučení a chudobě. Všechny tyto aspekty se posuzují podle „pravidel stanovených právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi“ (čl. 34 odst. 1 listiny).

Soudní dvůr Evropské unie má za to, že pokud vlastní státní příslušníci členského státu jsou pro získání nároku na příspěvek na výchovu dítěte pouze povinni mít bydliště nebo místo obvyklého pobytu v tomto členském státě, nesmí členský stát pro získání nároku na tytéž příspěvky vyžadovat od státních příslušníků jiných členských států předložení řádného povolení k pobytu.⁴¹⁴ Diskriminační je odmítnutí přiznat rodičovskou dovolenou určitým kategoriím osob, například objednávacím matkám, jimž se narodilo dítě na základě dohody o náhradním mateřství.⁴¹⁵ Totéž platí pro muže, kteří mají postavení úředníka a kterým je odepřen nárok na rodičovskou dovolenou v situaci, kdy jejich manželka není zaměstnaná nebo nevykonává žádné povolání, ledaže

⁴¹⁴ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 12. května 1998, *María Martínez Sala proti Freistaat Bayern*, C-85/96, body 60–65.

⁴¹⁵ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie (velkého senátu) ze dne 18. března 2014, *Z. proti ministerstvu a správní radě obecní školy*, C363/12.

byla shledána nezpůsobilou k péči o dítě z důvodu závažné nemoci nebo postižení.⁴¹⁶ Obdobně musí členské státy v případě narození dvojčat zavést režim rodičovské dovolené, který těmto rodičům zajistí zacházení konkrétně podle jejich potřeb. To lze zajistit například založením délky rodičovské dovolené na počtu narozených dětí a stanovením dalších opatření, jako je hmotná nebo finanční pomoc.⁴¹⁷

V rámci práva Rady Evropy zkoumal ESLP údajnou diskriminaci v souvislosti s přiznáním rodičovské dovolené a rodičovských příspěvků v Rusku.

Příklad: Ve věci *Konstantin Markin proti Rusku*⁴¹⁸ nebyla přiznána rodičovská dovolená příslušníkovi ruské armády, i když armádní příslušnice nárok na tuto dovolenou měly. Podle názoru soudu nebylo možné vyloučení příslušníků armády z nároku na rodičovskou dovolenou přiměřeně odůvodnit. Bylo shledáno, že rozdílné zacházení neodůvodňuje zvláštní prostředí ozbrojených složek a tvrzení o ohrožení operativní účinnosti ani argumenty o zvláštní úloze žen při výchově dětí nebo o tradicích panujících v zemi. Soud shledal porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 EÚLP.

Rozsáhlejší ustanovení o právu na sociální zabezpečení, právu na sociální a lékařskou pomoc a právu využívat služby sociální péče lze nalézt v článcích 12–14 Evropské sociální charty. Článek 16 Evropské sociální charty výslovně uvádí sociální a rodinné dávky jako prostředek podpory hospodářské, právní a sociální ochrany rodinného života. Článek 30 Evropské sociální charty stanoví právo na ochranu před chudobou a sociálním vyloučením. Některé dávky sociálního zabezpečení mohou spadat do působnosti článku 1 protokolu č. 1 k EÚLP za předpokladu, že vlastnické právo vyplývá z vnitrostátních právních předpisů, které stanoví jejich výplatu jako právo na sociální dávky bez ohledu na to, zda je podmíněno předchozím placením příspěvků či nikoli.⁴¹⁹

416 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 16. července 2015, *Konstantinos Maistrellis proti Ypourgos Dikaioynis, Diafaneias kai Anthropon Dikaionaton*, C-222/14, bod 53.

417 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 16. září 2010, *Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon*, C-149/10, body 72–75.

418 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 22. března 2012, *Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06.

419 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 7. července 2011, *Stummer proti Rakousku*, č. 37452/02, bod 82.

Článek 12 Evropské sociální charty požaduje, aby státy vytvořily nebo udržovaly systém sociálního zabezpečení a usilovaly o jeho postupné zvýšení na vyšší úroveň.

Článek 16 Evropské sociální charty požaduje, aby státy vhodnými prostředky podporovaly hospodářskou, právní a sociální ochranu rodiny. Prvořadými prostředky by měly být rodinné dávky nebo dávky na děti poskytované v rámci sociálního zabezpečení a dostupné všeobecně či v závislosti na průzkumu majetkových poměrů. Tyto dávky musí představovat adekvátní doplnění příjmu značného počtu rodin. Evropský výbor pro sociální práva posuzuje adekvátnost rodinných (rodičovských) dávek s ohledem na medián ekvivalizovaného příjmu (Eurostat).⁴²⁰ Shledal, že neexistence jakéhokoli obecného systému rodinných dávek není ve shodě s Evropskou sociální chartou.⁴²¹

Evropský výbor pro sociální práva však souhlasí s tím, že výplata dávek na děti smí být podmíněna bydlištěm dítěte.⁴²² Má za to, že zavedení pouze velmi omezené ochrany proti sociálním a hospodářským rizikům poskytované dětem (ve věku 15–18 let) zaměstnaným na zvláštní učňovské smlouvy (měly nárok pouze na věcné dávky zdravotního pojištění a pojištění proti pracovním úrazům se sazbou 1 %) účinně vylučuje výraznou kategorii (nezletilých) pracovníků z celkového rozsahu ochrany obecně nabízené systémem sociálního zabezpečení. Je tedy porušením povinnosti státu postupně zvyšovat systém sociálního zabezpečení.⁴²³

Pozastavení rodinných dávek v případě záškoláctví je také nepřiměřeným omezením práva rodiny na hospodářskou, sociální a právní ochranu.

Příklad: Ve stížnosti proti Francii Evropský výbor pro vnitrostátní prioritní opatření pro děti a rodinu (*European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family*, dále jen „EUROCEF“) tvrdil, že pozastavení rodinných dávek jako opatření, které má řešit záškoláctví, je porušením práva rodiny na sociální, právní a hospodářskou ochranu podle

420 Závěry ze zasedání Evropského výboru pro sociální práva v Estonsku v roce 2006, s. 215.

421 Článek 16 závěrů ze zasedání Evropského výboru pro sociální práva v Turecku v roce 2011.

422 Evropský výbor pro sociální práva (2007), závěry XVIII-1 – obecný úvod, s. 11.

423 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 23. května 2012, *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) a Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) proti Řecku*, stížnost č. 66/2011, bod 48.

článku 16 Evropské sociální charty. Výbor shledal opatření nepřiměřeným sledovanému cíli, neboť sporné opatření v podobě pozastavení a případně omezení rodinných dávek činí rodiče výlučně zodpovědnými za sledování cíle, kterým je snížení záškoláctví, a zvyšuje hospodářskou a sociální zranitelnost dotčených rodin.⁴²⁴

Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků⁴²⁵ stanoví, že migrujícím pracovníkům oprávněně zaměstnaným v jiném státě a členům jejich rodin by měl být přiznán rovný přístup k sociálnímu zabezpečení (článek 18) a jiným „sociálním službám“, které usnadňují jejich přijetí v hostitelském státě (článek 10). Obdobně chrání práva uprchlíků a osob bez státní příslušnosti na přístup k sociálnímu zabezpečení v hostitelském státě (včetně rodinných dávek pro děti) Evropská úmluva o sociálním zabezpečení.⁴²⁶

V rámci mezinárodního práva zaručuje právo na přiměřenou životní úroveň článek 11 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a článek 27 Úmluvy o právech dítěte.

424 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 19. března 2013, *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) proti Francii*, stížnost č. 82/2012, bod 42.

425 Rada Evropy, *Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků*, CETS č. 93, 1977.

426 Rada Evropy, *Evropská úmluva o sociálním zabezpečení*, CETS č. 78, 1972.

9

Migrace a azyl

EU	Témata	Rada Evropy
Smlouva o fungování Evropské unie, článek 21 Listina základních práv, článek 45 (volný pohyb) Směrnice o podmínkách přijímání (2013/33/EU) Směrnice o navracení (2008/115/ES) Směrnice o azylovém řízení (2013/32/EU) Dublinké nařízení (č. 604/2013) Kvalifikační směrnice (2011/95/EU) Směrnice o volném pohybu (2004/38/ES) Rozsudek Soudního dvora Evropské unie, 2013, <i>The Queen, na žádost MA a další proti Secretary of State for the Home Department</i>, C-648/11 (přemístění na základě dublinkého nařízení) Nařízení o Schengenském hraničním kodexu (562/2006), příloha VII bod 6	Vstup a pobyt	EÚLP, článek 8 (rodinný život)
Směrnice o azylovém řízení (2013/32/EU), čl. 25 odst. 5	Posouzení věku	
Smlouva o fungování Evropské unie, články 67 a 73 a čl. 79 odst. 2 písm. a) Směrnice o sloučení rodiny (2003/86/ES) Kvalifikační směrnice (2011/95/EU), článek 31 Směrnice o podmínkách přijímání (2013/33/EU) Směrnice o dočasné ochraně (2001/55/ES) Dublinké nařízení (č. 604/2013) Směrnice o navracení (2008/115/ES), článek 13	Sloučení rodiny a děti odloučené od rodiny	EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Rozsudek ESLP, 2001, <i>Šen proti Nizozemsku</i>, č. 31465/96 (vyvážení práv) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2014, <i>Jeunesse proti Nizozemsku</i>, č. 12738/10 (rodinný život, nejlepší zájmy dítěte)

EU	Témata	Rada Evropy
Směrnice o podmínkách přijímání (2013/33/EU), článek 11 Směrnice o navrácení (2008/115/ES), článek 17	Zajištění dětí	Rozsudek ESLP, 2006, <i>Mubilanzila Mayeka a Kaniki Mitunga proti Belgii</i> , č. 13178/03 (zajištění za účelem vyhoštění) Rozsudky ESLP, 2012, <i>Popov proti Francii</i> , č. 39472/07 a 39474/07 (zajištění za účelem vyhoštění) Rozsudek ESLP, 2011, <i>Kanagaratnam a další proti Belgii</i> , č. 15297/09 (zajištění za účelem vyhoštění)
Směrnice o volném pohybu (2004/38/ES), preambule (24. bod odůvodnění), články 7, 12 a 13 a čl. 28 odst. 3 písm. b)	Vyhoštění	Rozsudek ESLP, 1996, <i>Gül proti Švýcarsku</i> 23218/94 (deportace rodiny) Rozsudek ESLP, 2001, <i>Boultif proti Švýcarsku</i> , č. 54273/00 (deportace dětí) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 2014, <i>Tarakhel proti Švýcarsku</i> , č. 29217/12 (deportace dětí)
Listina základních práv, články 47–48 (právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces, presumpce nevinu a právo na obhajobu) Směrnice o azylovém řízení (2013/32/EU), články 7 a 25 Směrnice o obětech (2012/29/EU), článek 8	Přístup ke spravedlnosti	EÚLP, článek 13 (právo na účinný právní prostředek nápravy) Rozsudek ESLP, 2011, <i>Rahimi proti Řecku</i> , č. 8687/08 (účinná právní ochrana za účelem napadení podmínek zajištění)

EU má jasnou pravomoc vydávat právní předpisy v oblasti migrace a azylu. Ustanovení o dětech migrantů upravují řadu situací v oblasti migrace, včetně dlouhodobé pracovní migrace, azylu a doplňkové ochrany, a také se zabývají situací migrantů v protiprávním postavení. Kromě ochrany, na kterou mají děti migrantů nárok podle článku 24 Listiny základních práv EU, se články 18 a 19 listiny zabývají právem na azyl a ochranou v případě vystěhování, vyhoštění nebo vydání. EU také věnuje pozornost zvláštním potřebám dětí bez

doprovodu, včetně právních aspektů, jako je zákonné opatrovnictví, zákonné zastoupení, posuzování věku, vyhledávání rodinných příslušníků, sloučení rodiny, azylové řízení, zajištění a vyhoštění, jakož i aspektů, které se týkají životních podmínek dětí, včetně ubytování, zdravotní péče, vzdělávání a odborné přípravy, náboženství, kulturních norem a hodnot, odpočinku a volného času, sociální interakce a zkušeností s rasismem.⁴²⁷

V rámci systému Rady Evropy podporují práva dětí migrantů v různých souvislostech zejména čtyři úmluvy: EÚLP, Evropská sociální charta, Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků a Evropská úmluva o státním občanství. Tato kapitola se zaměřuje zejména na provádění ustanovení EÚLP, zejména článku 3 (ochrana proti nelidskému a ponižujícímu zacházení), článku 5 (odnětí svobody) a článku 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života), a to samostatně nebo ve spojení s článkem 14 (zákaz diskriminace). Tato ustanovení se využívají k podpoře práv dětí migrantů, dětí z řad uprchlíků, dětí žádajících o azyl a jejich rodinných příslušníků na sloučení rodiny, přístup ke spravedlnosti a nepřerušeny pobyt v hostitelském státě.

Na mezinárodní úrovni prosazuje práva dítěte v souvislosti s migrací a azylem řada ustanovení Úmluvy o právech dítěte, na jejichž základě byla vypracována zákonná opatření na evropské úrovni. Konkrétně článek 7 chrání právo dítěte na registraci po narození, na státní příslušnost a na péči rodičů; článek 8 chrání právo dítěte na zachování totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků; článek 9 zajišťuje, aby dítě oddělené od jednoho nebo obou rodičů udržovalo pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte; a článek 22 poskytuje dětem z řad uprchlíků právo na zvláštní ochranu a pomoc. Za hlavní nástroj mezinárodní ochrany uprchlíků se všeobecně považuje Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků⁴²⁸ společně se svým protokolem z roku 1967.

Následující oddíly se zaměřují na vstup a pobyt (oddíl 9.1), posuzování věku (oddíl 9.2), sloučení rodiny dětí odloučených od rodiny (oddíl 9.3), zajištění (oddíl 9.4), vyhoštění (oddíl 9.5) a přístup ke spravedlnosti (oddíl 9.6).

427 Více viz FRA (2010); FRA (2011a), s. 27–38; FRA (2011b), s. 26–30.

428 OSN, Valné shromáždění, Úmluva o právním postavení uprchlíků, Sbírka smluv Organizace spojených národů, sv. 189, 28.7.1951, s. 137.

9.1. Vstup a pobyt

Klíčové body

- Státní příslušníci EU požívají právo na svobodu pohybu v rámci EU.
- Rozhodnutí o vstupu a pobytu dítěte by se měla přijímat v rámci vhodných mechanismů a postupů a v nejvlastnějším zájmu dítěte.

V rámci práva EU se charakter a rozsah práv dítěte velice liší podle státní příslušnosti dítěte a jeho rodičů a podle toho, zda dítě migruje se svými rodiči, nebo samo.

Migraci státních příslušníků EU upravují různé právní nástroje. Práva přiznaná státním příslušníkům EU jsou dalekosáhlá a jejich cílem je stimulovat optimální mobilitu napříč EU. Článek 21 Smlouvy o fungování Evropské unie v první řadě stanoví, že občané EU a jejich rodinní příslušníci mají právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států. Navíc jakmile přijedou do hostitelského státu, mají právo, aby se s nimi zacházelo stejně jako se státními příslušníky uvedeného státu, pokud jde o jejich přístup k práci, sociálním dávkám, škole, zdravotní péči atd. a o související podmínky.⁴²⁹ Svobodu pohybu občanů EU zaručuje rovněž článek 45 Listiny základních práv Evropské unie.

Práva dětí, jež se pohybují s rodiči/osobami o ně pečujícími, kteří jsou státními příslušníky EU, upravuje také směrnice o volném pohybu.⁴³⁰ Ta stanoví, že rodinní příslušníci mají právo vstoupit do hostitelského státu a pobývat zde současně s primárním migrantem z EU nebo po jeho přesunu do uvedeného státu (čl. 5 odst. 1). Rodinní příslušníci pro účely tohoto nástroje zahrnují veškeré biologické děti migranta z EU nebo jeho manžela, manželky či partnera, partnerky za předpokladu, že jsou mladší 21 let nebo jsou „vyživovanými osobami“ (čl. 2 odst. 2). Mohou být státními příslušníky země EU i třetí země za předpokladu,

⁴²⁹ Určitá omezení byla uložena migrantům z Chorvatska, země, jež přistoupila k EU jako poslední, na přechodné období do června 2015 s možností členských států prodloužit období, po které budou omezení uložena, do roku 2020.

⁴³⁰ Povšimněte si, že příslušná ustanovení směrnice platí také v EHP. Více viz část III Volný pohyb osob, služeb a kapitálu Dohody o Evropském hospodářském prostoru, 2.5.1992 a Dohoda mezi Evropským společenstvím a jeho členskými státy na jedné straně a Švýcarskou konfederací na straně druhé o volném pohybu osob, která byla podepsána v Lucemburku dne 21. června 1999 a vstoupila v platnost dne 1. června 2002, Úř. věst. L 114, 2002, s. 6.

že primární migrant, se kterým se přestěhovali, je státním příslušníkem EU. Po dobu prvních tří měsíců po přestěhování je právo pobytu rodiny bezpodmínečné, ale poté musí občané EU, jež si přejí, aby s nimi jejich děti v hostitelském státě zůstaly, prokázat, že mají pro sebe a své rodinné příslušníky dostatečné prostředky a jsou účastníky zdravotního pojištění, kterým jsou kryta všechna rizika (článek 7). Děti a jiní rodinní příslušníci automaticky získávají trvalý pobyt poté, co v hostitelském členském státě nepřetržitě legálně pobývají s občanem EU po dobu pěti let (čl. 16 odst. 2 a článek 18). Od uvedeného okamžiku se na ně již nevztahují žádné podmínky v souvislosti s prostředky / zdravotním pojištěním.

Svoboda pohybu státních příslušníků třetích zemí, kteří nenáleží k rodině migranta z EU, podléhá více omezením. Tuto oblast částečně upravuje právo EU a částečně vnitrostátní zákony v oblasti přistěhovalectví.

V souvislosti s řízením o přiznání mezinárodní ochrany se děti považují za „zranitelné osoby“, jejichž zvláštní situaci musí vzít členské státy při provádění práva EU v úvahu.⁴³¹ Státy tak musí určit veškeré zvláštní potřeby, které by děti žádající o azyl mohly při vstupu do hostitelského státu zejména mít, a vyhovět jim. Pokud se požadavky na vstup a pobyt v *acquis* EU týkajícím se azylu vztahují na děti, platí pro ně článek 24 Listiny základních práv Evropské unie. Ten vyžaduje, aby při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány, nebo soukromými institucemi, byl prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte. Konkrétněji se o zásadu nejvlastnějšího zájmu opírá provádění směrnice 2013/32/EU o společných řízeních pro přiznávání a odmítání statusu mezinárodní ochrany (směrnice o azylovém řízení)⁴³² a nařízení, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států (dublinkské nařízení), protože se týkají dětí.⁴³³ Oba texty obsahují také zvláštní záruky pro děti bez doprovodu, včetně jejich právního zastoupení. Naříze-

431 Konkrétně viz článek 21 směrnice 2013/33/EU o podmínkách přijímání a čl. 3 odst. 9 směrnice 2008/115/ES o navrácení.

432 Čl. 25 odst. 6 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/32/EU ze dne 26. června 2013 o společných řízeních pro přiznávání a odmítání statusu mezinárodní ochrany (přepřacované znění), Úř. věst. L 180, 29.6.2013, s. 60.

433 Článek 6 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, Úř. věst. L 180, 2013, s. 31–59.

ní (č. 562/2006) o Schengenském hraničním kodexu vyžaduje, aby příslušníci pohraniční stráže zkontrolovali, zda osoby doprovázející nezletilé mají tyto svěřeny do své péče, zejména pokud nezletilé doprovází pouze jedna dospělá osoba a existují závažné důvody se domnívat, že mohli být nezákonně odvedeni z péče osoby nebo osob, kterým byli zákonně svěřeni do péče. V tom případě musí příslušníci pohraniční stráže provést další šetření s cílem zjistit, zda se v poskytnutých informacích nevyskytují nesrovnalosti nebo rozpory. U dětí cestujících bez doprovodu musí příslušníci pohraniční stráže především zajistit prostřednictvím důkladné kontroly cestovních dokladů a podkladů, aby děti neopustily území proti vůli osoby nebo osob, kterým byly svěřeny do péče.⁴³⁴

V rámci práva Rady Evropy mají státy dle zavedeného mezinárodního práva a v závislosti na svých smluvních povinnostech, včetně EÚLP, právo kontrolovat vstup, pobyt a vyhoštění státních příslušníků třetích zemí. Právem na respektování soukromého a rodinného života stanoveným v článku 8 EÚLP se často argumentuje jako ochranným opatřením proti vyhoštění v případech týkajících se dětí, o kterých by se jinak mělo za to, že nepotřebují mezinárodní ochranu, včetně doplňkové ochrany. V případech, které se týkaly dětí, bylo shledáno porušení článku 8, jelikož nucené oddělení od blízkých rodinných příslušníků má pravděpodobný vážný dopad na jejich výchovu, sociální a citovou stabilitu a identitu.⁴³⁵

9.2. Posouzení věku⁴³⁶

Klíčové body

- Při posuzování věku musí být zohledněna práva dítěte.
- Posouzením věku se rozumí postupy, jejichž prostřednictvím se úřady snaží stanovit zákonný věk migranta, aby mohly určit, jakými postupy a pravidly v oblasti přistěhovalectví se řídit.

434 Příloha VII bod 6 nařízení Evropského parlamentu a Rady 562/2006 ze dne 15. března 2006, kterým se stanoví kodex Společenství o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex).

435 Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2001, *Şen proti Nizozemsku*, č. 31465/96 (k dispozici ve francouzštině); rozsudek ESLP ze dne 1. prosince 2005, *Tuquabo-Tekle a další proti Nizozemsku*, č. 60665/00.

436 Viz též FRA a ESLP (2014), oddíl 9.1.2.

V rámci práva EU umožňuje čl. 25 odst. 5 směrnice o azylovém řízení členským státům uchýlit se k lékařskému vyšetření, ale vyžaduje, aby bylo prováděno tak, „aby byla plně respektována důstojnost každého jednotlivce, byla upřednostňována nejméně invazivní vyšetření a prováděli ho kvalifikovaní zdravotníci“. Toto ustanovení také vyžaduje, aby jednotlivci byli informováni v jazyce, kterému rozumí, o možnosti určení věku pomocí lékařského vyšetření a aby s provedením vyšetření souhlasili. Odmítnutí podstoupit posouzení věku nemůže vést k zamítnutí žádosti o mezinárodní ochranu.

V charakteru a rozsahu metod pro posouzení věku používaných v EU existují značné odchylky.⁴³⁷ Například ve Spojeném království přezkoumávaly vnitrostátní postupy pro posouzení věku soudy a ve věci *Merton* určily minimální procesní požadavky na posouzení věku, jestliže jedinec tvrdí, že je dítětem bez doprovodu.⁴³⁸ Tyto požadavky zahrnují mj. právo žadatele o azyl být informován o důvodech zamítnutí nebo o námitkách tazatele.⁴³⁹ Vnitrostátní soudy také stanovily nutnost rozhodovat ve věcech posouzení věku v případě pochybností ve prospěch žadatele, ačkoli některé vnitrostátní soudy si ji vykládají jako pouhé „podpůrné posouzení důkazů“, a nikoli jako formální zásadu „rozhodovat v případě pochybností ve prospěch žadatele“.⁴⁴⁰

V rámci práva Rady Evropy neexistuje žádné zvláštní ustanovení ani judikatura ESLP, která se týká práv dítěte v souvislosti s postupy pro posouzení věku. Obzvláště invazivní postupy využívané k tomuto účelu by však mohly vyvolávat otázky podle článků 3 nebo 8 EÚLP. Článek 3 se vykládá tak, že zahrnuje širokou paletu scénářů, které by mohly být považovány za nelidské nebo ponižující, včetně invazivních tělesných vyšetření dětí.⁴⁴¹ Podle článku 8 používaného v souvislosti s přistěhovalectvím by úřady mohly oprávněně zasahovat do práva dítěte na soukromí a provádět posouzení věku, pokud by to bylo v souladu

437 Přehled různých metod používaných v jednotlivých zemích je uveden v pokynech Evropského podpůrného úřadu pro otázky azylu *Age Assessment Practice in Europe* [Praxe v oblasti posuzování věku v Evropě], Lucemburk, 2014. Více viz FRA (2010), s. 53–55.

438 Spojené království, rozsudek odvolacího soudu ze dne 14. července 2003, *R (na žádost B) proti The Mayor and Burgesses of the London Borough of Merton*, [2003] EWHC 1689.

439 Viz FRA (2010), s. 61–66.

440 Spojené království, rozsudek odvolacího soudu ze dne 20. prosince 2011, *R (na žádost CJ) proti Cardiff County Council*, [2011] EWCA Civ 1590, potvrzený rozsudkem soudem vyššího stupně ve Spojeném království ze dne 26. března 2013, *R (na žádost MK) proti Wolverhampton City Council*, [2013] UKUT 00177 (IAC).

441 Rozsudek ESLP ze dne 1. února 2011, *Yazgül Yilmaz proti Turecku*, č. 36369/06 (k dispozici ve francouzštině).

se zákonem a nezbytné v zájmu ochrany jednoho z oprávněných cílů uvedených v čl. 8 odst. 2 EÚLP.

V rámci mezinárodního práva ukládá článek 8 Úmluvy o právech dítěte státům povinnost respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti. Z toho vyplývá povinnost pomáhat dítěti při uplatňování jeho totožnosti, což může zahrnovat potvrzení jeho věku. Postupy pro posouzení věku by však měly být krajním opatřením.

V každém případě by se vnitrostátní postupy pro posouzení věku měly zakládat na zásadě nejvlastnějšího zájmu. Podle Výboru OSN pro práva dítěte by se při posouzení věku mělo přihlížet k tělesnému vzhledu dítěte a k jeho psychické vyspělosti. Posouzení musí být provedeno vědeckým, bezpečným a spravedlivým způsobem, který zohledňuje pohlaví žadatele a potřeby dítěte. Musí se vyhýbat riziku porušení fyzické nedotknutelnosti dítěte a patřičně respektovat lidskou důstojnost.⁴⁴²

9.3. Sloučení rodiny u dětí odloučených od rodiny⁴⁴³

Klíčové body

- Ustanovení na evropské úrovni se zaměřují zejména na bezpečné sloučení dětí s jejich rodiči v hostitelské zemi nebo v zemi původu.
- Při určování rodinných příslušníků, kteří mají být s rodinou sloučeni, budou upřednostněni rodiče a/nebo osoby, jimž bylo dítě svěřeno do péče.
- Věci sloučení rodiny se musí řídit nejvlastnějším zájmem dítěte.

V rámci práva EU je nejvýznamnějším nástrojem směrnice o sloučení rodiny, jež požaduje, aby členské státy povolily vstup a pobyt rodičům dítěte bez doprovodu, kteří jsou státními příslušníky třetí země, v situacích, kdy není

⁴⁴² Část V písm. a) bod 31 písm. A) dokumentu *General Comment 6 (2005) on the Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside Their Country of Origin* [obecná připomínka č. 6 (2005) o zacházení s nezletilými osobami bez doprovodu a odloučenými od rodiny mimo zemi původu].

⁴⁴³ Viz též FRA a ESLP (2014), oddíl 5.3 o sloučení rodiny.

v nejvlastnějším zájmu dítěte připojit se ke svým rodičům v zahraničí. Nemá-li dítě rodiče, je na uvážení členských států, zda povolí vstup a pobyt jeho poručníkovi nebo jinému rodinnému příslušníkovi.⁴⁴⁴ Definice a práva spojená s „rodinou“ jsou tedy v souvislosti s dětmi bez doprovodu velkorysejší než u většiny ostatních kategorií dětských migrantů.

Co se týče dětí žádajících o azyl, kvalifikační směrnice zdůrazňuje nutnost zajistit, aby dítě bez doprovodu bylo v hostitelském státě pokud možno umístěno ke zletilým příbuzným, aby zůstalo se sourozenci a aby nepřítomní rodinní příslušníci byli vyhledáni citlivým a bezpečným způsobem, jakmile to bude proveditelné (článek 31). Směrnice o podmínkách přijímání uvádí podobná ustanovení o dětech bez doprovodu, které ještě nezískaly status uprchlíka (článek 24).

Urychlit sloučení rodinných příslušníků (včetně dětí), kteří byli od sebe odloučeni po náhlém vysídlení ze země původu, se snaží také směrnice Rady 2001/55/ES o minimálních normách pro poskytování dočasné ochrany v případě hromadného přílivu vysídlených osob a o opatřeních k zajištění rovnováhy mezi členskými státy při vynakládání úsilí v souvislosti s přijetím těchto osob a s následky z toho plynoucími (směrnice o dočasné ochraně) (článek 15).⁴⁴⁵ Tato směrnice však dosud nebyla použita; k její „aktivaci“ je nutné rozhodnutí Rady – a toto rozhodnutí ještě nebylo přijato.

Také čl. 24 odst. 3 směrnice o podmínkách přijímání (v přepracovaném znění) požaduje, aby členské státy případně začaly s hledáním rodinných příslušníků dítěte bez doprovodu s ohledem na nejlepší zájem tohoto dítěte co nejdříve poté, co byla učiněna žádost o mezinárodní ochranu, s pomocí mezinárodních nebo jiných příslušných organizací. V případech ohrožení života nebo fyzické integrity dítěte nebo jeho blízkých příbuzných, zejména pokud tito příbuzní zůstali v zemi původu, musí být při shromažďování, zpracování a předávání informací o těchto osobách dbáno na důvěrnost těchto informací, aby nebyla ohrožena bezpečnost těchto osob. Dále v souladu s čl. 31 odst. 5 kvalifikační směrnice (v přepracovaném znění) by přiznání mezinárodní ochrany dítěti nemělo bránit zahájení vyhledávání rodinných příslušníků nebo pokračování v něm.

⁴⁴⁴ Čl. 10 odst. 3 písm. a) a b) v tomto pořadí.

⁴⁴⁵ Směrnice Rady 2001/55/ES ze dne 20. července 2001 o minimálních normách pro poskytování dočasné ochrany v případě hromadného přílivu vysídlených osob a o opatřeních k zajištění rovnováhy mezi členskými státy při vynakládání úsilí v souvislosti s přijetím těchto osob a s následky z toho plynoucími, Úř. věst. L 212, 2001.

Kromě toho dublinské nařízení stanoví, že má-li dítě bez doprovodu příbuzného nebo příbuzné, kteří žijí v jiném členském státě a mohou se o ně postarat, jsou členské státy povinny dítě s nimi pokud možno sloučit, není-li to v rozporu s nejlepším zájmem dítěte (článek 8). Dále nařízení obsahuje povinnost vyhledat příbuzné na území členských států, přičemž je chráněn nejlepší zájem dítěte (článek 6). Směrnice o podmínkách přijímání navíc obsahuje povinnost začít s hledáním rodinných příslušníků dítěte, případně s pomocí mezinárodních nebo jiných příslušných organizací (článek 24). Druhý uvedený typ pomoci uvádí také dublinské nařízení (článek 6).

Při zvažování rozhodnutí o sloučení rodiny musí být vždy uplatněna zásada nejlepšího zájmu. Například rodiče musí být schopni prokázat, že dokáží vykonávat své rodičovské povinnosti ve prospěch dítěte. Vnitrostátní soudy shledávají navrácení dítěte do země jeho původu nezákonným, neshromáždí-li úřady důkazy, že v uvedené zemi existují adekvátní opatření pro přijetí dítěte a péči o ně (čl. 10 odst. 2 směrnice o navrácení).

V rámci práva Rady Evropy článek 8 EÚLP nepřiznává migrujícím rodičům a jejich dětem absolutní právo vybrat si, kde chtějí žít. Vnitrostátní orgány mohou rodinné příslušníky oprávněně deportovat nebo jim odepřít vstup za předpokladu, že neexistují nepřekonatelné překážky, aby se rodina usadila jinde.⁴⁴⁶ Tato rozhodnutí musí být vždy přiměřenou reakcí na širší obavy o veřejný pořádek, včetně přání deportovat rodiče, který se podílí na trestné činnosti, nebo mu zabránit ve vstupu.

Příklad: Ve věci *Şen proti Nizozemsku* ESLP potvrdil, že při vyvažování práv dítěte/rodiny a širších zájmů veřejného pořádku musí být vzaty v úvahu tři klíčové faktory: věk dětí, jejich situace v zemi původu a míra jejich závislosti na rodičích.

Příklad: Věc *Jeunesse proti Nizozemsku*⁴⁴⁷ se týká nizozemských orgánů, které odmítly povolit surinamské ženě vdané za nizozemského státního příslušníka, s nímž měla tři děti, pobyt v Nizozemsku na základě jejího rodinného života v zemi. ESLP se domníval, že úřady nevěnovaly

446 Rozsudek ESLP ze dne 12. června 2012, *Bajultanov proti Rakousku*, č. 54131/10; rozhodnutí ESLP o neopodstatněnosti ze dne 5. dubna 2005, *Latifa Benamar a další proti Nizozemsku*, č. 43786/04.

447 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 3. října 2014, *Jeunesse proti Nizozemsku*, č. 12738/10.

dostatečnou pozornost dopadu svého zamítnutí na děti stěžovatelky a jejich nejvlastnější zájem. ESLP shledal porušení článku 8 EÚLP, neboť nebylo dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi osobními zájmy stěžovatelky a její rodiny na rodinný život v Nizozemsku a zájmy vlády v oblasti veřejného pořádku v souvislosti s kontrolou přistěhovalectví.

V rámci mezinárodního práva má dítě právo nebýt odděleno od své rodiny, ledaže je to potřebné v zájmu dítěte (čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Článek 10 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že dítěti, jehož rodiče pobývají v různých státech, by mělo být umožněno pohybovat se mezi uvedenými státy, udržovat s oběma rodiči styk nebo se s nimi sloučit v závislosti na vnitrostátních právních předpisech v oblasti přistěhovalectví. Na zásadě nejvlastnějšího zájmu zakotvené v článku 3 Úmluvy o právech dítěte se zakládají všechna rozhodnutí o sloučení rodiny s dítětem nebo dítětem bez doprovodu.⁴⁴⁸

9.4. Zajištění

Klíčové body

- Evropské právo povoluje zajištění dětí v souvislosti s přistěhovalectvím pouze jako krajní opatření.
- Vnitrostátní orgány jsou povinny umístit děti do vhodného alternativního ubytovacího zařízení.

V rámci práva EU článek 11 směrnice o podmínkách přijímání (v přepracovaném znění) požaduje, aby zajištění dětí bylo krajním opatřením, které se použije až tehdy, nelze-li účinně uplatnit mírnější donucovací opatření. Mělo by trvat co nejkratší dobu a mělo by být vyvinuto veškeré úsilí o propuštění zajištěných osob a jejich umístění do vhodného ubytovacího zařízení. Jsou-li děti zajištěny, měly by mít možnost věnovat se volnočasovým aktivitám včetně her a doprovodných aktivit přiměřených jejich věku. Podle téhož článku by také děti bez

⁴⁴⁸ Podle fondu UNICEF musí vnitrostátní soudy v souvislosti s žádostmi o sloučení dítěte s jeho rodinou v hostitelském státě také zajistit, aby rodiče své děti nevyužívali k získání povolení k pobytu v uvedené zemi. Viz UNICEF, *Judicial implementation of Art. 3 of the CRC in Europe* [Soudní provádění článku 3 Úmluvy o právech dítěte v Evropě], s. 104. Viz také UNHCR, *Guidelines on Determining the Best Interests of the Child* [Pokyny k určování nejvlastnějšího zájmu dítěte], květen 2008.

doprovodu měly být zajištěny jen za výjimečných okolností a mělo by být vyvinuto veškeré úsilí o co nejrychlejší propuštění. Nikdy by neměly být drženy ve věznici, ale měly by se v rámci možností umístit v zařízeních, která mají k dispozici personál a vybavení zohledňující potřeby osob jejich věku. Měly by být umístěny odděleně od dospělých osob.

Článek 17 směrnice o navracení předpokládá v závislosti na určitých podmínkách zajištění dětí a rodin, jejichž žádost o azyl byla zamítnuta. Pokud jde však o děti bez doprovodu, vyžaduje, aby byly ubytovány v zařízeních, která mají k dispozici personál a vybavení zohledňující potřeby osob jejich věku. Zatím neexistuje judikatura Soudního dvora Evropské unie, která by se konkrétně týkala zajištění dětí.

V rámci práva Rady Evropy se zajištění dětí migrantů řeší v souvislosti s články 3 a 5 EÚLP.

Příklad: Zajištění dítěte bez doprovodu se týká věc *Mubilanzila Mayeka a Kaniki Mitunga proti Belgii*⁴⁴⁹. Pětileté dítě bylo dva měsíce zajištěno v tranzitním středisku pro dospělé osoby bez vhodné podpory. Dítě cestovalo bez potřebných cestovních dokladů z Demokratické republiky Kongo v naději, že se sloučí se svou matkou, která získala postavení uprchlíka v Kanadě. Následně bylo dítě vráceno do Demokratické republiky Kongo navzdory skutečnosti, že tam na ně nečekali žádní rodinní příslušníci, kteří by se o ně postarali. ESLP rozhodl, že jelikož nehrozilo, že by se dítě pokusilo vyhnout doзору belgických orgánů, bylo jeho zajištění v uzavřeném středisku pro dospělé osoby zbytečné. ESLP také konstatoval, že mohla být přijata jiná opatření, například umístění dítěte do specializovaného střediska nebo k pěstounům, která by lépe přihlížela k nejvlastnějšmu zájmu dítěte zakotvenému v článku 3 Úmluvy o právech dítěte. ESLP shledal porušení článků 3, 5 a 8 EÚLP.

Jiné věci upozornily na nezákonnost zajištění, i když dotyčné dítě doprovázel rodič.

⁴⁴⁹ Rozsudek ESLP ze dne 12. října 2006, *Mubilanzila Mayeka a Kaniki Mitunga proti Belgii*, č. 13178/03.

Příklad: Ve věci *Muskhadzhiyeva a další proti Belgii*⁴⁵⁰ ESLP rozhodl, že měsíční zajištění matky a jejích čtyř dětí ve věku sedm měsíců až sedm let v uzavřeném tranzitním středisku je porušením článku 3 EÚLP. Ve zdůvodnění soud upozornil na skutečnost, že středisko bylo nevhodně vybavené pro pobyt dětí, což mělo vážné důsledky pro jejich duševní zdraví.

Příklad: Toto rozhodnutí potvrzuje věc *Popov proti Francii*⁴⁵¹, která se týká zajištění rodiny po dobu dvou týdnů před její deportací do Kazachstánu. ESLP shledal porušení článku 3 EÚLP, neboť francouzské orgány nevzaly v potaz nevyhnutelně škodlivé účinky držení dvou dětí (ve věku pět měsíců a tři roky) v zajišťovacím zařízení v podmínkách, které byly nevhodné pro přítomnost dětí.⁴⁵² Soud také shledal porušení článků 5 a 8 v souvislosti s celou rodinou a odkázal na článek 37 Úmluvy o právech dítěte, který stanoví, že „s každým dítětem zbaveným svobody [musí být] zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby osoby daného věku“.⁴⁵³

Příklad: Podobně ve věci *Kanagaratnam a další proti Belgii*⁴⁵⁴ představovalo zajištění matky žádající o azyl a jejích tří dětí v uzavřeném středisku pro státní příslušníky třetích zemí v protiprávním postavení na dobu čtyř měsíců porušení článků 3 a 5 EÚLP. Navzdory skutečnosti, že děti doprovázela jejich matka, se soud domníval, že jejich umístěním do uzavřeného střediska je belgické orgány vystavily pocitům úzkosti a méněcennosti a s plnou znalostí faktů riskovaly ohrožení jejich vývoje.⁴⁵⁵

450 Rozsudek ESLP ze dne 19. ledna 2010, *Muskhadzhiyeva a další proti Belgii*, č. 41442/07 (k dispozici ve francouzštině).

451 Rozsudky ESLP ze dne 19. ledna 2012, *Popov proti Francii*, č. 39472/07 a 39474/07.

452 Tamtéž, bod 95.

453 Tamtéž, bod 90.

454 Rozsudek ESLP ze dne 13. prosince 2011, *Kanagaratnam a další proti Belgii*, č. 15297/09 (k dispozici ve francouzštině).

455 Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ve své 19. souhrnné zprávě popsal ochranná opatření pro migranty v protiprávním postavení zbavené svobody a další ochranná opatření pro děti; dále viz: *20 years of combating torture, 19th General Report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)* [20 let boje s mučením, 19. souhrnná zpráva Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání], 1.8.2008 až 31.7.2009.

V rámci mezinárodního práva čl. 9 odst. 4 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že je-li dítě zajištěno, musí státní orgány informovat rodiče dítěte o místě jeho pobytu.⁴⁵⁶

9.5. Vyhoštění⁴⁵⁷

Klíčové body

- Zranitelnost dětí migrantů vůči vyhoštění neodmyslitelně souvisí se statutem pobytu jejich rodičů v hostitelském státě.
- Všechna rozhodnutí o vyhoštění dětí přistěhovalců a jejich rodiny/osob, kterým byly svěřeny do péče, by se měla řídit zásadou nejvlastnějšího zájmu.
- V rámci práva EU existují okolnosti, za kterých mohou děti migrantů zůstat v hostitelském státě bez ohledu na právní postavení svých rodičů, zejména za účelem dokončení svého vzdělávání, nebo pokud by usazení rodiny jinde bylo obtížné.

V rámci práva EU se stejně jako v jiných sférách právních předpisů EU v oblasti migrace pravidla, kterými se řídí vyhoštění dětí, liší podle jejich státní příslušnosti, státní příslušnosti jejich rodičů a souvislostí jejich migrace. Jakmile dítě získá přístup do členského státu podle právních předpisů EU o volném pohybu, pravděpodobně tam bude moci zůstat, i když migrující rodič z EU, se kterým se původně přistěhovalo, již nebude splňovat podmínky pro nepřerušovaný pobyt nebo se rozhodne odjet.

Konkrétně podle směrnice o volném pohybu mohou děti a jiní rodinní příslušníci zůstat v hostitelském státě po smrti rodiče, který byl občanem EU a se kterým se původně přistěhovali (čl. 12 odst. 2) za předpokladu, že v hostitelském státě žili alespoň 12 měsíců před jeho smrtí. Obdobně mohou v hostitelském státě v zásadě zůstat po odjezdu svého rodiče. Je-li však dítě/rodinný příslušník v obou případech státním příslušníkem třetí země, je jejich nepřerušovaný pobyt podmíněn

⁴⁵⁶ Mezinárodní ochranná opatření pro zajištěné děti popisuje *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment* [zpráva zvláštního zpravodaje o mučení a jiném krutém, nelidském nebo ponižujícím zacházení či trestání], A/HRC/28/68, 5.3.2015.

⁴⁵⁷ Jinak také v závislosti na právních souvislostech navrácení, vyhoštění, repatriace, vydání nebo deportace. Pro účely této kapitoly se k vymezení oprávněného vyhoštění cizího státního příslušníka nebo jiné osoby ze země bude používat výraz vyhoštění. Viz také FRA a ESLP (2014), oddíl 5.4 o zachování rodiny – ochrana před vyhoštěním.

nutností prokázat, že mají dostatek peněz na obživu. Musí mít také zdravotní pojištění (článek 7).

Pro děti zapsané do vzdělávacích zařízení v hostitelském státě jsou pravidla ještě shovívavější. V těchto případech mají děti a jejich rodič nebo osoba, která o ně pečuje, nárok v hostitelském státě po smrti či odjezdu primárního migrujícího občana EU zůstat bez ohledu na státní příslušnost dítěte (čl. 12 odst. 3). Zatímco původně se mělo za to, že tento ústupek spojený se vzděláváním se vztahuje pouze na děti z rodin s dostatkem peněz na obživu⁴⁵⁸, pozdější judikatura potvrdila, že platí i pro vzdělávající se děti, které mohou být závislé na sociální pomoci.⁴⁵⁹

Navíc rodinní příslušníci a zejména rodiče, kteří jsou státními příslušníky třetí země, také požívají právo zůstat v hostitelském státě po rozvodu s partnerem, jenž byl občanem EU, jestliže jim byly svěřeny do výchovy společné děti nebo jim byla přiznána práva na styk s dětmi, který musí být uskutečňován v hostitelském státě (čl. 13 odst. 2 písm. b) a d)).

Soudní dvůr Evropské unie odkazuje v souvislosti s udělením pracovního povolení a povolení k pobytu rodičům dítěte, kteří jsou státními příslušníky třetí země, v členském státě EU, jehož občanství dítě má, na postavení dítěte jakožto občana EU podle článku 20 Smlouvy o fungování Evropské unie. To dítěti umožňuje požívat práv spojených s jeho postavením občana EU, pokud by jinak muselo EU opustit, aby doprovázelo své rodiče.⁴⁶⁰ Následná judikatura Soudního dvora Evropské unie však uvádí, že „pouhá skutečnost, že pro státního příslušníka členského státu může být žádoucí z důvodů hospodářských nebo pro zachování rodinné jednoty na území Unie, aby s ním mohli jeho rodinní příslušníci, kteří nemají státní příslušnost členského státu, pobývat na území Unie, nestačí sama o sobě k učinění závěru, že by občan Unie byl nucen opustit území Unie, kdyby takové právo nebylo přiznáno“.⁴⁶¹

458 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 17. září 2002, *Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department*, C-413/99.

459 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 23. února 2010, *Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth a Secretary of State for the Home Department*, C-480/08; rozsudek Soudního dvora Evropské unie (velkého senátu) ze dne 23. února 2010, *London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim a Secretary of State for the Home Department*, C-310/08. Vzděláváním dětí migrantů se dále zabývá oddíl 8.2.

460 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 8. března 2011, *Gerardo Ruiz Zambrano proti Office national de l'emploi (ONEm)*, C-34/09.

461 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 15. listopadu 2011, *Murat Dereci a další proti Bundesministerium für Inneres*, C-256/11, bod 68. Viz také rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 8. listopadu 2012, *Yoshikazu Iida proti městu Ulm*, C-40/11. Více viz FRA a EPLP (2014), s. 125–127.

Směrnice o volném pohybu výslovně stanoví, že případné výjimečné vyhoštění dětí by mělo být v souladu s ustanoveními Úmluvy o právech dítěte (24. bod odůvodnění). Navíc čl. 28 odst. 3 písm. b) potvrzuje ochranu dětí před vyhoštěním kromě případů, kdy je vyhoštění v jejich nejlepším zájmu a v souladu s Úmluvou o právech dítěte.

Co se týče dětí žádajících o azyl, jejichž žádost byla zamítnuta, směrnice o navrácení uvádí, že rozhodnutí o navrácení dětí bez doprovodu by se měla zakládat na nejvlastnějším zájmu dítěte (článek 10). Navíc před vyhoštěním dítěte bez doprovodu z členského státu se orgány tohoto členského státu musí ujistit, že toto dítě bude navráceno člena své rodiny, ustanovenému opatrovníkovi nebo do odpovídajícího přijímacího zařízení ve státě návratu (čl. 10 odst. 2).

V případech, kdy jsou děti žádající o azyl navráceny za účelem posouzení žádosti o azyl do jiného členského státu, dublinské nařízení stanoví, že při používání těchto rozhodnutí musí být na mysli zásada nejlepšího zájmu (článek 6). Nařízení dále stanoví kontrolní seznam faktorů, který má úřadům pomoci určit, co je v nejlepším zájmu dítěte. Patří sem náležité zohlednění možnosti opětovného sloučení rodiny dítěte, blaha a sociálního vývoje dítěte, jeho bezpečnosti a ochrany, zejména pokud existuje riziko, že se dítě stane obětí obchodování s lidmi, a názorů dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vyspělosti.

Příklad: Ve věci *The Queen, na žádost MA a další proti Secretary of State for the Home Department*⁴⁶² musel Soudní dvůr Evropské unie určit, který stát je zodpovědný v případě dítěte bez doprovodu, jež podalo žádosti o azyl v různých členských státech EU a jež nemělo v jiných členských státech EU žádnou rodinu ani příbuzné. Soudní dvůr Evropské unie objasnil, že pokud v žádném členském státě oprávněně nepobývá žádný rodinný příslušník, je povinen posoudit tuto žádost stát, ve kterém je dítě fyzicky přítomno. Při tom se opřel o čl. 24 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie, podle kterého musí být při všech činnostech týkajících se dětí prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte.

V rámci práva Rady Evropy státy v zásadě smějí zasahovat do práva na respektování rodinného života v souladu s čl. 8 odst. 2 EÚLP.

⁴⁶² Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 6. června 2013, *The Queen, na žádost MA a další proti Secretary of State for the Home Department*, C-648/11.

Příklad: Věc *Gül proti Švýcarsku*⁴⁶³ se týká stěžovatele, který žil ve Švýcarsku se svou manželkou a dcerou, přičemž všem byla udělena povolení k pobytu z humanitárních důvodů. Stěžovatel chtěl do Švýcarska přivést také svého nezletilého syna, kterého nechali v Turecku, ale švýcarské orgány odmítly tuto žádost schválit hlavně z toho důvodu, že stěžovatel neměl dostatek prostředků k zajištění své rodiny. ESLP rozhodl, že opuštěním Turecka stěžovatel sám způsobil odloučení od svého syna. Jeho poslední návštěvy Turecka ukázaly, že původní důvody žádosti o politický azyl ve Švýcarsku již neplatí. Neexistovaly překážky, které by rodině bránily usadit se v zemi svého původu, kde stále žil jejich nezletilý syn. I když soud uznal, že situace rodiny je z lidského hlediska velmi složitá, neshledal porušení článku 8 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Üner proti Nizozemsku*⁴⁶⁴ bylo potvrzeno, že při určování toho, zda je vyhoštění přiměřenou reakcí, by se mělo přihlížet k dopadu, jaký bude mít na případné děti v rodině. V rámci toho je třeba přihlížet k nejvlastnějšímu zájmu a blahu dětí, zejména k závažnosti potíží, se kterými se děti v zemi, do níž má být stěžovatel vyhoštěn, pravděpodobně setkají, a k pevnosti sociálních, kulturních a rodinných vazeb na hostitelskou zemi a cílovou zemi.

Příklad: Věc *Tarakhel proti Švýcarsku*⁴⁶⁵ se týká odmítnutí švýcarských orgánů zabývat se žádostí afghánského páru a jejich šesti dětí o azyl a rozhodnutí poslat je zpět do Itálie. ESLP shledal, že vzhledem k současné situaci v oblasti systému přijímání v Itálii a k neexistenci podrobných a spolehlivých informací o konkrétním cílovém zařízení si švýcarské orgány nemohou být dostatečně jisty tím, jestli v případě navrácení do Itálie bude o stěžovatele postaráno způsobem přiměřeným věku dětí. ESLP tedy shledal, že pokud švýcarské orgány pošlou stěžovatele zpět do Itálie podle nařízení Dublin II, aniž by nejdříve získaly od italských orgánů individuální ujištění, že o stěžovatele bude postaráno způsobem přiměřeným věku dětí a že rodina zůstane pohromadě, dojde k porušení článku 3 EÚLP.

463 Rozsudek ESLP ze dne 19. února 1996, *Gül proti Švýcarsku*, č. 23218/94.

464 Rozsudek ESLP ze dne 18. října 2006, *Üner proti Nizozemsku*, č. 46410/99, body 57–58. Viz také rozsudek ze dne 2. srpna 2001, *Boultif proti Švýcarsku*, č. 54273/00.

465 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 4. listopadu 2014, *Tarakhel proti Švýcarsku*, č. 29217/12.

V rámci mezinárodního práva stát v případě zajištění, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrti na požádání poskytne dítěti nebo rodičům nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) člena (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte (čl. 9 odst. 4 Úmluvy o právech dítěte).

9.6. Přístup ke spravedlnosti⁴⁶⁶

Klíčový bod

- Děti migrantů mají právo na účinný právní prostředek nápravy.

V rámci práva EU jsou práva dětí na přístup ke spravedlnosti v souvislosti s přistěhovalectvím stanovena v řadě různých nástrojů. V první řadě je právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces stanoveno v článku 47 Listiny základních práv Evropské unie. Patří sem právo, aby věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, včetně možnosti poradit se, být obhajován a být zastupován podle článku 48. V případě dětských migrantů podporuje uvedená práva řada sekundárních legislativních ustanovení. Zejména dublinské nařízení ukládá členským státům povinnost zajistit, aby dítě bez doprovodu zastupoval odborník s vhodnou kvalifikací, který má přístup ke všem příslušným informacím ve spisu dítěte (článek 6). Paralelní ustanovení obsahuje kvalifikační směrnice (článek 31) a směrnice o azylovém řízení (článek 25). Právo dětí na právní zastoupení také podporuje jejich právo na přístup ke službám podpory pro oběti a k důvěrným službám odborné podpory podle článku 8 směrnice 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu (dále jen „směrnice o obětech“).⁴⁶⁷

Práva spojená s přístupem ke spravedlnosti však nejsou neomezená a mohou být věkově podmíněná. Například směrnice o azylovém řízení umožňuje

⁴⁶⁶ Viz také FRA a ESLP (2014), oddíl 4.5 o právní pomoci v azylových řízeních a řízeních o navrácení.

⁴⁶⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, Úř. věst. L 315, 2012, s 55.

členským státům „upustit od ustanovení [zákonného] zástupce, pokud nezletilá osoba bez doprovodu se vši pravděpodobností dovrší 18 let před vydáním rozhodnutí v prvním stupni“ (čl. 25 odst. 2).

V rámci práva Rady Evropy ESLP vyloučil použitelnost článku 6 (právo na spravedlivé řízení) ve věcech rozhodnutí o vstupu, pobytu a deportaci státních příslušníků třetích zemí.⁴⁶⁸ Za určitých okolností se však lze opřít o článek 13 EÚLP (právo na účinný právní prostředek nápravy).

Příklad: Věc *Rahimi proti Řecku*⁴⁶⁹ se týká podmínek, ve kterých byl dětský migrant z Afghánistánu, jenž vstoupil do Řecka protiprávním způsobem, držen v zajišťovacím zařízení a následně propuštěn za účelem vyhoštění. ESLP shledal porušení článku 13 EÚLP s tím, že informační brožura poskytnutá stěžovateli neuvádí, jak postupovat při podání stížnosti policejnímu řediteli. Stěžovatel navíc nebyl informován v jazyce, kterému rozuměl, o dostupných opravných prostředcích, jež mohl využít k podání stížnosti na podmínky svého zajištění. ESLP, který se opíral o zprávy Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení či trestání, konstatoval, že v Řecku neexistuje nezávislý orgán pro kontrolu zajišťovacích zařízení donucovacích orgánů. Konstatoval také, že neexistuje nestranný orgán zajišťující účinnost prostředků nápravy. Na základě toho tedy shledal porušení článku 3, čl. 5 odst. 1 a 4 a článku 13 EÚLP.

Evropská sociální charta požaduje, aby státy podporovaly právní (jakož i sociální a hospodářský) rozvoj rodiny (článek 16). Čl. 19 odst. 1 navíc požaduje, aby státy udržovaly „přiměřené a bezplatné služby“ a zajistily migrujícím pracovníkům a jejich rodinám získávání přesných informací o vystěhovalectví a přistěhovalectví. Podobný požadavek na „informování“ (který je středobodem přístupu migrantů ke spravedlnosti) obsahuje článek 6 Evropské úmluvy o právním postavení migrujících pracovníků, ale rozsáhlejší ustanovení, jimiž se řídí „právo [...] obracet se na příslušné soudy a správní úřady“ (článek 26), jsou zaměřena výlučně na migrující pracovníky, nikoli na jejich rodinné příslušníky.⁴⁷⁰

⁴⁶⁸ Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 5. října 2000, *Maaouia proti Francii*, č. 39652/98.

⁴⁶⁹ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2011, *Rahimi proti Řecku*, č. 8687/08 (k dispozici ve francouzštině).

⁴⁷⁰ Rada Evropy, *Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků*, CETS č. 93, 1977.

Kromě toho stojí za povšimnutí, že Rada Evropy zpracovala velmi komplexní pokyny o justici vstřícné k dětem, které stanoví, jak by veškerá soudní a správní řízení, včetně imigračních řízení, měla být uzpůsobena pro potřeby dětí.⁴⁷¹

V rámci mezinárodního práva má pro děti migrantů zbavené svobody obzvláštní význam článek 37 Úmluvy o právech dítěte, jelikož těmto dětem zajišťuje právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

471 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Pokyny o justici vstřícné k dětem*, 17.11.2010.

10

Ochrana spotřebitele a ochrana údajů

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, článek 38 Smlouva o fungování Evropské unie, článek 169 Směrnice o právech spotřebitelů (2011/83/EU) Směrnice o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům (2005/29/ES) Směrnice o obecné bezpečnosti výrobků (2001/95/ES) Směrnice o klinických hodnoceních (2001/20/ES) Rozsudek Soudního dvora Evropské unie, 2008, <i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG</i>, C-244/06 (internetový prodej DVD) Rozsudek Soudního dvora Evropské unie, 2004, <i>Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH proti Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn</i>, C-36/02 (licence k hraní hry) Nařízení č. 536/2014 o klinických hodnoceních humánních léčivých přípravků Směrnice o potravinách určených pro zvláštní výživu (2009/39/ES) Směrnice o bezpečnosti hraček (2009/48/ES) Směrnice týkající se výrobků, jejichž skutečná povaha není rozpoznatelná, a které proto ohrožují zdraví nebo bezpečnost spotřebitelů (87/357/EHS) Směrnice o televizi bez hranic (89/552/EHS) Směrnice o audiovizuálních mediálních službách (2010/13/EU)	Ochrana dětí jakožto spotřebitelů	Evropská úmluva o přeshraniční televizi

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv Evropské unie, články 7 (respektování soukromého a rodinného života), 8 (ochrana osobních údajů) a 52 (rozsah a výklad práv a zásad) Smlouva o fungování Evropské unie, článek 16 Směrnice o ochraně údajů (95/46/ES)	Děti a ochrana údajů	EÚLP, článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Rozsudek ESLP, 2008, <i>K. U. proti Finsku</i>, č. 2872/02 (inzerát na internetu) Rozsudek ESLP, 2013, <i>Avilkina a další proti Rusku</i>, č. 1585/09 (poskytnutí zdravotnické dokumentace) Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat

Tato kapitola se zabývá evropskými právními předpisy a judikaturou v oblasti ochrany spotřebitele a ochrany údajů. Na úrovni EU existuje množství právních předpisů a judikatury, jelikož Smlouva o fungování Evropské unie výslovně stanoví příslušnost EU v těchto záležitostech. Příspěvek Rady Evropy v této oblasti je omezenější. Na úrovni smluv existují dvě hlavní úmluvy o sdělovacích prostředcích a ochraně údajů. Také ESLP rozhodl v řadě věcí, které se týkají ochrany údajů fyzických osob.

Tyto oddíly se soustředí na zvláštní aspekty právních předpisů v oblasti ochrany spotřebitele, které se týkají dětí ([oddíl 10.1](#)), a na ochranu údajů ([oddíl 10.2](#)). U každé z těchto otázek se analyzuje obecný právní rámec a jeho použitelnost na děti a popřípadě zvláštní normy týkající se ochrany dětí.

10.1. Ochrana dětí jakožto spotřebitelů

Klíčové body

- Podle Soudního dvora Evropské unie má nejvlastnější zájem dětských spotřebitelů a ochrana jejich práv přednost před požadavky ve veřejném zájmu, které odůvodňují omezení volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu.
- Dětem jakožto spotřebitelům by měly být poskytnuty příslušné informace, aby mohly zvážit všechny příslušné skutečnosti a provést informovanou volbu.
- Nekalé obchodní praktiky jsou takové praktiky, které nesplňují zásadu náležité profesionální péče a mohou ovlivnit rozhodnutí dospělých i dětských spotřebitelů o obchodních transakcích.
- Děti lze zařadit do klinických hodnocení, pouze jsou-li důvody předpokládat, že by jim podávání léčivého přípravku přineslo přímý prospěch, který by převážil riziko.
- Právo EU a Rady Evropy omezuje objem marketingu, kterému smějí být děti vystaveny, aniž by jej zakazovalo jako takový.
- Děti mají nárok na zvláštní ochranu, ze které vyplývá ochrana proti veškeré reklamě i teleshoppingu, jež by jim mohly způsobit morální nebo psychickou újmu.
- Je zakázáno vkládat reklamy na výrobky do dětských pořadů.

10.1.1. Práva spotřebitelů

V rámci práva EU jsou hlavní pilíře ochrany spotřebitele stanoveny v čl. 169 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie a v článku 38 Listiny základních práv Evropské unie. Soudní dvůr Evropské unie uznává, že nejvlastnější zájem dítěte má přednost před požadavky ve veřejném zájmu, které odůvodňují omezení svobody společného trhu.

Příklad: Věc *Dynamic Medien*⁴⁷² se týká internetového prodeje DVD s japonskými kreslenými seriály v Německu. Uvedené kreslené seriály byly ve Spojeném království schváleny pro děti starší 15 let. Příslušný německý orgán je neohodnotil jako vhodné. Hlavní otázkou pro Soudní dvůr Evropské

⁴⁷² Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. února 2008, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG*, C-244/06.

unie bylo, zda je zákaz v Německu v rozporu se zásadou volného pohybu. Soudní dvůr Evropské unie shledal, že hlavním účelem německého zákona je chránit děti před informacemi, které by byly na újmu jejich blahu. Rozhodl, že omezení volného pohybu zboží není nepřiměřené, pokud nejde nad rámec toho, co je nezbytné k dosažení cíle chránit děti, o který dotčený členský stát usiluje.

Příklad: Věc *Omega*⁴⁷³ se týká provozování „laserdromu“ v Německu. Součástí hry, která se v „laserdromu“ hrála, bylo zasáhnout senzorové snímače umístěné na vestách hráčů. Vybavení ke hře dodávala britská společnost a hra i vybavení byly ve Spojeném království legálně uvedeny na trh. Hra byla v Německu zakázána z důvodu, že je v rozporu se základními hodnotami, jako je lidská důstojnost. Soudní dvůr Evropské unie shledal, že omezení uložené německými orgány není v rozporu s právem EU, jelikož bylo řádně odůvodněno důvody veřejného pořádku.

Nejnovější přezkum právních předpisů EU v oblasti ochrany spotřebitele vyústil v přijetí směrnice 2011/83/EU o právech spotřebitelů, jejímž cílem je plně harmonizovat vnitrostátní zákony o smlouvách o prodeji na dálku a smlouvách uzavřených mimo obchodní prostory, ale i o jiných typech spotřebitelských smluv.⁴⁷⁴ Záměrem je nalézt rovnováhu mezi vysokou úrovní ochrany spotřebitele a konkurenceschopností podniků. Podle čl. 3 odst. 3 písm. a) se směrnice o právech spotřebitelů nevztahuje na smlouvy týkající se sociálních služeb, včetně oblasti sociálního bydlení, péče o děti a podpory rodin a osob, které se trvale nebo dočasně nacházejí v nouzové situaci, a to včetně dlouhodobé péče. K sociálním službám patří služby pro děti a mládež, služby na pomoc rodinám, rodičům samoživitelům a starším osobám a služby pro přistěhovalce. Směrnice o právech spotřebitelů věnuje zvláštní pozornost informacím poskytovaným před uzavřením smluv. Její „požadavky na informace“ vycházejí z předpokladu, že budou-li spotřebitelům, včetně dětí, poskytnuty náležité informace, budou moci zvážit veškeré příslušné skutečnosti a provést informovaný výběr.

473 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. října 2004, *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH proti Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*, C-36/02.

474 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, Úř. věst. L 304, 2011, s. 64 (měla být provedena do 13. prosince 2013).

10.1.2. Nekalé obchodní praktiky vůči dětem

V rámci práva EU se veškerými transakcemi mezi podniky a spotřebiteli (ať již uskutečňovanými off-line, nebo on-line a týkajícími se jak zboží, tak služeb) zabývá směrnice 2005/29/ES o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu⁴⁷⁵. Děti jsou ve směrnici o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu zahrnuty do kategorie „zranitelných spotřebitelů“ (čl. 5 odst. 3). Rozhodnutí o obchodních transakcích nelze přijímat na základě obtěžování, donucování, nepatřičného ovlivňování nebo zavádějících informací a dětští spotřebitelé mají právo činit tato rozhodnutí svobodně. Směrnice zakazuje činnosti v oblasti uvádění produktů na trh a reklamy, které vedou k záměně s jinými produkty nebo ochrannými známkami jiného soutěžitele, a vyžaduje, aby spotřebitelům byly jasným a srozumitelným způsobem a ve vhodném čase poskytnuty veškeré potřebné informace, jež spotřebitelům umožní provést rozhodnutí o obchodní transakci (články 6 a 7).

10.1.3. Bezpečnost výrobků

V rámci práva EU existuje komplexní rámec, který zajišťuje, aby se na trh dostávaly pouze bezpečné a jinak vyhovující výrobky. Zejména směrnice 2001/95/ES o obecné bezpečnosti výrobků věnuje zvláštní pozornost bezpečnosti dětí, neboť je řadí do kategorie spotřebitelů, kteří mohou být obzvláště citliví na rizika představovaná danými výrobky (8. bod odůvodnění směrnice o obecné bezpečnosti výrobků). Proto je třeba posuzovat bezpečnost výrobku s ohledem na veškeré příslušné aspekty, zejména na kategorie spotřebitelů, kterým je výrobek určen.

Směrnice Rady 87/357/EHS je směrnice o zvláštní bezpečnosti výrobků a zabývá se sbližováním právních předpisů členských států týkajících se výrobků, jejichž skutečná povaha není rozpoznatelná, a které proto ohrožují zdraví nebo bezpečnost spotřebitelů.⁴⁷⁶ Zakazuje uvádění na trh, dovoz a výrobu výrobků, které vypadají jako potraviny, ale nejsou jedlé. Členské státy musí provádět kontroly, aby zajistily, že se tyto výrobky neuvádějí na trh. Zakáže-li členský

⁴⁷⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004, Úř. věst. L 149, 2005, s. 22.

⁴⁷⁶ Směrnice Rady 87/357/EHS ze dne 25. června 1987 o sbližování právních předpisů členských států týkajících se výrobků, jejichž skutečná povaha není rozpoznatelná, a které proto ohrožují zdraví nebo bezpečnost spotřebitelů, Úř. věst. L 192, 1987, s. 49.

stát výrobek podle podmínek této směrnice, musí informovat Komisi a poskytnout jí podrobnosti, aby mohla informovat ostatní členské státy. Zejména otázkou bezpečnosti hraček se podrobněji zabývá [oddíl 10.1.6](#).

10.1.4. Klinická hodnocení na dětech

V rámci práva EU směrnice 2001/20/ES⁴⁷⁷ o sblížování právních a správních předpisů členských států týkajících se uplatňování správné klinické praxe při provádění klinických hodnocení humánních léčivých přípravků řadí děti mezi zranitelné osoby, které nejsou způsobilé poskytnout právoplatný souhlas s klinickými hodnoceními (3. bod odůvodnění). Děti lze do klinických hodnocení zařadit, pouze přinese-li jim podávání léčivého přípravku přímý prospěch, který převáží riziko (3. bod odůvodnění). Klinická hodnocení by měla subjektům poskytovat nejlepší možnou ochranu (článek 4).

Obdobně obsahuje zvláštní ustanovení o dětech v kategorii zranitelných skupin obyvatelstva nařízení (EU) č. 536/2014 o klinických hodnoceních humánních léčivých přípravků (čl. 10 odst. 1). Cílem tohoto nařízení je postupně nahradit směrnicí 2001/20/ES.⁴⁷⁸ Vyžaduje, aby žádosti o povolení klinických hodnocení, která se týkají dětí, byly pečlivě posouzeny. S konáním klinického hodnocení musí souhlasit zákonný zástupce dítěte jakož i dítě, je-li schopno utvořit si názor (čl. 29 odst. 1 a 8). Nařízení stanoví zvláštní podmínky pro provádění bezpečných klinických hodnocení na dětech a získání jejich informovaného souhlasu (článek 32). K těmto podmínkám patří, že subjektu nejsou poskytovány žádné pobídky či finanční podněty, kromě náhrady výdajů a ušlého zisku přímo souvisejících s účastí v klinickém hodnocení, účelem klinického hodnocení je výzkum v oblasti léčby zdravotního stavu, který se vyskytuje pouze u dětí, a na základě vědecky podložených důvodů lze očekávat, že účast v klinickém hodnocení bude: pro dotčeného nezletilého přímým přínosem, který převáží nad souvisejícími riziky a zátěží, nebo určitým přínosem pro populaci zastoupenou dotčeným nezletilým a ve srovnání se standardní léčbou zdravotního stavu nezletilého bude pro dotčeného nezletilého představovat pouze minimální riziko a zátěž. Klinická hodnocení lze na dětech provádět bez předchozího získání

477 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/20/ES ze dne 4. dubna 2001 o sblížování právních a správních předpisů členských států týkajících se uplatňování správné klinické praxe při provádění klinických hodnocení humánních léčivých přípravků, Úř. věst. L 121, 2001, s. 34.

478 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 536/2014 ze dne 16. dubna 2014 o klinických hodnoceních humánních léčivých přípravků a o zrušení směrnice 2001/20/ES, Úř. věst. L 158, 2014, s. 1.

jejich souhlasu nebo souhlasu jejich zákonného zástupce pouze v naléhavých situacích (čl. 35 odst. 1).

10.1.5. Potraviny pro kojence a malé děti

V rámci práva EU se směrnice 2009/39/ES o potravinách určených pro zvláštní výživu⁴⁷⁹ zaměřuje na výživové složení a bezpečnost potravin vyráběných konkrétně pro kojence a děti mladší 12 měsíců. Její pravidla se týkají počáteční a pokračovací kojenecké výživy, obilných příkrmů a ostatních příkrmů určených pro kojence a malé děti a přídavných látek v potravinách pro kojence a malé děti. Cílem směrnice je zaručit bezpečnost výrobků a poskytovat spotřebiteli vhodné výrobky a příslušné informace. Směrnice mimo jiné stanovuje, že zvláštní výživa musí splňovat zvláštní nutriční požadavky určitých skupin osob, včetně zdravých kojenců nebo malých dětí (čl. 1 odst. 3 písm. c)).

10.1.6. Bezpečnost hraček

V rámci práva EU směrnice 2009/48/ES o bezpečnosti hraček⁴⁸⁰ vymezuje v článku 2 hračky jako „výrobky navržené nebo určené, výlučně či nevýlučně, ke hraní dětem mladším 14 let“.⁴⁸¹ Příloha I stanoví nevýčerpávající seznam předmětů, které se nepovažují za hračky, ale které by za ně mohly být zaměněny. Některé hračky vyloučené z působnosti směrnice uvádí také čl. 2 odst. 2. Směrnice o bezpečnosti hraček také zpřísňuje normy v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví, neboť omezuje množství některých chemických látek, které může obsahovat materiál používaný k výrobě hraček (článek 10).⁴⁸²

479 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/39/ES ze dne 6. května 2009 o potravinách určených pro zvláštní výživu, Úř. věst. L 124, 2009, s. 21.

480 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/48/ES ze dne 18. června 2009 o bezpečnosti hraček, Úř. věst. L 170, 2009.

481 Tamtéž, čl. 2 odst. 1.

482 Evropská komise také za účelem zlepšení bezpečnosti hraček uzavřela s evropským hračkářským výrobním odvětvím/obchodníky s hračkami „dobrovolné dohody“. Více viz: http://ec.europa.eu/growth/sectors/toys/safety/index_en.htm.

10.1.7. Děti a reklama

V rámci práva EU směrnice 2010/13/EU o audiovizuálních mediálních službách⁴⁸³ rozšířila rozsah právní úpravy směrnice 89/552/EHS o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících provozování televizního vysílání (dále jen „směrnice o televizi bez hranic“). Směrnice o audiovizuálních mediálních službách se zabývá omezením množství, kvality a obsahu marketingu, kterému směji být děti vystaveny, neboť upravuje délku reklamy (články 20, 24 a 27). Zakazuje umístění produktu do pořadů pro děti (článek 11) a povoluje členským státům zakázat, aby se sponzorské logo objevovalo během pořadů pro děti (čl. 10 odst. 4).⁴⁸⁴ Směrnice o audiovizuálních mediálních službách vyvažuje ochranu dětí s dalšími významnými demokratickými hodnotami, jako je svoboda projevu, a podporuje myšlenku, že tato ochrana je možná díky nezbytné rodičovské zodpovědnosti (48. a 59. bod odůvodnění).

Účinné provádění směrnice o audiovizuálních mediálních službách doplňují doporučení z let 1998⁴⁸⁵ a 2006⁴⁸⁶ o ochraně dětí a lidské důstojnosti.

V rámci práva Rady Evropy byla první mezinárodní smlouvou, která vytvořila právní rámec pro volný pohyb přeshraničních televizních pořadů v Evropě,

483 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/13/EU ze dne 10. března 2010 o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících poskytování audiovizuálních mediálních služeb (směrnice o audiovizuálních mediálních službách), Úř. věst. L 95, 2010, s. 1.

484 Obecnější přehled o fungování směrnice o audiovizuálních mediálních službách je uveden v dokumentech: COM(2012) 203 final, zpráva Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o uplatňování směrnice 2010/13/EU o audiovizuálních mediálních službách, Brusel, 4.5.2012 a průvodní dokument SWD(2012) 125 final, *Commission Staff Working Document attached to the First Report from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic And Social Committee And The Committee of the Regions on the Application of Directive 2010/13/EU 'Audiovisual Media Services'* [pracovní dokument útvarů Komise připojený k první zprávě Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o uplatňování směrnice 2010/13/EU o audiovizuálních mediálních službách], Brusel, 4.5.2012.

485 Doporučení Rady 98/560/ES ze dne 24. září 1998 o rozvoji konkurenceschopnosti evropského průmyslu audiovizuálních a informačních služeb podporou vnitrostátních rámců zaměřených na dosažení srovnatelné a účinné úrovně ochrany nezletilých osob a lidské důstojnosti, Úř. věst. L 270, 1998.

486 Doporučení Evropského parlamentu a Rady 2006/952/ES ze dne 20. prosince 2006 o ochraně nezletilých osob a lidské důstojnosti a o právu na odpověď v souvislosti s konkurenceschopností evropského průmyslu audiovizuálních a on-line informačních služeb, Úř. věst. L 378, 2006.

Evropská úmluva o přeshraniční televizi⁴⁸⁷. Konkrétně chrání děti a mládež (čl. 7 odst. 2), například zakazuje vysílání pornografických a násilných materiálů a pořadů podněcujících rasovou nenávist. Určuje pravidla reklamy a upravuje čas určený pro reklamy a reklamní přerušení.

10.2. Děti a ochrana osobních údajů

Klíčové body

- V rámci práva EU a Rady Evropy byla ochrana osobních údajů uznána jako základní právo.
- Právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence (článek 8 EÚLP) zahrnuje právo na ochranu osobních údajů.
- Děti mají kromě jiných práv, která se týkají jejich osobních údajů, právo podat proti zpracování svých údajů námitku s výjimkou případů, kdy jsou k tomu závažné legitimní důvody.

10.2.1. Evropské právo v oblasti ochrany údajů

V rámci práva EU je EU způsobilá přijímat právní předpisy v záležitostech ochrany údajů (článek 16 Smlouvy o fungování Evropské unie).⁴⁸⁸ Čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie obsahuje klíčové zásady ochrany údajů (korektní zpracování, souhlas dotčené osoby nebo jiný oprávněný důvod stanovený zákonem a právo na přístup a opravu), přičemž čl. 8 odst. 3 vyžaduje, aby na dodržování pravidel ochrany údajů dohlížel nezávislý orgán. Právo na ochranu osobních údajů stanovené v článku 8 lze omezit zákonem, a pokud jsou respektovány zásady demokratické společnosti, jako jsou práva a svobody druhého (článek 52 listiny).⁴⁸⁹

487 Rada Evropy, *Evropská úmluva o přeshraniční televizi*, CETS č. 132, 1989. Pozměněna podle ustanovení *protokolu*, CETS č. 171, 2002.

488 Obecný přehled o evropském právu v oblasti ochrany údajů je uveden v publikaci agentury FRA a Rady Evropy (2014).

489 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 24. listopadu 2011, spojené věci *Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) a Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo (FECEMD) proti Administración del Estado*, C-468/10 a C-469/10, bod 48; rozsudek Soudního dvora Evropské unie (velkého senátu) ze dne 29. ledna 2008, *Productores de Música de España (Promusicae) proti Telefónica de España SAU*, C-275/06, bod 68.

Ochrana osobních údajů se ukázala být jednou z klíčových oblastí evropského práva, které se týká soukromí. Hlavním nástrojem v této oblasti je směrnice 95/46/ES o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (směrnice o ochraně údajů)⁴⁹⁰.

Protože zpracování údajů probíhá v uzavřených prostorách, které nejsou otevřeny veřejnosti, děti ani ostatní subjekty údajů si zpracování svých vlastních osobních údajů obvykle nejsou vědomy. S cílem vyvážit zranitelnost subjektů údajů zaručuje evropské právo dětem (i ostatním subjektům údajů) zvláštní lidská práva, například právo být informován o sběru údajů, právo na přístup k uchovávaným údajům, právo dozvědět se o podrobnostech zpracování, právo podat námitku v případě nepřípustného zpracování a právo na opravu, výmaz a blokování údajů.

Správce zpracování musí v souvislosti se zpracováním údajů poskytovat adekvátní informace (články 10 a 11 směrnice o ochraně údajů). Přeložíme-li to do dětské řeči, znamená to, že jazyk a podoba informací musí být uzpůsobeny úrovni vyspělosti a chápání dětí. Informace musí minimálně zahrnovat účel zpracování a totožnost a kontaktní údaje správce (čl. 10 písm. a) a b) směrnice o ochraně údajů).

Směrnice o ochraně údajů stanoví souhlas subjektů údajů bez ohledu na citlivost zpracovávaných údajů (články 7, 8 a 14). Postup souhlasu vstřícný k dětem by zahrnoval zohlednění postupně se vyvíjejících schopností dítěte. Prvním stupněm je dotázání dítěte jeho zákonným zástupcem před poskytnutím souhlasu, dalším současný souhlas dítěte a jeho zákonného zástupce a posledním stupněm výhradní souhlas dospívajícího.

Subjekty údajů mají právo na výmaz údajů, z čehož vyplývá možnost nechat své osobní údaje na základě žádosti odstranit nebo vymazat, a také právo podat proti zpracování svých osobních údajů námitku. Druhé uvedené právo má pro děti čím dál tím větší význam kvůli masivnímu množství osobních údajů dětí šířených a dostupných prostřednictvím sociálních sítí. Ačkoli se Soudní dvůr Evropské unie ještě nezabýval věcmi, které by se týkaly dětí, v nedávné věci, jež se týkala dospělého stěžovatele, rozhodl, že právo podat námitku platí pro údaje a informace „zejména v případě, že se zdají nepřiměřenými, jsou

⁴⁹⁰ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (směrnice o ochraně údajů), Úř. věst. L 281, 1995.

nepodstatné nebo již nepodstatné nebo přesahují míru s ohledem na uvedené účely a uplynulý čas“.⁴⁹¹ Soudní dvůr Evropské unie také rozhodl, že použitelnost práva podat námitku musí být vyvážena jinými základními právy.

V rámci práva Rady Evropy ESLP vykládá právo na ochranu osobních údajů podle článku 8 EÚLP. Soud zkoumá situace, ve kterých vyvstává otázka ochrany údajů, včetně odposlechu komunikace,⁴⁹² různých forem dohledu⁴⁹³ a ochrany před uchováváním osobních údajů orgány veřejné moci.⁴⁹⁴ ESLP navíc rozhodl, že vnitrostátní právo musí stanovit vhodná opatření, která zajistí opravné prostředky proti porušením práv na ochranu údajů.

Příklad: Ve věci *K. U. proti Finsku*⁴⁹⁵ bylo stěžovatelem dítě, které si stěžovalo, že jeho jménem byl zveřejněn inzerát sexuální povahy na internetové seznamce. Poskytovatel služby odmítl odhalit totožnost osoby, která informace zveřejnila, kvůli povinnostem týkajícím se zachování důvěrnosti podle finského práva. Stěžovatel tvrdil, že vnitrostátní právo nezajišťuje dostatečnou ochranu před takovým jednáním soukromé osoby, která na internet umísťuje inkriminující údaje o stěžovateli. ESLP rozhodl, že státy mají pozitivní povinnosti, které zahrnují přijetí opatření, jež mají zajistit respektování soukromého života i v oblasti vztahů mezi jednotlivci. Ve věci stěžovatele vyžadovala praktická a účinná ochrana jeho osoby, aby byly podniknuty účinné kroky k identifikaci a stíhání pachatele. Stát však takovou ochranu neposkytoval a soud shledal porušení článku 8 EÚLP.⁴⁹⁶

Příklad: Věc *Avilkina a další proti Rusku*⁴⁹⁷ se týká poskytnutí zdravotnické dokumentace dvouleté dívky státnímu zástupci na základě jeho žádosti

491 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie (velkého senátu) ze dne 13. května 2014, *Google Spain SL a Google Inc. proti Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) a Mario Costeja González*, C-131/12, bod 93.

492 Viz například: rozsudek ESLP ze dne 2. srpna 1984, *Malone proti Spojenému království*, č. 8691/79; rozsudek ESLP ze dne 3. dubna 2007, *Copland proti Spojenému království*, č. 62617/00.

493 Viz například: rozsudek ESLP ze dne 6. září 1978, *Klass a další proti Německu*, č. 5029/71; rozsudek ESLP ze dne 2. září 2010, *Uzun proti Německu*, č. 35623/05.

494 Viz například: rozsudek ESLP ze dne 26. března 1987, *Leander proti Švédsku*, č. 9248/81; rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 4. prosince 2008, *S. a Marper proti Spojenému království*, č. 30562/04 a 30566/04.

495 Rozsudek ESLP ze dne 2. prosince 2008, *K. U. proti Finsku*, č. 2872/02. Více viz kapitola 4.

496 FRA a Rada Evropy (2014), s. 122.

497 Rozsudek ESLP ze dne 6. června 2013, *Avilkina a další proti Rusku*, č. 1585/09.

být informován o veškerých odmítnutích transfúzí krve svědky Jehovovými. Soud sice uznal, že zájmy pacienta a společenství jako celku na zachování důvěrnosti zdravotnické dokumentace může vyvážit zájem vyšetřit trestný čin, ale konstatoval, že stěžovatelka není podezřelá ani obviněná v trestním řízení. Kromě toho mohli zdravotníci, kteří stěžovatelku ošetřovali, požádat o soudní povolení transfúze krve, kdyby byli přesvědčeni, že je její život ohrožen. Jelikož žádost o poskytnutí důvěrné zdravotnické dokumentace stěžovatelky nebyla podložena naléhavou sociální situací, shledal ESLP porušení článku 8 EÚLP.

Příklad: Ve věci *S. a Marper proti Spojenému království*⁴⁹⁸ byly otisky prstů a DNA jedenáctiletého chlapce odebrané v souvislosti s podezřením z pokusu o loupež uchovávány bez časového omezení, i když byl chlapec nakonec osvobozen. Vzhledem k charakteru a množství osobních informací obsažených v buněčných vzorcích a profilech DNA samotné jejich uchovávání představovalo zásah do práva prvního stěžovatele na respektování soukromého života. Hlavní zásady příslušných nástrojů Rady Evropy a právní předpisy a praxe ostatních smluvních stran vyžadují, aby uchovávání údajů bylo přiměřené ve vztahu k účelu shromažďování a omezené v čase, zejména v policejním sektoru. Ochrana poskytovaná článkem 8 EÚLP by byla nepřijatelně oslabena, kdyby využívání moderních vědeckých postupů v systému trestního soudnictví bylo povoleno za každou cenu a bez pečlivého vyvažování jejich potenciálních přínosů významnými zájmy v oblasti soukromého života. V tomto ohledu byla všeobecnost a nevybíravost pravomoci uchovávat údaje v Anglii a Walesu obzvláště zářezující, neboť umožňovala uchovávat údaje po neomezenou dobu a bez ohledu na charakter nebo závažnost trestného činu či na věk podezřelého. Zvláště škodlivé by uchovávání údajů mohlo být v případě nezletilých osob vzhledem k jejich zvláštní situaci a významu jejich vývoje a začlenění do společnosti. Uchovávání údajů tedy představovalo nepřiměřený zásah do práva stěžovatele na respektování soukromého života.

Úmluva Rady Evropy o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat⁴⁹⁹ (dále jen „úmluva č. 108“) se vztahuje na veškeré zpracování údajů v soukromém i veřejném sektoru a chrání osoby, včetně dětí, před zneu-

498 Rozsudky ESLP (velkého senátu) ze dne 4. prosince 2008, *S. a Marper proti Spojenému království*, č. 30562/04 a 30566/04.

499 Rada Evropy, *Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracovávání osobních dat*, CETS č. 108, 1981.

žíváním, které může zpracování osobních údajů doprovázet. Úmluva č. 108 má dodatkový protokol, který upravuje zřízení orgánů dohledu a přeshraniční tok osobních údajů do států, jež nejsou smluvními stranami úmluvy.⁵⁰⁰

Zásady stanovené v úmluvě č. 108, pokud jde o zpracování osobních údajů, se týkají poctivého a zákonného shromažďování a automatizovaného zpracování údajů, které jsou uchovávány pro stanovené a oprávněné účely a nesmí jich být použito způsobem neslučitelným s těmito účely a které rovněž nejsou uchovávány po delší dobu, než je nezbytné. Týkají se také kvality údajů. V případě neexistence řádných právních ochranných opatření je zpracování „citlivých“ údajů, jako jsou údaje o rase, politickém smýšlení, zdravotním stavu, náboženském vyznání, sexuálním životě nebo záznamu v trestním rejstříku určité osoby, zakázáno. Úmluva rovněž obsahuje právo jednotlivce, včetně dětí, být informován o tom, jaké informace jsou o něm uchovávány, a právo na jejich opravu v případě potřeby. Omezení práv stanovených úmluvou jsou možná pouze v případě vyšších zájmů, jako je bezpečnost nebo obrana státu.

V rámci mezinárodního práva je právo na ochranu údajů součástí práva dítěte na soukromí uvedeného v článku 16 Úmluvy o právech dítěte. Tento článek stanoví, že žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst. Toto právo musí dodržovat všichni, včetně zákonného zástupce dítěte.

⁵⁰⁰ Rada Evropy, *Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat* o orgánech dozoru a toku dat přes hranice, CETS č. 181, 2001.

11

Práva dětí v oblasti trestního soudnictví a alternativních (mimosoudních) řízení

EU	Témata	Rada Evropy
Listina základních práv, články 47 (právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces), 48 (presumpce nevinny a právo na obhajobu) a 49 (zásady zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů) Směrnice o právu na tlumočení a překlad (2010/64/EU) Směrnice o právu na informace (2012/13/EU) Směrnice o právu na přístup k obhájci (2013/48/EU)	Záruky spravedlivého procesu	EÚLP, článek 6 (spravedlivé řízení) Rozsudek ESLP (velkého senátu), 1999, <i>T. proti Spojenému království</i>, č. 24724/94 (děti u soudu) Rozsudek ESLP, 2008, <i>Panovits proti Kypru</i>, č. 4268/04 (přístup k obhájci)
Listina základních práv, články 4 (zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení anebo trestu) a 6 (právo na svobodu a bezpečnost)	Zajištění	EÚLP, články 3 (zákaz mučení) a 5 (právo na svobodu a osobní bezpečnost) Rozsudek ESLP, 1988, <i>Bouamar proti Belgii</i>, č. 9106/80 (zajištění za účelem výchovného dohledu) Rozsudek ESLP, 2002, <i>D. G. proti Irsku</i>, č. 39474/98 (zajištění za účelem výchovného dohledu) Rozsudek ESLP, 2008, <i>Nart proti Turecku</i>, č. 20817/04 (vyšetřovací vazba) Rozsudek ESLP, 2009, <i>Güveç proti Turecku</i>, č. 70337/01 (podmínky zajištění)

EU	Témata	Rada Evropy
Směrnice o právech obětí (2012/29/EU) Rozsudek Soudního dvora Evropské unie (velkého senátu), 2005, <i>Trestní řízení proti Marii Pupino</i> , C-105/03 (výslech nezletilých svědků)	Dětszí svědci a oběti	EÚLP, články 3 (zákaz mučení) a 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Rozsudek ESLP, 2007, <i>Kovač proti Chorvatsku</i> , č. 503/05 (dětský svědek) Rozsudek ESLP, 2002, <i>S. N. proti Švédsku</i> , č. 34209/96 (dětský svědek) Rozsudek ESLP, 2012, <i>R. R. a další proti Maďarsku</i> , č. 19400/11 (vyloučení rodiny z programu ochrany svědků)

Práva dítěte v souvislosti se soudními řízeními s mladistvými se týkají dětí obviněných z nebo stíhaných či odsouzených za spáchání trestných činů, jakož i dětí, které se soudních nebo souvisejících řízení účastní jako oběti a/nebo svědci. Postavení dětí v souvislosti se soudním systémem pro mladistvé upravují obecná ustanovení o lidských právech s významem pro dospělé i děti.

Tato kapitola uvádí přehled evropských norem s významem pro děti, které jsou účastníky soudních a alternativních řízení. Zabývá se zárukami spravedlivého procesu, včetně aktivní účasti a přístupu k obhájci, právy zajištěných mladých pachatelů, včetně vyšetřovací vazby (věcná a procesní ochranná opatření), podmínek zajištění a ochrany proti špatnému zacházení, a ochranou dětských svědků a obětí. Aspekty ochrany mají význam zvláště u nesporných alternativních řízení, která by se měla využívat, pokud mohou nejlépe sloužit nejvlastnějšímu zájmu dítěte.⁵⁰¹ V případě dětí je kladen důraz na takové základní zásady trestního soudnictví jako je například sociální integrace, vzdělávání a předcházení recidivě.⁵⁰²

501 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Pokyny o justici vstříc dětem*, 17.11.2010, bod 24.

502 Více viz Rada Evropy, Výbor ministrů (2008), *Recommendation CM/Rec (2008)11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures* [doporučení Výboru ministrů členským státům CM/Rec (2008)11 o evropských pravidlech pro mladistvé pachatele, kterým byly uloženy sankce nebo opatření], 5.11.2008, část I oddíl A bod 2.

11.1. Záruky spravedlivého procesu

Klíčové body

- Děti mají v trestním řízení nárok na spravedlivé zacházení vstřícné k dětem.
- Soudní řízení by mělo být přizpůsobeno potřebám dětí s cílem zajistit jejich aktivní účast.
- Od první fáze trestního řízení a od prvního policejního výsledku mají děti právo na přístup k obhájci.

Tento oddíl stručně nastiňuje obecné požadavky na spravedlivý proces na úrovni EU i Rady Evropy s obzvláštním důrazem na záruky spravedlivého procesu zvlášť určené pro děti.

Právo na spravedlivý proces je hlavním pilířem demokratické společnosti. Děti podezřelé nebo obviněné z trestného činu mají právo na spravedlivý proces a požívají tytéž záruky jako kdokoli jiný ve střetu se zákonem. Záruky spravedlivého procesu platí od prvního výsledku dítěte po celou dobu trvání procesu. Děti ve střetu se zákonem jsou však obzvlášť zranitelné, a mohou proto potřebovat další ochranu. Evropské orgány zpracovaly zvláštní požadavky, které zajišťují účinné splnění potřeb těchto dětí.

V rámci práva EU zavádí několik ustanovení Listiny základních práv Evropské unie základní práva přístupu ke spravedlnosti, která podporují záruky spravedlivého procesu pro dospělé i děti. Článek 47 se konkrétně zabývá právem na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces a stanoví požadavky s obzvláštním významem pro děti, například přiměřenou lhůtu na spravedlivé veřejné projednání a právo poradit se, být obhajován a být zastupován, jakož i právo na právní pomoc. Obdobně mají obzvláštní význam pro děti zásady zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů stanovené v článku 49. Kromě toho stanoví zvláštní záruky spravedlivého procesu v trestních věcech několik směrnic EU: směrnice o právu na tlumočení a překlad,⁵⁰³ směrnice o právu na

503 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, Úř. věst. L 280, 2010, s. 1.

informace⁵⁰⁴ a směrnice o přístupu k obhájci.⁵⁰⁵ První dvě jmenované směrnice neobsahují záruky zvlášť určené pro děti, ačkoli směrnice o právu na informace se obecněji zabývá situací zranitelných podezřelých nebo obviněných. Ustanoveními směrnice o přístupu k obhájci, která se týkají dětí, se zabývá [oddíl 11.2.2](#).

I při neexistenci ustanovení zvlášť určených pro děti musí členské státy při provádění ustanovení výše uvedených směrnic dodržovat Listinu základních práv Evropské unie. Proto by se v případech, kdy jsou předmětem jakéhokoli ustanovení uvedených směrnic děti, mělo náležitě přihlížet k zásadám, jako je nejvlastnější zájem dítěte, zakotveným v článku 24. Dosud nebyla Soudnímu dvoru Evropské unie předložena žádná věc, která by se týkala výkladu článku 24 listiny ve spojení s jednou z uvedených směrnic.⁵⁰⁶

Zvláštní význam má návrh směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení,⁵⁰⁷ který vypracovala Evropská komise s cílem poskytnout dětem povinný přístup k obhájci ve všech fázích trestního řízení. Stanoví také, že děti by měly být neprodleně informovány o svých právech, měly by využívat pomoc rodičů (nebo jiných vhodných osob) a měly by být vyslýchány za zavřenými dveřmi. Kromě toho by děti zbavené osobní svobody měly mít nárok na odpovídající vzdělání, poradenství a odbornou přípravu, na lékařskou péči a být drženy odděleně od dospělých.⁵⁰⁸

V rámci práva Rady Evropy jsou záruky spravedlivého procesu stanoveny v článku 6 EÚLP, na jehož základě vznikla nejrozsáhlejší judikatura ESLP. Některé výslovné záruky spravedlivého procesu uvádí čl. 6 odst. 1 EÚLP: právo na spravedlivé veřejné pojednání / vyhlášení rozsudku (není-li to v rozporu

504 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení, Úř. věst. L 142, 2012, s. 1.

505 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody, Úř. věst. L 294, 2013, s. 1.

506 Soudní dvůr Evropské unie se zabýval výkladem článku 24 v řízení ve věci mezinárodního únosu dítěte (viz [oddíl 5.4](#)).

507 Evropská komise (2013), návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, COM(2013) 822 final, Brusel, 27.11.2013.

508 Více viz [oddíl 11.2](#). Význam pro ochranu dětí může mít také návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené osobní svobody a právní pomoci v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu, COM(2013) 824 final, vypracovaný Evropskou komisí, Brusel, 27.11.2013.

se zájmy nezletilých osob), právo na projednání v přiměřené lhůtě, právo na projednání nezávislým a nestranným soudem⁵⁰⁹ a právo na projednání soudem zřízeným zákonem. Jako neodmyslitelnou součást koncepce spravedlivého řízení vypracoval ESLP tyto záruky: rovnost zbraní ve sporných řízeních, právo nevypovídat, přístup k obhájci, aktivní účast, přítomnost při projednání a odůvodněná rozhodnutí. Navíc se každý považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem (čl. 6 odst. 2 EÚLP).

Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu (čl. 6 odst. 3 písm. a) EÚLP), mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby (čl. 6 odst. 3 písm. b) EÚLP), obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru (čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP), vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky (čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP) a mít bezplatnou pomoc tlumočnicka (čl. 6 odst. 3 písm. e) EÚLP). Tyto záruky platí pro dospělé i děti. Aspekty zvláštního významu pro děti, které daly vzniknout judikatuře zvlášť určené pro děti, však zahrnují právo na aktivní účast a právo na přístup k obhájci. Proto se těmito dvěma zvláštními zárukami spravedlivého procesu zabývá tato kapitola podrobněji.

Velký význam pro podezřelé/obviněné děti mají *pokyny Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*.⁵¹⁰ I když pokyny nejsou právně závazné, představují odrazový můstek pro zajištění toho, aby soudní řízení, včetně soudních řízení v rámci systému trestního soudnictví, přihlížela ke zvláštním potřebám dětí. Pokyny stavějí na stávající judikatuře ESLP a na dalších evropských a mezinárodních právních normách, jako je Úmluva OSN o právech dítěte. Jsou užitečným nástrojem pro odborníky, kteří pracují s dětmi. Podle oddílu I bodu 1 se pokyny vztahují na děti v rámci soudního (trestního nebo jiného) řízení a rovněž v rámci alternativ takového řízení. Zvláštní význam pro děti v rámci trestního řízení má právo na poskytnutí informací o obviněních dítěti i rodičům tak, aby pochopili konkrétní obvinění (oddíl IV část A bod 1 podbod 5), právo být vyslýchán pouze v přítomnosti advokáta nebo jednoho z rodičů dítěte nebo jiné osoby, které dítě důvěřuje (oddíl IV část C bod 30), právo na zamezení zbytečnému prodloužení (oddíl IV část D bod 4) a právo dětí na citlivý přístup během výslechů a slyšení (oddíl IV část D bod 5).

509 Rozsudek ESLP ze dne 24. srpna 1993, *Nortier proti Nizozemsku*, č. 13924/88; rozsudek ESLP ze dne 2. března 2010, *Adamkiewicz proti Polsku*, č. 54729/00.

510 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Pokyny o justici vstřícné k dětem*, 17.11.2010.

V červnu 2014 přijalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy usnesení o soudním systému pro mladistvé vstřícnému k dětem, kterým zdůrazňuje nutnost zacházet s dětmi ve střetu se zákonem na základě jejich práv a s přihlédnutím k jejich potřebám.⁵¹¹ Parlamentní shromáždění Rady Evropy vyzývá členské státy k provádění mezinárodních norem o lidských právech v oblasti soudního systému pro mladistvé, včetně pokynů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem, a ke sladění vnitrostátních zákonů a praxe s těmito normami. Parlamentní shromáždění Rady Evropy navrhuje využívat zbavení osobní svobody pouze jako krajní opatření a na co nejkratší dobu, stanovit minimální věk trestní odpovědnosti na 14 let bez výjimek v případě vážných trestných činů a zřídit specializovaný systém soudnictví pro mladistvé, včetně preventivních mechanismů, nevazebních opatření a specializovaných odborníků.

V rámci mezinárodního práva článek 40 Úmluvy o právech dítěte uznává, že dítě obviněné, obžalované nebo uznané vinným z porušení trestního práva má právo na spravedlivé zacházení s ohledem na věk dítěte. Klíčovým cílem soudního systému pro mladistvé je podle článku 40 Úmluvy o právech dítěte jeho znovuzачlenění a zapojení do prospěšného působení ve společnosti. Čl. 40 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte uznává právo dítěte na spravedlivý proces a na některé další záruky, včetně práva na pomoc rodičů, práva na přezkoumatelnost rozhodnutí a práva, aby ve všech stádiích řízení bylo chráněno jeho soukromí.

Zásady spravedlivého procesu a právo na zacházení zvlášť určené pro děti uvedené v Úmluvě o právech dítěte, včetně používání zbavení osobní svobody pouze jako krajní opatření a na co nejkratší možnou dobu (viz čl. 37 písm. b) Úmluvy o právech dítěte), dále rozvinuly další nástroje. Obzvláštní význam mají Standardní minimální pravidla OSN pro organizaci soudního systému pro mladistvé (pravidla z Pekingů),⁵¹² Obecné zásady OSN pro předcházení trestné činnosti mladistvých (Rijádské pokyny)⁵¹³ a Pravidla OSN pro ochranu mladistvých

511 Parlamentní shromáždění Rady Evropy, *Resolution 2010, Child-friendly juvenile justice: from rhetoric to reality* [usnesení 2010, Soudní systém pro mladistvé vstřícný k dětem: od slov k realitě], 2014.

512 OSN, Valné shromáždění (1985), *UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice* [Standardní minimální pravidla OSN pro organizaci soudního systému pro mladistvé], dokument OSN č. GA Res. 40/33, 19.11.1985.

513 OSN, Valné shromáždění (1990), *UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency* [Obecné zásady OSN pro předcházení trestné činnosti mladistvých], dokument OSN č. GA Res. 45/112, 14.12.1990.

zbavených svobody (známá také jako „pravidla z Havany“).⁵¹⁴ Pravidla z Pekingu stanoví podrobné pokyny k provádění požadavků na spravedlivý proces a zacházení zvláště určené pro děti uvedené v článku 40 Úmluvy o právech dítěte, včetně cílů soudního systému pro mladistvé, ochrany soukromí, šetření a stíhání, vyšetřovací vazby, soudního rozhodnutí, vyřízení a ústavní a mimoústavní péče. Pravidla z Havany se týkají zacházení s mladistvými zbavenými svobody a zahrnují pravidla definování zbavení osobní svobody, policejní a vyšetřovací vazby, podmínek v zařízeních pro mladistvé, disciplinárních řízení, metod kontroly, používání síly nebo omezení osobní svobody, mechanismů podávání stížností, kontrolních a monitorovacích mechanismů a znovuzачlenění mladistvých. A konečně Rijádské pokyny stanoví podrobné pokyny k politikám zaměřeným na předcházení trestné činnosti mladistvých.

Výbor OSN pro práva dítěte vydal jednu obecnou připomínku (č. 10)⁵¹⁵ o soudním systému pro děti a mladistvé, která nabízí podrobné pokyny, jak vykládat a provádět Úmluvu o právech dítěte, pokud jde o soudní systém pro mladistvé. Tato připomínka se zabývá významnými zásadami soudního systému pro mladistvé, včetně práva na aktivní účast v rámci práva na spravedlivý proces (dále viz [oddíl 11.1.1](#)), využívání testu odnětí svobody jako krajního opatření a na co nejkratší možnou dobu, využívání předcházení trestné činnosti mladistvých, zakotvení zásady nejvlastnějšího zájmu dítěte a zásady zákazu diskriminace do soudního systému pro mladistvé a věkových hranic. Výbor OSN pro práva dítěte doporučuje stanovit minimální věk trestní odpovědnosti na 12 nebo ještě lépe na více let. Doporučuje také udělit všem dětem právo na zacházení v rámci soudního systému pro mladistvé a zakazuje převádění 16 a 17letých osob v případech vážných trestných činů do systému trestního soudnictví pro dospělé. Pro soudní systém pro mladistvé mají význam i další obecné připomínky, např. k právu být vyslyšen (které souvisí s právem na aktivní účast v soudním řízení) a k ochraně proti všem formám násilí.⁵¹⁶

514 OSN, Valné shromáždění (1990), *UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty* [Pravidla OSN pro ochranu mladistvých zbavených svobody], dokument OSN č. GA Res. 45/113, 14.12.1990.

515 OSN, Výbor pro práva dítěte (2007), *General Comment No. 10 on Children's rights in juvenile justice* [obecná připomínka č. 10 o právech dítěte v soudním systému pro mladistvé], CRC/C/GC/07, 25.4.2007.

516 OSN, Výbor pro práva dítěte (2009), *General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard* [obecná připomínka č. 12 (2009): právo dítěte být vyslyšeno], CRC/C/GC/12, 1.7.2009; OSN, Výbor pro práva dítěte (2011), *General Comment No. 13 (2011) – The right of the child to freedom from all forms of violence* [obecná připomínka č. 13 (2011) – právo dítěte na ochranu před všemi formami násilí], CRC/C/GC/13, 18.4.2011.

11.1.1. Aktivní účast

V rámci práva EU stanoví článek 47 Listiny základních práv Evropské unie záruky podobné zárukám stanoveným podle článku 6 EÚLP, včetně práva, aby věc každého byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, práva na právní zastoupení a práva na účinné prostředky nápravy. Navrhovaná směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení zahrnuje právo na aktivní účast i právo na právní zastoupení.⁵¹⁷

V rámci práva Rady Evropy zpracoval ESLP podle článku 6 zvláštní požadavky na zajištění aktivní účasti dětí v trestním řízení. V rámci řízení by zpravidla mělo být přihlédnuto k věku, úrovni vyspělosti a citovým schopnostem dítěte.⁵¹⁸ Konkrétními příklady požadavků na „aktivní účast“ jsou třeba přítomnost dítěte během slyšení, neveřejná slyšení, omezená publicita, zajištění toho, aby dítě chápalo, o co jde, a omezená formálnost zasedání soudu. ESLP dosud nerozhodl, že stanovení příliš nízkého věku trestní odpovědnosti samo o sobě představuje porušení článku 6 EÚLP. Při posuzování toho, zda se dítě mohlo aktivně účastnit vnitrostátního řízení, přihlíží ESLP ke konkrétním okolnostem každé věci.

Příklad: *Věc T. proti Spojenému království*⁵¹⁹ se týká vraždy dvouletého dítěte dvěma desetiletými dětmi. Děti byly souzeny veřejně za velké pozornosti sdělovacích prostředků. Soudní řízení bylo částečně upraveno tak, že se konala kratší zasedání, stěžovateli rodiče seděli blízko něj, během přestávek byl k dispozici prostor pro hraní atd. Stěžovatel a spoluobviněný nicméně byli souzeni u soudu pro dospělé a víceméně byla zachována přisnost trestního řízení. ESLP rozhodl, že stěžovatel se nemohl aktivně účastnit řízení vzhledem k publicitě zasedání v kombinaci s velkou pozorností sdělovacích prostředků a ke své omezené schopnosti instruovat své právníky a poskytnout adekvátní výpovědi. Došlo tedy k porušení jeho práv podle článku 6 EÚLP.

517 Evropská komise (2013), návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, COM(2013) 822 final, Brusel, 27.11.2013.

518 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 16. prosince 1999, *T. proti Spojenému království*, č. 24724/94, bod 61.

519 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 16. prosince 1999, *T. proti Spojenému království*, č. 24724/94.

Uznání práva na aktivní účast je také ústředním motivem pokynů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. Justice pro děti, včetně soudního systému pro mladistvé, by měla být „přístupná, přiměřená věku, rychlá, důsledná, přizpůsobená potřebám a právům dítěte a zaměřená na jeho potřeby a práva, dodržující práva dítěte včetně práv na řádný soudní proces, na účast v řízení a na jeho pochopení, na respektování soukromého a rodinného života a na nedotknutelnost a důstojnost“.⁵²⁰ Dokument stanoví zvláštní pokyny k zacházení s dětmi během soudních řízení s mladistvými nebo jiných soudních řízení. Děti by měly mít přístup k soudu a soudnímu řízení a mělo by být zajištěno jejich právo na právního zástupce a zastoupení a být vyslyšeny a vyjadřovat názory; mělo by se zamezit zbytečnému prodlení, řízení by měla být organizována způsobem vstřícným k dětem (což se dotýká prostředí a jazyka) a měla by být zavedena zvláštní ochranná opatření v oblasti dokazování/výpovědi dětí.⁵²¹

11.1.2. Přístup k obhájci

V rámci práva EU obsahuje směrnice 2013/48/EU o přístupu k obhájci⁵²², která má být provedena do 27. listopadu 2016, přímé odkazy na děti v 52. a 55. bodě odůvodnění a v čl. 5 odst. 2–4. Podle 55. bodu odůvodnění a čl. 5 odst. 2, pokud je dítě zbaveno osobní svobody, měla by být osoba, která má za dítě rodičovskou zodpovědnost, co nejdříve informována o tom, že dítě bylo zbaveno osobní svobody, a o příslušných důvodech, které k tomu vedly, pokud to není v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. V takovém případě by měla být informována jiná vhodná dospělá osoba. Podle článku 2 se směrnice použije od okamžiku, kdy jsou podezřelý nebo obviněný osoby uvědomeny, že jsou podezřelý nebo obviněný ze spáchání trestného činu, až do okamžiku ukončení řízení pravomocným rozhodnutím o tom, zda podezřelá nebo obviněná osoba uvedený trestný čin spáchala. Dále čl. 3 odst. 3 stanoví, že právo na přístup k obhájci zahrnuje právo podezřelých/obviněných osob scházet se o samotě a komunikovat s obhájcem, a to i před prvním výsledkem, právo, aby byl jejich obhájce přítomen a mohl se aktivně účastnit výsledku a aby byl jejich obhájce

520 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Pokyny o justici vstřícné k dětem*, 17.11.2010, oddíl II písm. c).

521 Tamtéž, část D.

522 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody, Úř. věst. L 294, 2013, s. 1.

přítomen při několika vyšetřovacích úkonech nebo úkonech prováděných za účelem shromáždění důkazních prostředků.

V rámci práva Rady Evropy považuje ESLP přístup k obhájci za jeden ze základních prvků práva na spravedlivý proces.⁵²³ Osoby obviněné z trestného činu mají právo na přístup k obhájci od raných fází policejního vyšetřování. Uvedené právo může být za výjimečných okolností omezeno za předpokladu, že omezením nejsou nepatřícně dotčena práva obviněného. ESLP shledal, že k tomu může dojít, jsou-li prohlášení poskytnutá bez přístupu k obhájci využita k odsouzení.⁵²⁴ Ve věcech týkajících se dětí ESLP zkoumá přísněji, zda měl stěžovatel účinný přístup k obhájci.⁵²⁵

Příklad: Věc *Panovits proti Kypru*⁵²⁶ se týká sedmnáctiletého mladistvého, který byl obviněn z loupežné vraždy. Na policejní stanici byl předveden v doprovodu svého otce. Poté byl zatčen a odveden k výsledku do oddělené místnosti bez přítomnosti otce nebo obhájce. Zatímco byl stěžovatel vyslýchán, byl jeho otec informován o právu stěžovatele obrátit se na obhájce. O několik minut později bylo otcí řečeno, že se jeho syn mezitím ke spáchání trestného činu přiznal. ESLP shledal, že vzhledem k věku stěžovatele nebylo možné se domnívat, že si je vědom svého práva na právní zastoupení, než učiní jakékoli prohlášení. Také bylo nepravděpodobné, že mohl přiměřeně zhodnotit důsledky svého výsledku bez pomoci obhájce v trestním řízení ve věci vraždy. I když úřady byly neustále zjevně ochotné umožnit stěžovateli pomoc obhájce, pokud o ni požádá, neuvědomily jej o jeho právu požádat o bezplatné přidělení obhájce v případě potřeby. Neexistoval žádný důkaz, že se stěžovatel nebo jeho otec výslovně a jednoznačně zřekli svého práva na právní pomoc. Soud tedy shledal porušení čl. 6 odst. 3 písm. c) ve spojení s čl. 6 odst. 1 EÚLP.

523 Rozsudek ESLP (velkého senátu) ze dne 27. listopadu 2008, *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, bod 51.

524 Tamtéž, bod 62.

525 Tamtéž, bod 60.

526 Rozsudek ESLP ze dne 11. prosince 2008, *Panovits proti Kypru*, č. 4268/04.

11.2. Práva mladých pachatelů v souvislosti se zajištěním

Klíčové body

- Děti mohou být zbaveny osobní svobody pouze jako krajní opatření a na co nejkratší možnou dobu.
- Jsou-li děti zajištěny, musí se s nimi zacházet přiměřeně jejich věku a s úctou k jejich důstojnosti.
- Děti by neměly být zajištěny společně s dospělými osobami.

Každý člověk má právo na svobodu. Zbavení osobní svobody tedy představuje výjimku a zahrnuje jakoukoli formu umístění rozhodnutím soudního nebo správního orgánu do jakéhokoli zařízení, které mladistvý nesmí opustit o své vůli.⁵²⁷ Vzhledem k významu ochrany práv dítěte, včetně jeho nejvlastnějšího zájmu, by se zbavení osobní svobody mělo posuzovat z tohoto konkrétního hlediska, týká-li se dětí.

I když k zajištění dochází za různých okolností, tento oddíl se zaměřuje na děti ve styku se systémy trestního soudnictví.

Podle mezinárodních nástrojů musí být zajištění všeobecně krajním opatřením. To znamená, že státní orgány, které stojí před otázkou zajištění dítěte, by nejdříve měly náležitě zvážit alternativy, aby chránily nejvlastnější zájem dítěte a podpořily jeho znovuzačlenění (čl. 40 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Těmito alternativami mohou být například: „pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru, konzultativní služby, zavedení zkušební lhůty, náhradní péče a programy vzdělávání“ (čl. 40 odst. 4 Úmluvy o právech dítěte). Pouze nejsou-li alternativy proveditelné, mělo by být zváženo zajištění. Zajištění by navíc mělo být nařízeno na co nejkratší dobu a s vhodnými věcnými a procesními

⁵²⁷ Pravidlo 21.5 dokumentu Výboru ministrů Rady Evropy (2008), *Recommendation CM/Rec (2008)11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures* [doporučení Výboru ministrů členským státům CM/Rec(2008)11 o evropských pravidlech pro mladistvé pachatele, kterým byly uloženy sankce nebo opatření], 5.11.2008.

zárukami. Vzhledem ke svému věku a zranitelnosti požívají děti umístěné do zajištění zvláštní práva a záruky.

11.2.1. Formy zajištění (věcné a procesní záruky)

V rámci práva EU současný právní rámec pro trestní soudní řízení neobsahuje závazný nástroj, který by se týkal zajištění dětí.

V rámci práva Rady Evropy článek 5 EÚLP stanoví, že každý má právo na svobodu. Zajištění je výjimka, kterou by mělo stanovit vnitrostátní právo a která by neměla být nahodilá. Kromě toho musí být zajištění odůvodněno jednou z šesti situací uvedených ve vyčerpávajícím seznamu v čl. 5 odst. 1 písm. a) až f) EÚLP. Zajištění dětí ve styku se systémem trestního soudnictví lze odůvodnit zejména podle písmen a) zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem, c) vyšetřovací vazba nebo d) zajištění pro účely výchovného dohledu. Níže jsou analyzovány poslední dvě zmíněné situace, jelikož dávají vznik zvláštním povinnostem státních orgánů.

Vyšetřovací vazba

„Vyšetřovací vazbou“ se rozumí situace, kdy jsou jednotlivci vzati do policejní vazby z důvodu podezření ze spáchání trestného činu. Začíná vzetím jednotlivce do vazby a končí rozhodnutím soudu prvního stupně ve věci samé.⁵²⁸ I když děti požívají tytéž záruky jako dospělé osoby, ESPL stanovil několik dalších zásad s cílem posílit postavení dětí ve vnitrostátním trestním řízení.

ESLP obecně vykládá čl. 5 odst. 1 písm. c) a čl. 5 odst. 3 tak, že osobu lze do vyšetřovací vazby umístit, pouze existuje-li přiměřené podezření, že spáchala trestný čin. Dále by vyšetřovací vazba neměla překročit přiměřenou dobu a měla by být v přiměřených intervalech přezkoumávána. Čím je zajištění delší, tím pádnější musí být jeho důvody předložené úřady. Podle judikatury ESPL musí být osoba obviněná z trestného činu před procesem vždy propuštěna, nemůže-li stát prokázat, že pro pokračující zajištění existují „příslušné a dostatečné“ důvody.⁵²⁹

⁵²⁸ Rozsudek ESPL ze dne 22. května 2012, *Idalov proti Rusku*, č. 5826/03, bod 112.

⁵²⁹ Rozsudek ESPL ze dne 24. července 2003, *Smirnova proti Rusku*, č. 46133/99 a 48183/99, bod 58.

ESLP vypracoval čtyři základní přijatelné důvody zamítnutí propuštění zadržované osoby na kauci v případě vyšetřovací vazby: nebezpečí útoku, ohrožení výkonu spravedlnosti, pokračování v trestné činnosti nebo narušování veřejného pořádku. Kromě toho by pokračování vyšetřovací vazby mělo být striktně nezbytné a stát musí přezkoumat všechny skutečnosti, které svědčí pro nebo proti existenci skutečného veřejného zájmu, jímž je odůvodňováno zbavení osobní svobody.⁵³⁰

Ve věcech týkajících se dětí ESLP nařizuje, aby státní orgány při porovnávání příslušných argumentů pro vyšetřovací vazbu a proti ní věnovaly zvláštní pozornost věku dítěte; vyšetřovací vazba by se měla využívat jako krajní opatření a na co nejkratší možnou dobu.⁵³¹ Z toho vyplývá, že by úřady měly zvážit alternativy vyšetřovací vazby.⁵³² Dále by státní orgány měly vynaložit zvláštní péči, aby děti byly postaveny před soud v přiměřené lhůtě.⁵³³

Příklad: Ve věci *Nart proti Turecku*⁵³⁴ byl sedmnáctiletý stěžovatel zatčen na základě podezření z vyloupení obchodu s potravinami. Na 48 dní byl umístěn do vyšetřovací vazby ve věznici pro dospělé. Se zvláštním odkazem na skutečnost, že stěžovatel byl dítě, ESLP konstatoval, že vyšetřovací vazba nezletilých osob by se měla využívat pouze jako krajní opatření; měla by být co nejkratší, a je-li striktně nezbytná, měly by být nezletilé osoby drženy odděleně od dospělých osob.⁵³⁵ V této konkrétní věci se úřady pokusily vyšetřovací vazbu odůvodnit na základě „důkazní situace“, ale ESLP shledal, že samotný tento důvod nemůže délku zajištění stěžovatele odůvodnit. ESLP tedy shledal porušení čl. 5 odst. 3 EÚLP.

530 Tamtéž, body 58–59; rozsudek ESLP ze dne 18. března 2008, *Ladent proti Polsku*, č. 11036/03, bod 55.

531 Rozsudek ESLP ze dne 19. ledna 2012, *Korneykova proti Ukrajině*, č. 39884/05, body 43–44. Viz také rozsudek ESLP ze dne 10. ledna 2006, *Selçuk proti Turecku*, č. 21768/02, body 35–36; rozsudek ESLP ze dne 13. listopadu 2012, *J. M. proti Dánsku*, č. 34421/09, bod 63.

532 Rozsudek ESLP ze dne 9. července 2013, *Dinç a Çakır proti Turecku*, č. 66066/09, bod 63 (k dispozici ve francouzštině); rozsudek ESLP ze dne 20. ledna 2009, *Güveç proti Turecku*, č. 70337/01, bod 108.

533 Rozsudek ESLP ze dne 3. března 2011, *Kuptsov a Kuptsova proti Rusku*, č. 6110/03, bod 91.

534 Rozsudek ESLP ze dne 6. května 2008, *Nart proti Turecku*, č. 20817/04.

535 Tamtéž, bod 31.

Zajištění pro účely výchovného dohledu

Tato forma zajištění se nařizuje v situacích, kdy dítě obzvláště potřebuje výchovný dohled kvůli narušené osobnosti a násilnému chování. Čl. 5 odst. 1 písm. d) EÚLP se v první řadě zaměřuje na formy zajištění mimo působnost soudního systému pro mladistvé.

Příklad: Věc *Bouamar proti Belgii*⁵³⁶ se týká umístění dítěte do vazební věznice v devíti případech na dobu asi 15 dnů. Stěžovatel byl dospívající, o kterém se mělo za to, že má narušenou osobnost a násilné chování. Podle belgické vlády byl do vazební věznice umístěn pro účely výchovného dohledu. ESLP konstatoval, že dočasné umísťování do vazební věznice není samo o sobě v rozporu s čl. 5 odst. 1 písm. d), pokud tak úřady činí za účelem umístění mladistvého pod výchovný dohled. ESLP však shledal, že ve věci stěžovatele úřady neprokázaly, že měly záměr nebo možnost umístit jej do zařízení, kde by mohl využívat výchovný dohled. Soud tedy shledal porušení čl. 5 odst. 1 písm. d) EÚLP.

Příklad: Věc *D. G. proti Irsku*⁵³⁷ se týká umístění násilnického dítěte do zajišťovacího zařízení. ESLP rozhodl, že pojem „výchovný dohled“ by neměl být striktně stavěn na roveň výuce ve školní třídě. Výchovný dohled s sebou nese mnoho aspektů výkonu rodičovských práv místním orgánem za účelem zajištění blaha a ochrany dotčené osoby. ESLP rozhodl, že vnitrostátní orgány smějí dočasné umísťovat mladistvé do zajišťovacích zařízení, dokud se nenalezne vhodné ubytování, stane-li se tak urychleně. Ve věci stěžovatele nebyl požadavek na urychlenost splněn, jelikož do vhodného ubytování byl umístěn až více než šest měsíců po propuštění ze zajištění. ESLP tedy shledal porušení čl. 5 odst. 1 písm. d) EÚLP.

⁵³⁶ Rozsudek ESLP ze dne 29. února 1988, *Bouamar proti Belgii*, č. 9106/80.

⁵³⁷ Rozsudek ESLP ze dne 16. května 2002, *D. G. proti Irsku*, č. 39474/98.

Opravné prostředky proti zajištění, urychlenost přezkumu a přístup k obhájci

Ve věcech zajištěných dětí vyžaduje ESLP od vnitrostátních orgánů obzvlášť náležitou péči. Kromě záruk uvedených výše musí státní orgány zajistit, aby děti měly právo v přiměřených intervalech zpochybňovat zákonnost zajištění a aby během řízení o určení zákonnosti jejich zajištění měly přístup k obhájci. Navíc musí vnitrostátní soudy o těchto zákonných námitkách rozhodnout urychleně. Tyto procesní záruky odvozuje ESLP ze znění čl. 5 odst. 4 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Bouamar proti Belgii*⁵³⁸ shledal ESLP porušení čl. 5 odst. 4, protože slyšení za účelem rozhodnutí o zajištění stěžovatele se konala v nepřítomnosti jeho obhájců, nebylo rozhodnuto urychleně a vlastně neexistovalo žádné rozhodnutí o „zákonnosti zajištění“, neboť vnitrostátní soudy stěžovatelovy stížnosti zamítly jako bezpředmětné.

11.2.2. Podmínky zajištění

V rámci práva EU zakazuje článek 4 Listiny základních práv Evropské unie mučení a nelidské či ponižující zacházení. Jelikož však listina platí pouze v rozsahu působnosti práva Unie, musí se toto ustanovení spojit s jiným právním nástrojem EU, který se zabývá zajištěním, má-li v tomto ohledu zavazovat členské státy. Soudní dvůr Evropské unie se dosud nezabýval žádnou věcí v souvislosti s článkem 4 listiny.

V rámci práva Rady Evropy ESLP shledal, že zajištění dětí společně s dospělými osobami může vést k porušení článků 3⁵³⁹ nebo 5 EÚLP.⁵⁴⁰ Navíc problémy podle článku 3 by také mohl vyvolávat nedostatek adekvátní zdravotní péče při zajištění.⁵⁴¹ Další aspekty, které mohou potenciálně vyvolávat problémy podle článku 3, zahrnují dostupný prostor v celách, osvětlení a odpočinkové aktivity.⁵⁴² Při posuzování slučitelnosti podmínek zajištění s normami článku 3 EÚLP se ESLP často opírá o soubor norem zpracovaný Evropským výborem pro

538 Rozsudek ESLP ze dne 29. února 1988, *Bouamar proti Belgii*, č. 9106/80.

539 Rozsudek ESLP ze dne 20. ledna 2009, *Güveç proti Turecku*, č. 70337/01.

540 Rozsudek ESLP ze dne 6. května 2008, *Nart proti Turecku*, č. 20817/04.

541 Rozsudek ESLP ze dne 20. ledna 2009, *Güveç proti Turecku*, č. 70337/01; rozsudek ESLP ze dne 14. listopadu 2013, *Blokhin proti Rusku*, č. 47152/06 (dne 24. března 2014 postoupeno velkému senátu).

542 Rozsudek ESLP ze dne 3. března 2011, *Kuptsov a Kuptsova proti Rusku*, č. 6110/03, bod 70.

zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, který sleduje podmínky ve věznicích na základě Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání návštěvami konkrétních zařízení v členských státech Rady Evropy.⁵⁴³

Příklad: Ve věci *Güveç proti Turecku*⁵⁴⁴ byl zatčen patnáctiletý chlapec na základě podezření z členství ve Straně pracujících Kurdistanu (dále jen „PKK“). Soud státní bezpečnosti jej pět let zadržoval ve vězení pro dospělé osoby. Podle ESLP je jeho zajištění v rozporu s předpisy a závazky Turecka podle mezinárodních smluv, mj. včetně čl. 37 písm. c) Úmluvy o právech dítěte, který vyžaduje, aby děti byly umístěny odděleně od dospělých. Soud také konstatoval, že stěžovatel začal mít ve vězení psychické problémy, v jejichž důsledku se opakovaně pokusil o sebevraždu. Kromě toho úřady stěžovateli neposkytly adekvátní zdravotní péči. Vzhledem k věku stěžovatele, délce jeho zajištění ve vězení společně s dospělými osobami, neposkytnutí adekvátní zdravotní péče ze strany úřadů v souvislosti s jeho psychickými problémy a nepřijetí kroků ze strany úřadů k zabránění jeho opakovaným pokusům o sebevraždu ESLP neměl pochybnost, že stěžovatel byl podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení. Byl tedy porušen článek 3 EÚLP.

Evropský výbor pro sociální práva konzistentně vykládá článek 17 Evropské sociální charty tak, že jsou-li děti zajištěny nebo uvězněny, měly by být odděleny od dospělých osob.

Podrobné pokyny k podmínkám zajištění stanoví evropská pravidla Rady Evropy pro mladistvé pachatele, kterým byly uloženy sankce nebo opatření. Stanoví také, že mladiství by neměli být drženi v zařízeních pro dospělé osoby, ale v zařízeních, která jsou pro ně zvlášť určena.⁵⁴⁵

543 Viz například rozsudek ESLP ze dne 20. ledna 2009, *Güveç proti Turecku*, č. 70337/01.

544 Tamtéž.

545 Pravidlo 59.1 dokumentu Výboru ministrů Rady Evropy (2008), *Recommendation CM/Rec(2008)11 on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures* [doporučení CM/Rec(2008)11 o evropských pravidlech pro mladistvé pachatele, kterým byly uloženy sankce nebo opatření], 5.11.2008.

V rámci mezinárodního práva obsahuje Úmluva o právech dítěte samostatné ustanovení o zbavení dětí svobody, které stanoví, že děti musí být umístěny odděleně od dospělých, ledaže by to nebylo v jejich vlastním zájmu (čl. 37 písm. c) Úmluvy o právech dítěte). Tento článek také stanoví, že děti mají v zásadě právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou.

11.2.3. Ochrana proti napadání a fyzickému zneužívání

V rámci práva Rady Evropy ESLP opakovaně rozhodl, že vnitrostátní orgány jsou povinny chránit zajištěné osoby před úmrtím, napadáním nebo fyzickým zneužíváním ze strany ostatních vězňů či samotných úřadů. Povinnosti států v tomto ohledu jsou obzvláště přísné, neboť zadržované osoby jsou v pravomoci a pod kontrolou státu.⁵⁴⁶ Kromě toho, že státní orgány musí přijmout přiměřená opatření na ochranu vězňů, musí také účinně šetřit prokazatelná tvrzení o fyzickém zneužívání nebo úmrtí.

Příklad: Věc *Çoşelav proti Turecku* se týká sebevraždy dospívajícího ve vězení,⁵⁴⁷ který se o sebevraždu několikrát neúspěšně pokusil již dříve. Po uvedených pokusech jej úřady přeřadily z křídla pro mladistvé do zajišťovacího zařízení pro dospělé osoby. Soud nejdříve prokázal, že úřady o skutečném a bezprostředním ohrožení života syna stěžovatelů věděly nebo měly vědět, a poté konstatoval, že úřady nepřijaly přiměřená opatření, aby riziku sebevraždy předešly. ESLP zejména zdůraznil věk zesnulého a skutečnost, že byl zajištěn společně s dospělými osobami. ESLP tedy shledal porušení hmotněprávního aspektu článku 2 EÚLP. Navíc také shledal porušení procesního aspektu článku 2, neboť úřady úmrtí syna stěžovatelů účinně nevyšetřily. K důvodům, o které se tato zjištění opírala, patří bezodkladné neinformování stěžovatelů ze strany úřadů o úmrtí jejich syna, nezhájení stíhání za účelem posouzení údajného nezabránění sebevraždě a nepřiměřená délka následného správního řízení.

⁵⁴⁶ Rozsudek ESLP ze dne 13. června 2002, *Anguelova proti Bulharsku*, č. 38361/97; rozsudek ESLP ze dne 6. října 2005, *H. Y. a Hü. Y. proti Turecku*, č. 40262/98.

⁵⁴⁷ Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2012, *Çoşelav proti Turecku*, č. 1413/07.

11.3. Ochrana dětských obětí a svědků

Klíčový bod

- Dětské oběti a svědci mají nárok na ochranu proti další viktimizaci, na zotavení, opětvonné začlenění a na aktivní účast v trestních a alternativních řízeních.

Postavení dětských obětí a svědků uznává **právo EU i právo Rady Evropy**.

V rámci práva EU postavení dětských obětí výslovně uznává směrnice 2012/29/EU o právech obětí⁵⁴⁸. Stanoví, že je-li obětí dítě, musí být v první řadě zohledněny nejvlastnější zájmy dítěte a musí být posuzovány individuálně. Kromě toho musí převážít citlivý přístup k dítěti, což znamená, že musí být řádně zohledněn věk, vyspělost, názory, potřeby a obavy dítěte. Cílem směrnice je navíc zajistit, aby dítě a nositel rodičovské zodpovědnosti či jiný právní zástupce byli informováni o všech opatřeních nebo právech, která jsou zvláště zaměřena na děti (čl. 1 odst. 2). Dětské oběti také mají právo být během trestního řízení vyslechnuty, přičemž členské státy musí zajistit, aby mohly předkládat důkazy. Musí se řádně zohlednit věk a vyspělost dítěte (čl. 10 odst. 1). Cílem směrnice je navíc chránit soukromí a totožnost dětských obětí během trestního řízení, aby se mj. předešlo sekundární viktimizaci (čl. 21 odst. 1, viz také článek 26). Směrnice navíc obsahuje zvláštní ustanovení o právu dětských obětí na ochranu během trestního řízení (článek 24), které se zabývá zaznamenáváním výpovědí dětských obětí pomocí audiovizuálních prostředků, používáním těchto záznamů během trestního řízení jako důkaz, určením zástupce a právem na právní zastoupení vlastním jménem dítěte během řízení, při němž dochází ke střetu zájmů mezi dětskou obětí a osobami, které mají rodičovskou zodpovědnost. Dále směrnice obsahuje různá ustanovení na ochranu obětí obecně, jako je přístup k službám podpory pro oběti. V případě dětí nebo jiných zranitelných skupin by měly být poskytnuty služby odborné podpory (viz odůvodnění průvodního usnesení k směrnici).⁵⁴⁹

⁵⁴⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, Úř. věst. L 315, 2012, s. 55.

⁵⁴⁹ Viz FRA (2014b), s. 36.

Mezi jinými účastí obětí, jejich právy a spravedlivým zacházením se zabývalo rámcové rozhodnutí 2001/220/SVV o postavení obětí v trestním řízení, než je nahradila směrnice o obětech. Uznávalo zvláštní postavení zranitelných obětí, ačkoli výslovně neodkazovalo na děti. Podle tohoto rámcového rozhodnutí Soudní dvůr Evropské unie rozhodl, že děti lze považovat za zranitelné, přihlíde-li se k jejich věku a trestným činům, za jejichž oběti se považují. V důsledku toho mají nárok na zvláštní ochranná opatření, jako je jejich vyslechnutí mimo soud a před zahájením procesu.⁵⁵⁰ Soudní dvůr Evropské unie také rozhodl, že všechna opatření přijatá na ochranu obětí musí být navržena tak, aby se obviněným přesto dostalo spravedlivého procesu. Jinými slovy, ochrana obětí a svědků nesmí ohrozit právo obviněného na spravedlivý proces (viz také příklady judikatury ESLP).⁵⁵¹

Příklad: Ve věci *trestního řízení proti Marii Pupino*⁵⁵² byla stíhána italská učitelka v mateřské škole za špatné zacházení s žákem. Podle italského trestního řádu musí svědci zpravidla vypovídat před soudem během soudního jednání. Za určitých okolností však mohou předložit důkazy soudci před konáním soudního jednání prostřednictvím zvláštního postupu (*incidente probatorio*). V této věci požádal státní zástupce vnitrostátní soud, aby připustil jako důkaz výpovědi malých dětí poskytnuté předem, ale vnitrostátní soud to odmítl. Soudní dvůr Evropské unie poprvé vykládal některé z ustanovení s významem pro postavení dětí jakožto obětí a svědků v trestním řízení. Zdůraznil, že rámcové rozhodnutí 2001/220/SVV požaduje, aby členské státy zajistily zvláštní ochranu zranitelných obětí, což znamená, že vnitrostátní soudy musí mít možnost umožnit zranitelným obětem vypovídat způsobem, který zaručuje jejich ochranu, například mimo soudní jednání a před jeho konáním. Soudní dvůr Evropské unie konstatoval: „Nícméně nezávisle na otázce, zda okolnost, že oběť trestného činu je nezletilá, postačuje obecně ke kvalifikaci takovéto oběti jako zvláště ohrožené ve smyslu rámcového rozhodnutí, nemůže být zpochybněno, že pokud děti nízkého věku, jako ve věci v původním řízení, tvrdí, že byly oběťmi špatného zacházení, navíc ze strany učitelky, mohou být předmě-

550 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie (velkého senátu) ze dne 16. června 2005, *Trestní řízení proti Marii Pupino*, C-105/03, bod 53.

551 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie (velkého senátu) ze dne 16. června 2005, *Trestní řízení proti Marii Pupino*, C-105/03. Viz také rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 21. prosince 2011, *Trestní řízení proti X*, C-507/10.

552 Rozsudek Soudního dvora Evropské unie (velkého senátu) ze dne 16. června 2005, *Trestní řízení proti Marii Pupino*, C-105/03.

tem takové kvalifikace s přihlédnutím zejména k jejich věku, jakož i povaze a následkům trestních deliktů, za jejichž oběti se považují“.⁵⁵³ Dále Soudní dvůr Evropské unie rozhodl, že všechna opatření, která se týkají ochrany a předcházení sekundární viktimizaci, musí být navržena tak, aby se obžalovanému přesto dostalo spravedlivého procesu.⁵⁵⁴

V rámci práva Rady Evropy ESLP rozhodl, že stát má povinnost chránit zájmy obětí. To platí pro oběti, které se účastní trestního řízení jako svědci. Jejich zájmy podle ustanovení EÚLP, například článků 2 a 8, musí být v rovnováze se zájmy obhajoby.⁵⁵⁵ ESLP vydal řadu rozhodnutí ve věcech sexuálně motivovaných trestných činů, ve kterých proti údajným pachatelům vypovídaly děti. Z této judikatury vyplývá, že soud uznal, že trestní řízení ve věcech sexuálně motivovaných trestných činů oběť často vnímá jako utrpení, zejména byla-li nedobrovolně konfrontována s obžalovaným, a že ještě zjevnější je to v případě dětí.⁵⁵⁶ V důsledku toho soud souhlasil s tím, že v těchto věcech lze přijmout určitá opatření za účelem ochrany dětských obětí. Konstatoval však také, že tato opatření nesmějí ohrozit adekvátní a účinný výkon práva na obhajobu, a že justiční orgány proto možná budou muset přijmout opatření, která vyváží znevýhodnění obhajoby.⁵⁵⁷

Příklad: Ve věci *Kovač proti Chorvatsku*⁵⁵⁸ dvanáctiletá dívka před vyšetřujícím soudcem vypověděla, že se stěžovatel vůči ní dopustil nemravného jednání. Stěžovatel nebyl během uvedené výpovědi přítomen ani zastoupen ani mu nebyla poskytnuta příležitost prohlášení oběti napadnout. ESLP zopakoval, že pokud jde o sporné argumenty, musí být všechny důkazy zpravidla předloženy veřejně za přítomnosti obviněného. Jsou-li jako důkaz použita prohlášení učiněná ve fázi policejního dokazování nebo soudního šetření, není to samo o sobě v nesouladu s článkem 6 EÚLP za předpokladu, že je obviněnému poskytnuta adekvátní a řádná příležitost zpochybnit a vyslechnout dotčeného svědka v době poskytování prohlášení nebo

553 Tamtéž, bod 53.

554 Tamtéž, bod 59.

555 Rozsudek ESLP ze dne 26. března 1996, *Doorson proti Nizozemsku*, č. 20524/92.

556 Rozsudek ESLP ze dne 2. července 2002, *S. N. proti Švédsku*, č. 34209/96, bod 47.

557 Rozsudek ESLP ze dne 10. listopadu 2005, *Bocos-Cuesta proti Nizozemsku*, č. 54789/00; rozsudek ESLP ze dne 27. ledna 2009, *A. L. proti Finsku*, č. 23220/04; rozsudek ESLP ze dne 24. dubna 2007, *W. proti Finsku*, č. 14151/02; rozsudek ESLP ze dne 12. července 2007, *Kovač proti Chorvatsku*, č. 503/05.

558 Rozsudek ESLP ze dne 12. července 2007, *Kovač proti Chorvatsku*, č. 503/05.

v pozdější fázi řízení. Ve věci stěžovatele byla prohlášení oběti jediným přímým důkazem skutečností proti stěžovateli a tyto důkazy byly při rozhodování soudu o vině rozhodující. Stěžovatel je však nemohl napadnout ani v této souvislosti nezískal od vnitrostátních soudů odpověď na svou stížnost. A co víc, vlastní prohlášení oběti nebylo u soudu nikdy přečteno. Místo toho soudce konstatoval, že oběť potvrzuje své prohlášení učiněné před vyšetřujícím soudcem. ESLP tedy dospěl k závěru, že stěžovateli nebylo v rozporu s čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP umožněno spravedlivé řízení.

Příklad: Ve věci *S. N. proti Švédsku*⁵⁵⁹ desetiletý chlapec na policii vypověděl, že jej stěžovatel pohlavně zneužil. Chlapce dvakrát vyslyšel policejní inspektor se značnými zkušenostmi s věcmi týkajícími se zneužívání dětí. První výslech byl zaznamenán na video, z druhého byl pořízen zvukový záznam. Obhájce stěžovatele se druhého výslechu nezúčastnil, ale dohodl se s policejním inspektorem na otázkách, které je třeba projednat. Během procesu okresní soud přehrál nahrávky výslechů dítěte, ale nevyslychal je osobně. Nakonec soud stěžovatele odsoudil téměř výhradně na základě výpovědi dítěte. Odvolací soud rozsudek potvrdil. Shledal, že policejní výslechy poskytují dostatečné důkazy k prokázání viny stěžovatele, i když uznal, že neexistují žádné technické důkazy, které by podložily tvrzení dítěte, jež jsou někdy nepřesná. ESLP souhlasil, že ve věcech sexuálně motivovaných trestných činů není křížový výslech svědka vždy možný a že v těchto věcech by se s výpověďmi svědků mělo zacházet nesmírně opatrně. Ačkoli prohlášení dítěte byla prakticky jediným důkazem proti obviněnému, řízení jako celek bylo spravedlivé. Během procesu a odvolacího řízení byl přehrán videozáznam a u okresního soudu byl přečten přepis druhého výslechu. Zvukový záznam byl přehrán také u odvolacího soudu. Stěžovatel tak měl dostatek příležitostí zpochybnit během trestního řízení výpověď dítěte a jeho věrohodnost. K porušení čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP tedy nedošlo.

Judikatura ESLP se zabývá nejen vyvažováním ochrany dětských obětí a práva obžalovaného na spravedlivé řízení, ale také ochranou práva svědků a jejich rodin, včetně dětí, na život podle článku 2 EÚLP, jak ukazuje tento příklad.

⁵⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 2. července 2002, *S. N. proti Švédsku*, č. 34209/96.

Příklad: Věc *R. R. a další proti Maďarsku*⁵⁶⁰ se týká vězně, který u soudu veřejně vypovídal o svém obchodování s drogami a který byl spolu se svou manželkou a dvěma dětmi umístěn z důvodu hrozby odplaty do oficiálního programu ochrany svědků. Když úřady zjistily, že vězeň je stále ve styku se zločineckými kruhy, vyloučily jej a jeho rodinu za porušení podmínek z programu ochrany svědků. Podle článku 2 EÚLP rodina tvrdila, že jejich vyloučení z programu ochrany svědků ohrozilo jejich život z důvodu nebezpečí odplaty mafie. Soud souhlasil, že zařazení stěžovatelů do programu ochrany svědků a spolupráce otce s úřady ohrozily život stěžovatelů, když bylo opatření původně zavedeno. Jelikož zrušení jejich ochrany programem nebylo motivováno snížením rizika, ale porušením podmínek programu, nebyl soud přesvědčen, že úřady prokázaly pomínutí rizika. Navíc nebylo nepřiměřené předpokládat, že po odnětí krycí totožnosti rodiny si její totožnost a místo pobytu mohl zjistit každý, kdo jim chtěl ublížit. Úřady tak rodinu v rozporu s článkem 2 EÚLP potenciálně vystavily život ohrožujícímu nebezpečí.

Článek 31 úmluvy z Lanzarote uvádí, jaká obecná ochranná opatření by členské státy měly přijmout k ochraně práv a zájmu obětí, včetně zajištění jejich zvláštních potřeb jako svědků, ve všech fázích vyšetřování a trestního řízení (čl. 31 odst. 1). Opatření zahrnují poučení obětí o jejich právech, službách, které jim jsou k dispozici, a o obecném průběhu vyšetřování nebo řízení, ochranu jejich soukromí a bezpečnosti (včetně informování, zdali stíhaná či odsouzená osoba byla osvobozena) a zajištění, aby se oběti a pachatelé trestných činů nedostali do přímého kontaktu ve vyšetřovacích služebnách a soudních místnostech. Kromě toho článek 31 stanoví, že oběti musí mít přístup k právní pomoci (čl. 31 odst. 3). Předávané informace musí být předávány způsobem zohledňujícím věk, úroveň vyspělosti a jazyk, kterému děti rozumí (čl. 31 odst. 6).

Pozornost postavení dětských obětí a svědků, zejména předkládají-li důkazy v soudním řízení, věnují také *pokyny Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*⁵⁶¹. Pokyny vyzývají členské státy, aby vyvinuly „veškeré úsilí, aby děti mohly vypovídat v co nejpříznivějším prostředí a v co nejvhodnějších podmínkách, s ohledem na jejich věk, úroveň a schopnost chápat situaci a jakékoli

⁵⁶⁰ Rozsudek ESLP ze dne 4. prosince 2012, *R. R. a další proti Maďarsku*, č. 19400/11.

⁵⁶¹ Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Pokyny o justici vstřícné k dětem*, 17.11.2010. Viz rovněž FRA (2015b).

komunikační obtíže, které mohou mít”.⁵⁶² Za tímto účelem by se na výpovědích měli podílet vyškolení odborníci a vybízí se například k využívání audiovizuálních výpovědí. Děti by také měly mít příležitost vypovídat v trestních věcech bez přítomnosti údajného pachatele. Pokyny také uznávají, že tento přístup vstřícný k dětem by měl respektovat právo ostatních stran napadnout obsah výpovědi dítěte. Kromě toho pokyny stanoví, že by mělo být chráněno soukromí a rodinný život dětských svědků (oddíl IV část A bod 2 podbod 9) a že řízení by mělo přednostně probíhat s vyloučením veřejnosti.

V rámci mezinárodního práva postavení dětských obětí výslovně uznává článek 39 Úmluvy o právech dítěte. Podle tohoto ustanovení musí státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činit všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí. Toto zotavení a reintegrace se musí uskutečňovat v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte.

Je třeba také poznamenat, že OSN přijala dokument *Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime* [Obecné zásady týkající se justice ve věcech zahrnujících oběti a svědky trestné činnosti z řad dětí].⁵⁶³ Tyto obecné zásady vyzývají, aby se s dětskými oběťmi a svědky zacházelo způsobem citlivým k dětem, čímž se rozumí přístup, který bere v úvahu právo dítěte na ochranu a přihlíží k individuálním potřebám a názorům dítěte.⁵⁶⁴ Obecné zásady stanoví velmi podrobné pokyny, jak tyto aspekty provádět. Výbor OSN pro práva dítěte ve své obecné připomínce také zdůraznil význam těchto obecných zásad OSN podle článku 12 Úmluvy o právech dítěte (právo být vyslyšeno).⁵⁶⁵ Podle výboru musí být dětským obětím a svědkům trestného činu poskytnuta příležitost v plném rozsahu uplatnit své právo svobodně vyjadřovat své názory, což zejména znamená, že musí být vynaloženo veškeré úsilí, aby se zajistilo, aby s dětskou obětí a/nebo svědkem probíhaly konzultace o příslušných záležitostech týkajících se zapojení do vyšetřované věci a aby uvedené oběti a/nebo svědci mohli svobodně a svým vlastním způsobem vy-

⁵⁶² Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Pokyny o justici vstřícné k dětem*, 17.11.2010, bod 64.

⁵⁶³ Ekonomická a sociální rada OSN (ECOSOC), rezoluce 2005/20, *Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime* [Obecné zásady týkající se justice ve věcech zahrnujících oběti a svědky trestné činnosti z řad dětí], 22.7.2005.

⁵⁶⁴ Tamtéž, bod 9 písm. d).

⁵⁶⁵ OSN, Výbor pro práva dítěte (2009), *General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard* [obecná připomínka (2009): právo dítěte být vyslyšeno], CRC/C/GC/12, 1.7.2009, body 62–64.

jadřovat názory a obavy v souvislosti se svou účastí v soudním řízení.⁵⁶⁶ Podle výboru také právo dětské oběti a svědka souvisí s právem být informován o otázkách, jako je dostupnost zdravotnických, psychologických a sociálních služeb, úloha dětské oběti a/nebo svědka, způsoby provádění „výslechu“, zavedené stávající mechanismy podpory dítěte pro podávání stížností a účasti na vyšetřováních a soudních řízeních, konkrétní místa a časy slyšení, dostupnost ochranných opatření, možnosti získání odškodnění a opatření v oblasti opravných prostředků.⁵⁶⁷

566 Tamtéž, bod 63.

567 Tamtéž, bod 64.

Další literatura

Kapitola 1

Úvod do evropského práva v oblasti práv dítěte: souvislosti a hlavní zásady

Breen, C., „The emerging tradition of the best interests of the child in the European Convention on Human Rights“, Breen, C., *The standard of the best interest of the child*, Martinus Nijhoff, Dordrecht, 2002.

Cullen, H., „Children’s rights“, Peers, S. a Ward, A. (red.), *The EU Charter of Fundamental Rights: Politics, law and policy*, Hart Publishing, Oxford, 2004, s. 323–348.

González Bou, E., González Viada, N., Aldecoa Luzárraga, F. a Forner Delaygua, J., *La protección de los niños en el derecho internacional y en las relaciones internacionales: Jornadas en conmemoración del 50 aniversario de la Declaración Universal de los Derechos del Niño y del 20 aniversario del Convenio de Nueva York sobre los Derechos del Niño*, Marcial Pons, 2010.

Kilkelly, U., *The child and the ECHR*, Aldershot, Ashgate, 1999.

Kilkelly, U., „The CRC and the ECHR: The contribution of the European Court of Human Rights to the implementation of Article 12 of the CRC“, Liefwaard, T. a Doek, J. (red.), *Litigating the Rights of the Child*, Springer, Londýn, 2014, s. 193–209.

Lamont, R., „Article 24“, Peers, S., Hervey, T., Kenner, J. a Ward, A. (red.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A commentary*, Hart Publishing, Oxford, 2014, s. 209–215.

Liefwaard, T. a Doek, J., „Kinderrechten in de rechtspraak: Een internationaal perspectief“, *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 2015/12(4), 2015, s. 82–87.

McGlynn, C., „Rights for children?: The potential impact of the European Union Charter of Fundamental Rights“, *European Public Law*, sv. 8, č. 3, 2002, s. 387–400.

Pulles, G., „Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en het IVRK: receptie in het belang van het kind“, Graaf, J. H. de, Mak, C., Montanus, P. J. a Wijk, F. K. van (red.), *Rechten van het kind en waardigheid*, Ars Aequi Libri, Nijmegen, 2013, s. 109–138.

Stalford, H., *Children and the European Union: Rights, welfare and accountability*, Hart Publishing, Oxford, 2012.

Stalford, H., „Using the Convention on the Rights of the Child in litigation under EU law“, Liefwaard, T. a Doek, J. (red.), *Litigating the Rights of the Child*, Springer, Londýn, 2014, s. 1–11.

Stalford, H. a Schuurman, M., „Are we there yet?: The impact of the Lisbon Treaty on the EU Children’s Rights Agenda“, *International Journal of Children’s Rights*, sv. 19, č. 3, 2011, s. 381–403.

Trinidad Núñez, P., „¿Qué es un niño? Una visión desde el Derecho Internacional Público“, *Revista española de educación comparada* (Ejemplar dedicado a: La infancia y sus derechos), č. 9, 2003, s. 13–48.

Trinidad Núñez, P., *El niño en el derecho internacional de los derechos humanos*, Universidad de Extremadura Servicio de Publicaciones, 2002.

UNICEF, výzkumné centrum Innocenti, *Reformas Legislativas e a Implementação sobre os Direitos da Criança*, UNICEF, 2009.

UNICEF, výzkumné centrum Innocenti, *In difesa dei diritti dell'infanzia: Uno studio globale sulle istituzioni indipendenti dei diritti umani per l'infanzia – Relazione di sintesi*, UNICEF, 2013.

Verheyde, M., „Kinderen en het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens“, Verhellen, E., Cappelaere, G. a Decock, G. (red.), *Kinderrechtengids: Commentaren, regelgeving, rechtspraak en nuttige informatie over de maatschappelijke en juridische positie van het kind*, Mys en Breesch, Gent, 2004, s. 1–76.

Villagrasa Alcaide, C. a Ravetllat Ballesté, I., *Por los derechos de la infancia y de la adolescencia: un compromiso mundial desde el derecho de participación en el XX aniversario de la Convención sobre los Derechos del Niño*, Editorial Bosch, S.A., 2009, s. 55–80.

Kapitola 2

Základní občanská práva a svobody

Brems, E., „Article 14: The right to freedom of thought, conscience and religion“, Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. a Verheyde, M. (red.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2006, s 7–40.

Daly, A., Eurobarometer, „The right of children to be heard in civil proceedings and the emerging law of the European Court of Human Rights“, *The International Journal of Human Rights*, sv. 15, č. 3, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/ql_right_child_sum_en.pdf, 2011.

Enkelaar, A. a Zutpen, M., „De autonomie van het kind in de rechtszaal“, Graaf, J. H. de, Mak, C., Wijk, F. K. van a Mulders, L. A. (red.), *Rechten van het kind en autonomie*, Nijmegen, 2010.

Evropská komise, *Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union*, Úřad pro publikace Evropské unie (Úřad pro publikace), Lucemburk, 2014.

FRA, *Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in the European Union*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2010a.

FRA a ESLP, *Příručka evropského antidiskriminačního práva*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2011.

Koeren, M., „Recht op informatie?“, Graaf, J. H. de, Mak, C., Montanus, P. J. a Wijk, F. K. van, *Rechten van het kind en waardigheid*, Nijmegen, 2013.

Lundy, L., „‘Voice’ is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child“, *British Educational Research Journal*, sv. 33, č. 6, 2007, s. 927–942.

Mazey, S., „Gender mainstreaming strategies in the EU: Delivering on an agenda“, *Feminist Legal Studies*, sv. 10, č. 3–4, 2002, s. 227–240.

Nowak, M., *U.N. Covenant on Civil and Political Rights, CCPR commentary*, 2. revidované vydání, N.P. Engel Publisher, Kehl, Štrasburk a Arlington, 2005.

Partsch, K. J., „Freedom of conscience and expression, and political freedoms“, Henkin, L. (red.), *The International Bill of Rights: The Covenant on Civil and Political Rights*, Columbia University Press, New York, 1981.

Schutter, O. de, Evropská síť právních odborníků v oblasti nediskriminace, *The prohibition of discrimination under European Human Rights Law: Relevance for the EU non-discrimination directives – an update*, Generální ředitelství pro spravedlnost a spotřebitele Evropské komise, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2011.

Tomuschat, C., „Freedom of association“, Macdonald, R. St. J., Matscher, F. a Petzold, H., *The European system for the protection of human rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1993.

Wheatley Sacino, S., „Article 17: Access to a diversity of mass media sources“, Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. a Verheyde, M. (red.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2011.

Woodward, A. E., „Too late for gender mainstreaming? Taking stock in Brussels“, *Journal of European Social Policy*, sv. 18, 2008, s. 289–302.

Kapitola 3

Rovnost a zákaz diskriminace

Breen, C., *Age discrimination and children's rights: Ensuring equality and acknowledging difference*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2006.

Carmona Luque, M., „La no discriminación como principio rector de la Convención sobre los Derechos del Niño“, *Cursos de derechos humanos de Donostia-San Sebastián*, sv. 4, 2003, s. 173–188.

FRA, *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States. Comparative Report*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2010b.

FRA, *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2011a.

FRA, *Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union Member States*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2011b.

FRA a ESLP, *Příručka evropského antidiskriminačního práva*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2011.

FRA, *Poručenství dětí bez rodičovské péče: Příručka pro posílení poručenských systémů k uspokojování zvláštních potřeb dětských obětí obchodování s lidmi*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2014a.

Karagiorgi, C., „The concept of discrimination by association and its application in the EU Member State“, *European Anti-Discrimination Law Review*, sv. 18, 2014, s. 25–36.

Toggenburg, G., „Discrimination by association: a notion covered by EU equality law?“, *European Law Reporter*, sv. 3, 2008, s. 82–87.

Kapitola 4

Otázky osobní identity

Doek, J., „The CRC and the Right to Acquire and to Preserve a Nationality“, *Refugee Survey Quarterly*, sv. 25, č. 3, 2006a, s. 26–32.

Doek, J., „Article 8 – The Right to Preservation of Identity; Article 9 – The Right Not to be Separated from His or Her Parents“, Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. a Verheyde, M. (red.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2006b.

FRA, *The fundamental rights situation of intersex people*, FRA Focus, Vídeň, 2015a.

Mak, C., „Baas in eigen buik? De rechtsgeldigheid in nakoming van draagmoederschapsovereenkomsten in het licht van grondrechten“, Graaf, J. H. de, Mak, C. a Wijk, F. K. van (red.), *Rechten van het kind en ouderlijke verantwoordelijkheid*, Nijmegen, 2008.

Vonk, M., „De autonomie van het kind in het afstammingsrecht“, Graaf, J. H. de, Mak, C., Wijk, F. K. van a Mulders, L. A. (red.), *Rechten van het kind en autonomie*, Nijmegen, 2010.

Waas, L. E. van, *Nationality matters. Statelessness under international law*, Intersentia, Antverpy, 2008.

Ziemele, I., „Article 7 – The Right to Birth Registration, Name and Nationality, and the Right to Know and Be Cared for by Parents“, Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. a Verheyde, M. (red.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2007.

Kapitola 5

Rodinný život

Bueren, G. van, *Child rights in Europe, convergence and divergence in judicial protection*, Council of Europe Publishing, Štrasburk, 2007.

Kilkelly, U., „Protecting children’s rights under the ECHR: The role of positive obligations“, *NILQ*, sv. 61, č. 3, 2010a, s. 245–261.

Kilkelly, U., „Relocation: A children’s rights perspective“, *Journal of Family Law and Practice*, sv. 1, č. 1, 2010b, s. 23–35.

Lázaro González, I., „Intervención pública en la protección de los menores y respecto a la vida en familia: aportaciones del Tribunal de Estrasburgo“, *Icade: Revista de las Facultades de Derecho y Ciencias Económicas y Empresariales*, č. 83–84, 2011, s. 255–290.

Kapitola 6

Náhradní péče a osvojení

FRA, *Poručenství dětí bez rodičovské péče: Příručka pro posílení poručenských systémů k uspokojování zvláštních potřeb dětských obětí obchodování s lidmi*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2014a.

O’Halloran, K., *The politics of adoption: International perspectives on law, policy and practice*, Springer, Dordrecht, 2009.

Vité, S. a Boéchat, H., „Article 21 – Adoption“, Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. a Verheyde, M. (red.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2008.

Kapitola 7

Ochrana dítěte před násilím a vykořisťováním

Fitch, K., Spencer-Chapman, K. a Hilton, Z., *Protecting children from sexual abuse in Europe: Safer recruitment of workers in a border free Europe*, NSPCC, Londýn, 2007.

Forder, C., „Child protection in accordance with human rights and children’s rights“, Meuwese, S. a kol. (red.), *100 years of child protection*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2007.

FRA, *Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2009.

FRA, *Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2014b.

FRA, *Violence against women: An EU-wide survey, Main Results*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2014c.

FRA, *Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2015b.

FRA, *Severe labour exploitation: workers moving within or into the European Union, States’ obligations and victims’ rights*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2015c.

FRA a ESLP, *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2014.

Fredette, K., „International legislative efforts to combat child sex tourism: Evaluating the Council of Europe Convention on Commercial Child Sexual Exploitation“, *Boston College International and Comparative Law Review*, sv. 32, č. 1, 2009, s. 1–43.

Hartwig, M., „The elimination of child labour and the EU“, Nesi, G., Nogler, L. a Pertile, M. (red.), *Child labour in a globalized world: A legal analysis of ILO action*, Aldershot, Ashgate, 2008.

Lalor, K. a McElvaney, R., „Overview of the nature and extent of child sexual abuse in Europe“, Rada Evropy, *Protecting children from sexual violence: A comprehensive approach*, Council of Europe Publishing, Štrasburk, 2010, s. 13–36.

Liefwaard, T. a Doek, J., „Fysieke en geestelijke mishandeling van kinderen: over begripsvorming en de grenzen van het toelaatbare, volgens Nederlands recht“, Deetman, W. a kol. (red.), *Seksueel misbruik van en geweld tegen meisjes in de Rooms-Katholieke kerk: Een vervolgonderzoek*, Uitgeverij Balans, Amsterdam, 2013, s. 247–282.

Ruelle, E., „Sexual violence against children: The European legislative framework and outline of Council of Europe conventions and European Union policy“, Rada Evropy, *Protecting children from sexual violence: A comprehensive approach*, Council of Europe Publishing, Štrasburk, 2010.

Staiger, I., „Trafficking in children for the purpose of sexual exploitation in the EU“, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, sv. 13, č. 4, 2005, s. 603–624.

UNICEF, výzkumné centrum Innocenti, *Handbuch zum Fakultativprotokoll Betreffend den Verkauf von Kindern, die Kinderprostitution und die Kinderpornografie*, Kinderhilfswerk der Vereinten Nationen, UNICEF, 2010.

UNICEF, *Behind closed doors: The impact of domestic violence on children*, 2006.

Vrancken, P., „Child trafficking and Article 4 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: Foreign judicial decisions“, *South African Yearbook of International Law*, sv. 32, 2007, s. 285–510.

Kapitola 8

Hospodářská, sociální a kulturní práva a adekvátní životní úroveň

Eide, A., „Article 27 – The Right to an Adequate Standard of Living“, Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E. a Verheyde, M. (red.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2006.

Eide, A. a Eide, W. B., „Article 24 – The Right to Health“, Alen, A., Ang, F., Berghmans, E., Vande Lanotte, J., Verhellen, E. a Verheyde, M. (red.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2006.

FRA, *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2010b.

FRA a ESLP, *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2014.

Koch, I. E., *Human rights as indivisible rights: the protection of socio-economic demands under the European Convention on Human Rights*, Brill, Leiden, 2009.

Nolan, A., *Children's socio-economic rights, democracy and the courts*, Hart Publishing, Oxford, 2011.

Stoecklin, D., „Droits et capacité des enfants. L'enfant témoin et sujet. Les droits culturels de l'enfant“, Meyer-Bisch, P. (red.), Schultess Editions Roman-des, Collection interdisciplinaire, Ženeva, Curych, Bâle, 2012, s. 123–146.

Stoecklin, D., „Droits et capacité des enfants“, Meyer-Bisch, P. (red.), *L'enfant témoin et sujet. Les droits culturels de l'enfant*, Schultess Editions Roman-des, Collection interdisciplinaire, Ženeva, Curych, Bâle, 2012, s. 123–146.

Vandenhoe, W., „Article 26 – The Right to Benefit from Social Security“, Alen, A., Ang, F., Berghmans, E., Vande Lanotte, J., Verhellen, E. a Verheyde, M. (red.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2007.

Verheyde, M., „Article 28 – The Right to Education“, Alen, A., Ang, F., Berghmans, E., Vande Lanotte, J., Verhellen, E. a Verheyde, M. (red.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2006.

Kapitola 9

Migrace a azyl

Rada Evropy, Parlamentní shromáždění, *Recommendation 1969 (2011) on unaccompanied children in Europe: Issues of arrival, stay and return*, 15.4.2011.

Výbor pro občanské svobody, spravedlnost a vnitřní věci Evropského parlamentu, *Zpráva o situaci nezletilých osob v EU bez doprovodu (2012/2263(INI))*, 26.8.2013

Eurydice, Evropská komise (GŘ pro vzdělávání a kulturu), *Integrating immigrant children into schools in Europe: Communication with families and opportunities for mother tongue learning*, 2004.

FRA, *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2010b.

FRA, *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2011a.

FRA, *Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union Member States*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2011b.

FRA a ESLP, *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2014.

Ktistakis, Y., *Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, Council of Europe Publishing, Štrasburk, 2013.

Lázaro González, I., Benlloch Sanz, P. a Moroy Arambarri, B., *Los menores extranjeros no acompañados*, Universidad Pontificia Comillas, Tecnos, 2010.

Lodder, G. a Rodrigues, P. (red.), *Het kind in het immigratierecht*, Haag, 2012.

McBride, J., Evropský výbor pro právní spolupráci, *Access to justice for migrants and asylum seekers in Europe*, Council of Europe Publishing, Štrasburk, 2009.

Spijkerboer, T., „Structural instability: Strasbourg case law on children’s family reunion“, *European Journal of Migration and Law*, sv. 11, č. 3, 2009, s. 271–293.

Stalford, H., *Children and the European Union: Rights, welfare and accountability*, Hart Publishing, Oxford, 2012.

Kapitola 10

Ochrana spotřebitele a ochrana údajů

Bergkamp, L., „EU data protection policy the privacy fallacy: Adverse effects of Europe’s data protection policy in an information driven economy“, *Computer Law & Security Review*, sv. 18, č. 1, 2002, s. 31–47.

Buckingham, D., *The Material Child*, Polity, Cambridge, 2011.

Cook, D. T., „The missing child in consumption theory“, *Journal of Consumer Culture*, sv. 8, č. 2, 2008, s. 219–243.

Cook, D. T., „Taking exception with the child consumer“, *Childhood*, sv. 20, č. 4, 2013, s. 423–428.

De Hert, P. a Papakonstantinou, V., „The proposed data protection regulation replacing Directive 95/46/EC: A sound system for the protection of individuals“, *Computer Law & Security Review*, sv. 28, č. 2, 2012, s. 130–142.

Garde, A., „The best interest of the child and EU consumer law and policy: A major gap between theory and practice?“, Devenney, J. a Kenny, M. (red.), *European consumer protection: Theory and practice*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, s. 164–201.

FRA a Rada Evropy, *Příručka evropského práva v oblasti ochrany údajů*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2014.

Hughes, K., „The child's right to privacy and Article 8 European Convention on Human Rights“, Freeman, M. (red.), *Current Legal Issues: Law and Childhood Studies*, sv. 14, 2012, s. 456–486.

Kunnecke, A., „New standards in EU consumer rights protection? The new Directive 2011/83/EU“, *European Scientific Journal*, sv. 1, 2014, s. 426–437.

Marsh, J. (red.), *Popular culture, new media and digital literacy in early childhood*, Routledge Falmer, Londýn, 2005.

Tonner, K. a Fangerow, K., „Directive 2011/83/EU on consumer rights: a new approach, in European consumer law?“, *EUVR*, sv. 2, 2012, s. 74.

Wuermeling, U., „Modernization of European data protection law at a turning point“, *Computer Law & Security Review*, sv. 28, č. 28, 2012, s. 587–588.

Kapitola 11

Práva dětí v oblasti trestního soudnictví a alternativních (mimosoudních) řízení

Bartels, H., „De rechtspositie van het verdachte kind tijdens het plotieverhoor“, Graaf, J. H. de, Mak, C., Montanus, P. J. a Wijk, F. K. van, *Rechten van het kind en waardigheid*, Nijmegen, 2013.

Brink, Y. van den a Liefwaard, T., „Voorlopige hechtenis van jeugdige verdachten in Nederland“, *Strafblad*, sv. 12, č. 1, 2014, s. 44–55.

Doek, J., „Juvenile justice: International rights and standards“, Loeber, R., Slot, N. W., van der Laan, P. van der a Hoeve, M. (red.), *Tomorrow's criminals*, Ashgate, Farnham a Burlington, 2008, s. 229–246.

Düinkel, F., „Diversion: A meaningful and successful alternative to punishment in European juvenile justice systems“, Junger-Tas, J. a Düinkel, F. (red.), *Reforming juvenile justice*, Springer, Dordrecht, 2009.

Düinkel, F., „Where do we go from here?: Current trends in developing juvenile justice in Europe“, Groenhuijsen, M. a kol. (red.), *Fervet opus: Liber amicorum Anton van Kalmthout*, Maklu, Apeldoorn, Antverpy a Portland, 2010, s. 49–62.

Düinkel, F., „Juvenile justice systems in Europe: Reform developments between justice, welfare and ‚new punitiveness‘“, *Kriminologijos Studijos*, sv. 1, 2014.

FRA, *Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2014b.

FRA, *Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*, Úřad pro publikace, Lucemburk, 2015b.

Goldson, B. a Kilkelly, U., „International human rights standards and child imprisonment: Potentialities and limitations“, *International Journal of Children's Rights*, sv. 21, č. 2, 2013, s. 345–371.

Jonge, G. de. a Linden, A van der, *Handboek Jeugd en strafrecht*, Deventer, 2013.

Liefwaard, T., „The right to be treated with humanity: Implications of Article 37(c) CRC for children in detention“, Alen, A. a kol. (red.), *The UN Children's Rights Convention: Theory meets practice*, Intersentia Publishing, Antverpy a Oxford, 2007.

Newell, P., „The principles of child-friendly justice at international level“, *International justice for children*, Council of Europe Publishing, Štrasburk, 2008, s. 129–132.

Judikatura

Judikatura Soudního dvora Evropské unie

<i>Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) a Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo (FECMD) proti Administración del Estado, spojené věci C-468/10 a C-469/10, 24. listopadu 2011.....</i>	<i>187</i>
<i>Barbara Mercredi proti Richard Chaffe, C-497/10 PPU, 22. prosince 2010</i>	<i>81</i>
<i>Baumbast a R proti Secretary of State for the Home Department, C-413/99, 17. září 2002.....</i>	<i>16, 29, 135, 144, 173</i>
<i>Carlos Garcia Avello proti Belgickému státu, C-148/02, 2. října 2003</i>	<i>16, 29, 63</i>
<i>Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München, C-9/74, 3. července 1974</i>	<i>144</i>
<i>Doris Povse proti Mauro Alpago, C-211/10 PPU, 1. července 2010</i>	<i>74, 88</i>
<i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG, C-244/06, 14. února 2008.....</i>	<i>29, 179, 181</i>
<i>E. proti B., C-436/13, 1. října 2014.....</i>	<i>80</i>
<i>Evropský parlament proti Radě Evropské unie, velký senát, C-540/03, 27. června 2006</i>	<i>28, 30</i>
<i>Gerardo Ruiz Zambrano proti Office national de l'emploi (ONEm), C-34/09, 8. března 2011</i>	<i>62, 173</i>
<i>Google Spain SL a Google Inc. proti Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) a Mario Costeja González, C-131/12, 13. května 2014.....</i>	<i>189</i>
<i>J. McB. proti L. E., C-400/10 PPU, 5. října 2010</i>	<i>75</i>
<i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisi Evropských společenství, C-4/73, 14. května 1974</i>	<i>27</i>
<i>Jasna Detiček proti Maurizio Sgueglia, C-403/09 PPU, 23. prosince 2009.....</i>	<i>79</i>

<i>Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz</i> , C-491/10 PPU, 22. prosince 2010	29, 34, 42, 87
<i>Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaïosynis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaïomaton</i> , C-222/14, 16. července 2015	156
<i>Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02, 19. října 2004	16, 29, 47, 54, 62, 70
<i>London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim a Secretary of State for the Home Department</i> , velký senát, C-310/08, 23. února 2010	16, 29, 145, 173
<i>M. J. E. Bernini proti Minister van Onderwijs en Wetenschappen</i> , C-3/90, 26. února 1992	144
<i>María Martínez Sala proti Freistaat Bayern</i> , C-85/96, 12. května 1998	155
<i>Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth a Secretary of State for the Home Department</i> , C-480/08, 23. února 2010	16, 29, 145, 173
<i>Murat Dereci a další proti Bundesministerium für Inneres</i> , C-256/11, 15. listopadu 2011	173
<i>Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH proti Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn</i> , C-36/02, 14. října 2004	179, 182
<i>Productores de Música de España (Promusicae) proti Telefónica de España SAU</i> , velký senát, C-275/06, 29. ledna 2008	187
<i>S. Coleman proti Attridge Law a Steve Law</i> , velký senát, C-303/06, 17. července 2008	47, 58
<i>Stefan Grunkin a Dorothee Regina Paul</i> , velký senát, C-353/06, 14. října 2008	63
<i>The Queen, na žádost MA a další proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-648/11, 6. června 2013	159, 174
<i>Trestní řízení proti Marii Pupino</i> , velký senát, C-105/03, 16. června 2005	211
<i>Trestní řízení proti X</i> , C-507/10, 21. prosince 2011	211
<i>Yoshikazu Iida proti městu Ulm</i> , C-40/11, 8. listopadu 2012	173
<i>Z. proti ministerstvu a správní radě obecní školy</i> , velký senát, C-363/12, 18. března 2014	155
<i>Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon</i> , C-149/10, 16. září 2010	156

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

<i>A. L. proti Finsku</i> , č. 23220/04, 27. ledna 2009	212
<i>A. M. M. proti Rumunsku</i> , č. 2151/10, 14. února 2012	67
<i>Adamkiewicz proti Polsku</i> , č. 54729/00, 2. března 2010	197
<i>Airey proti Irsku</i> , č. 6289/73, 9. října 1979	137

<i>Ali proti Spojenému království</i> , č. 40385/06, 11. ledna 2011	140
<i>Anayo proti Německu</i> , č. 20578/07, 21. prosince 2010	82
<i>Angelova proti Bulharsku</i> , č. 38361/97, 13. června 2002	209
<i>Assenov a další proti Bulharsku</i> , č. 24760/94, 28. října 1998	114
<i>Avilkina a další proti Rusku</i> , č. 1585/09, 6. června 2013	180, 189
<i>B. proti Rumunsku</i> (č. 2), č. 1285/03, 19. února 2013	91, 99
<i>B. B. a F. B. proti Německu</i> , č. 18734/09 a 9424/11, 14. března 2013	91, 99, 100
<i>Bah proti Spojenému království</i> , č. 56328/07, 27. září 2011	136, 153
<i>Bajsultanov proti Rakousku</i> , č. 54131/10, 12. června 2012	168
<i>Blokhin proti Rusku</i> , č. 47152/06, 14. listopadu 2013	207
<i>Bocos-Cuesta proti Nizozemsku</i> , č. 54789/00, 10. listopadu 2005	212
<i>Bouamar proti Belgii</i> , č. 9106/80, 29. února 1988	57, 193, 206, 207
<i>Boultif proti Švýcarsku</i> , č. 54273/00, 2. srpna 2001	160, 175
<i>C. N. a V. proti Francii</i> , č. 67724/09, 11. října 2012	110, 123, 124
<i>C. N. proti Spojenému království</i> , č. 4239/08, 13. listopadu 2012	123
<i>Campbell a Cosans proti Spojenému království</i> , č. 7511/76 a 7743/76, 25. února 1982	109, 116
<i>Catan a další proti Moldavsku a Rusku</i> , velký senát, č. 43370/04, 8252/05 a 18454/06, 19. října 2012	135, 140, 142
<i>Centrum právních prostředků jménem Valentina Câmpeana proti</i> <i>Rumunsku</i> , velký senát, č. 47848/08, 17. července 2014	110, 130, 136, 149
<i>Connors proti Spojenému království</i> , č. 66746/01, 27. května 2004	136, 153
<i>Copland proti Spojenému království</i> , č. 62617/00, 3. dubna 2007	189
<i>Çoşelav proti Turecku</i> , č. 1413/07, 9. října 2012	19, 209
<i>Costello-Roberts proti Spojenému království</i> , č. 13134/87, 25. března 1993	113
<i>Cusan a Fazzo proti Itálii</i> , č. 77/07, 7. ledna 2014	63, 64
<i>D. G. proti Irsku</i> , č. 39474/98, 16. května 2002	57, 193, 206
<i>D. H. a další proti České republice</i> , velký senát, č. 57325/00, 13. listopadu 2007	47, 52, 135
<i>Darby proti Švédsku</i> , č. 11581/85, 23. října 1990	35
<i>Dinç a Çakır proti Turecku</i> , č. 66066/09, 9. července 2013	205
<i>Dogru proti Francii</i> , č. 27058/05, 4. prosince 2008	33, 36
<i>Doorson proti Nizozemsku</i> , č. 20524/92, 26. března 1996	212
<i>E. B. proti Francii</i> , velký senát, č. 43546/02, 22. ledna 2008	92, 105
<i>Eremia proti Moldavsku</i> , č. 3564/11, 28. května 2013	121
<i>Eriksson proti Švédsku</i> , č. 11373/85, 22. června 1989	100

<i>Fabris proti Francii</i> , velký senát, č. 16574/08, 7. února 2013	47, 58, 59
<i>Folgerø a další proti Norsku</i> , velký senát, č. 15472/02, 29. června 2007	37, 141
<i>Gas a Dubois proti Francii</i> , č. 25951/07, 15. března 2012	92, 105
<i>Gaskin proti Spojenému království</i> , č. 10454/83, 7. července 1989	33, 40, 61, 65
<i>Genovese proti Maltě</i> , č. 53124/09, 11. října 2011	62, 71
<i>Glass proti Spojenému království</i> , č. 61827/00, 9. března 2004	136, 149
<i>Godelli proti Itálii</i> , č. 33783/09, 25. září 2012	61, 68
<i>Grzelak proti Polsku</i> , č. 7710/02, 15. června 2010	33, 36, 141
<i>Guillot proti Francii</i> , č. 22500/93, 24. října 1993	63, 64
<i>Gül proti Švýcarsku</i> , č. 23218/94, 19. února 1996	160, 175
<i>Güveç proti Turecku</i> , č. 70337/01, 20. ledna 2009	19, 193, 205, 207, 208
<i>H. Y. a Hü. Y. proti Turecku</i> , č. 40262/98, 6. října 2005	209
<i>Handyside proti Spojenému království</i> , č. 5493/72, 7. prosince 1976	33, 39, 40
<i>Harroudj proti Francii</i> , č. 43631/09, 4. října 2012	27, 92, 107
<i>Hasan a Eylem Zengin proti Turecku</i> , č. 1448/04, 9. října 2007	37
<i>Havelka a další proti České republice</i> , č. 23499/06, 21. června 2007	153
<i>Horych proti Polsku</i> , č. 13621/08, 17. dubna 2012	84
<i>Idalov proti Rusku</i> , č. 5826/03, 22. května 2012	204
<i>Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku</i> , č. 31679/96, 25. ledna 2000	75
<i>Iliya Petrov proti Bulharsku</i> , č. 19202/03, 24. dubna 2012	136, 148
<i>J. M. proti Dánsku</i> , č. 34421/09, 13. listopadu 2012	205
<i>Jeunesse proti Nizozemsku</i> , velký senát, č. 12738/10, 3. října 2014	159, 168
<i>Johansson proti Finsku</i> , č. 10163/0, 6. září 2007	61, 63, 64
<i>K. a T. proti Finsku</i> , velký senát, č. 25702/94, 12. července 2001	77, 81, 82
<i>K. A. proti Finsku</i> , č. 27751/95, 14. ledna 2003	96, 101
<i>K. U. proti Finsku</i> , č. 2872/02, 2. prosince 2008	62, 69, 180, 189
<i>Kanagaratnam a další proti Belgii</i> , č. 15297/09, 13. prosince 2011	160, 171
<i>Kayak proti Turecku</i> , č. 60444/08, 10. července 2012	109, 113
<i>Kearns proti Francii</i> , č. 35991/04, 10. ledna 2008	92, 104
<i>Kervanci proti Francii</i> , č. 31645/04, 4. prosince 2008	33, 36
<i>Kjeldsen, Busk Madsen a Pedersen proti Dánsku</i> , č. 5095/71, 5920/72 a 5926/72, 7. prosince 1976	37
<i>Klass a další proti Německu</i> , č. 5029/71, 6. září 1978	189
<i>Konstantin Markin proti Rusku</i> , velký senát, č. 30078/06, 22. března 2012	137, 156
<i>Kontrová proti Slovensku</i> , č. 7510/04, 31. května 2007	120

<i>Korneykova proti Ukrajině</i> , č. 39884/05, 19. ledna 2012.....	205
<i>Kovač proti Chorvatsku</i> , č. 503/05, 12. července 2007	194, 212
<i>Křesťanskodemokratická lidová strana proti Moldavsku</i> , č. 28793/02, 14. února 2006.....	34, 45
<i>Krušković proti Chorvatsku</i> , č. 46185/08, 21. června 2011.....	67
<i>Kuptsov a Kuptsova proti Rusku</i> , č. 6110/03, 3. března 2011.....	205, 207
<i>Labassee proti Francii</i> , č. 65941/11, 26. června 2014.....	68
<i>Ladent proti Polsku</i> , č. 11036/03, 18. března 2008	205
<i>Latifa Benamar a další proti Nizozemsku</i> , rozhodnutí o nepřipustnosti, č. 43786/04, 5. dubna 2005	168
<i>Lautsi a další proti Itálii</i> , velký senát, č. 30814/06, 18. března 2011.....	33, 37, 38
<i>Lavida a další proti Řecku</i> , č. 7973/10, 30. května 2013.....	52
<i>Leander proti Švédsku</i> , č. 9248/81, 26. března 1987	189
<i>Levin proti Švédsku</i> , č. 35141/06, 15. března 2012.....	73, 82
<i>M. A. K. a R. K. proti Spojenému království</i> , č. 45901/05 a 40146/0623. března 2010	136, 149
<i>M. C. proti Bulharsku</i> , č. 39272/98, 4. prosince 2003.....	113, 119
<i>Maaouia proti Francii</i> , velký senát, č. 39652/98, 5. října 2000.....	177
<i>Malone proti Spojenému království</i> , č. 8691/79, 2. srpna 1984.....	189
<i>Marckx proti Belgii</i> , č. 6833/74, 13. června 1979	15, 19
<i>Markovics a další proti Maďarsku</i> , rozhodnutí o nepřipustnosti, č. 77575/11, 19828/13 a 19829/13, 24. června 2014	139
<i>Maslov proti Rakousku</i> , velký senát, č. 1638/0323, 23. června 2008.....	16, 31
<i>Mazurek proti Francii</i> , č. 34406/97, 1. února 2000.....	58
<i>McMichael proti Spojenému království</i> , č. 16424/90, 24. února 1995.....	99
<i>Mennesson proti Francii</i> , č. 65192/11, 26. června 2014	61, 66, 67
<i>Mikulíć proti Chorvatsku</i> , č. 53176/99, 7. února 2002	66
<i>Mizzi proti Maltě</i> , č. 26111/02, 12. ledna 2006	61, 66
<i>Mubilanzila Mayeka a Kaniki Mitunga proti Belgii</i> , č. 13178/03, 12. října 2006	160, 170
<i>Muskhadzhiyeva a další proti Belgii</i> , č. 41442/07, 19. ledna 2010	171
<i>Mustafa a Armağan Akin proti Turecku</i> , č. 4694/03, 6. dubna 2010.....	73, 83
<i>Nart proti Turecku</i> , č. 20817/04, 6. května 2008.....	193, 205, 207
<i>Nencheva a další proti Bulharsku</i> , č. 48609/06, 18. června 2013.....	110, 112, 121, 131
<i>Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku</i> , velký senát, č. 41615/07, 6. července 2010.....	74, 89

<i>Nortier proti Nizozemsku</i> , č. 13924/88, 24. srpna 1993	197
<i>O'Keeffe proti Irsku</i> , velký senát, č. 35810/09, 28. ledna 2014.....	109, 113, 114
<i>Odièvre proti Francii</i> , velký senát, č. 42326/98, 13. února 2003	65, 68
<i>Olsson proti Švédsku</i> (č. 1), č. 10465/83, 24. března 1988	91, 97, 100
<i>Oršuš a další proti Chorvatsku</i> , velký senát, č. 15766/03, 16. března 2010.....	47, 52, 135
<i>Oyal proti Turecku</i> , č. 4864/05, 23. března 2010	136, 148
<i>P. V. proti Španělsku</i> , č. 35159/09, 30. listopadu 2010	83
<i>Panovits proti Kypru</i> , č. 4268/04, 11. prosince 2008	193, 202
<i>Pini a další proti Rumunsku</i> , č. 78028/01 a 78030/01, 22. června 2004.....	92, 103
<i>Ponomaryovi proti Bulharsku</i> , č. 5335/05, 21. června 2011.....	47, 55, 135, 146
<i>Popov proti Francii</i> , č. 39472/07 a 39474/07, 19. ledna 2012	160, 171
<i>Povse proti Rakousku</i> , rozhodnutí o nepřipustnosti, č. 3890/11, 18. června 2013.....	88
<i>R. M. S. proti Španělsku</i> , č. 28775/12, 18. června 2013	73, 76, 77
<i>R. R. proti Maďarsku</i> , č. 19400/11, 4. prosince 2012	194, 214
<i>Rahimi proti Řecku</i> , č. 8687/08, 5. dubna 2011	160, 177
<i>Rantsev proti Kypru a Rusku</i> , č. 25965/04, 7. ledna 2010.....	110, 126
<i>S. a Marper proti Spojenému království</i> , velký senát, č. 30562/04 a 30566/04, 4. prosince 2008	189, 190
<i>S. N. proti Švédsku</i> , č. 34209/96, 2. července 2002	194, 212, 213
<i>Sahin proti Německu</i> , velký senát, č. 30943/96, 8. července 2003.....	34, 43
<i>Salduz proti Turecku</i> , velký senát, č. 36391/02, 27. listopadu 2008.....	202
<i>Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku</i> , č. 33290/96, 21. prosince 1999	84
<i>Saviny proti Ukrajině</i> , č. 39948/06, 18. prosince 2008.....	91, 98
<i>Schneider proti Německu</i> , č. 17080/07, 15. září 2011.....	73, 82
<i>Schwizgebel proti Švýcarsku</i> , č. 25762/07, 10. června 2010.....	19, 104
<i>Selçuk proti Turecku</i> , č. 21768/02, 10. ledna 2006	205
<i>Şen proti Nizozemsku</i> , č. 31465/96, 21. prosince 2001	159, 164, 168
<i>Siliadin proti Francii</i> , č. 73316/01, 26. července 2005.....	123
<i>Slivenko a další proti Lotyšsku</i> , velký senát, rozhodnutí o připustnosti, č. 48321/99, 23. ledna 2002	70
<i>Smirnova proti Rusku</i> , č. 46133/99 a 48183/99, 24. července 2003.....	204
<i>Söderman proti Švédsku</i> , velký senát, č. 5786/08, 12. listopadu 2013.....	110, 128
<i>Sommerfeld proti Německu</i> , velký senát, č. 31871/96, 8. července 2003	43, 73, 82
<i>Stummer proti Rakousku</i> , velký senát, č. 37452/02, 7. července 2011	156

<i>T. proti České republice</i> , č. 19315/11, 17. července 2014	91, 101
<i>T. proti Spojenému království</i> , velký senát, č. 24724/94, 16. prosince 1999	193, 200
<i>Tarakhel proti Švýcarsku</i> , velký senát, č. 29217/12, 4. listopadu 2014	160, 175
<i>Tuquabo-Tekle a další proti Nizozemsku</i> , č. 60665/00, 1. prosince 2005	164
<i>Tyrer proti Spojenému království</i> , č. 5856/72, 25. dubna 1978	113, 116
<i>Üner proti Nizozemsku</i> , č. 46410/99, 18. října 2006	175
<i>Uzun proti Německu</i> , č. 35623/05, 2. září 2010	189
<i>Valsamis proti Řecku</i> , č. 21787/93, 18. prosince 1996	37
<i>Věc „Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium“ proti Belgii</i> , č. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 a 2126/64, 23. července 1968	58, 140
<i>Vidal proti Belgii</i> , č. 12351/86, 22. dubna 1992	43
<i>Vojnity proti Maďarsku</i> , č. 29617/07, 12. února 2013	73, 83
<i>W. proti Finsku</i> , č. 14151/02, 24. dubna 2007	212
<i>W. proti Spojenému království</i> , č. 9749/82, 8. července 1987	99
<i>Wallová a Walla proti České republice</i> , č. 23848/04, 26. října 2006	91, 98, 153
<i>X a další proti Rakousku</i> , velký senát, č. 19010/07, 19. února 2013	92, 106
<i>X proti Lotyšsku</i> , velký senát, č. 27853/09, 26. listopadu 2013	74, 90
<i>Y. C. proti Spojenému království</i> , č. 4547/10, 13. března 2012	77
<i>Yazgül Yılmaz proti Turecku</i> , č. 36369/06, 1. února 2011	165
<i>Z a další proti Spojenému království</i> , velký senát, č. 29392/95, 10. května 2001	113, 121
<i>Zorica Jovanović proti Srbsku</i> , č. 21794/08, 26. března 2013	110, 132

Judikatura Evropského výboru pro sociální práva

<i>Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Belgii</i> , stížnost č. 98/2013, 29. května 2015	117
<i>Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti České republice</i> , stížnost č. 96/2013, 29. května 2015	117
<i>Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Slovinsku</i> , stížnost č. 95/2013, 27. května 2015	117
<i>Defence for Children International (DCI) proti Belgii</i> , stížnost č. 69/2011, 23. října 2012	31, 136, 151, 154
<i>Defence for Children International (DCI) proti Nizozemsku</i> , stížnost č. 47/2008, 20. října 2009	19, 28, 154
<i>European Action of the Disabled (AEH) proti Francii</i> , stížnost č. 81/2012, 11. září 2013	138, 141

<i>European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) proti Francii, stížnost č. 82/2012, 19. března 2013</i>	137, 158
<i>Evropské středisko pro práva Romů (ERRC) proti Itálii, stížnost č. 27/2004, 7. prosince 2005</i>	154
<i>Federace katolických rodinných svazů v Evropě (FAFCE) proti Irsku, stížnost č. 89/2013, 12. září 2014</i>	127
<i>General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) and Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) proti Řecku, stížnost č. 66/2011, 23. května 2012</i>	139, 157
<i>International Association Autism Europe (IAAE) proti Francii, stížnost č. 13/2002, 4. listopadu 2003</i>	59, 138
<i>International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Chorvatsku, stížnost č. 45/2007, 30. března 2009</i>	142
<i>International Commission of Jurists (ICJ) proti Portugalsku, stížnost č. 1/1998, 9. září 1999</i>	31, 32
<i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) proti Francii, stížnost č. 14/2003, 8. září 2004</i>	136, 150
<i>Médecins du Monde – International proti Francii, stížnost č. 67/2011, 11. září 2012</i>	141, 154
<i>Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bulharsku, stížnost č. 41/2007, 3. června 2008</i>	31, 59, 139, 141, 142
<i>Světová organizace proti mučení (OMCT) proti Belgii, stížnost č. 21/2003, 7. prosince 2004</i>	109, 117
<i>Světová organizace proti mučení (OMCT) proti Irsku, stížnost č. 18/2003, 7. prosince 2004</i>	28
<i>Světová organizace proti mučení (OMCT) proti Řecku, stížnost č. 17/2003, 7. prosince 2004</i>	31
<i>Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) proti Francii, stížnost č. 26/2004, 15. června 2005</i>	48

Judikatura vnitrostátních soudů

<i>Spojené království, odvolací soud, R (na žádost B) proti The Mayor and Burgesses of the London Borough of Merton, [2003] EWHC 1689, 14. července 2003</i>	165
<i>Spojené království, odvolací soud, R (na žádost CJ) proti Cardiff County Council, [2011] EWCA Civ 1590, 20. prosince 2011</i>	165
<i>Spojené království, soud vyššího stupně R (na žádost MK) proti Wolverhampton City Council, [2013] UKUT 00177 (IAC), 26. března 2013</i>	165

Jak najít judikaturu evropských soudů

Evropský soud pro lidská práva – databáze judikatury HUDOC

Databáze HUDOC poskytuje bezplatný přístup k judikatuře ESLP: <http://hudoc.echr.coe.int>.

Databáze je k dispozici v angličtině a francouzštině a nabízí uživatelsky vstřícný systém vyhledávání, který usnadňuje nalezení judikatury.

Na stránce **HUDOC Nápověďa** naleznete videonávody a uživatelské příručky. Pro zobrazení podrobností a příkladů, jak používat filtry a vyhledávací pole, může uživatel umístit kurzor myši na na pravé straně každého vyhledávače v rozhraní Hudoc.

Odkazy na judikaturu v této příručce nabízejí čtenáři komplexní informace, díky nimž může snadno najít celé znění citovaného rozsudku nebo rozhodnutí.

Před zahájením hledání si prosím povšimněte, že ve výchozím nastavení jsou rozsudky Velkého senátu a Senátu seřazeny od nejnovějšího zveřejněného rozsudku. Pro vyhledávání v jiných souborech, například v rozhodnutích, musí uživatel zaškrtnout příslušné okénko v poli **Document Collections** (Sbírký dokumentů), které se objeví na obrazovce vlevo nahoře.

Nejjednodušším způsobem, jak najít určitou věc, je zadat číslo žaloby do pole **Application Number** pod odkazem **Advanced Search** (Pokročilé vyhledávání) na obrazovce vpravo nahoře a kliknout na modré tlačítko Search (Vyhledat).

Pro přístup k další judikatuře, která se týká jiných témat, například témat z oblasti azylu, může uživatel použít pole **Search** (Vyhledat) označené lupou na obrazovce vpravo nahoře. V poli Vyhledat může uživatel text vyhledávat pomocí:

- jednoho slova (např. dítě)
- slovního spojení (např. děti migrantů)
- názvu věci
- státu
- booleovského operátoru (např. dítě v alternativní péči)

Pro snadnější hledání textu můžete kliknutím na šipku, která se objeví uvnitř pole **Vyhledat**, použít **jednoduché hledání pomocí booleovských operátorů**. Tento způsob hledání nabízí šest možností: toto přesné slovo nebo slovní spojení, všechna tato slova, kterákoli z těchto slov, žádné z těchto slov, blízkost těchto slov, volné booleovské hledání.

Jakmile se zobrazí výsledky vyhledávání, může je uživatel snadno zúžit pomocí filtrů v poli **Filters** (Filtry) na levé straně obrazovky, např. „Jazyk“ nebo „Stát“. Filtry lze používat jednotlivě nebo v kombinaci s dalším zúžením výsledků. Užitečným nástrojem může být filtr „Keywords“ (Klíčová slova), protože často zahrnuje výrazy vyňaté z textu ESLP a je přímo spojen s odůvodněním a závěry Soudního dvora.

Příklad: Hledání judikatury Soudního dvora z oblasti vyhoštění žadatelů o azyl, při němž jsou ohroženi mučením nebo nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestem podle článku 3 EÚLP

1) Uživatel nejprve zadá do **pole Vyhledat** slovní spojení „žadatelé o azyl“ a klikne na modré **tlačítko Search** (Vyhledat).

2) Poté, co se objeví výsledky hledání, uživatel vybere ve **filtru Violation** (Porušení) v **poli Filters** (Filtry) „3“ a zúží tak výsledky na ty, které souvisejí s porušováním článku 3.

3) Poté může uživatel vybrat ve **filtru Keywords** (Klíčová slova) příslušná klíčová slova, a zúží tak výsledky na ty, které souvisejí s článkem 3, např. klíčové slovo „(čl. 3) Zákaz mučení“.

U významnějších věcí je v databázi HUDOC k dispozici právní shrnutí. Shrnutí obsahuje popisnou hlavičku, stručné představení skutečností a práva, s důrazem na body právního zájmu. Je-li shrnutí k dispozici, objeví se ve výsledcích společně s odkazem na text rozsudku nebo rozhodnutí odkaz **Legal Summaries** (Právní shrnutí). Případně může uživatel prohledávat pouze právní shrnutí. Pro tento účel zaškrtně v poli **Document Collections** (Sbírký dokumentů) okénko „Legal Summaries“.

Pokud byly zveřejněny neoficiální překlady dané věci, objeví se ve výsledcích společně s odkazem na text rozsudku nebo rozhodnutí odkaz **Language versions** (Jazykové verze). Databáze HUDOC poskytuje též odkazy na internetové stránky třetích osob, kde lze nalézt další překlady judikatury ESLP. Více informací viz odkaz „Language versions“ (Jazykové verze) v oddíle HUDOC „Help“ (Nápověda).

Soudní dvůr Evropské unie Databáze judikatury CURIA

Databáze judikatury CURIA nabízí bezplatný přístup k judikatuře ESD/SDEU: <http://curia.europa.eu>.

Vyhledávač je k dispozici ve všech úředních jazycích EU.⁵⁶⁸ **Jazyk** lze vybrat v horním pravém rohu obrazovky. Vyhledávač lze používat k vyhledávání informací ve všech dokumentech souvisejících s uzavřenými a projednávanými věcmi u Soudního dvora, Tribunálu a Soudu pro veřejnou službu.

Na stránce <http://curia.europa.eu/common/juris/en/aideGlobale.pdf#> je přístupný oddíl **Nápověda**. Každé pole vyhledávání má i svou stránku s nápovědou, na kterou se dostanete, když kliknete na ikonu. Tato stránka obsahuje užitečné informace pro uživatele o tom, jak nástroj používat co nejefektivněji.

Nejjednodušším způsobem, jak najít konkrétní věc, je zadat celé číslo věci do okna vyhledávání nazvaného Číslo věci a poté kliknout na zelené tlačítko Vyhledat. Věc lze také vyhledat pomocí části čísla věci. Například když zadáte do

⁵⁶⁸ K dispozici je od 30. dubna 2004: španělština, dánština, němčina, řečtina, angličtina, francouzština, italština, nizozemština, portugalština, finština a švédština; od 1. května 2004: čeština, estonština, lotyština, litevština, maďarština, polština, slovenština a slovinština; od 1. ledna 2007: bulharština a rumunština; od 30. dubna 2007: maltština; od 31. prosince 2011: irština; přechodné odchylky byly stanoveny [nařízením \(ES\) č. 920/2005](#) a [nařízením \(EU\) č. 1257/2010](#). Sekundární právní předpisy platné k datu vstupu jsou překládány do chorvatštiny a budou postupně zveřejňovány ve *Zvláštním vydání Úředního věstníku Evropské unie*.

pole Číslo věci 122, vyhledáte věc č. 122 z kteréhokoli roku a od kteréhokoli ze tří soudů: Soudního dvora, Tribunálu a/nebo Soudu pro veřejnou službu.

Pro hledání pomocí běžného názvu věci můžete také použít pole **Jména účastníků řízení**. Jedná se obvykle o zjednodušenou formu jmen účastníků dané věci.

Výsledky hledání můžete zúžit pomocí celkem šestnácti multifunkčních polí vyhledávání. Různá pole vyhledávání jsou uživatelsky vstřícná a lze je používat v různých kombinacích. Pole mají často seznamy vyhledávání, které otevřete kliknutím na ikonu a vyberte dostupné výrazy pro vyhledávání.

U obecnějšího hledání dostanete při použití pole **Slova v textu** výsledky na základě hledání klíčových slov ve všech dokumentech zveřejněných ve Zprávách Evropského soudu od roku 1954 a od roku 1994 pro Zprávy Evropského soudu – věci pracovníků (ECR-SC).

Pro tematicky specifičtější hledání lze použít pole **Oblast**. Za tímto účelem musíte kliknout na ikonu napravo od pole a vybrat ze seznamu příslušnou oblast či oblasti. Ve výsledcích hledání se pak v abecedním pořadí zobrazí vybrané dokumenty týkající se právních otázek, jimiž se zabývala rozhodnutí Soudního dvora, Tribunálu a Soudu pro veřejnou službu a stanoviska Generálních advokátů.

Internetová stránka CURIA má též doplňkové nástroje judikatury:

Numerický přístup: tento oddíl je souborem informací o kterékoli věci, která byla předložena jednomu ze tří soudů. Věci jsou vyjmenovány podle svého čísla a jsou seřazeny v pořadí, v němž byly podány do příslušné kanceláře. Do věci lze nahlížet po kliknutí na jejich číslo. Oddíl Numerický přístup je dostupný na adrese: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

Přehled judikatury: tento oddíl nabízí systematickou klasifikaci shrnutí judikatury o základních právních bodech uvedených v příslušném rozhodnutí. Tato shrnutí vycházejí co nejvíce z vlastního znění daného rozhodnutí. Oddíl Přehled judikatury je dostupný na adrese: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/.

Komentáře právní nauky k rozsudkům: tento oddíl obsahuje odkazy na komentáře právní nauky týkající se všech tří soudů od jejich zřízení. Rozsudky

jsou rozříděny samostatně podle soudu v chronologickém pořadí podle jejich čísla věci, zatímco odkazy na komentáře jsou rozříděny chronologicky podle data, kdy vyšly. Odkazy se zobrazí ve svém původním jazyce. Oddíl Komentáře právní nauky k rozsudkům je dostupný na adrese: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/.

Databáze vnitrostátní judikatury: do této externí databáze lze vstoupit přes internetovou stránku CURIA. Nabízí přístup k příslušné vnitrostátní judikatuře týkající se právních předpisů EU. Databáze vychází ze sbírky judikatury vnitrostátních soudů členských států EU. Informace byly shromážděny na základě selektivní excerptce z právních časopisů a přímých kontaktů s četnými vnitrostátními soudy. Databáze vnitrostátní judikatury je dostupná v angličtině a francouzštině na adrese: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/.

Právní nástroje, na které se odkazuje v této příručce

Právní nástroje OSN

Hlavní smlouvy OSN, včetně Úmluvy o právech dítěte a příslušných monitorovacích orgánů, naleznete na adrese www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx.

Úmluvy o mezinárodní ochraně dětí, rodiny a majetkových vztahů přijaté v rámci Haagské konference o mezinárodním právu soukromém naleznete na adrese <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>.

Právní nástroje Rady Evropy

Všechny právní nástroje Rady Evropy jsou k dispozici na adrese <http://conventions.coe.int/Treaty/>.

Informace o stavu přijetí právních nástrojů Rady Evropy členskými státy EU naleznete v sekci *International obligations* [mezinárodní závazky] na internetových stránkách agentury FRA: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/int-obligations>.

	Název
Práva dítěte / občanská práva	
<i>Evropská úmluva o lidských právech</i>	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 11 a č. 14, CETS č. 005, Řím, 4.11.1950, s. 1–15.
<i>Dodatkový protokol k evropské úmluvě o lidských právech</i>	Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolu č. 11, CETS č. 009, Paříž, 20.3.1952, s. 1–3.
<i>Protokol č. 12 k evropské úmluvě o lidských právech</i>	Protokol č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, CETS č. 177, Řím, 4.11.2000, s. 1–3.
<i>Evropská úmluva o výkonu práv dětí</i>	Evropská úmluva o výkonu práv dětí, CETS č. 160, Štrasburk, 25.1.1996, s. 1–10.
<i>Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství</i>	Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, CETS č. 085, Štrasburk, 15.10.1975, s. 1–5.
<i>Úmluva o lidských právech a biomedicině</i>	Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině, CETS č. 164, Oviedo, 4.4.1997, s. 1–12.
Otázky osobní identity	
<i>Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin</i>	Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, CETS č. 157, Štrasburk, 1.2.1995, s. 1–10.
<i>Evropská úmluva o státním občanství</i>	Evropská úmluva o státním občanství, CETS č. 166, Štrasburk, 6.11.1997, s. 1–13.
<i>Úmluva Rady Evropy o omezení případů bezdomovectví v souvislosti s následnictvím států</i>	Úmluva Rady Evropy o omezení případů bezdomovectví v souvislosti s následnictvím států, CETS č. 200, Štrasburk, 19.5.2006, s. 1–7.
Rodinný život a rodičovská péče	
<i>Úmluva o styku s dětmi</i>	Úmluva o styku s dětmi, CETS č. 192, Štrasburk, 15.5.2003, s. 1–13.
<i>Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná)</i>	Evropská úmluva o osvojení dětí (revidovaná), CETS č. 202, Štrasburk, 27.11.2008, s. 1–11.
<i>Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí</i>	Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, CETS č. 105, Lucemburk, 20.5.1980, s. 1–12.
Ochrana dítěte před násilím a vykořisťováním	
<i>Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu zneužívání (úmluva z Lanzarote)</i>	Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání, CETS č. 201, Lanzarote, 25.10.2007, s. 1–21.

<i>Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání</i>	Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, CETS č. 126, Štrasburk, 26.11.1987, s. 1–9.
<i>Úmluva o počítačové trestné činnosti</i>	Úmluva o počítačové trestné činnosti, CETS č. 185, Budapešť, 23.11.2001, s. 1–27.
<i>Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi</i>	Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi, CETS č. 197, Varšava, 16.5.2005, s. 1–21.
<i>Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva)</i>	Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, CETS č. 210, Istanbul, 11.5.2011, s. 1–31.
Hospodářská, sociální a kulturní práva	
<i>Evropská sociální charta</i>	Evropská sociální charta, CETS č. 035, Turín, 18.10.1961, s. 1–18.
<i>Revidovaná Evropská sociální charta</i>	Revidovaná Evropská sociální charta, CETS č. 163, Štrasburk, 3.5.1996, s. 1–29.
Otázky migrace a azylu	
<i>Evropská úmluva pro repatriaci nezletilých</i>	Evropská úmluva pro repatriaci nezletilých, CETS č. 071, Haag, 28.5.1970, s. 1–9.
<i>Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků</i>	Evropská úmluva o právním postavení migrujících pracovníků, CETS č. 093, Štrasburk, 24.11.1977, s. 1–14.
<i>Evropská úmluva o sociálním zabezpečení</i>	Evropská úmluva o sociálním zabezpečení, CETS č. 078, Paříž, 14.12.1972, s. 1–42.
<i>Evropský zákoník sociálního zabezpečení</i>	Evropský zákoník sociálního zabezpečení, CETS č. 048, Štrasburk, 16.4.1964, s. 1–33.
Ochrana spotřebitele a ochrana údajů	
<i>Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat</i>	Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat, CETS č. 108, Štrasburk, 28.1.1981, s. 1–10.
<i>Evropská úmluva o přeshraniční televizi</i>	Evropská úmluva o přeshraniční televizi, CETS č. 132, Štrasburk, 5.5.1989, s. 1–20.

Právní nástroje EU

Všechny právní nástroje EU jsou k dispozici na adrese <http://eur-lex.europa.eu>.

Zkrácený název	Název
Zákaz diskriminace	
<i>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES)</i>	Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, Úř. věst. L 180, 19.7.2000, s. 22–26.
<i>Směrnice o rovnosti v zaměstnání (2000/78/ES)</i>	Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, Úř. věst. L 303, 2.12.2000, s. 16–22.
<i>Směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES)</i>	Směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování, Úř. věst. L 373, 21.12.2004, s. 37–43.
Rodinný život a rodičovská péče	
<i>Nařízení Brusel IIa (ES) č. 2201/2003</i>	Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, Úř. věst. L 338, 23.12.2003, s. 1–29.
<i>Nařízení o vyživovacích povinnostech (ES) č. 4/2009</i>	Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností, Úř. věst. L 7, 10.1.2009, s. 1–79.
<i>Směrnice o mediaci (2008/52/ES)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech, Úř. věst. L 136, 24.5.2008, s. 3–8.
<i>Směrnice o přístupu ke spravedlnosti (2003/8/ES)</i>	Směrnice Rady 2003/8/ES ze dne 27. ledna 2003 o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech, Úř. věst. L 26, 31.1.2003, s. 41–47.
Ochrana dítěte před násilím a vykořisťováním	
<i>Směrnice o mladistvých pracovnících (94/33/ES)</i>	Směrnice Rady 94/33/ES ze dne 22. června 1994 o ochraně mladistvých pracovníků, Úř. věst. L 216, 20.8.1994, s. 12–20.
<i>Směrnice o boji proti obchodování s lidmi (2011/36/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV, Úř. věst. L 101, 15.4.2011, s. 1–11.

<i>Směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii (2011/93/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV, Úř. věst. L 335, 17.12.2011, s. 1–14.
<i>Směrnice o obětech (2012/29/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, Úř. věst. L 315, 14.11.2012, s. 57–73.
<i>Směrnice o povoleních k pobytu pro oběti obchodování s lidmi (2004/81/ES)</i>	Směrnice Rady 2004/81/ES ze dne 29. dubna 2004 o povolení k pobytu pro státní příslušníky třetích zemí, kteří jsou oběťmi obchodování s lidmi nebo obdrželi pomoc k nedovolenému přistěhovalectví a kteří spolupracují s příslušnými orgány, Úř. věst. L 261, 6.8.2004, s. 19–23.
<i>Rozhodnutí Komise 2007/698/ES</i>	Rozhodnutí Komise ze dne 29. října 2007, kterým se mění rozhodnutí 2007/116/ES, pokud jde o zavedení dodatečných vyhrazených čísel počínajících číselným rozsahem 116 (oznámeno pod číslem K(2007) 5139) (Text s významem pro EHP), Úř. věst. L 284, 30.10.2007, s. 31–32.
Migrace a azyl, včetně sociálních práv dětí migrantů	
<i>Směrnice o azylovém řízení (2013/32/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/32/EU ze dne 26. června 2013 o společných řízeních pro přiznávání a odnímání statusu mezinárodní ochrany, Úř. věst. L 180, 29.6.2013, s. 60–95.
<i>Dublinké nařízení (EU) č. 604/2013</i>	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, Úř. věst. L 180, 29.6.2013, s. 31–59.
<i>Kvalifikační směrnice (2011/95/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany, Úř. věst. L 337, 20.12.2011, s. 9–26.
<i>Nařízení (EU) č. 492/2011</i>	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 492/2011 ze dne 5. dubna 2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř Unie, text s významem pro EHP, Úř. věst. L 141, 27.5.2011, s. 1–12.

<i>Směrnice o volném pohybu (2004/38/ES)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS (Text s významem pro EHP), Úř. věst. L 158, 30.4.2004, s. 77–123.
<i>Směrnice Rady 77/486/EHS o vzdělávání dětí migrujících pracovníků</i>	Směrnice Rady 77/486/EHS ze dne 25. července 1977 o vzdělávání dětí migrujících pracovníků, Úř. věst. L 199, 6.8.1977, s. 32–33.
<i>Směrnice o sloučení rodiny (2003/86/ES)</i>	Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny, Úř. věst. L 251, 3.10.2003, s. 12–18.
<i>Směrnice o dočasné ochraně (2001/55/ES)</i>	Směrnice Rady 2001/55/ES ze dne 20. července 2001 o minimálních normách pro poskytování dočasné ochrany v případě hromadného přílivu vysídlených osob a o opatřeních k zajištění rovnováhy mezi členskými státy při vynakládání úsilí v souvislosti s přijetím těchto osob a s následky z toho plynoucími, Úř. věst. L 212, 7.8.2001, s. 12–23.
<i>Směrnice o podmínkách přijímání (2013/33/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu, Úř. věst. L 180, 29.6.2013, s. 96–116.
<i>Směrnice o navrácení (2008/115/ES)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí, Úř. věst. L 348, 24.12.2008, s. 98–107.
<i>Směrnice o dlouhodobě pobývajících rezidentech (2003/109/ES)</i>	Směrnice Rady 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty, Úř. věst. L 16, 23.1.2004, s. 44–53.
<i>Nařízení o Schengenském hraničním kodexu (ES) č. 562/2006</i>	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 ze dne 15. března 2006, kterým se stanoví kodex Společenství o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex), Úř. věst. L 105, 13.4.2006, s. 1–32.
Ochrana spotřebitele a ochrana údajů	
<i>Směrnice o právech spotřebitelů (2011/83/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, text s významem pro EHP, Úř. věst. L 304, 22.11.2011, s. 64–88.

<i>Směrnice 87/357/EHS týkající se výrobků, jejichž skutečná povaha není rozpoznatelná, a které proto ohrožují zdraví nebo bezpečnost spotřebitelů</i>	Směrnice Rady 87/357/EHS ze dne 25. června 1987 o sblížení právních předpisů členských států týkajících se výrobků, jejichž skutečná povaha není rozpoznatelná, a které proto ohrožují zdraví nebo bezpečnost spotřebitelů, Úř. věst. L 192, 11.7.1987, s. 49–50.
<i>Směrnice o prodeji na dálku (97/7/ES)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku, prohlášení Rady a Parlamentu ohledně čl. 6 odst. 1, prohlášení Komise ohledně čl. 3 odst. 1 první odrážky, Úř. věst. L 144, 4.6.1997, s. 19–27.
<i>Směrnice o obecné bezpečnosti výrobků (2001/95/ES)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/95/ES ze dne 3. prosince 2001 o obecné bezpečnosti výrobků, text s významem pro EHP, Úř. věst. L 11, 15.1.2002, s. 4–17.
<i>Směrnice 2009/39/ES o potravinách určených pro zvláštní výživu</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/39/ES ze dne 6. května 2009 o potravinách určených pro zvláštní výživu (přepřacované znění), text s významem pro EHP, Úř. věst. L 124, 20.5.2009, s. 21–29.
<i>Směrnice o bezpečnosti hraček (2009/48/ES)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/48/ES ze dne 18. června 2009 o bezpečnosti hraček, text s významem pro EHP, Úř. věst. L 170, 30.6.2009, s. 1–37.
<i>Směrnice o televizi bez hranic (89/552/EHS)</i>	Směrnice Rady 89/552/EHS ze dne 3. října 1989 o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících provozování televizního vysílání, Úř. věst. L 298, 17.10.1989, s. 23–30.
<i>Směrnice o audiovizuálních mediálních službách (2010/13/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/13/EU ze dne 10. března 2010 o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících poskytování audiovizuálních mediálních služeb, text s významem pro EHP, Úř. věst. L 95, 15.4.2010, s. 1–24.
<i>Směrnice o ochraně údajů (95/46/ES)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů, Úř. věst. L 281, 23.11.1995, s. 31–50.
<i>Směrnice 2002/58/ES o soukromí a elektronických komunikacích</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/58/ES ze dne 12. července 2002 o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací, Úř. věst. L 201, 31.7.2002, s. 37–47.

<i>Směrnice o nekalých obchodních praktikách (2005/29/ES)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004, text s významem pro EHP, Úř. věst. L 149, 11.6.2005, s. 22–39.
<i>Směrnice o klinických hodnoceních (2001/20/ES)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/20/ES ze dne 4. dubna 2001 o sblížování právních a správních předpisů členských států týkajících se uplatňování správné klinické praxe při provádění klinických hodnocení humánních léčivých přípravků, Úř. věst. L 121, 1.5.2001, s. 34–44.
<i>Nařízení č. 536/2014 o klinických hodnoceních humánních léčivých přípravků</i>	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 536/2014 ze dne 16. dubna 2014 o klinických hodnoceních humánních léčivých přípravků a o zrušení směrnice 2001/20/ES, text s významem pro EHP, Úř. věst. L 158, 27.5.2014, s. 1–76.
Trestní soudnictví a alternativní řízení	
<i>Směrnice o právu na tlumočení a překlad (2010/64/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, Úř. věst. L 280, 26.10.2010, s. 1–7.
<i>Směrnice o právu na informace (2012/13/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení, Úř. věst. L 142, 1.6.2012, s. 1–10.
<i>Směrnice o právu na přístup k obhájci (2013/48/EU)</i>	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody, Úř. věst. L 294, 6.11.2013, s. 1–12.
<i>Listina základních práv</i>	Listina základních práv Evropské unie, Úř. věst. C 326, 26.10.2012, s. 391–407.
Děti se zdravotním postižením	
<i>Rozhodnutí Rady 2010/48/ES</i>	Rozhodnutí Rady 2010/48/ES ze dne 26. listopadu 2009 o uzavření Úmluvy Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením Evropským společenstvím, Úř. věst. L 23, 27.1.2010, s. 35–61.

Mnoho doplňujících informací o Agentuře Evropské unie pro základní práva (FRA) je k dispozici na internetu. Lze je nalézt na internetových stránkách agentury FRA na adrese fra.europa.eu.

Další informace týkající se judikatury Evropského soudu pro lidská práva jsou k dispozici na internetových stránkách ESLP na adrese echr.coe.int. Vyhledávací portál HUDOC poskytuje přístup k rozsudkům a rozhodnutím v angličtině a/nebo francouzštině, k překladům do vybraných jazyků, souhrnům právních předpisů, tiskovým zprávám a dalším informacím týkajícím se práce soudu.

JAK ZÍSKAT PUBLIKACE EU

Bezplatné publikace:

- jeden výtisk:
prostřednictvím stránek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- více výtisků, plakáty či pohlednice:
na zastoupeních Evropské unie (http://ec.europa.eu/represent_cs.htm);
a na delegacích Evropské unie v zemích mimo EU
(http://eeas.europa.eu/delegations/index_cs.htm);
můžete se také obrátit na síť Europe Direct na adrese
(http://europa.eu/europedirect/index_cs.htm)
nebo na telefonní lince 00 800 6 7 8 9 10 11 (zdarma v rámci EU) (*).

(*) Informace jsou poskytovány zdarma, stejně jako většina telefonních hovorů (někteří operátoři, telefonní automaty nebo hotely však mohou telefonické spojení zpoplatnit).

Placené publikace:

- prostřednictvím stránek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);

Jak získat publikace Rady Evropy

Council of Europe Publishing publikuje práce ve všech oblastech působnosti organizace, včetně lidských práv, právní vědy, zdravotnictví, etiky, sociálních věcí, životního prostředí, školství, kultury, sportu, mládeže a architektonického dědictví. Knihy a elektronické publikace z rozsáhlého katalogu lze objednat on-line (<http://book.coe.int/>).

Ve virtuální čítárně mají uživatelé možnost zdarma nahlížet do výňatků z hlavních prací, které byly právě zveřejněny, nebo celých textů některých oficiálních dokumentů.

Informace o úmluvách Rady Evropy i jejich úplné znění jsou k dispozici na internetových stránkách kanceláře pro smlouvy na adrese <http://conventions.coe.int/>.

Děti jsou plnohodnotnými nositeli práv. Požívají všech lidských a základních práv a vzhledem k jejich specifickým charakteristikám se na ně vztahují také zvláštní předpisy. Cílem této příručky je doložit, jak evropské právo a judikatura vycházejí vstříc zvláštním zájmům a potřebám dítěte. Dokládá také důležitost rodičů a poručníků nebo jiných zákonných zástupců, popřípadě odkazuje na nejvýznamnější příklady svěřených práv a povinností osob, které o děti pečují. Cílem této příručky je zvýšit povědomí a zlepšit znalosti o právních normách, které práva dítěte v Evropě chrání a podporují. Jedná se o referenční materiál o právních předpisech Evropské unie (EU) i Rady Evropy souvisejících s těmito tématy. Příručka vysvětluje, jak jsou jednotlivé otázky upraveny právem EU, včetně Listiny základních práv Evropské unie, jakož i Evropskou úmluvou o lidských právech (EÚLP), Evropskou sociální chartou a dalšími nástroji Rady Evropy. Příručka je určena nespecializovaným právníkům, soudcům, státním zástupcům, orgánům pro ochranu dětí a dalším pracovníkům a organizacím odpovědným za zajišťování právní ochrany práv dítěte. Vysvětluje klíčovou judikaturu a shrnuje nejvýznamnější rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie i Evropského soudu pro lidská práva (ESLP).

AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vídeň – Rakousko Tel.
+43 (1) 580 30-60 – Fax +43 (1) 580 30-693
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

RADA EVROPY

67075 Strasbourg Cedex – Francie

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fax +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int – publishing@echr.coe.int

ODDĚLENÍ PRO PRÁVA DÍTĚTE

Tel. +33 (0) 388 41 25 07 – Fax +33 (0) 90 21 52 85
coe.int/children – children@coe.int

Úřad pro publikace

ISBN 978-92-871-9913-3 (CoE)
ISBN 978-92-9239-922-1 (FRA)